

2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio Lietuvos ūkiui ir plėtros prioritetų 2021–2027 m. vertinimas

Galutinė ataskaita

2017 m. birželis

Vertinimas atliktas pagal 2017 m. vasario 8 d. paslaugų teikimo sutartį
Nr. 14P-8 tarp Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir UAB „ESTEP Vilnius“.
Vertinimo ataskaitą suredagavo lietuvių kalbos redaktorė Jurgita Dambrauskaitė.

TURINYS

SANTRAUKA.....	5
ĮVADAS	10
1. VERTINIMO PRISTATYMAS IR TEORINIS PAGRINDAS	11
2. LIETUVOS MAKROEKONOMIKOS BŪKLĖ IR 2014–2020 M. ES FONDŲ INVESTICIJŲ POVEIKIO ANALIZĖ.....	13
2.1. Trumpalaikių Lietuvos ūkio raidos prognozių ir pagrindinių iššūkių plėtrai apžvalga	1
2.2. Makroekonominis 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio įvertinimas	21
2.2.1. ES fondų investicijų poveikis pagrindiniams Lietuvos makroekonominiams rodikliams.....	23
2.2.2. ES fondų investicijų poveikis Lietuvos ekonominei konvergencijai su ES-27 vidurkiu	29
2.2.3. ES fondų investicijų poveikis atskiriems sektoriams	29
2.2.4. ES fondų investicijų poveikis Lietuvos apskričių plėtrai	34
2.3. 2014–2020 m. ES fondų investicijų perskirstymo poreikio ir poveikio analizė	40
2.3.1. Išankstinių sąlygų mechanizmo poveikio įvertinimas.....	41
2.3.2. Veiksmų programos įgyvendinimo būklė ir investicijų poveikio optimizavimas	42
3. ILGALAIKĖS LIETUVOS ŪKIO PLĖTROS TENDENCIJOS IR ES FONDŲ LĖŠŲ PROGRAMAVIMAS PO 2020 M.....	46
3.1. Lietuvos ūkio plėtros projekcijos.....	1
3.2. ES fondų lėšų investavimo scenarijai Lietuvoje po 2020 m.	51
3.2.1. Lietuvos ir jos regionų atitikimas Sanglaudos politikos kriterijams 2021–2027 m. programiniu laikotarpiu ir asignavimų scenarijai.....	52
3.2.2. Išvalgos dėl ES fondų lėšų planavimo principų Lietuvoje po 2020 m.....	56
3.2.3. Galimos 2021–2027 m. ES fondų investavimo kryptys Lietuvoje, ex ante programavimo sąlygos ir prognozuojamas investicijų poveikis konvergencijai.....	59
4. VERTINIMO IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	65
1 PRIEDAS. VERTINIMO KLAUSIMŲ SĄRAŠAS IR TAIKYTŲ METODŲ PRISTATYMAS.....	76
2 PRIEDAS. EKSPERTINĖS DISKUSIJOS „ILGALAIKĖS LIETUVOS ŪKIO RAIDOS PROGNOZĖS: AR IR KAIP ĮGYVENDINSIME REFORMŲ SCENARIJŲ“ APIBENDRINIMAS	79
3 PRIEDAS. EKSPERTINĖS DISKUSIJOS „EVOLIUCIJA AR REVOLIUCIJA: KAIP INVESTUOSIME ES FONDŲ LĖŠAS PO 2020 M.“ APIBENDRINIMAS.....	84
4 PRIEDAS. EKONOMETRINIS MODELIS IR FINANSINIAI DUOMENYS	89

LENTELĖS

1 lentelė. Pagrindinių šalies makroekonominių rodiklių dinamika trumpuoju laikotarpiu	13
2 lentelė. 2014 m. sukurtos BPV struktūros (proc.) palyginimas Lietuvoje ir ES.....	14
3 lentelė. ES fondų lėšų išmokėjimo pagal 2014–2020 m. veiksmų programą prognozės.....	21
4 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų lėšų pasiskirstymas pagal pagrindines investicijų sritis, mln. EUR.....	22
5 lentelė. Prognozuojamas 2014–2020 m. ES fondų lėšų poveikis pagrindiniams makroekonominiams rodikliams (1 rodiklių sąrašas).....	25
6 lentelė. Prognozuojamas 2014–2020 m. ES fondų lėšų poveikis pagrindiniams makroekonominiams rodikliams (2 rodiklių sąrašas).....	25
7 lentelė. Lietuvos prekių ir paslaugų importo struktūra pagal šalis (2013–2016 m. vidutinės reikšmės)	27
8 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis Lietuvos importui iš pagrindinių valstybių-mokėtojų į ES biudžetą.....	27
9 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų investicijų grynasis poveikis Lietuvos konvergencijai su ES-27 vidurkiu	29
10 lentelė. ES fondų lėšų poveikis statybų sektoriuje.	31
11 lentelė. ES fondų investicijų poveikis pramonės sektoriuje.....	32
12 lentelė. ES fondų investicijų poveikis energetikos, vandentvarkos ir atliekų tvarkymo sektoriuose.	33
13 lentelė. ES fondų investicijų poveikis privačiųjų paslaugų sektoriuje.	33
14 lentelė. ES fondų investicijų poveikis viešųjų paslaugų sektoriuje.	34
15 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos apskričių ekonominiai rodikliai 2015 m.	35
16 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis sukurtai regioninei pridėtinei vertei	36
17 lentelė. 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų poveikis šalies ir dviejų NUTS-2 regionų bendrajam vidaus produktui.....	36
18 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis užimtumui Lietuvos regionuose	37
19 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis nedarbo lygiui Lietuvos regionuose.....	37
20 lentelė. Lietuvos BVP (palyginamosiomis kainomis) vidutinio augimo per laikotarpį projekcijos, proc.	49
21 lentelė. Lietuvos ir jos regionų BVP, tenkančio vienam gyventojui (PGP), palyginimas su ES vidurkiu	53
22 lentelė. Sanglaudos politikos lėšų Lietuvai 2021–2027 m. asignavimų scenarijai	54
23 lentelė. Apibendrinantis prognozuojamų asignavimų Lietuvai 2021–2027 m. palyginimas pagal asignavimų sumą, mlrd. EUR.....	55
24 lentelė. Hipotetinių 2021–2027 m. ES fondų lėšų investavimo scenarijų poveikis Sostinės ir VVL regionų plėtrai.....	64

PAVEIKSLAI

1 pav. Bendrojo kapitalo (materialinių investicijų) dalies BVP struktūroje palyginimas.....	15
2 pav. Demografinės tendencijos Lietuvoje.....	16
3 pav. Vidurio ir Rytų Europos gyventojų pokytis 2000–2016 m., proc.....	17
4 pav. 2014–2020 m. ES fondų investicijų pasiskirstymas pagal investicijų tipą, mln. EUR	23
5 pav. 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis nominalaus BVP metiniam prieaugiui, proc.....	24
6 pav. ES valstybių narių įmokų-išmokų iš ES biudžeto balansas 2015 m., mln. EUR.....	27
7 pav. Lietuvos ekonominės konvergencijos su ES-27 vidurkiu scenarijų palyginimas, matuojant pagal BVP 1 gyv. (PGS) rodiklio pokyčius	29
8 pav. 2014–2020 m. ES fondų investicijų pasiskirstymas pagal sektorių grupes, mln. EUR	30
9 pav. Neto vidaus migracija tarp Lietuvos apskričių, 2012–2016 m.....	35
10 pav. Lietuvos apskričių palyginimas pagal gyventojų pajamas, vertinant pagal 1 gyv. tenkančią apskrityje surenkamo GPM dalį, EUR.....	38
11 pav. Veiksmų programos prioritetai, kurių įgyvendinimas ženkliai vėluoja	41
12 pav. Veiksmų programos įgyvendinimo būklė, 2017 m. gegužė.....	43
13 pav. ES fondų lėšų perskirstymas tarp VP priemonių: investicijų kategorijos pjūvis, mln. EUR	45
14 pav. Finansavimo pokytis intervencijų sritims, mln. EUR.....	45
15 pav. Lietuvos ekonomikos konvergencijos scenarijai	50
16 pav. Lietuvos konkurencingumo įvertinimas, RCI 2016.....	60
17 pav. Vienam Lietuvos apskrities gyventojui tenkančio BVP (išreikšto PGP) dalis nuo ES-28 (proc.)	62
18 pav. Hipotetiniai 2021–2027 m. ES fondų lėšų investavimo scenarijai VVL ir Sostinės regionuose	63
19 pav. Gyvenimo kokybės indekso palyginimas Vilniaus apskrityje.....	63

SANTRUMPOS

BVP	-	Bendrasis vidaus produktas
BPV	-	Bendroji pridėtinė vertė
DFP	-	Daugiametė finansinė programa
ENEF	-	Energijos efektyvumo forumas
ERPF	-	Europos regioninės plėtros fondas
EBPO	-	Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
ESF	-	Europos socialinis fondas
ESIF	-	Europos strateginių investicijų fondas
EK	-	Europos Komisija
EPTT	-	Europos Parlamento tyrimų tarnyba
ESTEP	-	Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai
EUR	-	Euras
EUROSTAT	-	Europos Sąjungos statistikos tarnyba
EVRK 2 red.	-	Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius (2 redakcija)
FM	-	Finansų ministerija
GKI	-	Gyvenimo kokybės indeksas
GMP	-	Gyventojų pajamų mokestis
IVPK	-	Informacinės visuomenės plėtros komitetas
JK	-	Jungtinė Karalystė
MTEP	-	Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra
MTTP	-	Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra
MOSTA	-	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras
NPP	-	Nacionalinė pažangos programa
NRD	-	Nacionalinė reformų darbotvarkė
PEF	-	Pasaulio ekonomikos forumas
PGS	-	Perkamosios galios standartas
RKI	-	Regioninio konkurencingumo indeksas
SAM	-	Sveikatos apsaugos ministerija
SFMIS	-	ES struktūrinės paramos kompiuterinė informacinė valdymo ir priežiūros sistema
SM	-	Susisiekimo ministerija
SSGG	-	Stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė
SVV	-	Smulkus ir vidutinis verslas
TGPV	-	Teorija grįstas poveikio vertinimas
TI	-	Tiesioginės užsienio investicijos
TS	-	Techninė specifikacija
VKI	-	Vidutinis kainų indeksas
VP	-	Veiksmų programa
VRM	-	Vidaus reikalų ministerija

SANTRAUKA

Šis vertinimas – pirmasis tyrimas, kuriame įvertinamos Lietuvos ekonominės–socialinės raidos tendencijos iki 2027 m., išanalizuojamas tikėtinas 2014–2020 m. ES fondų lėšų poveikis šiai raidai ir pateikiamos rekomendacijos dėl investavimo kryptių 2021–2027 m. Lietuvoje. Vertinimas buvo grįstas suinteresuotų pusių įtraukimu – buvo suorganizuotos dvi strateginės sesijos su sprendimų priėmėjais, todėl galima teigti, kad šis vertinimas žymi ES fondų lėšų naujam finansiniam laikotarpiui programavimo pradžią, o vertinimo ataskaita yra pirminis dokumentas tolesnėms diskusijoms nacionaliniu lygmeniu ir deryboms su Europos Komisija. Tikimasi, kad ankstyvos diskusijos dėl ateinančio laikotarpio ES fondų lėšų panaudojimo padės formuoti aiškią ir pasvertą nacionalinę bei regionines investavimo strategijas.

Sanglaudos politika ir ES fondų lėšos yra laikomos vienu pagrindinių Lietuvos narystės ES privalumų, o ES fondų investicijos yra pripažįstamos svarbiu Lietuvos ūkio ekonomikos varikliu. Šio vertinimo rezultatai patvirtina, kad pagal 2014–2020 m. ES fondų investicijų programą planuojami įgyvendinti projektai reikšmingai paskatins Lietuvos ūkio plėtrą ir šalies ekonominę konvergenciją. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai leidžia prognozuoti, kad ES fondų investicijos 2015–2020 m. laikotarpiu lems vidutiniškai 0,9 proc. punkto didesnę metinį nominalaus BVP augimą. Prognozuojamas investicijų efektyvumo koeficientas veiksmų programos įgyvendinimo laikotarpiu bus 1,88, o pratęsus poveikio vertinimo laikotarpį iki 2030 m. – suminė investicijų grąža pasieks 2,4. Kitaip tariant, prognozuojama, kad vienas pagal 2014–2020 m. veiksmų programą investuotas euras iki 2030 m. atneš 2,4 euro grąžą. Lyginant su ankstesnių ES finansinių laikotarpių nustatytais poveikio koeficientais prognozuojamas investicijų efektyvumas yra didesnis. Geresnius investicijų grąžos rodiklius lemia keli veiksniai: pirma, prognozuojama, kad veiksmų programa bus įgyvendinama stabilioje makroekonominėje aplinkoje, antra, bendroje investicijų struktūroje daugiau lėšų nei ankstesniais programiniais laikotarpiais yra nukreipta į produktyvias investicijas ir MTTP.

Pirminį ir stipriausią poveikį 2014–2020 m. ES fondų investicijos turės bendrųjų investicijų augimui. Prognozuojama, kad iki 2023 m. pagrindinio kapitalo formavimui dėl ES fondų investicijų papildomai bus skirta daugiau nei 10,5 mlrd. EUR, o tai sudarys apie 15 proc. viso vertinamo laikotarpio išlaidų bendrojo kapitalo formavimui. Investicijų gausinimas teigiamai veiks produktyvumo augimą – apskaičiuota, kad šis poveikis pasireikš jau 2017 m. ir lems 0,20 EUR per valandą didesnę našumą. Programos įgyvendinimo metu poveikis stiprės iki 0,30–0,40 EUR/val. ir bus ilgalaikis.

Išaugusios išlaidos bendrosioms investicijoms per pajamų paskirstymo pusę sukels antrinius efektus vidaus (namų ūkių ir vyriausybės) vartojimui. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad 2014–2020 m. veiksmų programos įgyvendinimas gerokai padidins namų ūkių vartojimą – apie 7,2 mlrd. EUR (nominaliąja išraiška), o kartu su prognoze iki 2030 m. – 9,1 mlrd. EUR. Kita vertus, vyriausybės vartojimo išlaidų papildoma dalis bus gana menka: sudarys apie 1,5 mlrd. EUR iki 2023 m. Išaugęs vyriausybės vartojimas iš esmės bus susijęs su ES fondų remiamų projektų bendrojo finansavimo išlaidomis ir sukurtos infrastruktūros palaikymo sąnaudomis. Vertinimo metu buvo apskaičiuota, kad dėl ES fondų investicijų poveikis BVP defliatoriui ir vartotojų kainoms bus gana nedidelis ir iki 2023 m. lems vidutiniškai iki 0,1 proc. punkto didesnę infliaciją lyginant su situacija „be investicijų“, o iki 2030 m. šis efektas apskritai išnyksta.

2014–2023 m. laikotarpiu ES fondų lėšų poveikis Lietuvos prekybos balansui bus neigiamas, nes stipriau veiks importo (ypač programos įgyvendinimo laikotarpiu), o ne eksporto apimtis. Nagrinėjamu laikotarpiu dėl ES fondų investicijų importas papildomai

augo beveik 9,8 mlrd. EUR, o eksportas – apie 3 mlrd. EUR. Pratęsus poveikio analizę iki 2030 m. neigiamas poveikis užsienio prekybos balansui mažės. ES fondų investicijų poveikis Lietuvos importo augimui yra svarbus argumentas derybose dėl naujos ES finansinės perspektyvos su ES valstybėmis narėmis, kurios yra pagrindinės mokėtojos į ES biudžetą – Vokietija, Prancūzija, Italija, Nyderlandais. Vertinimo metu buvo apskaičiuota, kad vien dėl išaugusių importo srautų Lietuva ES valstybėms, daugiausia sumokančioms į ES biudžetą, iki 2030 m. „gražins“ daugiau nei pusę (52 proc.) 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu gautų ES fondų lėšų.

Ekonometrinio modeliavimo analizė parodė, kad 2014–2020 m. ES fondų investicijos turės reikšmingą socialinį efektą. Pagal atliktus skaičiavimus dėl ES investicijų iki 2023 m. bus sukurta ar išsaugota apie 27 tūkst. darbo vietų, o tai lems beveik 2 proc. punktais mažesnę bendrą nedarbo lygį Lietuvoje, palyginti su scenarijumi „be investicijų“. Poveikis užimtumui yra šiek tiek mažesnis nei ankstesniu programiniu laikotarpiu, nes dabartinės veiksmų programos poveikį mažina dideli darbo rinkos apribojimai (darbo jėgos pasiūlos trūkumai), todėl tikėtina, kad ES fondų investicijos labiau skatins ne užimtųjų skaičiaus augimą, o darbo vietų palaikymą ar persiskirstymą šalies darbo rinkoje. Be to, nemažai ES fondų lėšomis kuriamų darbo vietų yra laikinos ir susijusios tik su konkrečių projektų įgyvendinimu, todėl pasibaigus finansavimo periodui poveikis užimtumui ims silpnėti ir iki 2030 m. beveik išnyks. Kita vertus, poveikis darbo vietų kūrimui programos įgyvendinimo laikotarpiu paskatins darbo užmokesčio augimą. Prognozuojama, kad iki 2023 m. vidutinis metinis realus bruto darbo užmokestis dėl ES investicijų pakils beveik 33 eurai ir lems 3 proc. didesnę darbo užmokestį šalyje.

Vertinimo ataskaitoje yra pateikta išsami 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio atskiroms Lietuvos ūkio sektorių grupėms analizė. Kaip ir ankstesniais ES fondų lėšų programavimo laikotarpiais sektorių lygmeniu pagrindiniais ilgalaikės naudos gavėjais (matuojant pagal ES fondų investicijų efektyvumo koeficientą) išliks pramonės ir privačiųjų paslaugų sektoriai. Šiuose sektoriuose pridėtinės vertės kūrimo, darbo vietų išsaugojimo, investicijų pritraukimo bei prekių ir paslaugų eksporto apimčių augimo nauda pasireikš daugiausia. Ataskaitoje pabrėžiama, kad makroekonominio modeliavimo būdu negalima patikimai apskaičiuoti, kokią naudą šalies ūkio plėtrai duoda ES fondų investicijos į viešojo valdymo gerinimą, tačiau yra gausu empirinių tyrimų, patvirtinančių tiesioginę ekonomikos augimo priklausomybę nuo efektyvaus viešojo valdymo, sėkmingų reformų ir institucinių gebėjimų. Todėl ES fondų investicijos į viešąjį sektorių yra būtina efektyvaus ES fondų lėšų investavimo sąlyga.

2014–2020 m. ES fondų lėšų poveikio Lietuvos apskričių plėtrai analizė atskleidė, kad veiksmų programos įgyvendinimas turės teigiamos įtakos ekonominei ir socialinei plėtrai visose Lietuvos apskrityse, tačiau teritorinės sanglaudos, matuojamos pagal BVP/1 gyventojui rodiklį, nepaskatins. Priešingai – prognozuojama, kad pagal pagrindinius ekonominius veiksnius (investicijas, žmogiškąjį kapitalą, technologinę pažangą) pirmaujančioms Lietuvos apskritims teks didesnę ES fondų dalis, todėl joms poveikio mastas bus stipresnis, o tai toliau skatins vidinę ekonominę divergenciją. Dėl ES fondų investicijų poveikio 2023 m. Vilniaus apskrities konvergencija su ES-27 vidurkiu, matuojant pagal BVP/1 gyv. (PGS) rodiklį, bus 3,5 proc. punkto didesnė, o likusios Lietuvos – 2,1 proc. punkto (nei lyginant su hipotetiniu scenarijumi „be investicijų“). Šie rezultatai dėl tolesnės Lietuvos regionų divergencijos patvirtina EPBO tyrimų išvadas, kad regioniniai finansiniai pervedimai yra nepakankama sąlyga paskatinti konvergenciją tarp regionų, todėl jie turi būti siejami su struktūrinių reformų įgyvendinimu. Vertinimo ataskaitoje įvardijamos kelios priežastys, mažinančios sėkmingas regionines investicijas dabartiniu programiniu laikotarpiu. Pirma, svarbus veiksnys, galintis paskatinti savivaldybių socialinę ir ekonominę plėtrą, yra teritorinio kapitalo (regioninės specializacijos) išgryninimas ir jo įgalinimas reikiamomis kompetencijomis ir finansiniais

ištekliais. Tačiau šiuo programiniu laikotarpiu parengtos ir ES fondų lėšomis finansuojamos integruotų teritorijų vystymo programos aiškių teritorinių specializacijų nerodo, o išvardinti finansavimo poreikiai nėra susieti su teritorijos plėtros potencialu (išimtis Vilniaus ir Klaipėdos miestų ITVP). Todėl regioninių investicijų sėkmė daugiausia priklausys nuo institucinių gebėjimų konkrečiose savivaldybėse. Antra, pagal galiojančią tvarką Lietuvos savivaldybės neturi finansinės motyvacijos stengtis pritraukti daugiau investicijų ir kurti naujas darbo vietas. Dėl aukštos valstybės bei savivaldybių biudžeto planavimo centralizacijos savivaldybės negali keisti savo teritorijoje renkamo GPM bazės nei tarifo. Todėl būtų tikslinga peržiūrėti savivaldybių biudžetų sudarymo tvarką, numatant papildomas finansines paskatas už spartesnę savivaldybės konvergavimą pagal gyventojų pajamų (GPM surinkimo) ar kitus rodiklius.

Vertinimo metu atliktas 2014–2020 m. ES fondų poveikio makroekonominiams rodikliams poveikio vertinimas buvo pagrįstas prielaida, kad ES lėšos bus panaudojamos pagal patvirtintą veiksmų programos finansavimo planą (investuojamos numatyta apimtimi ir struktūra). Tačiau kintant lėšų panaudojimo spartai, investavimo struktūrai ar stipriai koreguojantis baziniam ekonominės raidos scenarijui, kistų ir investicijų poveikis. Pavyzdžiui, 2017 m. gegužę patvirtintas veiksmų programos finansinis perskirstymas makroekonominio požiūriu per papildomą MTEP skatinimą ir bendrojo pagrindinio kapitalo (materialinių investicijų) gausinimą užtikrins didesnę ir tvaresnę ES investicijų grąžą, o finansavimo padidėjimas renovacijai ir socialinio būsto plėtrai teigiamai paveiks BVP augimą trumpuoju laikotarpiu (iki 2019 m.) per statybų sektoriaus pridėtinės vertės didesnę išaugimą. Kita vertus, finansiniame perskirstyme nėra pakankamai atsižvelgta į aktualiausią riziką tolesnei Lietuvos ūkiui plėtrai dėl vidinių darbo rinkos apribojimų. Todėl reikėtų apsvarstyti papildomą lėšų nukreipimą į priemones, galinčias vidutiniu laikotarpiu teigiamai paveikti darbo rinkos išteklių palaikymą per 1) darbo rinkai reikalingų specialistų rengimą; 2) tikslingą, ypač vyresnių (40+), darbuotojų perkvalifikavimą; 3) saviužimtumo ir lanksčių darbo formų skatinimą bei 4) sveikatos ekonomikos (visuomenės sveikatinimo) plėtrą, užtikrinant, kad gyventojai ilgesnį laiką išbūtų darbo rinkoje. Investicijos į žmones, kurių dabar reikia daugiau, yra sudėtingesnės nei investicijos į infrastruktūrą, todėl reikia skirti daugiau resursų tokių investicijų paruošimui. Be to, siekiant sustiprinto poveikio, perskirstymą turi lydėti kitos politikos priemonės – reguliavimo, mokesčių, informacinės.

ES fondų investicijų ilgalaikis poveikis priklauso ne tik nuo investicijų struktūros ir finansavimo dydžio, bet ir nuo investavimo efektyvumo, sukurtų rezultatų panaudojimo bei tęstinumo užtikrinimo. Tam, kad būtų sustiprintas ES fondų lėšų investavimo efektyvumas, 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu buvo numatytos šios pagrindinės priemonės: 1) didesnė teminė lėšų koncentracija; 2) sąsajos su Europos semestru ir patikimu ekonominiu valdymu; 3) nustatytos išankstinės investicinių prioritetų įgyvendinimo sąlygos; 4) 2019 m. numatyta veiklos rezultatų peržiūra; 5) techninė parama, skirta užtikrinti patikimą valdymo ir kontrolės sistemą bei stebėsenos, vertinimo ir komunikacijos veikloms vykdyti. Vertinimo analizė atskleidė, kad *ex ante* sąlygų nustatymas prisidėjo prie geresnio 2014–2020 m. ES fondų intervencijų Lietuvoje suplanavimo, tačiau šios priemonės didesnę naudą sumažino keli veiksniai. Pirmiausia, išankstinių sąlygų įvedimas programavimo cikle buvo atliktas per vėlai. Užsitęsęs *ex ante* sąlygų įgyvendinimas ir naujų planavimo dokumentų rengimas yra viena iš priežasčių, kodėl vėluoja veiksmų programos įgyvendinimas informacinės visuomenės plėtros, sveikatos priežiūros bei švietimo ir mokslo srityse. Antra, išankstinių sąlygų instrumento veiksmingumą sumažino nepakankama parengtų strateginių planavimo dokumentų kokybės ir jų įgyvendinimui parinktų politikos priemonių tinkamumo analizė. Atsižvelgiant į šias pamokas, naujam 2021–2027 m. programiniam laikotarpiui skirti planavimo dokumentai turi būti pradėti rengti ne vėliau kaip 2019 m. pirmą pusmetį, o

prieš juos patvirtinant turi būti atlikta turinio kokybės ir planuojamo poveikio *ex ante* analizė.

Ataskaitoje pateikti hipotetiniai 2021–2027 m. ES sanglaudos politikos asignavimų scenarijai rodo, kad pagal esamą ES fondų lėšų paskirstymo metodiką sprendimas Lietuvą suskirstyti į du administracinius NUTS-2 regionus yra optimalus, siekiant maksimizuoti išmokas iš ES biudžeto. Atliktas hipotetinių 2021–2027 m. ES fondų lėšų, skiriamų atskirai Sostinės ir Vidurio ir vakarų Lietuvos regionui, scenarijų ekonometrinis modeliavimas patvirtino EPBO tyrimų išvadas, kad skirtingas investavimas į regionus gali paskatinti ir didesnę regioninę konvergenciją šalyje. Didžiausias poveikis konvergencijai būtų juntamas 2028 m., kai dėl ES fondų investicijų VVL regiono ekonominė konvergencija būtų 4,5 proc. punkto spartesnė, o Sostinės regiono – 2,8 proc. punkto, lyginant su scenarijumi, jei Lietuvai ES fondų lėšų naujame programiniame laikotarpyje nebūtų skirta.

Planuojant 2021–2027 m. ES fondų investavimo kryptis Lietuvoje svarbu ne tik ir ne tiek finansinių išteklių maksimizavimas, kiek kokybiškas strateginis planavimas, t. y. tinkamas svarbiausių spręstinių problemų visoje Lietuvoje ir atskirose teritorijose nustatymas, aiškus įsivertinimas, nuo kokių sąlygų (investicinių, reguliacinių, mokestinių, komunikacinių ar kitų) jos priklauso, ir viešųjų išlaidų finansavimo šaltinių, skirtų šioms problemoms spręsti, integruotas planavimas. Rengiantis naujam ES fondų lėšų investavimo laikotarpiui, reikėtų peržiūrėti galiojančius teisės aktus, reglamentuojančius strateginį ir viešųjų išlaidų (ES ir biudžeto) planavimą, sudarant galimybę integraliai planuoti valstybės plėtros prioritetus ir konsoliduoti visus galimus jų finansavimo šaltinius. Tokiu būdu 2021–2027 m. ES fondų investicijų programavimo strateginiu pagrindu galėtų būti naujoji NPP, kurios privalumas yra tas, kad šiame planavimo dokumente yra numatomos ne tik strateginių investicijų kryptys, bet ir nustatomos šių investicijų išankstinės prielaidos bei įgyvendinimo sėkmės sąlygos.

Konceptualizuojant ES fondų investavimo po 2020 m. strategiją, pagrindinis tikslas bus panašus kaip ankstesniais programavimo laikotarpiais – ES fondų investicijų lėšomis skatinti socialinės ir ekonominės gerovės augimą Lietuvoje. Planuojant ES fondų lėšų panaudojimą vienas iš pagrindinių investavimo sričių nustatymo ir lėšų koncentravimo kriterijų turėtų būti klausimas – ko reikės Lietuvos ekonomikai ir visuomenei 2030 m.? Atlikta analizė rodo, kad Lietuvai siekiant būti konkurencinga, viena vertus, tebebus aktualu investuoti į ekonominę infrastruktūrą (ypač į susijungimą su ES energetikos, transporto ir informaciniais infrastruktūros tinklais) ir į pagrindinių viešųjų paslaugų (sveikatos, pagrindinio ugdymo) kokybę. Tačiau investicijos į infrastruktūrą turi būti nuolatos peržiūrimos, atsižvelgiant į ekonominės logikos investuoti kriterijus, plėtros potencialą, kaštų-naudos analizės rezultatus ir suderinamumą su panašiais projektais. Kita vertus, Lietuvos perėjimą iš vidutinių į aukštesnių pajamų valstybių gretas gali užtikrinti tik perėjimas į aukštesnės pridėtinės vertės ekonomiką, todėl po 2020 m. bus gyvybiškai svarbu pagerinti Lietuvos ūkio efektyvumą ir inovatyvumą lemiančius rodiklius (mokymo ir mokymosi visą gyvenimą, darbo rinkos efektyvumo, technologinės pasirengties, inovacijų). Ir šioje srityje tikslas iki 2030 m. turėtų būti ne pasiekti, o viršyti ES vidurkį. Kaip rodo ES fondų lėšomis finansuojamų programų įgyvendinimo patirtis kitose šalyse, vien sutelkti daugiau ES fondų lėšų nepakanka, reikia tinkamų priemonių nustatytiems tikslams pasiekti, reglamentavimo, mokestinių paskatų ir gebėjimų. Viešojo valdymo ir teisės viršenybės principo veikimas yra bene svarbiausia tolygios plėtros sąlyga. Taigi viešojo valdymo efektyvumo skatinimas yra ir būtina kokybiško ES fondų lėšų panaudojimo suprogramavimo sąlyga, ir tęstinis investicinis prioritetasis 2021–2027 m. laikotarpiu.

Vertinimo ataskaitoje teigiama, kad viena iš pasirengimo būsimam ES fondų lėšų programavimui išankstinių sąlygų, susijusi su teritorinės sanglaudos ir ES fondų

efektyvumu, yra teritorinio kapitalo (regioninės specializacijos) išgryninimas ir jo įgalinimas reikiamomis kompetencijomis ir finansiniais ištekliais. Investavimo struktūra atskiruose NUTS-2 regionuose labai priklausys nuo ES fondų reglamentų nuostatų. Jei ES fondų lėšų paskirstymo metodika kardinaliai nesikeis, 2021–2027 m. laikotarpiu VVL regionas išlaikys mažiau išsivysčiusio regiono statusą (atskaitos metais BVP 1/gyv. (PGP) 61,7 proc. ES-28 vidurkio), todėl tikėtina, kad investicijų kryptys ir sektorinis finansavimo pasiskirstymas jame išliktų panašus į 2014–2020 m. veiksmų programoje numatytą investavimo struktūrą. Ataskaitoje rekomenduojama investicinę strategiją VVL regione rengti remiantis požiūriu „iš apačios į viršų“ (angl. *bottom-up*), sujungiant atskiras funkcinų regionų pagrindu suformuotas kompleksines teritorijų vystymo programas, numatančias aiškia regionų specializaciją ir išteklius bei gebėjimus, reikalingus tai specializacijai įgyvendinti. VVL investicinė strategija turėtų apimti ne tik regionines plėtros programas, bet ir pagrindinius nacionalinės infrastruktūros optimizavimo projektus bei kelias svarbias nacionalines iniciatyvas (angl. *flagship projects*).

Didesnės investicijų inovacijos bus galimos planuojant 2021–2027 m. ES fondų lėšų panaudojimą Sostinės regione, kur investavimo sąlygas lems ne tiek politiniai interesai, kiek būsimoose ES reglamentuose nustatyti ES fondų investicijų koncentravimo reikalavimai labiau išsivysčiusiuose regionuose (atskaitos metais BVP 1/gyv. (PGP) 107,8 proc. ES-28 vidurkio). Atsižvelgiant į didelius ekonominius ir socialinius skirtumus Sostinės regione, ES fondų investicijų kryptys turėtų būti dvejopos: 1) rekomenduojama parengti specialią Vilniaus miesto tarptautinio konkurencingumo stiprinimo programą, koncentruojantį į inovacijų, verslo, IT komunikacijų, transporto infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos gerinimo prioritetus; 2) likusiose Sostinės regiono savivaldybėse investuoti į specifinius teritorinius plėtros poreikius, kuriuos, remiantis gyventojų kokybės indeksu (ESTEP, 2016 m.), labiausiai patenkintų investicijų pritraukimas ir aktualių materialinių sąlygų, padėsiančių įsitvirtinti jaunoms šeimoms, sudarymas.

ĮVADAS

2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio Lietuvos ūkiui ir plėtros prioritetų 2021–2027 m. vertinimas atliktas pagal 2017 m. vasario 8 d. paslaugų teikimo sutartį Nr. 14P-8 tarp Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir UAB „ESTEP Vilnius“. Šio vertinimo tikslas buvo nustatyti 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos (toliau – 2014–2020 m. veiksmų programa) poveikį ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui bei pateikti įžvalgas dėl Lietuvos plėtros prioritetų po 2020 m., kurie galėtų būti finansuojami ES fondų lėšomis. Vertinimo tikslui pasiekti techninėje specifikacijoje buvo suformuluoti du vertinimo uždaviniai:

- įvertinti 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikį pagrindiniams bendriesiems makroekonominiams rodikliams ir atskiroms ūkio (viešosios politikos) sritims ir pateikti pasiūlymus dėl 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos poveikio optimizavimo;
- atsižvelgiant į 2014–2020 m. ES fondų investicijas, išanalizuoti Lietuvos ūkio vystymosi tendencijas po 2020 m. ir identifikuoti ilgalaikius plėtros prioritetus bei galimas investavimo sritis po 2020 m.

Ataskaitą sudaro 4 dalys ir priedai:

- Pirmoje ataskaitos dalyje trumpai pristatoma vertinimo esmė ir teorinis pagrindas;
- Antroje ataskaitos dalyje aptariami Lietuvos ūkio plėtrą trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu ribojantys veiksniai ir pateikiama 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio makroekonominiams rodikliams analizė bei atsakymai į pirmojo vertinimo uždavinio klausimus;
- Trečioje dalyje pristatomos Lietuvos ūkio ilgalaikės raidos prognozės, pateikiami pasiūlymai dėl ES fondų lėšų investavimo Lietuvoje 2021–2027 m. ir nurodomos pagrindinės pasirengimo naujam programiniam laikotarpiui išankstinės sąlygos;
- Ketvirtoje ataskaitos dalyje pateikiamos vertinimo išvados ir strateginės rekomendacijos;
- Ataskaitos prieduose pateikiami paaiškinimai dėl taikyto ekonometrinio modeliavimo metodikos ir ekspertinių diskusijų rezultatai.

1. VERTINIMO PRISTATYMAS IR TEORINIS PAGRINDAS

ES sanglaudos politika turi du pamatinius tikslus: mažinti išsivystymo skirtumus tarp ES regionų ir skatinti ekonominę plėtrą. Šios politikos efektyvumas ir įtaka ES regionų ekonominei konvergencijai yra nagrinėjama daugelyje mokslinių tyrimų bei Europos Komisijos ir nacionalinių institucijų užsakymu atliekamuose politikos ir investicinių programų poveikio vertinimuose. Greta deskriptyvinės poveikio analizės daugelyje šių tyrimų yra taikomi makroekonominės analizės metodai, leidžiantys kiekybiškai makrolygmeniu įvertinti ES finansinių instrumentų įtaką ekonominiam regionų augimui ir konvergencijai¹. Nors dauguma šių tyrimų patvirtina statistiškai reikšmingą ES fondų lėšų poveikį šalių ekonominei plėtrai, bet kartu akcentuoja technologijų kaitos, žmogiškojo kapitalo, tarptautinio konkurencingumo, masto ekonomijos ir institucinio efektyvumo svarbą. Taigi ES fondų lėšų poveikio ekonomikos augimui mastas priklauso ne tik nuo investicijų dydžio ir struktūros, bet ir nuo konkrečių šalies (regiono) makroekonominių, struktūrinių, reguliacinių ir institucinių sąlygų. Todėl šiame vertinime, kurio tikslas nustatyti prognozuojamą 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos² poveikį Lietuvos ūkiui ir darbo vietų kūrimui bei plėtros prioritetus po 2020 m., buvo analizuotas ne tik programos įgyvendinimas, bet ir programos įgyvendinimo aplinka, prisidedanti prie suplanuotų pokyčių įgyvendinimo (arba juos stabdanti). Nagrinėjant vertinimo klausimus³ pirmiausia buvo apžvelgti pagrindiniai Lietuvos ūkiui plėtrą iki 2020 m. lemsiantys veiksniai, nustatytas bazinis ūkiui plėtros scenarijus ir įvertinta, kaip prie ūkiui plėtros ir pagrindinių makroekonominių rodiklių kaitos prisidės 2014–2020 m. ES fondų lėšos. Toliau buvo įvertintas tęstinis veiksmų programoje nustatytų prioritetų tinkamumas ir jiems suplanuotų finansinių išteklių perskirstymo poreikis, atsižvelgiant į svarbiausius Lietuvos ūkiui vystymosi poreikius. Galiausiai remiantis išvalgos ir ekspertinių diskusijų metodais buvo parengtos ilgalaikės Lietuvos ūkiui raidos prognozės iki 2027 m. ir pasiūlytos 2021–2027 m. ES fondų investicijų kryptys bei strateginės rekomendacijos dėl naujo laikotarpio ES fondų lėšų programavimo Lietuvoje.

Pagrindinės teorinės prielaidos ir teiginiai, taikyti vertinimo analizėje

Šiame vertinime teorinės prielaidos buvo svarbios analizuojant 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos poveikį Lietuvos ir atskirų jos regionų ekonomikos augimui bei prognozuojant šalies ūkiui raidą po 2020 m. Atsižvelgiant į aktualią ekonomikos teoriją, empirinių tyrimų išvadas ir turimą ekspertinę kompetenciją, taikant ekonometrinį modeliavimą ir atliekant ekspertinį vertinimą, buvo vadovautasi šiomis pagrindinėmis prielaidomis ir teiginiais:

- Investicijos, o tiksliau investicijų sukelta technologijų pažanga ir iš jos kylantis produktyvumo augimas yra pagrindinė ilgalaikio ekonominio augimo priežastis⁴. Efektyvus viešasis valdymas yra būtina spartesnės ekonominės plėtros sąlyga, o nuo valdymo kokybės priklauso šalies (regiono) gebėjimas pritraukti ir įveikinti

¹ Pieńkowski J., Berkowitz P. „Econometric assessments of Cohesion Policy growth effects: How to make them more relevant for policy makers?“, 2015.

² 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa, patvirtinta Europos Komisijai 2014 m. rugsėjo 8 d. sprendimu Nr. C(2014)6397.

³ Išsamus vertinimo klausimų sąrašas pateikiamas šios ataskaitos 1 priede. Be to, kiekvienoje ataskaitos dalyje nurodoma, kokie vertinimo klausimai yra analizuojami.

⁴ Klenow P., Rodríguez-Clare A. (1997) „The Neoclassical Revival in Growth Economics: Has It Gone Too Far?“ // NBER Macroeconomics Annual, p. 73–114.

investicijas. Todėl viešųjų investicijų ekonominė grąža labai priklauso nuo valdymo kokybės⁵;

- Svarbiausias ES fondų lėšų poveikio veiksnys yra materialinės investicijos, kurios dėl multiplikatoriaus poveikio padidina pajamas ir kartu skatina vidaus vartojimą (trumpalaikis paklausos efektas). Auganti paklausa didina gamybos apimtį, o tai teigiamai veikia užimtumą ir pajamas. Investicijos į įrenginius, infrastruktūrą ir žmogiškąjį kapitalą didina ekonomikos produktyvumą ir užtikrina vis didesnę sukuriamos produkcijos vertę bei eksporto augimą (ilgalaikiai pasiūlos pusės efektai);
- ES fondų investicijos turi teigiamą poveikį regionų ekonominiam augimui, tačiau nėra svarbiausias veiksnys. Didžiausią vaidmenį atlieka šalies fiskalinė ir mokesčių politika, sąlygos verslui ir investicijoms⁶;
- ES fondų investicijų efektyvumas ir poveikio mastas yra tiesiogiai priklausomas nuo makroekonominės aplinkos ir ekonomikos ciklo etapo, ekonomikos struktūros ir institucinių sąlygų⁷;
- ES regionų išsivystymo skirtumus lemia nebe šalių ar jų grupių veiksnys, o vis svarbesni tampa ekonomikos išsivystymo skirtumai pačioje šalyje⁸. Empiriniai tyrimai⁹, nagrinėjantys ES regionų ekonomikos augimą ilguoju laikotarpiu, patvirtina regionų kumuliacinio augimo teoriją ir regionų divergencijos procesą. Kumuliacinio augimo teorija teigia, kad masto ir aglomeracijos ekonomijos skatina kapitalo, darbo ir gamybos koncentravimąsi vienuose regionuose kitų sąskaita. Rinka, nesant valstybinio reguliavimo, didina regionų plėtros skirtumus dėl ekonomikos augimo cikliškumo ir rinkos mechanizmo veikimo. Ši teorija teigia, kad rinkos mechanizmas užtikrina išsivysčiusių regionų sparčią plėtrą ir mažiau išsivysčiusių regionų atsilikimą. Ekonominių veiklų ir žmonių aglomeracija sukelia tolesnę išsivysčiusių regionų plėtrą, o atsiliekantys regionai susiduria su vis didėjančiu ekonominiu nuosmikiu ir migracija. Vidinį šalies regionų divergencijos procesą gali reguliuoti valstybė per tikslią finansavimą ir skirtingą mokesčių politiką.

⁵ Rodriguez-Pose, A., E. Garcilazo (2013) „Quality of Government and the Returns of Investment: Examining the Impact of Cohesion Expenditure in European Regions“, OECD Regional Development Working Papers, 2013/12, OECD Publishing, Paris.

⁶ Pavyzdžiui, Cappelen *et al.* „The Impact of Regional Support on Growth and Convergence in the European Union“, Journal of Common Market Studies 41 (4), 2003, p. 621–644; ESTEP „2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio užimtumui ir kitiems Lietuvos ūkio makroekonominiams rodikliams vertinimas“, 2016.

⁷ Bachtler J., Begg I., Polverari L., Charles D. „Evaluation of the main achievements of Cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions“, 2013.

⁸ Šeštoji Sanglaudos politikos ataskaita, 2014 m.; Bachtler J., Martins J. O., Wostner P., Zuber P. „Towards Cohesion Policy 4.0: Structural Transformation and Inclusive Growth“, 2017.

⁹ Pavyzdžiui, Kután *et al.* (2007) „European integration, productivity growth and real convergence“, European Economic Review, Volume 51, Issue 6, 2007, p. 1370–1395; Mohl P., Hagen T. „Does EU Cohesion Policy Promote Growth? Evidence from Regional Data and Alternative Econometric Approaches“, 2008.

2. LIETUVOS MAKROEKONOMIKOS BŪKLĖ IR 2014–2020 M. ES FONDŲ INVESTICIJŲ POVEIKIO ANALIZĖ

2.1. Trumpalaikių Lietuvos ūkio raidos prognozių ir pagrindinių iššūkių plėtrai apžvalga

Šiame skyriuje nagrinėjamas vertinimo klausimas: Kokie esminiai Lietuvos vidiniai faktoriai ir išorinės aplinkybės (taip pat ir Didžiosios Britanijos pasitraukimas iš ES) turi įtakos dabartiniam šalies ekonomikos vystymuisi? (TS

Remiantis 2017 m. tarptautinių ir nacionalinių institucijų paskelbtomis makroekonominėmis prognozėmis Lietuvai, iki 2021 m. šalies metinis BVP vidutiniškai augs po 2,5–3 proc. ir Lietuva bus tarp penkių sparčiausiai augančių euro zonos valstybių (kartu su Airija, Latvija, Slovakija ir Malta). Nepaisant gana pozityvių trumpalaikių Lietuvos ūkio plėtros prognozių (1 lentelė), tolesnės ekonominės ir

socialinės plėtros perspektyvos nėra tokios optimistinės, nes esminiai vidiniai iššūkiai ūkio plėtrai nėra sprendžiami, o ir jų galimi sprendimai bus ilgalaikiai ir nelengvi. Stiprėjančios neigiamos demografinės tendencijos, mažiau kvalifikuotos darbo jėgos ir žemas ūkio inovatyvumas rodo, kad prielaidos į aukštą pridėtinę vertę orientuoto BVP augimui kol kas nesukurtos.

1 lentelė. Pagrindinių šalies makroekonominių rodiklių dinamika trumpuoju laikotarpiu

Rodiklio pavadinimas	2017	2018	2019	2020
BVP augimo pokytis, proc. palyginamosiomis kainomis	2,90	3,00	2,70	2,50
Namų ūkių vartojimo išlaidų pokytis, proc.	4,20	4,00	3,80	3,80
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų pokytis, proc.	1,50	1,20	1,00	1,00
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo pokytis, proc.	6,00	5,50	5,00	5,00
Prekių ir paslaugų eksporto pokytis, proc.	3,80	3,90	4,00	4,00
Prekių ir paslaugų importo pokytis, proc.	4,60	4,80	4,90	4,50
Suderintas vartotojų kainų indeksas (vidutinis metinis)	3,40	2,70	2,50	2,50
Užimtų gyventojų skaičius (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį), tūkst. asmenų	1374,40	1377,10	1377,10	1377,10
Užimtų gyventojų skaičiaus (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį) pokytis, proc.	0,80	0,20	0,00	0,00
Nedarbo lygis (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį), proc.	7,20	6,50	5,90	5,40
Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokytis, proc.	6,70	6,10	6,20	6,30
Darbo našumo (BVP palyginamosiomis kainomis vienam užimtam gyventojui) pokytis, proc.	2,3	2,3	2,3	2,3
JAV dolerio ir euro keitimo kursas	1,12	1,12	1,12	1,12
Naftos kainos (Brent, JAV doleriais už barelį)	52,70	52,70	52,70	52,70

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal Finansų ministerijos, Lietuvos banko, Europos Komisijos ir Tarptautinio valiutos fondo naujausius skelbiamus duomenis.

Ūkio transformacija link aukštos pridėtinės vertės ekonomikos vyksta lėtai. Lietuvoje nuo įstojimo į ES įvykę sukuriama bendros pridėtinės vertės (toliau – BPV) struktūros pokyčiai nedideli: 2014 m. (vėlesnių oficialiosios statistikos duomenų pagal nagrinėjamas veiklas dar nėra), palyginti su 2005 m., sumažėjo žemės ūkio, energetikos (uždaryta Ignalinos AE), telekomunikacijų, viešojo valdymo ir gynybos veiklų dalys, o gerokai ūgtelėjo transporto, kompiuterinių paslaugų, sveikatos priežiūros veiklų

lyginamieji svoriai. 2 lentelėje pateikiami duomenys¹⁰ rodo, kad Lietuvos ūkio struktūroje, palyginti su ES-28 rodikliais, gerokai didesnius lyginamuosius svorius turi tradicinės pramonės produkcija ir paslaugos (transportas, žemės ūkis, statybos). Dauguma Lietuvos įmonių dirba mažiausiai pelningose pridėtinės vertės kūrimo grandyse: yra žaliavų tiekėjos, gamina ar eksportuoja tarpines produktų dalis ar tiesiog yra didelių kompanijų užsakymų vykdytojos, nekuriančios didesnės pridėtinės vertės produktų.

2 lentelė. 2014 m. sukurtos BPV struktūros (proc.) palyginimas Lietuvoje ir ES

Ekonominė veikla	LT	ES
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	3,8	1,6
Apdirbamoji gamyba	19,2	15,5
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	2,4	1,9
Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas	1,1	1
Statyba	7,3	5,3
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių remontas	18,3	11,1
Transportas ir saugojimas	12,3	4,9
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla	1,4	2,8
Telekomunikacijos	1,4	1,3
Kompiuterių programavimo, duomenų apdorojimo, interneto paslaugų veikla	1,3	2,4
Finansinė ir draudimo veikla	2	5,4
Nekilnojamojo turto operacijos	6,4	11,3
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	3,8	6,4
Administracinė ir aptarnavimo veikla	2,4	4,3
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	6	6,5
Švietimas	4,4	5,3
Žmonių sveikatos priežiūra	3	5,3

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal Eurostato duomenis.

Viena iš priežasčių, kodėl Lietuvai nepavyksta pasiekti pažangos pereinant iš žemais kaštais paremtos ekonomikos į žiniomis ir aukšta pridėtine verte grįstą ekonomiką, yra žemas inovacinis pajėgumas¹¹. Įvairūs Lietuvos rodikliai, ypač santykinė išlaidų tyrimams ir plėtrai apimtis, užimtumas tyrimų veikloje ir patentų skaičius, rodo didelį atotrūkį nuo ES vidurkio. Pagal suminį inovacijų indeksą tarp ES šalių Lietuva 2016 m. užėmė 24 vietą. Europos Komisijos skelbiamoje Inovacijų sąjungos švieslentės ataskaitoje¹² nurodoma, kad Lietuva ES vidurkį lenkia tik dviejose srityse – žmogiškųjų išteklių ir finansinės pagalbos mechanizmų. Vienas iš skatinimo investuoti į MTEP būdų yra mokestinės paskatos, kurios, EBPO vertinimu¹³, yra vienos didžiausių Europoje, tačiau 2015 m. tyrimo duomenimis, du trečdaliai iš apklaustų Lietuvos įmonių nežinojo, kad tokios mokesčių lengvatos egzistuoja, o nemaža dalis tų, kurie žinojo apie šią galimybę, nurodė tiksliai nesuprantantys, kada šios lengvatos taikomos. Todėl paskatų sistema, kuri motyvuotų ūkio subjektus vykdyti MTEP bei deklaruoti investicijas į šią veiklą, turi būti ne tik kuriama, bet ir efektyviai taikoma (pavyzdžiui, geriau viešinant mokesčines lengvatas, konsultuojant įmones dėl jų veiklos atitikimo MTEP, ataskaitų VMI parengimo ir pan.).

Nepakankamai spartus produktyvumo augimas. Žemas ūkio inovatyvumas ir dėl atlyginimų kilimo didėjančios darbo sąnaudos riboja produktyvumo augimą. Našumas Lietuvoje sparčiai augo iki 2009 m., o nuo tada jo augimo tempas sulėtėjo. Tai iš dalies gali būti siejama su tuo, kad labai sumažėjo privačiųjų investicijų: jų lygis po krizės neatsigavo

¹⁰ Pateikiami 2014 m. duomenys, nes naujesnių Eurostas dar neskelbia. Kai kurios smulkios veiklos į lentelę neįtrauktos, todėl rodiklių sumos lentelėje kiek mažesnės už 100.

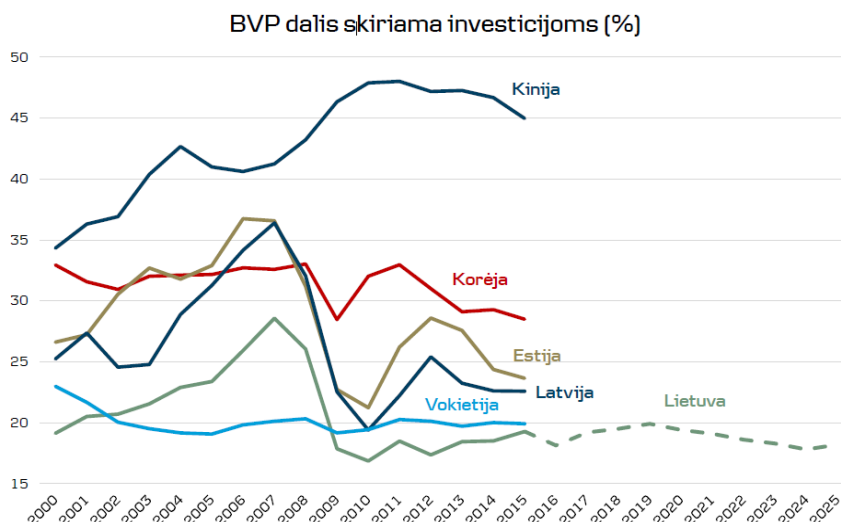
¹¹ OECD Economic Surveys: Lithuania, March 2016.

¹² European Commission „European Innovation Scoreboard“, 2016.

¹³ OECD Reviews of Innovation Policy: Lithuania 2016, OECD Publishing, Paris.

ir gerokai atsilieka nuo ankstesnių laikotarpių lygio. EPBO ekspertų vertinimu¹⁴, kol kas produktyvumo augimas Lietuvoje labai priklausė nuo ES fondų lėšų panaudojimo, tiesioginių užsienio investicijų, ypač gamybos sektoriuje, ir tarpsektorinio išteklių persikirstymo. Todėl galima prognozuoti, kad išibėgėjantis 2014–2020 m. ES fondų lėšomis finansuojamų projektų vykdymas, palanki bankų kreditavimo politika ir tebesitęsiantis santykinai aktyvus privačiomis lėšomis finansuojamų investicijų projektų įgyvendinimas vidutiniu laikotarpiu sudarys prielaidas produktyvumo augimui šalyje. Finansų ministerija prognozuoja, kad per ateinančius kelerius metus bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo išlaidų dalis nuo BVP nuosekliai augs, o 2019 m. pasieks 20 proc., tačiau vis dar atsiliks nuo prieš ekonomikos krizę buvusio lygio (2004–2008 m. šis rodiklis vidutiniškai siekė 25,4 proc. BVP)¹⁵. 1 paveiksle pateiktas palyginimas su kitomis pažangiomis ES ir pasaulio šalimis rodo, kad nors materialinės investicijos augs, tačiau globaliame kontekste toks augimas bus nepakankamas.

1 pav. Bendrojo kapitalo (materialinių investicijų) dalies BVP struktūroje palyginimas

Šaltinis: 2017 m. kovo 24 d. ekspertinės diskusijos medžiaga.

Be to, investicijos savaime nėra produktyvumo ir spartesnio ekonomikos augimo garantija, svarbi yra investuojamų lėšų paskirtis bei jų panaudojimo efektyvumas. Iki šiol daugiau nei pusės visų investicijų Lietuvoje sulaukia būsto, negyvenamųjų pastatų ir kitų statinių statyba (2016 m. sudarė 56,7 proc. bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo išlaidų), o statybos veiklos rezultatai stipriai koreliuoja su ES fondų lėšų dydžiu¹⁶. Labiausiai nuo ES fondų finansavimo Lietuvoje yra priklausomi trys sektoriai: vandentvarkos ir atliekų (E sektorius), asociacijų veiklos (S sektorius) bei statybų (F sektorius). Lyginant pagal ES fondų lėšų dydį sektorių apyvartoje 2010–2014 m. laikotarpiu, būtent šiuose sektoriuose ES fondų finansavimas sudarė didžiausią dalį (atitinkamai 25,4 proc., 21,0 proc. ir 18,9 proc.)¹⁷. Trūksta produktyvių investicijų, didinančių Lietuvos našumo rodiklius.

Europos Komisijos vertinimu¹⁸, Lietuva galėtų padidinti produktyvumo augimą ir geriau planuodama bei koordinuodama viešąsias investicijas. 2016 m. veiklos audito ataskaitoje

¹⁴ OECD Economic Surveys: Lithuania, March 2016.

¹⁵ Finansų ministerijos makroekonominės prognozės. 2017 m. kovas.

¹⁶ Ten pat.

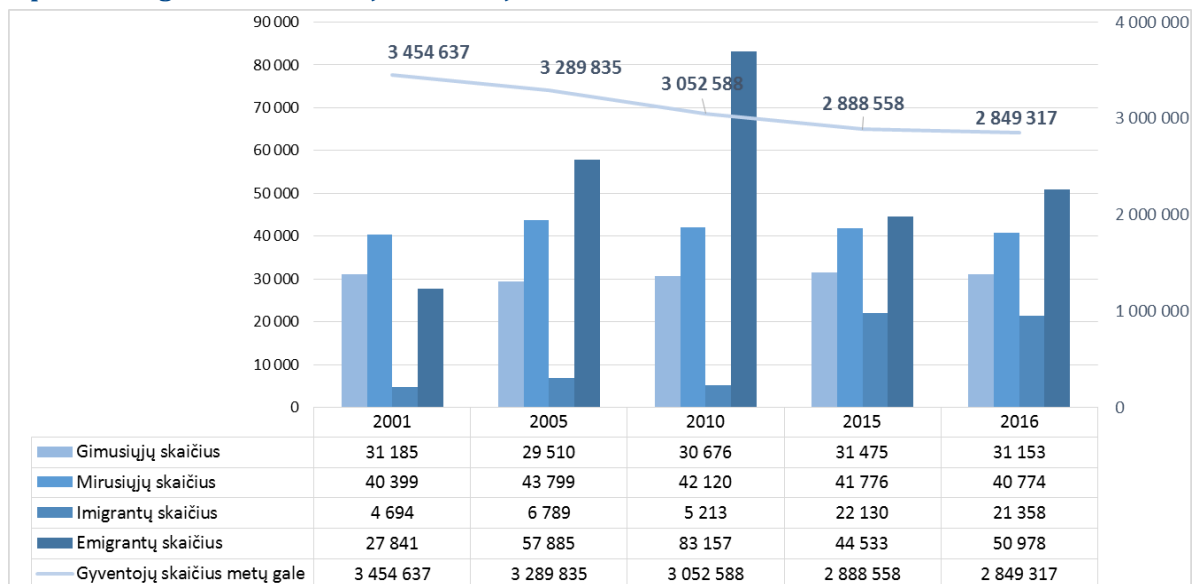
¹⁷ 2017 m. kovo 24 d. ekspertinės diskusijos medžiaga, „Danske Bank“ vyriausiojo Baltijos šalių ekonomisto Roko Grajausko pranešimas.

¹⁸ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Šalies ataskaita. Lietuva 2017“, SWD(2017) 80 final., p. 38.

Valstybės kontrolė konstatavo, kad valstybės investicijų programa, kuri yra pagrindinė viešųjų investicijų planavimo priemonė, turi didelių trūkumų ir faktiškai ja nepasiekta tikslo – centralizuotai planuoti šalies viešųjų investicijų strategiją¹⁹. Fragmentiškas viešųjų išlaidų planavimas ir valdymas, nepakankamas susiejimas su bendrais valstybės tikslais gali mažinti ir ES fondų investicijų efektyvumą bei poveikį²⁰. Todėl 2017 m. nacionalinėje reformų darbotvarkėje numatytos valstybės investicijų planavimo ir koordinavimo sistemos pertvarkos sėkmingas įgyvendinimas yra svarbi efektyvesnių ir didesnę ekonominę grąžą duodančių viešųjų investicijų, o tuo pačiu spartesnės ekonominės plėtros, sąlyga.

Stiprėjantys demografiniai iššūkiai. Tiek Europos Komisija²¹, tiek Lietuvos bankas²² kaip esminę riziką tolesniam ūkio augimui išskiria vidinius darbo rinkos apribojimus, kuriuos lemia neigiamos demografinės tendencijos šalyje (2 pav.). Viena vertus, į šalies darbo rinką kasmet įsilieja vis mažiau jaunų gyventojų, nes prieš du dešimtmečius Lietuvoje gimstamumas gerokai mažėjo. Tokia neigiama tendencija vyraus dar bent kelerius metus, t. y. šalies darbo rinką kurį laiką papildys mažiau jaunų darbuotojų. Kita vertus, kaip matyti iš 2 paveikslėlio, labiausiai gyventojų skaičius Lietuvoje mažėja dėl nemažėjančios emigracijos. Viena iš priežasčių, skatinanti ekonominę migraciją, yra auganti pajamų nelygybė šalyje²³. Ji yra viena didžiausių ES ir didėja nuo 2012 m. Pajamų nelygybės augimą skatina didelis žemos ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų užimtumo skirtumas, dideli darbo užmokesčio skirtumai, ribotas mokesčių sistemos progresyvumas ir minimalios socialinės apsaugos sistemos silpnumas. Lietuvoje mokesčių lengvatų sistemos priemonėmis nelygybė mažinama mažiau veiksmingai negu kitose ES šalyse. Tebėra aukštas ir skurdo lygis, ypač neįgalųjų, pensininkų, visų pirma vyresnio amžiaus moterų, ir bedarbių, pirmiausia dėl to, kad socialinės gerovės sistemos užtikrinama apsauga yra menka. Didelė pajamų nelygybė taip pat kenkia ekonomikos augimui ir makroekonominiam stabilumui²⁴.

2 pav. Demografinės tendencijos Lietuvoje

¹⁹ 2016 m. spalio 10 d. audito ataskaita „Valstybės investicijų 2015 metais programos valdymas“ Nr. VA-P-60-9-16.

²⁰ Yra pavyzdžių, kai ES fondų lėšomis „perfinansuojamos“ atsiperkančios investicijos arba priešingai – sukuriama daug perteklinės infrastruktūros, kurią reikia išlaikyti.

²¹ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Šalies ataskaita. Lietuva 2017“, SWD(2017) 80 final.

²² Lietuvos bankas „Lietuvos ekonomikos apžvalga“, 2016 m. gruodis.

²³ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Šalies ataskaita. Lietuva 2017“, SWD(2017) 80 final.

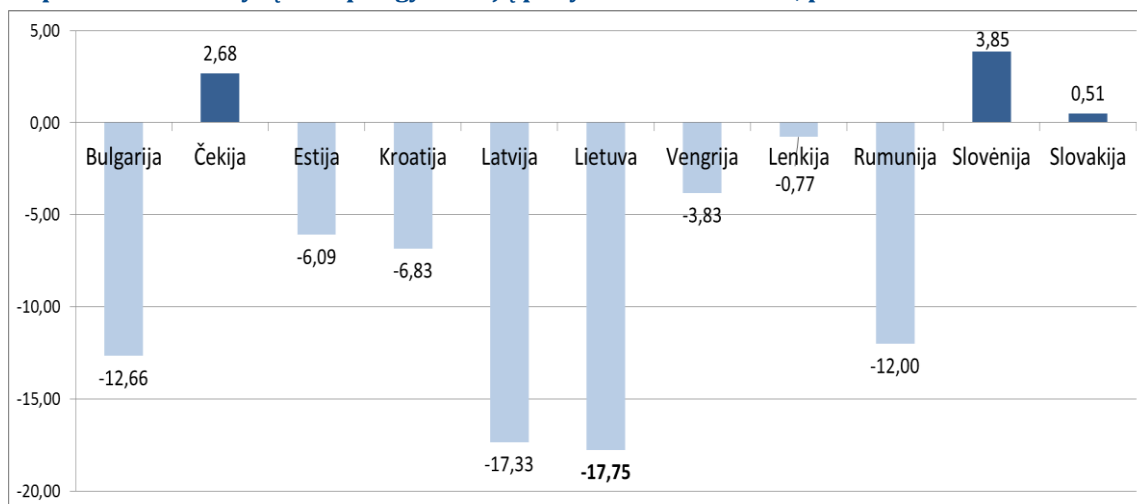
²⁴ Ten pat.

Šaltinis: parengta vertintojų pagal Statistikos departamento duomenis.

Statistikos departamento duomenimis, net 73 proc. visų emigrantų yra 14–44 metų amžiaus, o kas antras emigrantas yra sulaukęs 14–29 metų. Tyrimais nustatyta, jog iš Lietuvos išvykstantis asmuo yra kvalifikuotas darbininkas arba specialistas, turintis specialųjį vidurinį arba aukštąjį išsilavinimą. Kaip pastebi Europos Komisija²⁵, darbingo amžiaus ir turinčių tretinį išsilavinimą gyventojų emigracija bei ribotos galimybės ir gebėjimai pritraukti užsienio talentus yra svarbi ekonominės plėtros kliūtis konverguojantiems regionams. Be to, didelė jaunų žmonių emigracija stiprina visuomenės senėjimo problemą Lietuvoje ir kelia grėsmę ilgalaikiam fiskaliniam tvarumui. EBPO duomenimis²⁶, dirbančiųjų skaičius, tenkantis vienam pensinio amžiaus žmogui, Lietuvoje iki 2040 m. turėtų sumažėti maždaug perpus (nuo 2,4 dirbančiųjų 2013 m. iki 1,2 dirbančiųjų 2040 m.), o papildomos su jų išlaikymu susijusios fiskalinės sąnaudos turėtų išaugti 2 proc. punktais nuo BVP. Todėl turėtų būti įgyvendinamos priemonės, skatinančios gyventojus ilgiau išlikti darbo rinkoje. Ilgesnį darbingą gyventojų amžių padėtų užtikrinti ir efektyvesnė sveikatos priežiūros sistema.

Apskritai, svarbu pastebėti, kad tarp Vidurio ir Rytų Europos šalių, įstojušių į ES 2004–2007 m., Lietuvoje demografiniai pokyčiai yra kardinaliausi – per 15 metų laikotarpį šalyje gyventojų skaičius sumažėjo beveik 18 proc. (3 pav.). Nepaisant šios situacijos, demografijos įtaką ekonominiam šalies vystymuisi valdyti vis dar sudėtinga – 2016 m. rudenį suformuotos Vyriausybės programos įgyvendinimo priemonių plane²⁷ priemonės, numatančios mažinti demografinius iššūkius Lietuvoje, gana fragmentiškos²⁸. Naujausia politikos iniciatyva spręsti demografinius iššūkius kilo Seime, kuris 2017 m. balandį priėmė nutarimą dėl demografijos, migracijos ir integracijos procesų valdymo²⁹. Šiuo nutarimu Vyriausybė skatinama iki 2017 m. gruodžio parengti ir pateikti Seimui tvirtinti 2018–2027 m. Lietuvos demografinės, migracijos ir integracijos politikos strategiją.

3 pav. Vidurio ir Rytų Europos gyventojų pokytis 2000–2016 m., proc.

²⁵ Commission Staff Working Document. „Competitiveness in low-income and low-growth regions. The lagging regions report“, SWD(2017) 132 final.

²⁶ OECD Economic Surveys: Lithuania, March 2016.

²⁷ 2017 m. kovo 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“.

²⁸ Numatoma gerinti gimstamumo situaciją per finansinių paskatų ir paslaugų jaunoms ar vaikams auginančioms šeimoms plėtrą (Priemonių plano 1.2.1. darbas). Trumpalaikio poveikio priemonės, skatinančios darbo išteklių gausinimą, yra įvardintos tik dėl aukštos kvalifikacijos darbuotojų pritraukimo ir išlaikymo (Priemonių plano 4.2.8. darbas. Talentų pritraukimo ir išlaikymo Lietuvoje sistemos sukūrimas).

²⁹ 2017 m. balandžio 20 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl demografijos, migracijos ir integracijos procesų valdymo“ Nr. XIII-297.

Šaltinis: parengta vertintojų pagal Eurostato duomenis.

Augantis kvalifikuotų darbuotojų trūkumas – tai dar viena didelė problema, kuri gali tapti svarbiu Lietuvos augimo trukdžiu, nes kelia spaudimą darbo užmokesčiui, neigiamai veikia potencialią gamybos apimtį ir mažina prekių bei paslaugų konkurencingumą. Kvalifikuotos darbo jėgos (ypač inžinierių, programuotojų ir kitų specialistų) Lietuvoje trūksta dėl jau minėtos ekonominės emigracijos, nepakankamos švietimo (ypač profesinio rengimo ir aukštojo mokslo) kokybės, žemos technologinių ir inžinerinių specialybių paklausos bei prastų mokymosi visą gyvenimą rodiklių. Be to, dėl nepakankamai aktyvios darbo rinkos politikos aprėpties per mažai žemos kvalifikacijos darbuotojų turi galimybę pasinaudoti reikiama mokymais ir persikvalifikuoti. Tiesa, reikia pastebėti, kad pastaruosiu metu yra įgyvendinta gerų iniciatyvų, kurios turėtų mažinti kvalifikuotų darbuotojų pasiūlos problemą. Pavyzdžiui, 2017 m. vasarį Vyriausybė leido lengviau įdarbinti kai kurių sričių užsienio specialistus (ne ES gyventojus), įsigaliojo Užsieniečių teisinės padėties įstatymo pataisos, numatančios lankstesnes migracijos taisykles naujas technologijų ar šalies ūkio plėtrai reikšmingas įmones steigiantiems užsieniečiams („startuolių vizos“). Tačiau kvalifikuotų darbuotojų pasiūlą būtina toliau skatinti, ypač per aktyvesnę talentų pritraukimo politiką, tolesnį užsienio piliečių įdarbinimo liberalizavimą ir švietimo sistemos reformą.

Vėluojanti švietimo sistemos reforma. Lietuvos švietimo sistemos rezultatai prastėja, o pati sistema – neefektyvi.³⁰ Švietimo sektorius sunkiai prisitaiko prie sparčiai mažėjančio moksleivių ir studentų skaičiaus, todėl jame per daug darbuotojų ir jį slegia infrastruktūros, kuri per didelė jo poreikiams, išlaikymas. Kol kas daugiausia investuota į švietimo infrastruktūrą, tačiau sisteminių pokyčių, susijusių su ugdymo ir mokymo programų turiniu, atsižvelgiant į kintančią švietimo paradigmą, neįvyko. Aukštajam mokslui kenkia žemi kokybės standartai ir finansinės paskatos, kuriomis skatinamas nesaikingumas ir neefektyvumas.³¹ Praktinių įgūdžių stoka, į procesą, bet ne į rezultatus orientuotos studijos ir menkai išvystytos karjeros paslaugos suformuoja absolventų įsidarbinimo problemas bei studijų Lietuvoje patrauklumo mažėjimą.

Švietimo sistemos neefektyvumą patvirtina tiek prasti PISA³² tyrimo Lietuvoje rezultatai, tiek vis dar mažas tyrėjų skaičius, lyginant su kitomis regiono šalimis. O nepaisant didelės tretinį išsilavinimą turinčių asmenų dalies aukštos kvalifikacijos darbuotojų trūkumas Lietuvoje didėja. Doneris ir Schneideris (2016) teigia³³, kad šie trys rodikliai – šalies PISA vertinimas, darbuotojų, turinčių tretinį išsilavinimą, skaičius ir tyrėjų skaičius – kaip tik ir parodo nepakankamą žmogiškąjį kapitalą, kuris būtinas siekiant šaliai išvengti užstrigimo *vidutinių pajamų spąstuose*³⁴. Vilčių efektyvesnei aukštojo mokslo sistemai ir studijų kokybei teikia šiuo metu svarstoma reforma, numatanti aukštųjų mokyklų tinklo, finansavimo ir kokybės užtikrinimo sistemos pertvarką. Tačiau švietimo sistemos reforma nebus sėkminga be stiprios institucinės lyderystės ir gebėjimų, efektyvaus tarpinstitucinio

³⁰ OECD *Economic Surveys: Lithuania*, March 2016.

³¹ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Šalies ataskaita. Lietuva 2017“, SWD(2017) 80 final., p. 3.

³² OECD vykdomas tarptautinis penkiolikmečių tyrimas PISA (angl. *Programme for International Student Assessment*) padeda įvertinti penkiolikmečių, daugiausia privalomąjį ugdymą bebaigiančių mokinių, sukauptas žinias ir išvystytus gebėjimus. PISA tyrimo duomenys naudojami kaip šalies penkiolikmečių išsilavinimo kokybės matas, parodantis, kaip penkiolikmečiai pasirengę tolesniam akademiniam mokymuisi, profesiniam rengimuisi ar darbo rinkai.

³³ Doner R., Schneider B. R. „The Middle-Income Trap: More Politics than Economics“, 2016.

³⁴ Terminą „vidutinių pajamų spąstai“ 2006 m. pasiūlė Pasaulio bankas. Šiuo terminu ekonomistai apibūdina besivystančios šalies raidos fazę, kuomet sparti ūkio plėtra išsikvepia dėl konkurencingumo tarptautinėje rinkoje praradimų, išaugus darbo kaštams. Paprastai tokiose valstybėse vyrauja žemos pridėtinės vertės pramonė, o augimo spartą lemia žema palyginamoji bazė ir pigūs gamybos (darbo jėgos) veiksniai. Vidutinių pajamų kritinę ribą pasiekusi šalis turi dvi alternatyvas: struktūrinių reformų keliu šoktelėti į aukštesnę lygą ir užsitikrinti naujus konkurencinius pranašumus tolesnei ilgalaikiai plėtrai arba strigti šiuose spąstuose ilgam.

ir horizontalaus (viešojo administravimo institucijos, mokslo įstaigos, privatus sektorius) bendradarbiavimo.

Lietuvos ūkio augimo perspektyvos priklauso ne tik nuo vidinių veiksnių, bet ir **nuo išorinių aplinkybių** (tarptautinio finansinio tvarumo, globalių prekybinių ir aplinkosauginių susitarimų, naftos kainos pokyčių ir ypač nuo paklausos pagrindinėse Lietuvos eksporto rinkose). Didžiosios Britanijos pasitraukimas iš Europos Sąjungos neabejotinai atneš daug pokyčių ne tik ES, bet ir Lietuvai. Pakis eksporto ir importo apimtis, įnašai ir išmokos į (iš) ES biudžeto bei emigracijos srautai į Jungtinę Karalystę (toliau – JK). Esminiai *Brexit* nulemti pokyčiai pasijus po 2020 m., nes kol vyksta derybos dėl išstojimo, galioja visi JK ir ES abipusiai įsipareigojimai, įskaitant ir mokėjimus į ES biudžetą. Tačiau sutarimo, kad JK laikysis savo prisiimtų įsipareigojimų pagal 2014–2020 m. daugiametę programą, kurios įgyvendinimas tęsis iki 2023 m., dar reikės siekti³⁵.

Lietuvos įmonių eksportas į JK sudaro 5 proc. viso šalies eksporto. Tikėtina, kad dėl *Brexit* sąlygoto ekonominio neužtikrintumo (galimo prekybos režimo pasikeitimo, didesnės svaro svyravimo rizikos) Lietuvos eksportuotojai sieks persiorientuoti į kitas ES valstybes ar trečiąsias šalis, o tai trumpuoju laikotarpiu gali neigiamai paveikti šalies eksporto augimo prognozes. 2016 m. pabaigoje Lietuvos pramonininkų konfederacijos (toliau – LPK) atlikta apklausa parodė, kad dėl *Brexit* skirtingų įmonių apyvarta trumpuoju laikotarpiu gali mažėti iki 10 proc. Be to, teigiama, jog Lietuvos eksportuotojai labiau pajus netiesioginį neigiamą *Brexit* poveikį – t. y. per mažesnius užsakymus į kitas ES rinkas, kurių gamintojai, savo ruožtu, gaus mažiau užsakymų Didžiojoje Britanijoje.

Jungtinės Karalystės, kuri yra viena iš pagrindinių mokėtojų į ES biudžetą (jos dalis sudaro apie 13 proc. metinio ES biudžeto), išstojimas neabejotinai paveiks derybas dėl naujos ES finansinės perspektyvos po 2020 m. Finansiniai ES ištekliai bus mažesni ir jų reikės naujų problemų (pabėgėlių srautų, tarptautinio terorizmo grėsmių) sprendimui. Todėl derybų dėl perskirstomųjų politikų (sanglaudos politikos, bendrosios žemės ūkio politikos) procesas tarp Europos Komisijos ir šalių-mokėtojų bei šalių-gavėjų bus sudėtingesnis nei anksčiau. Tikėtina, kad sanglaudos politikos lėšomis finansuojamų sričių mažės, finansavimas bus labiau tematiškai ir teritoriškai koncentruojamas, didės reikalavimai investicijų efektyvumui (plečiamas veiklos rezervo taikymas, *ex ante* sąlygų mechanizmas, stiprinamas ryšys su struktūrinėmis reformomis). Jungtinės Karalystės, vienos iš turtingiausių ES valstybių, pasitraukimas reikš ir tai, kad sumažės BVP, tenkančio vienam ES gyventojui, vidurkis, o šis statistinis efektas lems didesnę ES regionų ekonominę konvergenciją. Pavyzdžiui, skaičiuojant be Jungtinės Karalystės 2015 m. Lietuvos BVP/gyventojui, išreikšto perkamosios galios standartais (toliau – PGS), sudarytų 75,7 proc. ES-27 vidurkio ir būtų 0,96 proc. punkto aukštesnis nei skaičiuojant ES-28 vidurkį su JK. Lietuvoje šis statistinis efektas gali reikšti ir tai, kad derantis dėl naujos finansinės perspektyvos Europos Komisija pateiks pasiūlymą Lietuvai ne kaip mažiau išsivysčiusiam regionui, o kaip pereinamajam regionui. To pasekmė būtų reikšmingai sumažėjusios ES fondų lėšos Lietuvai (išskyrus paramą kaimo plėtrai ir teritoriniam bendradarbiavimui). Plačiau šis klausimas dėl galimų 2021–2027 m. finansinio laikotarpio asignavimo scenarijų ir Lietuvos derybinės pozicijos formavimo yra analizuojamas šios ataskaitos 3 dalyje.

Tačiau galima išvelgti ir tam tikrų teigiamų *Brexit* poveikio Lietuvos ūkio plėtrai aspektų. Dėl numatomo laisvo darbo jėgos judėjimo panaikinimo ir tebevyraujančio būsimos imigracijos politikos ES piliečių atžvilgiu neaiškumo Lietuvos gyventojų emigracijos srautai į JK turėtų mažėti. Šiuo metu lietuvių diaspora šioje šalyje yra didžiausia – gyvena

³⁵ 2017 m. balandžio 29 d. Europos Vadovų Tarybos gairės dėl Jungtinės Karalystės pranešimo pagal ES sutarties 50 str.

apie 163 tūkst. Lietuvos piliečių, kurių dalis gali būti suinteresuota reemigruoti. *Brexit* gali būti šansas Lietuvos institucijoms imtis ryžtingai įgyvendinti „grįžimo į Lietuvą planą“. Tačiau tam reikia, kad Seimo pavedimas Vyriausybei parengti 2018–2027 m. Lietuvos demografinės, migracijos ir integracijos politikos strategiją ne tik numatytų veiksmingas priemones, jų finansavimą, bet ir būtų lydimas paveikios viešinio kampanijos.

Apibendrinant šiame skyriuje aptartus pagrindinius vidaus ir išorės iššūkius Lietuvos ūkio plėtrai iki 2020 m. galima rezumuoti, kad trumpuoju laikotarpiu vyks stabilus šalies ekonomikos augimas – BVP augs vidutiniškai 2,75 proc. per metus. Šį augimą skatins atsigaunantis eksportas, augančios investicijos (taip pat ir ES fondų) ir vidaus vartojimas. Tačiau spartesnį ekonomikos augimą (visų pirma per didesnius eksporto srautus) stabdys sparčiai mažėjantys darbo jėgos ištekliai, o darbo našumo augimo tempai išliks nepakankami dėl menkų produktyviųjų investicijų ir ribotos technologinės pažangos bei inovacijų. Atlyginimų augimas viršys darbo našumo augimą. Nors 2017 m. kovą Finansų ministerija atnaujintose makroekonominėse prognozėse Lietuvos patekimą į *vidutinių pajamų sąrašus* išskiria kaip artimiausio laikotarpio riziką, šio vertinimo metu surengtoje ekspertinėje ekonomikos analitikų diskusijoje³⁶ buvo konstatuota, kad Lietuva jau į juos pateko. Turint omenyje nepalankią demografinę situaciją ir darbo rinkos padėtį, esminiai ekonomikos augimo veiksniai, siekiant išsiveržti iš *vidutinių pajamų sąrašų* ir užtikrinti spartesnę ekonominę konvergenciją, yra **bendro gamybos veiksnių našumo augimas (per efektyvias investicijas į žmogiškąjį kapitalą bei inovacijas)³⁷ ir bendrojo kapitalo (materialinių investicijų) gausinimas**. Be esminių struktūrinių reformų ir naujų konkurencingumą lemiančių veiksnių (ne pigios darbo jėgos) paieškos Lietuvai ilgalaikėje perspektyvoje gresia ekonominė stagnacija. Pasaulio banko vertinimu, iš 101 šalies, 1960 m. buvusios vidutinių pajamų grupėje, į aukštesnių pajamų grupę iki 2008 m. pavyko pereiti tik 13³⁸. Tačiau Pasaulio banko ekspertai³⁹ taip pat pripažįsta, kad sėkmės istorijos labiau tikėtinos, kai veikia stiprūs išoriniai įsipareigojimai reformoms: „Jei turite galimybę būti Europos konvergencijos mašinos dalimi, tam, kad taptumėte ekonomiškai klestinčia šalimi, jums nereikia būti nei apdovanotais iš anksto [gamtinių išteklių prasme], nei būti ypatingai agresyviems [kaip Azijos tigras]. Jūs tiesiog turite būti disciplinuoti“ (Gill, Raiser, 2012). O ta disciplina gali būti suprantama kaip geresnis Europos Komisijos šaliai teikiamų rekomendacijų dėl fiskalinės politikos ir struktūrinių reformų vykdymas bei tampresnis viešųjų investicijų (įskaitant ir ES fondų lėšas) planavimo ir peržiūros susiejimas su nacionalinės reformų darbotvarkės priemonėmis⁴⁰.

³⁶ 2017 m. kovo 24 d. vykusios ekspertinės diskusijos rezultatai apibendrinti šios ataskaitos 2 priede.

³⁷ Doner R., Schneider B. R. „The Middle-Income Trap: More Politics than Economics“, 2016.

³⁸ Agénor P. R., Canuto O. „Middle Income Growth Traps“ // World Bank, 2012.

³⁹ Gill I., Raiser M. „Golden Growth: Restoring the Lustre of the European Economic Model“ // World Bank, 2012.

⁴⁰ Nacionalinė reformų darbotvarkė (toliau – NRD) yra atnaujinama kasmet, o joje numatytos priemonės yra integruojamos į kitų metų nacionalinį biudžetą, tačiau trūksta sąsajų su vidutinės trukmės planavimo dokumentais ir jų aktualizavimu, atsižvelgiant į NRD numatytas naujas priemones.

2.2. Makroekonominis 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio įvertinimas

Šiame skyriuje nagrinėjami vertinimo klausimai: Kiek ir kaip 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų investicijos prisidės prie makroekonominių rodiklių pokyčių (šalies, Sostinės ir Vidurio Vakarų NUTS 2 lygmens regionų, atskirų ūkio ir viešosios politikos sričių, atskirų šalies regionų mastu)? (TS 9.1.2.) Koks prognozuojamas 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis ekonominei Lietuvos konvergencijai su ES vidurkiu? (TS 9.1.5)

Sanglaudos politika ir ES fondų lėšos yra laikoma vienu pagrindinių Lietuvos narystės ES privalumų, o ES fondų investicijos yra pripažįstamos svarbiu Lietuvos ūkio ekonomikos varikliu. Svarbiausias ES fondų lėšų poveikio šalies makroekonominiams rodikliams veiksnys yra materialinės investicijos, kurios dėl multiplikatoriaus efekto padidina pajamas ir kartu skatina vidaus vartojimą. Investicijos į įrenginius, infrastruktūrą ir žmogiškąjį kapitalą didina ekonomikos produktyvumą ir užtikrina vis didesnę sukuriamos produkcijos vertę. Kaip jau buvo minėta, **ES fondų lėšų (kaip ir kitų viešųjų investicijų) makroekonominis poveikis priklauso nuo 1) investicijų apimties, 2) struktūros ir 3) efektyvumo.** Pagal 2014–2020 m. veiksmų programą Lietuvai iš viso suplanuota skirti 6,709 mlrd. eurų, iš kurių 3,501 mlrd. eurų iš Europos regioninės plėtros fondo, 2,049 mlrd. eurų – iš Sanglaudos fondo, 1,127 mlrd. eurų – iš Europos socialinio fondo, dar 31,8 mln. eurų numatyta pagal Jaunimo užimtumo iniciatyvą. Vertinant veiksmų programos finansiniame plane⁴¹ prognozuojamus

metinius ES fondų lėšų išmokėjimų srautus (žr. 3 lentelę) matyti, kad didžiausias ES fondų investicijų impulsas ekonomikai bus juntamas 2018 m. ir 2019 m., kai projektų vykdytojams suplanuotos išmokėti ES fondų lėšos (be bendrojo finansavimo) sudarytų apie 3 proc. prognozuojamo šalies nominalaus BVP. Tai būtų didžiausi ES fondų lėšų įsiliejimo į šalies ekonomiką srautai, vertinant nuo pat Lietuvos įstojimo į ES. Šios prognozės atrodo gana optimistinės. Tokia apimtimi gali būti sudėtinga užtikrinti efektyvų investavimą dėl ribotų rinkos absorbcinių galimybių ir vis dar nepakankamų institucinių gebėjimų. Tą patvirtina istoriniai ankstesnių programinių laikotarpių finansiniai duomenys, kai buvo stebima didelė išmokėjimų koncentracija paskutiniiais programų įgyvendinimo metais (tiek 2004–2006 m., tiek 2007–2013 m.), ir dabartinės veiksmų programos finansinio plano įgyvendinimo vėlavimas. Dabartinis lėtas ES fondų lėšų panaudojimas (iki 2017 m. gegužės mėn. įgyvendinta 8 proc. metinio finansinio plano) siejamas ne tik su nepakankamais kai kurių ES fondų lėšas administruojančių institucijų ir potencialių pareiškėjų gebėjimais, bet ir su politiniu ciklu⁴².

3 lentelė. ES fondų lėšų išmokėjimo pagal 2014–2020 m. veiksmų programą prognozės

Metai	ES fondų lėšų srautai, EUR	Dalis nuo nominalaus BVP, proc.
2015*	200 018 950	0,5
2016*	580 129 946	1,5
2017	921 434 807	2,32
2018	1 389 146 782	3,40
2019	1 205 817 290	2,87
2020	745 138 885	1,73
2021	747 100 384	1,69
2022	653 384 181	1,45
2023	268 375 845	0,58

⁴¹ 2014 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1326 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos priedo patvirtinimo“.

⁴² 2016 m. rudenį įvykę Seimo rinkimai ir pasikeitusi Vyriausybė pristabdė suplanuotų projektų įgyvendinimą, o 2019 m. savivaldybių tarybų rinkimams besiruošiantys vietos politikai planuoja svarbesnių projektų įgyvendinimą taip, kad jie būtų pabaigti 2018 m. antroje pusėje.

Šaltinis: parengta vertintojų pagal 2014 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 1326 bei Stebėsenos ir analizės skyriaus sudarytus ketvirtinius ES fondų lėšų išmokėjimų planus. Pateikiami finansiniai duomenys be bendrojo finansavimo lėšų. Pastaba: * pateikiami faktiniai duomenys.

4 lentelėje yra pateikiamas ES fondų lėšų pasiskirstymas pagal pagrindines investicijų sritis (sektorius), o 4 paveiksle investicijos agreguotos pagal investicijų tipą. Iš 4 lentelės duomenų matyti, kad svarbiausios 2014–2020 m. ES fondų investicijų kryptys Lietuvoje – inovacijų, mokslo tyrimų, technologinės plėtros skatinimas, ekonominė infrastruktūra ir energijos vartojimo efektyvumas. Kaip ir ankstesniais programiniais laikotarpiais **pagrindinis impulsas ūkio augimui ES fondų lėšomis bus daromas per infrastruktūros finansavimą, tačiau bazinei infrastruktūrai skiriamų lėšų santykinis dydis bendroje investicijų struktūroje mažėja** (nuo 64 proc. iki 54 proc. visų investicijų). 15 proc. teks produktyviosioms investicijoms⁴³, 16 proc. – investicijoms į žmogiškąjį kapitalą ir 12 proc. – investicijoms į MTEP (žr. 4 paveikslą). Pastarosios investicijos į įrenginius, žmogiškąjį kapitalą ir MTEP, sudarančios 43 proc. bendroje 2014–2020 m. veiksmų programos investicijų struktūroje, bus tiesiogiai nukreiptos į darbo našumo didinimą, todėl jų poveikis ekonomikos augimui bus ilgalaikis. Kita vertus, investicijos į bazinę infrastruktūrą Lietuvoje tebėra aktualios. Tą rodo ir naujausio Europos Komisijos paskelbto Regioninio konkurencingumo indekso (toliau – RKI)⁴⁴ įverčiai. Pagal bazinės infrastruktūros rodiklį⁴⁵ Lietuva tarp 263 NUTS-2 lygmens ES regionų užima 227 poziciją. Pagal infrastruktūros rodiklį, kurį apibūdina keturi su geresniu transporto sistemos išvystymu susiję kintamieji⁴⁶, Lietuvai skirta 8,14 balo (ES regionų vidurkis – 43). Nors akivaizdu, kad trūkstama ekonominė infrastruktūra riboja ekonomikos plėtrą, tačiau tam, kad tokios investicijos būtų efektyvios, jos turi būti pagrįstos nuodugnia kaštų-naudos analize, ypač gerai įvertinant kuriamos infrastruktūros paklausą. Ankstesnių programinių laikotarpių ES fondų investicijų į infrastruktūrą pamokos⁴⁷ rodo, kad silpnas paklausos kuriamai infrastruktūrai įvertinimas ne tik neužtikrina tokių investicijų grąžos, bet ir sukelia papildomas išlaidas sąnaudoms savivaldybių biudžetams.

4 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų lėšų pasiskirstymas pagal pagrindines investicijų sritis, mln. EUR

Investicijų tipas	Investicijų sritys	2015–2023 m.	
		EUR, mln.	Proc.
	Aktyvi darbo jėga	1 106,6	16 %
Žmogiškasis kapitalas	Švietimas	471,4	7 %
	Viešasis administravimas	86,8	1 %
	Užimtumas ir socialinė integracija	548,4	8 %

⁴³ Tik produktyviosios investicijos (t. y. materialinės investicijos į įrenginius, mašinas ir transporto priemones) skatina darbo našumą.

⁴⁴ Annoni P., Dijkstra L., Gargano N. „The EU Regional Competitiveness Index 2016“.

⁴⁵ RKI sudaro 11 esminių rodiklių, apibūdinančių įvairius konkurencingumo aspektus. Atsižvelgiant į rodiklius, indekse vertinami regiono pranašumai ir trūkumai. Rodikliai suskirstyti į tris grupes: bazinius, efektyvumo ir inovacijų. Bazinių rodiklių grupėje yra penki rodikliai: 1) institucijos, 2) makroekonominis stabilumas, 3) infrastruktūra, 4) sveikata ir 5) pagrindinis ugdymas. Tai yra pagrindiniai baziniai bet kurio tipo ekonomikos vystymosi veiksniai. Regiono ekonomikai vystantis ir didėjant jos konkurencingumui, tampa svarbūs su kvalifikuotesne darbo jėga ir efektyvesne darbo rinka susiję veiksniai, kurie yra įtraukti į efektyvumo rodiklių grupę. Tai yra trys rodikliai: 6) aukštasis mokslas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą, 7) darbo rinkos efektyvumas ir 8) rinkos dydis. Pažangiausiu regiono ekonomikos vystymosi etapu rezultatai gerėja dėl veiksmų, priskiriamų prie inovacijų rodiklių grupės, kurią sudaro trys rodikliai: 9) technologinė parengtis, 10) verslo išsivystymas ir 11) inovacijos.

⁴⁶ Infrastruktūros rodiklio kintamieji: greitkelių tinklas, geležinkelių tinklas, šalies (regiono) pasiekiamumas oro transportu (matuojami keleivių srautai) ir greitųjų traukinių tinklas.

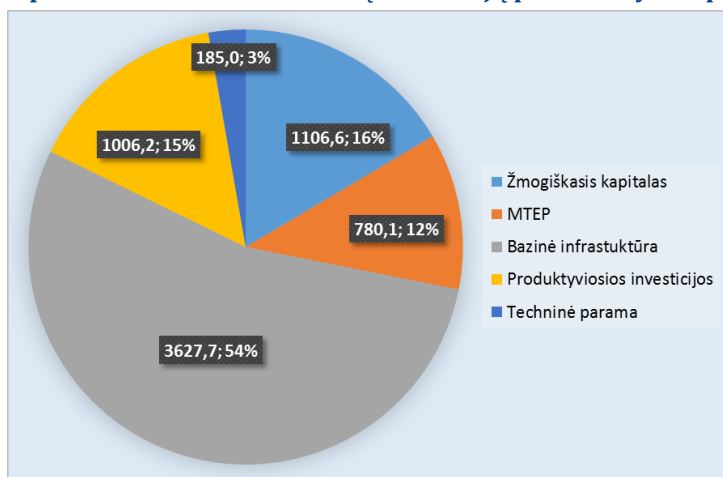
⁴⁷ Pavyzdžiui, neefektyvaus 2007–2013 m. laikotarpio ES fondų lėšų investavimo pavyzdžius Valstybės kontrolė pateikia 2017 m. balandžio 10 d. valstybinio audito ataskaitoje „Valstybės investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą siekiant inovacijų augimo“ Nr. VA-P-50-1-7, 2016 m. spalio 10 d. audito ataskaitoje „Valstybės investicijų 2015 metais programos valdymas“ Nr. VA-P-60-9-16.

Investicijų tipas	Investicijų sritys	2015–2023 m.	
		EUR, mln.	Proc.
	Konkurencingumo didinimas	2 432,3	36 %
MTEP	Moksliniai tyrimai, eksperimentinė plėtra, inovacijos	780,1	12 %
Produktyviosios investicijos	Informacinė visuomenė	314,0	5 %
	Smulkus ir vidutinis verslas	423,6	6 %
Bazinė infrastruktūra	Energijos efektyvumo didinimas ir atsinaujinantys energijos ištekliai	914,7	14 %
	(iš jų gyvenamųjų ir negyvenamųjų pastatų modernizavimui)	216,8	3 %
	Investicijos į infrastruktūrą	2 999,3	45 %
Bazinė infrastruktūra	Aplinkosauga	918,4	14 %
	Transportas	1 022,8	15 %
	Švietimo ir socialinė infrastruktūra	503,1	7 %
	Regioninė plėtra	537,4	8 %
	Techninė parama	185,0	3 %
	Iš viso:	6 709,0	100 %

Šaltinis: parengta vertintojų pagal 2014 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 1326.

Pastaba: pateikiami finansiniai duomenys be bendrojo finansavimo lėšų.

4 pav. 2014–2020 m. ES fondų investicijų pasiskirstymas pagal investicijų tipą, mln. EUR

Šaltinis: parengta vertintojų.

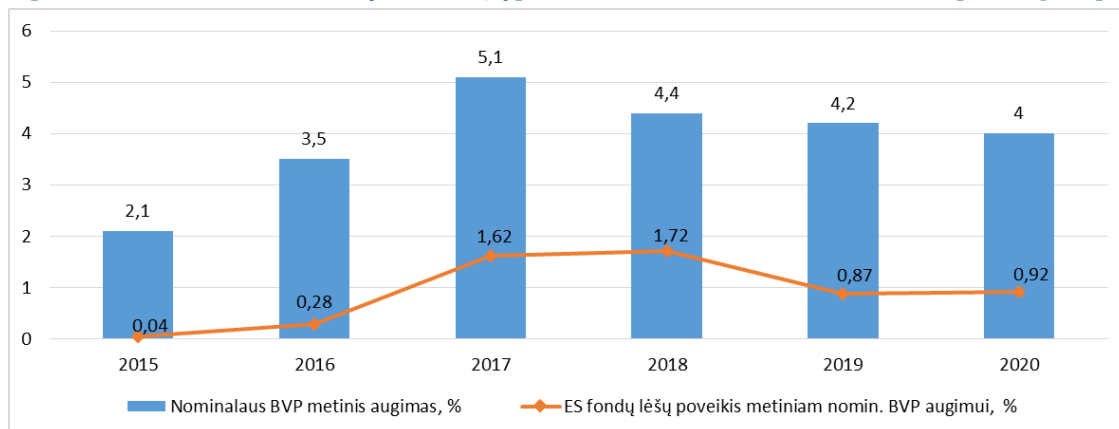
2.2.1. ES fondų investicijų poveikis pagrindiniams Lietuvos makroekonominiams rodikliams

Siekiant įvertinti, kokį poveikį Lietuvos ūkiui plėtrai turės 2014–2020 m. ES fondų lėšomis finansuojami projektai, buvo atlikta ekonometrinio modeliavimo analizė. Ši analizė, palyginant du scenarijus (faktinį su ES fondų investicijomis ir hipotetinį be investicijų), leidžia nustatyti *grynąjį* ES fondų lėšų poveikį modeliuojamiems kintamiesiems. Šiame vertinime taikytas ekonometrinis modelis yra aprašytas ataskaitos 4 priede. Čia svarbu paaiškinti, kad taikytame ekonometriniame modelyje ES fondų lėšos buvo laikomos egzogeniniu kintamuoju, veikiančiu tiek visuminę paklausą, tiek pasiūlą (daugiausia kaip papildomos investicijos). ES fondų lėšų įsiliejimas į šalies ekonomiką ir jų poveikis buvo modeliuojamas per atskirų ekonomikos sektorių planuojamus gauti finansinės paramos srautus, sektorių tarpusavio sąryšius ir jų bendrą įtaką Lietuvos šalies ūkiui. Buvo atsižvelgta į antrinius ES fondų investicijų impulsus ekonomikai, kylančius dėl persiliejo efektų (angl. *spillover effect*). Ekonometrinės analizės metu buvo vertinamas ES fondų lėšų poveikis šiems makroekonominiams rodikliams: bendrajam vidaus produktui, materialinėms investicijoms, namų ūkių vartojimui, vyriausybės vartojimui, importui, eksportui, darbo našumui, tiesioginėms užsienio investicijoms, kainų indeksui, užimtųjų

skaičiui, vidutiniam metiniam realaus bruto atlyginimui, nedarbo lygiui. ES fondų lėšų poveikio dydis buvo apibrėžtas kaip skirtumas tarp prognozuojamo bazinio Lietuvos ūki ar jo sektoriaus raidos scenarijaus 2014–2023 m. laikotarpiu ir hipotetinio scenarijaus, eliminuojant ES fondų investicijų srautus.

Pagrindiniai ekonometrinės analizės rezultatai, apibendrinti 5 ir 6 lentelėse, rodo, kad per 2014–2023 m. iš ES fondų į šalies ekonomiką investavus 6,7 mlrd. eurų papildomai bus sukurta daugiau nei 12,6 mlrd. eurų BVP nominaliaja išraiška. Taigi prognozuojamas investicijų efektyvumo koeficientas 2014–2023 m. laikotarpiu bus 1,88, t. y. **iki 2023 m. vienas pagal 2014–2020 m. veiksmų programą investuotas euras atneš 1,88 eurų grąžą** ir bus aukštesnis lyginant su 2007–2013 m. programiniu laikotarpiu⁴⁸. Tai labai geras rezultatas, nes vidutiniškai per 9 metų laikotarpį generuojama beveik 10 proc. metinė investicijų grąža. Nagrinėjant metinį ES fondų investicijų poveikį matyti, kad **per 2015–2020 m. laikotarpį ES fondų investicijos lemia vidutiniškai 0,9 proc. punkto didesnę metinį nominalaus BVP augimą** (5 pav.), jei bus investuojama pagal patvirtintą finansinį planą.

5 pav. 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis nominalaus BVP metiniam prieaugiui, proc.

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

Be to, dėl antrinių sukuriamų efektų, kurie šalies ekonomikoje pasireiškia su pavėlavimu, 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis nesibaigs su lėšų išmokėjimo laikotarpiu. Iki tam tikro laiko investicijos užtikrins tęstinį bendros pridėtinės vertės didinimo efektą, lyginant su scenarijumi be investicijų. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai leidžia apskaičiuoti, kad suminis ES fondų lėšų tiesioginio poveikio efektas šalies BVP per 2014–2030 m. sudarys daugiau nei 16 mlrd. eurų, o efektyvumo koeficiento įvertis sieks 2,4.

Lyginant su ankstesnių ES finansinių laikotarpių ekonometrinių poveikio vertinimų rezultatais prognozuojamas 2014–2020 m. investicijų efektyvumas yra didesnis. Geresnius investicijų grąžos rodiklius lemia keli veiksniai: prognozuojama, kad veiksmų

⁴⁸ 2007–2013 m. ES fondų intervencijų Lietuvoje efektyvumo koeficientas, vertinant trumpalaikį poveikį 2007–2015 m. laikotarpiu, buvo 1,38, pratęsus poveikį iki 2020 m. – 1,6. Ankstesnio programinio laikotarpio investicijų poveikį ekonomikai programos įgyvendinimo metu mažino ekonomikos krizė ir menkas paklausos augimas pagrindinėse eksporto rinkose, ypač dėl prekybos su Rusija taikytų apribojimų. Kita vertus, dėl N+3 taisyklės dabartinė veiksmų programa bus įgyvendinama vienais metais ilgiau, todėl šiame vertinime trumpalaikis investicijų poveikio prognozavimas apėmė 10 metų, o ankstesniame – 9 metų laikotarpį, todėl buvo įvertintas trumpesnis investicijų duodamos grąžos laikotarpis. Palyginti investicijų efektyvumą su kitose ES valstybėse narėse įgyvendintomis ES fondų programomis sudėtinga, nes skiriasi metodika, vertinamas laikotarpis (pavyzdžiui, DG REGIO užsakymu atliktame 2007–2013 m. *ex post* vertinime ERPF ir Sanglaudos fondo poveikio vertinimo laikotarpis apima 17 metų laikotarpį (iki 2023 m.), todėl efektyvumo koeficientas didesnis vien jau dėl ilgesnio laikotarpio), investicijų struktūra (Lietuvoje vertinamas ir ESF lėšų efektyvumas, kuris 2007–2013 m. laikotarpiu daugiausia dėl krizės neigiamų pasekmių buvo nukreiptas į bedarbių rėmimą).

programa bus įgyvendinama stabilioje makroekonominėje aplinkoje, bendroje investicijų struktūroje daugiau lėšų nei ankstesniais programiniais laikotarpiais yra nukreipta į produktyviasias investicijas ir MTTP. Nors ekonometriškai neįvertinama, bet tikėtina, kad ir išankstinių sąlygų įgyvendinimas bei platesnis kaštų-naudos analizės metodo taikymas viešosioms investicijoms skatins vykdyti efektyvesnę investavimą.

5 lentelė. Prognozuojamas 2014–2020 m. ES fondų lėšų poveikis pagrindiniams makroekonominiams rodikliams (1 rodiklių sąrašas)

Metai	2014–2020 m. ES struktūrinių fondų investicijų išmokėjimai, mln. EUR	Poveikis (to meto kainomis)							
		BVP, mln. EUR	Metiniam nomin. BVP augimui, %	Bendram kapitalo formavimui, mln. EUR	Namų ūkių vartojimui, mln. EUR	Vyriausybės vartojimui, mln. EUR	Eksportui, mln. EUR	Importui, mln. EUR	BPV, mln. EUR
2014	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	200,2	12,9	0,04	29,5	3,9	0,4	0,3	21,2	11,5
2016	580,1	117,5	0,28	252,6	46,7	6,9	22,0	210,7	104,8
2017	1 007,2	746,9	1,62	1 023,7	327,7	52,4	48,7	705,6	666,6
2018	1 076,4	1 466,7	1,72	1 484,7	776,2	141,4	115,9	1 051,6	1 309,0
2019	1 205,8	1 884,3	0,87	1 787,0	1 050,0	201,1	242,0	1 395,9	1 681,7
2020	1 310,1	2 349,9	0,92	2 119,1	1 306,3	260,3	409,6	1 745,4	2 097,3
2021	530,3	2 575,9	-	1 830,1	1 500,4	315,7	584,5	1 654,8	2 299,0
2022	397,7	1 934,6	-	1 158,4	1 255,4	304,2	779,8	1 563,3	1 726,7
2023	397,7	1 529,7	-	896,2	950,3	273,9	857,9	1 448,6	1 365,3
2014–2023	6 705,5	12 618,3	-	10 581,3	7 217,0	1 556,4	3 060,6	9 797,1	11 262,0
2014–2030	6 705,5	16 205,2	-	11 695,2	9 172,3	2 547,3	5 741,9	12 951,4	14 463,3

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

6 lentelė. Prognozuojamas 2014–2020 m. ES fondų lėšų poveikis pagrindiniams makroekonominiams rodikliams (2 rodiklių sąrašas)

Metai	Poveikis							
	Darbo užmokesčiui, EUR	Užimtumui, tūkst. žm.	Nedarbo lygiui, %	Vartotojų kainų indeksui, %	BVP defliatoriui, %	Valdžios pajamoms, mln. EUR	TUI, palyginti su BVP, %	Darbo našumui, EUR
2014	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0
2015	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	2,1	0,9	0,0
2016	0,9	1,4	-0,1	0,0	0,0	25,8	2,9	0,0
2017	6,0	9,4	-0,6	0,0	0,1	180,8	4,9	0,2
2018	13,6	24,2	-1,6	0,1	0,3	428,3	7,2	0,3
2019	19,5	34,8	-2,4	0,2	0,3	581,5	10,0	0,3
2020	25,6	43,9	-3,0	0,2	0,3	726,6	12,3	0,4
2021	31,4	50,1	-3,4	0,2	0,3	838,2	13,2	0,4
2022	33,0	41,0	-2,8	0,2	0,2	709,4	14,5	0,3
2023	32,6	27,4	-1,9	0,1	0,0	548,2	15,3	0,3
2014–2023 paskutiniaisiais vertinamo laikotarpio metais	32,6	27,4	-1,9	0,1	0,0	4 040,8	15,3	0,3
2014–2030 paskutiniaisiais vertinamo laikotarpio metais	6,9	0,0	0,0	0,0	0,0	5 298,1	14,5	0,1

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

Siekiant išgryninti ES fondų lėšų poveikio šalies ūkio augimui veiksnius, tikslinga atkreipti dėmesį į investicijų poveikius atskiriems BVP komponentams, apskaičiuotiems išlaidų metodu: namų ūkių vartojimui, Vyriausybės vartojimui, bendrojo kapitalo formavimui ir užsienio prekybos balansui. Pirminį ir stipriausią poveikį ES fondų investicijos turės **bendrosioms investicijoms** (bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo komponentė). Iki 2023 m. pagrindinio kapitalo formavimui dėl ES fondų investicijų papildomai bus skirta daugiau nei 10,5 mlrd. EUR, o tai sudarys apie 15 proc. prognozuojamo laikotarpio išlaidų bendrojo kapitalo formavimui. Išaugusios išlaidos bendrosioms investicijoms per pajamų

paskirstymo pusę sukels antrinius efektus vidaus (namų ūkių ir vyriausybės) vartojimui. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad 2014–2020 m. veiksmų programos įgyvendinimas gerokai **padidins namų ūkių vartojimą** – apie 7,2 mlrd. eurų (nominaliųjų išraiška), o kartu su prognoze iki 2030 m. – 9,1 mlrd. eurų. Kita vertus, **vyriausybės vartojimo išlaidų papildoma dalis bus gana menka**: sudarys apie 1,5 mlrd. eurų iki 2023 m. Išaugęs vyriausybės vartojimas iš esmės bus susijęs su ES fondų remiamų projektų bendrojo finansavimo išlaidomis ir sukurtos infrastruktūros palaikymo sąnaudomis. Pakankamai mažas poveikis valdžios sektoriaus išlaidoms analizuojamu laikotarpiu neturės neigiamos įtakos valdžios sektoriaus balansui.

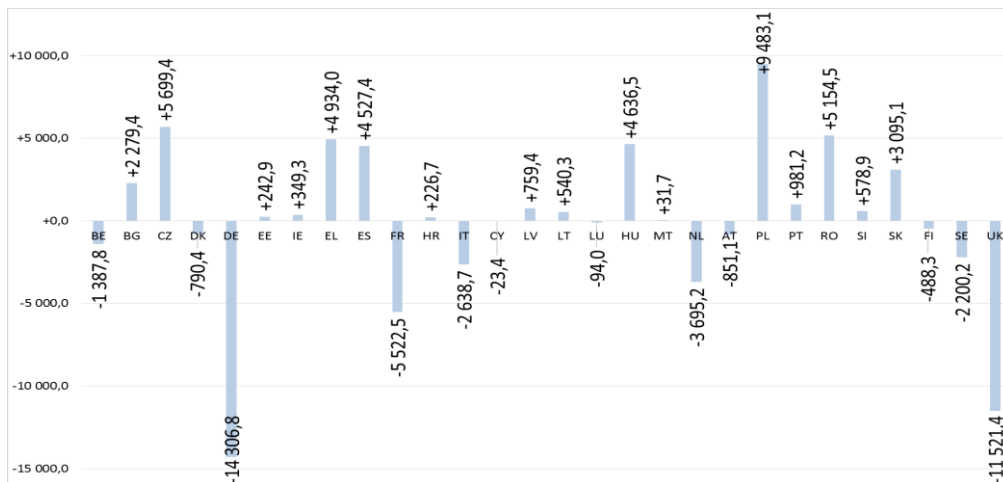
Be reikšmingo 2014–2020 m. veiksmų programos poveikio bendram pagrindinio kapitalo formavimui, prognozuojama, kad šios lėšos **paskatins tiesioginių užsienio investicijų** (toliau – TUI) pritraukimą į Lietuvą ir lems apie 15 proc. punktų didesnę jų santykį su BVP, lyginant su scenarijumi be investicijų (žr. 6 lentelę). Šis poveikis išliks tvarus ilguoju laikotarpiu – prognozuojama, kad dėl atliktų investicijų 2030 m. TUI santykis su BVP bus 14,5 proc. punkto aukštesnis. Tokį ES fondų investicijų poveikį TUI augimui galima paaiškinti tuo, kad ES fondų lėšomis yra kuriama ilgalaikė investuotojams aktuali infrastruktūra (be tiesioginės į juos orientuotos infrastruktūros – laisvų ekonominių zonų ir pramoninių parkų plėtros, yra gerinama plačiajuosčio internetinio tinklo, transporto ir energetikos infrastruktūra). Lietuvos investuotojų forumo skaičiuojamas Lietuvos investuotojų pasitikėjimo indeksas⁴⁹ (2017 m.) rodo, kad vienas iš trijų svarbiausių kriterijų, išskiriančių Lietuvą iš kitų regiono šalių, konkuruojant dėl TUI pritraukimo, yra būtent infrastruktūra ir logistika (47 proc. respondentų išskyrė šį kriterijų kaip svarbiausią Lietuvos konkurencinį pranašumą, kiti du svarbesni kriterijai – darbuotojų kaštai ir talentai).

2014–2023 m. laikotarpiu ES fondų lėšų **poveikis Lietuvos prekybos balansui bus neigiamas**, nes stipriau veiks importo (ypač programos įgyvendinimo laikotarpiu), o ne eksporto apimtis (žr. 5 lentelėje pateiktus poveikio įverčius). Nagrinėjamu laikotarpiu dėl ES fondų investicijų importas (to meto kainomis) papildomai augs beveik 9,8 mlrd. eurų, o eksportas – apie 3 mlrd. eurų. Pratęsus poveikio analizę iki 2030 m. neigiamas poveikis užsienio prekybos balansui silpnėja, nes importo apimtis mažėja dėl silpnėjančių trumpalaikių paklausos pusės sukeltų efektų vidaus vartojimui ir materialinėms investicijoms, o stiprėja ilgalaikiai pasiūlos pusės efektai, susiję su produktyvumo augimu ir kuriamų prekių ar paslaugų konkurencingumo stiprėjimu. Šie pasiūlos efektai ilguoju laikotarpiu lemia eksporto augimą.

ES fondų investicijų poveikis išaugusiai Lietuvos importo apimčiai yra svarbus argumentas derybose dėl naujos ES finansinės perspektyvos su ES valstybėmis narėmis, kurios yra pagrindinės mokėtojos į ES biudžetą – Vokietija, Prancūzija, Italija, Nyderlandais. Šių šalių įnašai sudaro daugiau nei 50 proc. metinio ES biudžeto.

⁴⁹ Lietuvos investuotojų forumas „Lietuvos investuotojų pasitikėjimo indeksas, (9) I ketvirtis“, 2017 m.

6 pav. ES valstybių narių įmokų-išmokų iš ES biudžeto balansas 2015 m., mln. EUR

Šaltinis: Europos Komisijos Biudžeto GD skelbiama informacija, http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm.

Šios šalys yra svarbios Lietuvos užsienio prekybos partnerės (žr. 7 lentelę), todėl, padarius prielaidą, kad dėl ES fondų investicijų papildomas importo augimas bus tolygiai paskirstytas tarp Lietuvos užsienio prekybos partnerių priklausomai nuo kiekvienos šalies

prekių ir paslaugų importo dalies bendroje Lietuvos importo struktūroje, galima įvertinti kiekvienos šalies-donorės naudą dėl didėjančio vartojimo Lietuvoje ir importo apimtys augimo (žr. 8 lentelę). Remiantis šia prielaida ir ekonometrinio modeliavimo rezultatais, galima apskaičiuoti, kad bendras prekių ir paslaugų importas iš Vokietijos, Prancūzijos, Italijos, Nyderlandų ir Jungtinės Karalystės per 2015–2023 m. laikotarpį dėl 2014–2020 m. ES fondų investicijų Lietuvoje

7 lentelė. Lietuvos prekių ir paslaugų importo struktūra pagal šalis (2013–2016 m. vidutinės reikšmės)

Šalis	Importo dalis, %
Vokietija	11,0
Prancūzija	2,9
Italija	4,4
Nyderlandai	4,9
Jungtinė Karalystė	3,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenų bazės.

padidės daugiau nei 2,6 mlrd. eurų. Atsižvelgiant į tęstinio poveikio efektą bendras papildomas šių šalių eksportas į Lietuvą iki 2030 m. iš viso sudarys 3,5 mlrd. eurų (detalesni importo apimtys iš kiekvienos šalies prognozavimo duomenys pateikti 8 lentelėje). Vadinasi, vertinant vien pagal išaugusius importo srautus Lietuva ES valstybėms, daugiausia sumokančioms į ES biudžetą, iki 2030 m. „gražina“ daugiau nei pusę (52 proc.) 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu gauto ES fondų finansavimo. Be to, ES šalių įmonės, registravusios savo veiklą Lietuvoje ar investavusios į Lietuvos įmonių akcinį kapitalą, gali tiesiogiai pasinaudoti ES fondų investicijų teikiama nauda kaip projektų vykdytojos ar paslaugų teikėjos finansuojamuose projektuose.

8 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis Lietuvos importui iš pagrindinių valstybių-mokėtojų į ES biudžetą

Metai	2014–2020 m. ES paramos mokėjimai, mln. EUR	Poveikis (to meto kainomis)					
		Bendram šalies importui, mln. EUR	Importui iš Vokietijos, mln. EUR	Importui iš Italijos, mln. EUR	Importui iš Prancūzijos, mln. EUR	Importui iš Nyderlandų, mln. EUR	Importui iš Jungtinės Karalystės, mln. EUR
2014	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	200,2	21,2	2,3	0,9	0,6	1,0	0,8
2016	580,1	210,7	23,2	9,4	6,2	10,3	7,6
2017	1007,2	705,6	77,7	31,3	20,7	34,5	25,4
2018	1076,4	1 051,6	115,8	46,7	30,8	51,4	37,8
2019	1205,8	1 395,9	153,7	62,0	41,0	68,3	50,2
2020	1310,1	1 745,4	192,2	77,5	51,2	85,4	62,8

Metai	2014–2020 m. ES paramos mokėjimai, mln. EUR	Poveikis (to meto kainomis)					
		Bendram šalies importui, mln. EUR	Importui iš Vokietijos, mln. EUR	Importui iš Italijos, mln. EUR	Importui iš Prancūzijos, mln. EUR	Importui iš Nyderlandų, mln. EUR	Importui iš Jungtinės Karalystės, mln. EUR
2021	530,3	1 654,8	182,3	73,5	48,5	80,9	59,6
2022	397,7	1 563,3	172,2	69,4	45,9	76,5	56,3
2023	397,7	1 448,6	159,5	64,3	42,5	70,9	52,1
2014–2023	6705,5	9 797,1	1 079,0	435,0	287,4	479,2	352,6
2014–2030	6705,5	12 951,4	1 426,5	575,1	379,9	633,5	466,1

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

Ekonometrinio modeliavimo analizė parodė, kad ES fondų investicijos turės **reikšmingą socialinį efektą**. Pagal atliktus skaičiavimus iš viso per 2014–2023 m. laikotarpį dėl ES fondų investicijų bus naujai sukurta ar išsaugota apie 27 tūkst. darbo vietų, o tai lems beveik 2 proc. punktais mažesnę bendrą nedarbo lygį šalyje, lyginant su scenarijumi „be investicijų“⁵⁰. Poveikis užimtumui yra mažesnis nei ankstesniu programiniu laikotarpiu, kai dėl ES fondų investicijų iki 2015 m. buvo sukurta ar išsaugota 33 tūkst. sąlyginių darbo vietų, o nedarbo lygis sumažėjo 2,3 proc.⁵¹ Dabartinės veiksmų programos poveikį užimtumui mažina dideli darbo rinkos apribojimai (darbo jėgos pasiūlos trūkumai), todėl tikėtina, kad ES fondų investicijos labiau skatins ne užimtųjų skaičiaus augimą, o darbo vietų palaikymą ar persiskirstymą šalies darbo rinkoje⁵². Be to, nemažai ES fondų lėšomis kuriamų darbo vietų yra laikinos ir susijusios tik su konkrečių projektų įgyvendimu, todėl pasibaigus finansavimo periodui poveikis užimtumui ims silpnėti ir iki 2030 m. beveik išnyks. Kita vertus, poveikis darbo vietų kūrimui programos įgyvendinimo laikotarpiu paskatins darbo užmokesčio augimą. Prognozuojama, kad iki 2023 m. vidutinis metinis realus bruto darbo užmokestis dėl ES investicijų pakils beveik 33 eurai (žr. 6 lentelę) ir lems 3 proc. didesnę darbo užmokestį šalyje.

Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad dėl ES fondų investicijų poveikis BVP defliatoriui ir vartotojų kainoms bus gana nedidelis ir iki 2023 m. lems vidutiniškai iki 0,1 proc. punkto didesnę infliaciją lyginant su situacija „be investicijų“, o iki 2030 m. efektas apskritai išnyksta.

Teigiamas 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis yra prognozuojamas darbo našumo rodikliui, kuris pasireikš jau nuo 2017 m. ir lems 0,20 euro per valandą didesnę produktyvumą. Programos įgyvendinimo metu poveikis stiprės iki 0,30–0,40 EUR/val. ir bus ilgalaikis.

⁵⁰ Ankstesnių veiksmų programų įgyvendinimo patirtis rodo, kad ES fondų investicijos Lietuvoje turėjo didelį teigiamą poveikį užimtumui tiek kuriant naujas vietas ir didinant bendrą užimtųjų skaičių ekonomikoje, tiek gerinant darbo vietų kokybę (keliant darbuotojų kvalifikaciją, didinant našumą, mokant didesnę užmokestį). Pavyzdžiui, stebėsenos duomenys rodo, kad 2007–2013 m. ES fondų lėšomis finansuotose projektuose buvo sukurta daugiau nei 266 tūkst. laikinų ir nuolatinių darbo vietų (*bendrasis* poveikis užimtumui). Tiesa, dėl pakeitimo ir išstūmimo efektų *grynasis* poveikis sąlyginių darbo vietų skaičiui ekonomikoje tesudarė 12 proc. (arba 33 tūkst. darbo vietų) nuo bendrojo poveikio.

⁵¹ ESTEP „2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio užimtumui ir kitiems Lietuvos ūkio makroekonominiais rodikliais vertinimas“, 2016 m.

⁵² Perskirstytos darbo vietos – sąvoka, vartojama apibūdinti situacijai, kai ekonomikoje darbo vietų skaičius nepadidėja, tačiau įmonių ar individų lygiu įvyksta darbo vietos pakeitimas. Pavyzdžiui, paramą gavusios įmonės gali mokėti aukštesnę darbo užmokestį ir įdarbinti kitoje įmonėje dirbantį specialistą. Nors perskirstytos darbo vietos nepadidina bendro darbo vietų skaičiaus ekonomikoje, tačiau dėl didesnio darbo užmokesčio ar geresnių įsidarbinimo sąlygų sudarymo turi teigiamą poveikį darbo vietų kokybei.

2.2.2. ES fondų investicijų poveikis Lietuvos ekonominei konvergencijai su ES-27 vidurkiu

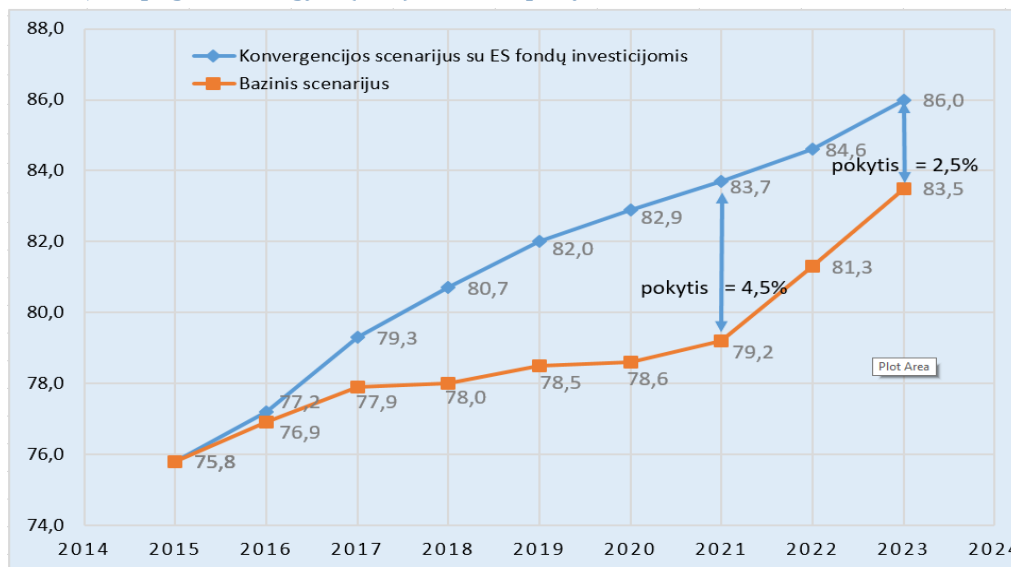
Makroekonometriniu modeliu įvertinti ES fondų lėšų poveikiai šalies BVP ir kainoms tiesiogiai nusako 2014–2020 m. veiksmų programos įtaką konvergencijai su ES-27 (be Jungtinės Karalystės) vidurkiu, lyginant pagal BVP/1 gyv. (PGS). ES fondų investicijų poveikis šalies ekonominei konvergencijai pateikiamas 9 lentelėje, o poveikio skirtumas tarp konvergencijos scenarijų su ES fondų investicijomis ir be jų vizualizuotas 7 paveiksle. Matyti, kad didžiausias poveikis bus juntamas 2021 m., kai dėl atliktų **ES fondų investicijų Lietuvos ekonominė konvergencija su ES-27 vidurkiu bus 4,5 proc. punkto didesnė**. Konvergencijos prognozėse buvo atsižvelgta ir į ES-27 vidurkio⁵³ pokyčius.

9 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų investicijų grynasis poveikis Lietuvos konvergencijai su ES-27 vidurkiu

Poveikis	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Konvergencijai su ES-27 vidurkiu pagal BVP/1 gyv. (PGS) rodiklį, %	0,0	0,0	0,2	1,5	2,8	3,5	4,2	4,5	3,3	2,5

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, remiantis TVF, Eurostato skelbiamais duomenimis ir šiame vertinime atliktos ekonometrinės analizės rezultatais.

7 pav. Lietuvos ekonominės konvergencijos su ES-27 vidurkiu scenarijų palyginimas, matuojant pagal BVP 1 gyv. (PGS) rodiklio pokyčius

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, remiantis TVF, Eurostato duomenimis ir šiame vertinime atliktos ekonometrinės analizės rezultatais.

2.2.3. ES fondų investicijų poveikis atskiriems sektoriams

Vertinimo metu taikant ekonometrinių modeliavimą buvo išanalizuotas 2014–2020 m. veiksmų programos įgyvendinimas ūkio sektoriuose ir jų grupėse:

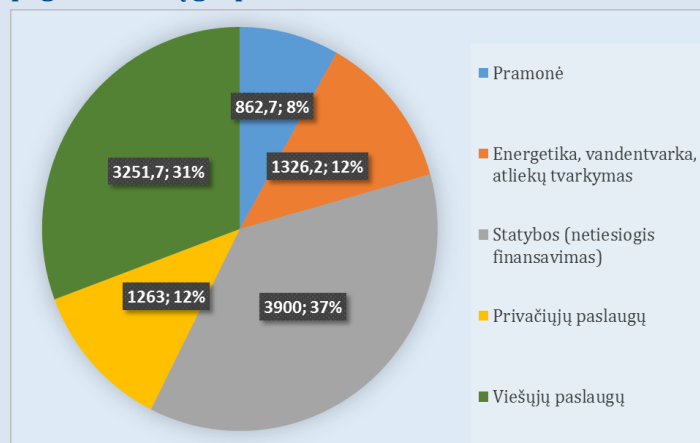
- Pramonės (B, C sektoriai pagal EVRK 2 red., kurie apima šias ekonominės veiklos rūšis: kasyba ir karjerų eksploatavimas; apdirbamoji gamyba be maisto pramonės);

⁵³ Remtasi TVF skelbiamomis ilgalaikėmis atskirų ES valstybių narių BVP augimo prognozėmis.

- Energetikos ir atliekų tvarkymo (D, E sektoriai pagal EVRK 2 red., kurie apima šias ekonominės veiklos rūšis: elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas; vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas);
- Statybos (F sektorius pagal EVRK 2 red., kuris apima statybą);
- Privačiųjų paslaugų (G – L sektoriai pagal EVRK 2 red., kurie apima šias ekonominės veiklos rūšis: didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas; transportas ir saugojimas; apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla; informacija ir ryšiai; finansinė ir draudimo veikla; nekilnojamojo turto operacijos);
- Viešųjų paslaugų (M – U sektoriai pagal EVRK 2 red., kurie apima šias ekonominės veiklos rūšis: profesinė, mokslinė ir techninė veikla; administracinė ir aptarnavimo veikla; viešasis valdymas ir gynyba; švietimas; sveikatos priežiūra ir socialinis darbas; meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla).

Vertinant lėšų pasiskirstymą pagal nagrinėtus sektorius (žr. 8 pav.), pažymėtina, kad kaip projektų vykdytojams (tikslinės grupės ūkio sektoriams ir galutiniams naudos gavėjams) daugiausia lėšų per 2014–2023 m. laikotarpį planuojama skirti privačiųjų ir viešųjų paslaugų sektoriui – kartu beveik 4,5 mlrd. eurų ir energetikai – 1,3 mlrd. eurų. Tačiau įgyvendinant projektus didžioji dalis ES fondų lėšų bus pervesta kitiems ūkio subjektams, kurie vykdys projektų veiklose suplanuotus darbus, tieks prekes ar paslaugas. Atsižvelgiant į 2014–2020 m. veiksmų programos investicijų struktūrą (54 proc. lėšų nukreipta į bazinės infrastruktūros plėtrą), prognozuojama, kad ne mažiau kaip 50 proc. visų numatytų lėšų teks statybų sektorius įmonėms.

8 pav. 2014–2020 m. ES fondų investicijų pasiskirstymas pagal sektorių grupes, mln. EUR

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal 2014 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 1326 ir Stebėsenos ir analizės skyriaus sudarytus ketvirtinius ES fondų lėšų išmokėjimų planus

Ekonometrinio modeliavimo metu prielaidos dėl sektorinių impulsų padėjo nustatyti trumpalaikius ir ilgalaikius investicijų efektus, kurie, kartu su iš makroekonominio modelio ateinančiais impulsais, leido išgryninti bendrus ES fondų investicijų poveikius ekonominių veiklų mastu. Modeliavimo rezultatai parodė, kad kaip ir ankstesniais ES fondų programavimo laikotarpiais sektorių lygmeniu **pagrindiniais ilgalaikės naudos gavėjais** (matuojant pagal ES fondų investicijų efektyvumo koeficientą) **išliks pramonės ir privačiųjų paslaugų sektoriai**. Šiuose sektoriuose pridėtinės vertės kūrimo, darbo vietų išsaugojimo, investicijų pritraukimo bei prekių ir paslaugų eksporto apimtys augimo nauda pasireikš daugiausia. Didžiausią trumpalaikį ES fondų poveikį patirs statybų sektorius.

Poveikis statybų sektoriui. ES fondų lėšų poveikis statybų sektoriui yra trumpalaikis, nes šis sektorius naudą gauna tik projektų įgyvendinimo metu, o dauguma šiame sektoriuje sukurtų darbo vietų – laikinos. Prognozuojama, kad iš viso įgyvendinant 2014–2020 m. veiksmų programą statybų įmonės kaip pagrindiniai paslaugų rangovai ES fondų finansuojamuose infrastruktūriniuose projektuose iš ES fondų netiesiogiai gaus beveik 3,9 mlrd. eurų. 10 lentelėje pateikti makroekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad

dėl šių lėšų per 2014–2023 m. statybų sektoriuje bus sukurta beveik 4,5 mlrd. eurų sektoriaus pridėtinės vertės to meto kainomis, o lėšų panaudojimo efektyvumo koeficientas sieks 1,15. Pratešus poveikio vertinimą iki 2030 m., suminis ES fondų lėšų tiesioginio poveikio efektas statybų sektoriaus kuriamai pridėtinei vertei per 2014–2030 m. sudarys apie 5 mlrd. eurų, o efektyvumo koeficiento įvertis pasieks 1,3. Pasibaigus pagrindinių infrastruktūrinių projektų, finansuojamų ES fondų lėšomis, įgyvendinimui poveikis statybos sektoriaus BPV išnyks.

Nors vertinant pagal papildomai sukuriama BPV rodiklį ES fondų lėšų poveikis statybų sektoriui yra trumpalaikis, o ekonominis efektyvumas – žemas, tačiau šių investicijų socialinis poveikis, matuojamas pagal sukurtų darbo vietų skaičių ir darbo užmokesčio augimą, yra ryškus. Prognozuojama, kad didžiausią poveikį užimtumui statybų sektorius pajus 2020–2021 m., kai papildomai bus įdarbinta daugiau nei 16 tūkst. sąlyginių darbuotojų, t. y. apie 15 proc. visų darbo vietų statybų sektoriuje bus finansuojama ES fondų lėšomis. Tuo pačiu laikotarpiu bus juntamas ir stipriausias poveikis darbo užmokesčio išaugimui. Prognozuojama, kad dėl ES fondų investicijų vidutinis mėnesio atlyginimas statybų sektoriuje 2020–2021 m., lyginant su hipotetiniu scenarijumi „be investicijų“, bus daugiau nei 90 EUR aukštesnis.

10 lentelė. ES fondų lėšų poveikis statybų sektoriuje

Metai	Poveikis			
	Sukurtai pridėtinei vertei, mln. EUR	Materialinės investicijos, mln. EUR	Užimtumui, žm.	Darbo užmokesčiui, EUR
2014	0,0	0,0	0	0,0
2015	9,0	0,0	141	0,8
2016	68,3	0,1	1 087	6,3
2017	353,6	1,1	5 810	32,8
2018	613,2	4,4	11 034	58,4
2019	740,4	8,1	13 864	73,8
2020	887,8	11,3	16 867	90,6
2021	870,0	14,2	16 847	92,6
2022	553,0	14,7	10 827	69,0
2023	399,8	12,4	7 370	56,1
2014–2023	4 495,0	66,2	7 370	56,1
2014–2030	5 055,6	95,2	0	1,9

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

Poveikis pramonės sektoriui. ES fondų investicijos šiame sektoriuje yra skirtos produktyvumui didinti, naujoms technologijoms diegti, inovacijoms, eksportui skatinti ir žmogiškiesiems ištekliams gerinti. Todėl ir atliktas ekonometrinis modeliavimas patvirtina, kad investicijų poveikis pramonės sektoriaus (be maisto pramonės) kuriamai pridėtinei vertei bus ilgalaikis, daugiausia siejamas su reikšminga įtaka sektoriaus materialinių investicijų didinimui. Kiekybinis materialinių investicijų gausinimas trumpuoju ir ilguoju laikotarpiu gali stipriai paspartinti ūkio augimą ir padidinti eksporto galimybes užsienio rinkose. Sektoriaus poveikio modeliavimo rezultatai (11 lentelė) leidžia teigti, kad dėl ES fondų investicijų iki 2023 m. pramonės sektoriuje bus sukurta daugiau nei 1,8 mlrd. eurų papildomos nominalios pridėtinės vertės. Pratešus poveikio matavimo laikotarpį iki 2030 m. investicijų poveikis papildomos pridėtinės vertės kūrimui išaugs beveik iki 2,4 mlrd. eurų. Iki 2023 m. bendra ES fondų investicijų į pramonės sektoriaus plėtrą grąža⁵⁴ (investicijų efektyvumo koeficientas) bus 2,16, o skaičiuojant kartu su prognozuojamais pavėlintais multiplikatyviais ir ilgalaikiais poveikiais iki 2030 m. – 2,75. Kitas reikšmingas ES fondų investicijų pramonės sektoriuje poveikio aspektas

⁵⁴ ES fondų investicijų efektyvumo koeficiento skaičiavimuose panaudotos tik ES fondų lėšos, kurios, prognozuojama, bus skirtos pramonės sektoriui kaip finansuojamų projektų vykdytoji (galutiniam naudos gavėjui), t. y. 862,7 mln. EUR per 2014–2023 m. laikotarpį.

yra siejamas su eksporto apimties augimu – ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad dėl 2014–2020 m. veiksmų programos įgyvendinimo pramonės įmonių eksportas iki 2023 m. išaugs 2,3 mlrd. eurų, o iki 2030 m. suminis poveikis eksportui pasieks 4,4 mlrd. eurų.

Taip pat stebimas teigiamas grynas ES fondų investicijų poveikis užimtumui, kuris labiausiai pasireikš 2020–2022 m., kai šiame sektoriuje dėl ES fondų investicijų bus sukurta daugiau nei 12 tūkst. papildomų sąlyginių darbo vietų. Investicijos paskatins ir darbo užmokesčio augimą pramonės sektoriuje. Prognozuojama, kad šis poveikis bus stipriausias 2021–2023 m. laikotarpiu ir lems vidutiniškai 38 EUR didesnį mėnesio atlyginimą.

11 lentelė. ES fondų investicijų poveikis pramonės sektoriuje

Metai	Poveikis				
	Sukurtai pridėtinei vertei, (mln. EUR)	Materialinės investicijos, mln. EUR	Užimtumui, žm.	Darbo užmokesčiui, EUR	Prekių eksportui, mln. EUR
2014	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	0,4	1,3	13,9	0,0	0,0
2016	3,1	8,5	173,9	0,6	0,1
2017	70,2	160,7	2 353,7	5,5	2,0
2018	159,1	286,6	6 138,5	14,5	45,6
2019	245,8	402,1	9 627,9	22,2	161,3
2020	341,3	529,2	12 973,6	30,1	307,8
2021	425,8	594,5	15 968,2	37,9	468,2
2022	352,4	401,0	13 619,2	38,8	634,5
2023	269,4	275,9	9 803,9	37,0	692,4
2014–2023	1 867,4	2 659,8	9 803,9	37,0	2 311,9
2014–2030	2 380,5	3 011,5	0,0	6,9	4 365,6

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

Poveikis energetikos, vandentvarkos ir atliekų tvarkymo sektoriams. ES fondų investicijų tikslas šiuose sektoriuose yra daugiausia susijęs su tinklų infrastruktūros atnaujinimu ir plėtra. Sektorių veikla ir paslaugų kainos yra reguliuojamos valstybės. Todėl investicijų, kurios bus vykdomos šiuose sektoriuose įgyvendinant 2014–2020 m. veiksmų programą, poveikis bendrame šalies kontekste bus labiau stebimas per statybų sektoriaus plėtrą, o tiesioginis investicijų poveikis šių sektorių sukuriamai BPV bus ribotas ir daugiausia pasireikš per materialinių investicijų srautų prieaugį. 12 lentelėje pateikti makroekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad per 2014–2023 m. bus papildomai sukurta tik apie 147 mln. eurų pridėtinės vertės nominaliąja išraiška (investicijų efektyvumo koeficientas – 0,11); pratęsus poveikio matavimo laikotarpį iki 2030 m., investicijų poveikis papildomos pridėtinės vertės kūrimui padidės iki beveik 270 mln. eurų (efektyvumo koeficientas pakils iki 0,2).

ES fondų investicijos į energetikos, vandentvarkos ir atliekų tvarkymo sektorius turės nedidelį teigiamą poveikį šių sektorių užimtumo rodikliams: prognozuojama, kad poveikis bus stipriausias 2021 m., kai bus sukurtos 465 papildomos sąlyginės darbo vietos.

12 lentelė. ES fondų investicijų poveikis energetikos, vandentvarkos ir atliekų tvarkymo sektoriuose

Metai	Poveikis			
	Sukurtai pridėtinei vertei, (mln. EUR)	Materialinės investicijos, mln. EUR	Užimtumui, žm.	Darbo užmokesčiui, EUR
2014	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	0,0	21,0	0,4	0,0
2016	0,9	18,7	8,6	0,5
2017	2,9	26,5	60,4	3,8
2018	8,4	44,6	190,2	10,9
2019	16,4	57,6	303,1	16,4
2020	23,5	60,3	389,6	22,0
2021	29,7	60,5	465,4	27,9
2022	33,5	59,0	421,7	30,7
2023	31,9	53,5	289,5	30,9
2014–2023	147,3	401,7	289,5	30,9
2014–2030	269,1	568,5	0,0	8,3

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

Poveikis privačiųjų paslaugų sektoriui. 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos intervencijomis į privačiųjų paslaugų sektorių siekiama tų pačių tikslų kaip ir į pramonės sektorių: skatinti produktyvumą, technologinį atsinaujinimą, inovacijas ir eksportą. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai (žr. 13 lentelę) leidžia teigti, kad tarp nagrinėjamų sektorių daugiausia tiesioginės ir netiesioginės (per antrinius, iš kitų sektorių ir šalies ūkio, paramos sukuriamus efektus) naudos pajus būtent privačiųjų paslaugų sektorius, kuriame ES fondų investicijos stipriai teigiamai lems darbo vietų ir pridėtinės vertės kūrimą, materialinių investicijų ir paslaugų eksporto apimties didėjimą. Prognozuojama, kad įgyvendinus 2014–2020 m. veiksmų programos lėšomis finansuojamus projektus privačiųjų paslaugų sektoriuje iki 2023 m. bus papildomai sukurta beveik 3 mlrd. eurų, o kartu su prognoze iki 2030 m. – daugiau nei 4 mlrd. eurų pridėtinės vertės. Todėl investicijų efektyvumo koeficientas per 2014–2023 m. laikotarpį pasieks 2,3, o prognozuojant iki 2030 – pakils iki 3,2.

Nagrinėjant ES fondų investicijų socialinį efektą atlikti skaičiavimai rodo, kad iš viso per 2014–2023 m. laikotarpį privačiųjų paslaugų sektoriuje bus naujai sukurta ir išsaugota daugiau nei 8 tūkst. sąlyginių darbo vietų, o darbuotojams bus mokamas beveik 30 EUR didesnis mėnesio atlyginimas nei lyginant su situacija „be investicijų“.

13 lentelė. ES fondų investicijų poveikis privačiųjų paslaugų sektoriuje

Metai	Poveikis privačiųjų paslaugų sektoriaus				
	Sukurtai pridėtinei vertei, (mln. EUR)	Materialinės investicijos, mln. EUR	Užimtumui, žm.	Darbo užmokesčiui, EUR	Paslaugų eksportui, mln. EUR
2014	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	1,6	1,4	11,0	0,0	0,3
2016	24,3	96,8	264,7	0,6	24,9
2017	179,6	206,1	2 218,8	4,6	51,3
2018	359,5	200,1	7 656,5	11,1	80,2
2019	435,5	172,6	11 088,1	15,9	101,8
2020	530,1	210,4	13 635,8	21,2	130,7
2021	596,0	171,6	16 164,5	26,3	150,0
2022	435,4	125,9	13 981,0	28,1	185,4
2023	369,6	97,4	8 733,0	29,6	194,5
2014–2023	2 931,6	1 282,3	8 733,0	29,6	919,1
2014–2030	4 076,0	1 516,2	0,0	7,6	1 522,5

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

Poveikis viešųjų paslaugų sektoriui. Didžiąją dalį 2014–2020 m. laikotarpio ES fondų investicijų (beveik 50 proc.) planuojama skirti projektams, įgyvendinamiems viešųjų paslaugų sektoriuje, kuriame šios lėšos daugiausia bus nukreiptos į esamų darbo vietų išsaugojimą ir teikiamų paslaugų kokybės gerinimą. Dėl sektoriaus specifikos tiesioginis ES fondų investicijų poveikis pasireikš per materialinių investicijų srautų prieaugį, o per paklausos ir pasiūlos pusės efektus taip pat užtikrins papildomą makroekonominį poveikį dėl reikšmingų išorinių impulsų atskirų ūkio sektorių plėtrai. 14 lentelėje pateikti makroekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad nominaliosios pridėtinės vertės viešųjų paslaugų sektoriuje iki 2023 m. bus sukurta daugiau nei 1,4 mlrd. eurų, o kartu su prognoze iki 2030 m. – beveik 2,2 mlrd. eurų daugiau lyginant su situacija be investicijų. Tiesioginis ES fondų investicijų efektyvumo koeficientas per 2014–2023 m. laikotarpį sudarys 0,45, o skaičiuojant kartu su prognozuojamais poveikiais iki 2030 m., šis rodiklis pakils iki beveik 0,68. Tačiau dėl modelio apribojimų negalima išsamiai įvertinti visų netiesioginių efektų ūkio produktyvumo augimui dėl pagerėjusio viešojo valdymo.

Gauti rezultatai rodo, kad ES fondų investicijos turės reikšmingą socialinę naudą: dėl jų viešųjų paslaugų sektoriuje mėnesio atlyginimai išaugs 32 eurai ir bus sukurta gana daug darbo vietų (didžiausias poveikis stebimas 2021 m., kai dėl ES fondų lėšomis įgyvendinamų projektų sektoriuje bus sukurta beveik 8 tūkst. sąlyginių darbo vietų).

14 lentelė. ES fondų investicijų poveikis viešųjų paslaugų sektoriuje

Metai	Poveikis			
	Sukurtai pridėtinei vertei, (mln. EUR)	Materialinės investicijos, mln. EUR	Užimtumui, žm.	Darbo užmokesčiui, EUR
2014	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	0,1	1,6	7,0	0,0
2016	4,1	93,5	128,4	0,5
2017	33,3	481,0	1 011,7	4,0
2018	117,0	729,4	3 293,3	11,7
2019	189,5	886,4	5 203,3	18,0
2020	248,1	999,7	6 611,6	24,0
2021	304,6	719,0	7 834,9	30,1
2022	306,2	392,8	6 928,3	32,8
2023	254,1	330,6	4 446,5	32,2
2014–2023	1 457,0	4 634,1	4 446,5	32,2
2014–2030	2 195,0	4 807,6	0,0	7,2

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

Apibendrinant sektorinę ES fondų investicijų poveikio analizę galima teigti, kad nors didžiąją dalį ES fondų lėšų planuojama skirti viešųjų paslaugų sektoriui, nagrinėjamuose sektoriuose pagrindiniai ilgalaikės naudos gavėjai (matuojant pagal investuotų lėšų grąžą) bus pramonės ir privačiųjų paslaugų sektoriai. Šie sektoriai sukuria beveik visą šalies BVP, todėl vertinant ES fondų lėšų naudą pagal makroekonominius rodiklius ir gaunamos tokios išvados. Tačiau šioje ataskaitoje jau buvo minėta, kad sėkminga šalies ūkio plėtra priklauso nuo efektyvaus viešojo valdymo, sėkmingų reformų ir institucinių gebėjimų. Todėl ES fondų investicijos į viešąjį sektorių yra būtina efektyvaus ES fondų lėšų investavimo sąlyga.

Šiame skyrelyje nagrinėjamas vertinimo klausimas: Koks prognozuojamas 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis ekonominių ir socialinių skirtumų tarp Lietuvos regionų mažinimui? (TS

2.2.4. ES fondų investicijų poveikis Lietuvos apskričių plėtrai

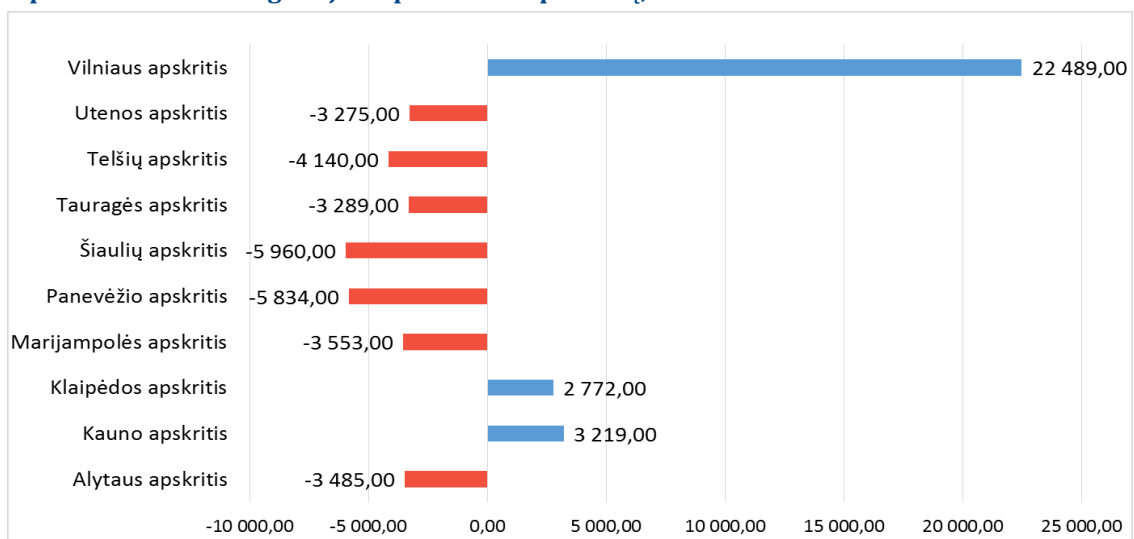
Lietuvoje teritorinius išsivystymo skirtumus apibūdina didelis atotrūkis tarp Vilniaus ir kitų apskričių pagal daug

socialinių, ekonominių, demografinių rodiklių. Dėl demografinių ir darbo jėgos išteklių netolygumų vyksta ekonominės veiklos koncentracija 3 didžiuosiuose miestuose. Pagal naujausius Statistikos departamento skelbiamus regioninius duomenis, 2015 m. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse yra sukuriama daugiau nei 70 proc. šalies BVP, o jose dirba 62 proc. visų Lietuvos užimtųjų (15 lentelė). Aiškindami netolygią atskirų Lietuvos apskričių plėtrą ekonomistai⁵⁵ teigia, kad pagrindinė šios dichotomijos priežastis – skirtingos demografinės tendencijos. Jas iliustruoja ir teigiamos vidinės migracijos į šias apskritis tendencijos (žr. 9 pav.).

15 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos apskričių ekonominiai rodikliai 2015 m.

2015 m.	viso	APSKRITYS									
		Alytaus	Kauno	Klaipėdos	Marijampolės	Panevėžio	Šiaulių	Tauragės	Telšių	Utenos	Vilniaus
BVP, mln. EUR	37330,3	1212,2	7394,5	4315,9	1185,5	2251,5	2681,9	731,5	1327	1148,4	15081,9
BVP struktūra, %	100	3,2	19,8	11,6	3,2	6	7,2	2	3,6	3,1	40,4
BVP per capita, tūkst. EUR	12,85	8,3	12,7	13,2	7,9	9,7	9,6	7,2	9,3	8,3	18,7
BVP per capita, palyginti su šalies vidurkiu, %	100	64,4	99,2	103	61,3	75,1	74,8	55,7	72,5	64,4	145,5
Vidutinis metinis užimtųjų gyventojų sk., tūkst.	1334,9	61,2	272,7	163,7	64,2	97,9	114,4	43	63,3	57,4	397,1
Vidutinis metinis gyventojų sk., tūkst.	2904,9	146,5	580,2	326,0	150,4	233,2	279,0	102,1	142,4	138,7	806,5

9 pav. Neto vidaus migracija tarp Lietuvos apskričių, 2012–2016 m.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Apskritai regioninį augimą nagrinėjantys tyrimai⁵⁶ patvirtina, kad netolygus regionų ekonomikos augimas yra labiau save skatinantis nei save koreguojantis procesas: masto ir aglomeracijos ekonomijos skatina kumuliatyvinį kapitalo, darbo (žinių) ir pridėtinės vertės koncentravimąsi vienuose regionuose kitų regionų sąskaita. Šių tyrimų išvadas patvirtina ir šio vertinimo metu atlikta ES fondų poveikio Lietuvos apskričių plėtrai ekonometrinio modeliavimo analizė. Nors ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad 2014–2020 m. **veiksmų programos įgyvendinimas turės teigiamos įtakos ekonominei ir socialinei plėtrai visose Lietuvos apskrityse** (detalūs makroekonominio modeliavimo rezultatai pateikti 16–19 lentelėse), **tačiau teritorinės sanglaudos,**

⁵⁵ 2017 m. kovo 24 d. ekspertinei diskusijai pateikta ekonomikos analitiko dr. R. Kuodžio medžiaga „Valstybės ilgalaikis investavimas – kryptys ir principai“.

⁵⁶ Pavyzdžiui, „Competitiveness in low-income and low-growth regions. The lagging regions report“, SWD(2017) 132 final.

matuojamos pagal BVP/1 gyventojui, nepaskatins. Priešingai – prognozuojama, kad pagal pagrindinius ekonominius veiksnius (investicijas, žmogiškąjį kapitalą, technologinę pažangą) pirmaujančioms Lietuvos apskritims teks didesnė ES fondų dalis, todėl joms poveikio mastas bus stipresnis, o tai toliau skatins vidinę ekonominę divergenciją (žr. 17 lentelę). Analizuojant regioninius poveikius nominaliajai pridėtinei vertei matyti, jog didžiausią naudą dėl ES fondų investicijų gaus Vilniaus apskritis, kurioje iki 2023 m. bus sukurta 5,3 mlrd. eurų, o kartu su prognoze iki 2030 m. – 6,7 mlrd. eurų daugiau pridėtinės vertės lyginant su situacija be investicijų. Šis poveikis lems, kad 2023 m. Vilniaus apskrities konvergencija su ES-27 vidurkiu, matuojant pagal BVP/1 gyv. (PGS) rodiklį, bus 3,5 proc. punkto didesnė nei lyginant su hipotetiniu scenarijumi „be investicijų“. Likusių Lietuvos apskričių ekonominę konvergenciją su ES-27 vidurkiu 2014–2020 m. veiksmų programos įgyvendinimas paskatins 2,1 proc. punkto.

16 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis sukurtai regioninei pridėtinei vertei

Metai	Poveikis regioniniam BVP, mln. EUR									
	Alytaus apskritis	Kauno apskritis	Klaipėdos apskritis	Marijampolės apskritis	Panevėžio apskritis	Šiaulių apskritis	Tauragės apskritis	Telšių apskritis	Utenos apskritis	Vilniaus apskritis
2014	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	0,0	0,0	6,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,4
2016	0,9	6,7	32,4	5,7	2,6	1,0	0,3	3,0	4,3	60,5
2017	18,2	93,1	79,6	51,1	30,0	28,3	10,2	30,4	41,7	364,3
2018	61,9	244,8	143,7	61,9	64,2	110,9	41,0	52,5	63,1	626,4
2019	86,6	330,9	186,0	69,1	83,8	157,3	58,4	65,4	76,0	783,9
2020	110,0	417,6	234,1	83,7	105,1	200,4	74,5	81,2	93,7	974,7
2021	122,5	463,0	257,4	90,4	116,1	223,5	83,1	89,2	102,3	1 068,2
2022	95,6	358,1	187,5	66,3	89,1	174,8	65,1	67,6	76,8	799,2
2023	77,9	289,3	141,7	50,3	71,3	142,9	53,2	53,4	60,0	624,4
2014–2023	573,7	2203,6	1268,7	478,5	562,3	1039,1	385,9	442,6	518,0	5 308,2
2014–2030	755,7	2879,0	1596,2	593,6	728,2	1373,6	510,5	566,3	656,5	6 758,6

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

17 lentelė. 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų poveikis šalies ir dviejų NUTS-2 regionų bendrajam vidaus produktui

Metai	2014–2020 m. ES fondų investicijų išmokėjimai Sostinės regionui, mln. EUR*	2014–2020 m. ES fondų investicijų išmokėjimai Vidurio ir vakarų Lietuvos regionui, mln. EUR*	Poveikis (to meto kainomis)		Konvergencijai su ES-27 vidurkiu pagal BVP/1 gyv. (PGS) rodiklį, %	
			Sostinės regiono BVP, mln. EUR	Vidurio ir vakarų Lietuvos regiono BVP, mln. EUR	Sostinės regionas	Vidurio ir vakarų Lietuvos regionas
2014	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	100,2	100,0	6,4	6,4	0,0	0,0
2016	305,3	274,8	60,5	56,9	0,4	0,2
2017	387,1	569,4	364,3	382,5	2,5	1,0
2018	440,6	644,3	626,4	840,3	4,2	2,2
2019	494,5	719,8	783,9	1100,3	5,0	2,9
2020	538,0	780,6	974,7	1375,2	6,0	3,5
2021	213,0	325,7	1068,2	1507,7	6,4	3,7
2022	157,8	248,4	799,2	1135,4	4,6	2,7
2023	157,8	248,4	624,4	905,3	3,5	2,1
2014–2023	2794,2	3911,3	5308,2	7310,2	3,5	2,1
2014–2030	2794,2	3911,3	6758,6	9446,6	0,2	0,1

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

Pastaba: * remiamasi istoriniais 2007–2013 m. programinio laikotarpio ES fondų investicijų pasiskirstymo duomenimis.

Ekonometriškai įvertinus 2014–2020 m. veiksmų programos poveikį apskričių užimtumo rodikliams, taip pat pirmauja Vilniaus apskritis. Dėl ES fondų investicijų joje bus sukurta 10,3 tūkst. darbo vietų, o tai lems 2,3 proc. punkto mažesnę nedarbo lygį. Sprendžiant pagal sukurtų darbo vietų reikšmę nedarbo lygio mažėjimui kituose regionuose, stipresnis

ES fondų poveikis bus juntamas ir Alytaus, Šiaulių, Tauragės bei Kauno apskrityse. Pirmosiose trijose nurodytose apskrityse paskutiniais programos įgyvendinimo metais dėl atliktų investicijų prognozuojamas 1,7 proc. punkto, o Kauno apskrityje – 1,6 proc. punkto mažesnis nedarbo lygis.

18 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis užimtumui Lietuvos regionuose

Metai	Poveikis užimtumui, tūkst. žm.									
	Alytaus apskritis	Kauno apskritis	Klaipėdos apskritis	Marijampolės apskritis	Panevėžio apskritis	Šiaulių apskritis	Tauragės apskritis	Telšių apskritis	Utenos apskritis	Vilniaus apskritis
2014	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
2016	0,0	0,1	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7
2017	0,2	1,1	1,1	0,6	0,4	0,3	0,1	0,4	0,5	4,6
2018	0,9	3,7	2,3	1,1	1,0	1,6	0,6	0,9	1,1	10,5
2019	1,5	5,9	3,2	1,2	1,5	2,8	1,0	1,2	1,4	14,1
2020	2,0	7,5	4,1	1,4	1,9	3,6	1,3	1,4	1,6	17,4
2021	2,2	8,5	4,6	1,6	2,1	4,1	1,5	1,6	1,8	19,7
2022	1,8	7,0	3,7	1,2	1,7	3,4	1,3	1,3	1,5	15,9
2023	1,3	4,7	2,2	0,8	1,1	2,3	0,9	0,8	0,9	10,3
2014–2023	1,3	4,7	2,2	0,8	1,1	2,3	0,9	0,8	0,9	10,3
2014–2030	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

19 lentelė. 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis nedarbo lygiui Lietuvos regionuose

Metai	Poveikis nedarbo lygiui, %									
	Alytaus apskritis	Kauno apskritis	Klaipėdos apskritis	Marijampolės apskritis	Panevėžio apskritis	Šiaulių apskritis	Tauragės apskritis	Telšių apskritis	Utenos apskritis	Vilniaus apskritis
2014	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2016	0,0	0,0	-0,3	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,2
2017	-0,3	-0,4	-0,7	-1,0	-0,3	-0,2	-0,2	-0,5	-0,8	-1,1
2018	-1,2	-1,3	-1,4	-1,7	-0,9	-1,2	-1,2	-1,2	-1,6	-2,4
2019	-2,1	-2,0	-2,0	-1,9	-1,3	-2,1	-2,1	-1,6	-2,0	-3,2
2020	-2,7	-2,6	-2,5	-2,2	-1,6	-2,7	-2,7	-2,0	-2,5	-4,0
2021	-3,0	-2,9	-2,8	-2,4	-1,8	-3,0	-3,0	-2,3	-2,8	-4,5
2022	-2,5	-2,4	-2,2	-1,9	-1,5	-2,5	-2,5	-1,8	-2,2	-3,6
2023	-1,7	-1,6	-1,4	-1,2	-1,0	-1,7	-1,7	-1,2	-1,4	-2,3
2014–2023	-1,7	-1,6	-1,4	-1,2	-1,0	-1,7	-1,7	-1,2	-1,4	-2,3
2014–2030	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

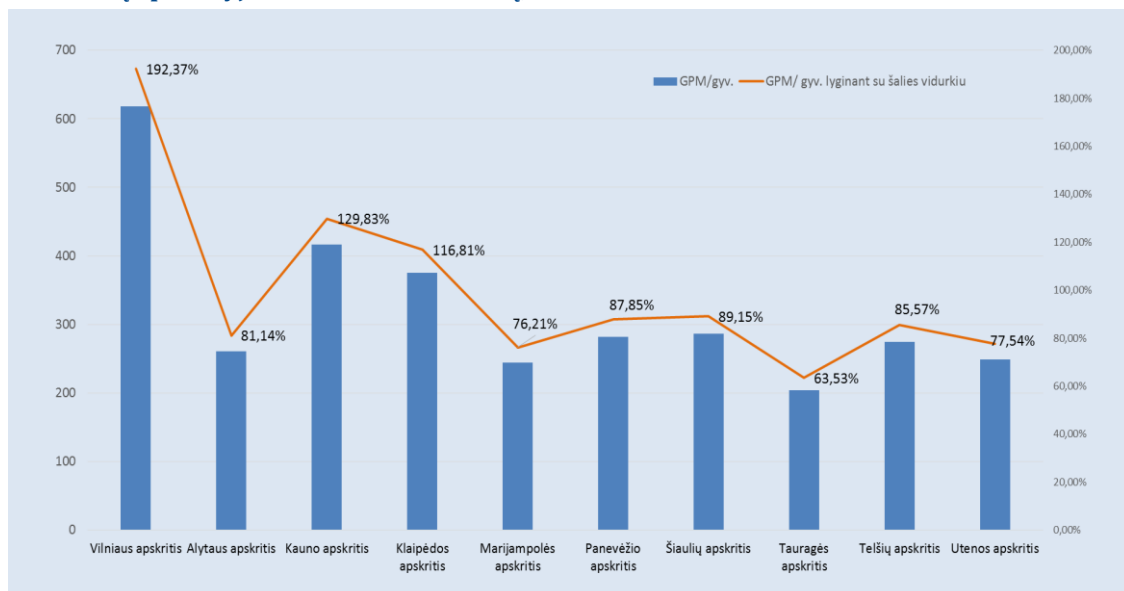
2016 m. atlikto EBPO tyrimo⁵⁷, kurio metu buvo analizuoti 264 regionų 24 EBPO šalyse augimo veiksniai, išvadose teigiama, kad **regioniniai finansiniai pervedimai yra nepakankama sąlyga paskatinti konvergenciją tarp regionų, todėl jie turi būti siejami su struktūrinių reformų įgyvendinimu**. Tyrime pabrėžiama, kad struktūrinės reformos yra svarbesnė sąlyga, siekiant konvergencijos tarp regionų. Viena iš būtinų reformų Lietuvoje yra susijusi su savivaldybių biudžeto sudarymo tvarkos peržiūra. Pagal galiojančią tvarką Lietuvos savivaldybės neturi finansinės motyvacijos nei gerinti verslo aplinką, nei kurti naujas darbo vietas⁵⁸. Dėl aukštos valstybės ir savivaldybių biudžeto planavimo centralizacijos savivaldybės negali keisti savo teritorijoje renkamo gyventojų

⁵⁷ S. D'Costa, E. Garcilazo, J. Oliveira Martins. „Impact of Structural Reforms on Regional Growth: Distance to the Frontier Matters“, 2016.

⁵⁸ Interviu metu Aurimo Antanaičio išsakytas pastebėjimas.

pajamų mokesčio (toliau – GPM) bazės ir tarifo, nors GPM sudaro vidutiniškai 85 proc. savivaldybių pajamų. Savivaldybių surinkto GPM dalis aukščiau šalies vidurkio (2016 m. tokių savivaldybių buvo tik keturios: Vilnius, Kaunas, Klaipėda ir Neringa⁵⁹) yra centralizuotai perskirstoma toms savivaldybėms, kurių GPM, tenkantis vienam gyventojui, yra mažesnis negu vidutinis GPM, tenkantis vienam gyventojui, Lietuvoje. Susidaro situacija, kad gauti subsidijas – turėti mažiau GPM nei vidurkis, išleisti daugiau nei kitos savivaldybės ir prognozuoti mažėjančias pajamas – „apsimoka“ labiau nei optimizuoti išlaidas ir skatinti pajamų augimą. Pavyzdžiui, Šiaulių miestas, 6,8 proc. padidinęs savo teritorijoje surenkamo GPM dydį, viršytų Lietuvos vidurkį ir taptų „donoru“, tad surinktą GPM perviršį tektų atiduoti.⁶⁰ Todėl savivaldybių biudžetų sudarymo tvarką reikėtų peržiūrėti, panaikinant iškreiptas paskatas netaupyti ir neskatinti darbo vietų kūrimosi, o, priešingai, numatant papildomą „premijavimą“ pagal kitus rodiklius (pavyzdžiui, už spartesnę savivaldybės konvergavimą pagal GPM, tenkantį vienam gyventojui, lyginant su šalies vidurkiu). 10 paveiksle pateiktas Lietuvos apskričių palyginimas pagal GPM dalį, tenkančią 1 gyventojui, rodo, kad pajamų divergencija tarp Lietuvos apskričių yra dar didesnė nei lyginant apskritis pagal sukuriamą BVP.

10 pav. Lietuvos apskričių palyginimas pagal gyventojų pajamas, vertinant pagal 1 gyv. tenkančią apskrityje surenkamo GPM dalį, EUR

Šaltinis: VMI.

Minėtoje EPBO ataskaitoje taip pat pažymima, kad atsiliekantys regionai iš esmės skiriasi nuo pirmaujančių regionų, todėl formuojant bendrą šalies ekonomikos augimo strategiją daugiau dėmesio reikia skirti regioniniu lygiu įgyvendinamai politikai. 2016 m. atliktas ES fondų investicijų poveikio miestams ir miesteliams vertinimas⁶¹ atskleidė, kad konkrečių Lietuvos teritorijų (regionų, savivaldybių) socialinei ir ekonominei plėtrai ypač svarbi aiški teritorijos plėtros vizija, strategija ir lyderystė planuojant ir įgyvendinant projektus. 2014–2020 m. Partnerystės sutartyje buvo numatyta, kad panaudojant ES sanglaudos politikos reglamentuose numatytus naujus įgyvendinimo mechanizmus (integruotas teritorines investicijas ir bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą) bus planuojamos kiekvienos teritorijos poreikius ir potencialą atitinkančios specializuotos investicijos, kurių kompleksinis ir laiku suderintas įgyvendinimas užtikrintų geriausių minėtos

⁵⁹ VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga, 2016 m.

⁶⁰ VšĮ „Investuok Lietuvoje“ „Reformų gairės konkurencingai Lietuvai“, 2016 m. lapkritis.

⁶¹ ESTEP „2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinimas“, 2016.

politikos tikslų ir prioritetų pasiekimą⁶². Integruotų teritorijų vystymo programų (toliau – ITVP)⁶³ rengimas užtruko (pirmosios buvo patvirtintos 2015 m. rugsėjį, paskutinė – 2016 m. rugpjūtį), tačiau šio vertinimo metu atlikta jų turinio analizė aiškių teritorinių specializacijų nerodo, o išvardinti finansavimo poreikiai nėra susieti su teritorijos plėtros potencialu (tiesa, tam tikros išimtys yra Vilniaus ir Klaipėdos miestų ITVP). Todėl tikėtina, kad šių investicijų efektyvumą ribos neišgrynintas teritorinis kapitalas⁶⁴, o sėkmė priklausys nuo institucinių gebėjimų konkrečiose savivaldybėse.

Tęsti regioninės specializacijos paieškas numatyta XVII-osios Vyriausybės programos priemonių įgyvendinimo plane.⁶⁵ Teritorinio kapitalo (regioninės specializacijos) išgryninimas ir jo įgalinimas reikiamomis kompetencijomis ir finansiniais ištekliais (o galbūt ir didesniu finansiniu savarankiškumu) turėtų būti laikomas vienu iš pagrindinių pasirengimo naujam ES finansiniam laikotarpiui darbų.

⁶² Lietuvos Respublikos ir Europos Komisijos Partnerystės sutartis, 2014 m.

⁶³ Parengta 15 ITVP: 10 regioninių (Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos ir Vilniaus regionai) bei 5 didžiųjų miestų (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai ir Panevėžys).

⁶⁴ *Teritorinis kapitalas* apibrėžiamas kaip konkrečios teritorijos ekonominės, kultūrinės, socialinės ir aplinkos savybės arba „turtas“.

⁶⁵ 2017 m. kovo 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“ 3.5.1. darbas. Regionų kryptingos plėtros principų suformavimas ir plėtros planavimo sistemos pertvarkymas.

2.3. 2014–2020 m. ES fondų investicijų perskirstymo poreikio ir poveikio analizė

Šiame skyriuje nagrinėjami vertinimo klausimai: Ar dabartinis lėšų paskirstymas pagal VP prioritetus optimalus, atsižvelgiant į numatomą poveikį? Kodėl? (TS 9.1.4) Išanalizuoti, ar EK nustatytos ir Lietuvos įvykdytos *ex ante* sąlygos (parengti strateginiai dokumentai) prisideda prie efektyvesnio ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo. Ar pagal išankstines *ex ante* sąlygas parengti strateginiai dokumentai bei veiksmų programoje nustatyti prioritetai atliepia svarbiausius Lietuvos vystymosi poreikius siekiant ekonominės ir socialinės sanglaudos? Pateikti siūlymus jų tobulinimui. (TS 9.1.7)

ES fondų investicijų ilgalaikis poveikis priklauso ne tik nuo investicijų struktūros ir finansavimo dydžio, bet ir nuo investavimo efektyvumo bei sukurtų rezultatų tęstinumo užtikrinimo. Todėl 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu akcentas įgyvendinant ES fondų lėšomis finansuojamas veiksmų programas yra perkeltas nuo lėšų „įsisavinimo“ į efektyvų fondų investavimą. Esminis pokytis, kurio siekiama dabartiniame finansavimo laikotarpyje – perėjimas nuo paramos panaudojimo prie tikslingo investavimo, siekiant kuo didesnės ekonominės pridėtinės vertės. Tam, kad būtų sustiprintas ES fondų lėšų investavimo efektyvumas 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu ES reglamentuose ir nacionaliniu lygiu buvo numatytos kelios pagrindinės priemonės. Pirma, ES fondų lėšų panaudojimas 2014–2020 m. finansinėje perspektyvoje yra susietas su didesne investicijų temine koncentracija (reglamentuose nustatyta 11 teminių prioritetų ir kai kuriems jų numatyta privaloma investuoti ERPF ir ESF investicijų dalis). Antra, Bendrųjų nuostatų

reglamente⁶⁶ numatytos sąsajos su Europos semestru ir patikimu ekonominiu valdymu, skatinant ES fondų lėšų panaudojimą sieti su atitinkamai valstybei narei skiriamų Tarybos rekomendacijų įgyvendinimu. Trečia, nustatytos išankstinės privalomos investicinių prioritetų įgyvendinimo (*ex ante*) sąlygos, o 2014–2020 m. Nacionalinėje pažangos programoje⁶⁷ (kuria remiantis buvo rengiama 2014–2020 m. veiksmų programa) numatytos ir papildomos sėkmės prielaidos, kurių neįgyvendinus investavimo rezultatai būtų mažiau efektyvūs. Ketvirta, 2019 m. numatyta veiklos rezultatų peržiūra, susijusi su tarpinių rodiklių pasiekimo įvertinimu ir veiklos rezervo, kuris sudaro 6 proc. veiksmų programos lėšų, panaudojimu. Penkta, techninės paramos lėšos skiriamos užtikrinti patikimą ES fondų valdymo ir kontrolės sistemą, lėšų panaudojimo stebėseną ir vertinimą bei stiprinti administruojančių institucijų gebėjimus. Galiausiai, suplanuota ir įgyvendinama 2014–2020 m. ES fondų investicijų komunikacijos strategija⁶⁸, kurioje komunikacijos tikslas perkeltas nuo tradicinio informavimo apie ES fondų investicijų galimybes ir naudą į tikslinių grupių elgsenos pokyčių, kurių siekiama veiksmų programos intervencijomis, skatinimą. Atsižvelgiant į vertinimo klausimus, toliau išsamiau analizuojamas pirmos, trečios ir ketvirtos priemonių taikymas bei poveikis ES fondų lėšų investavimo efektyvumui.

⁶⁶ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006 (toliau – Bendrųjų nuostatų reglamentas).

⁶⁷ 2012 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“.

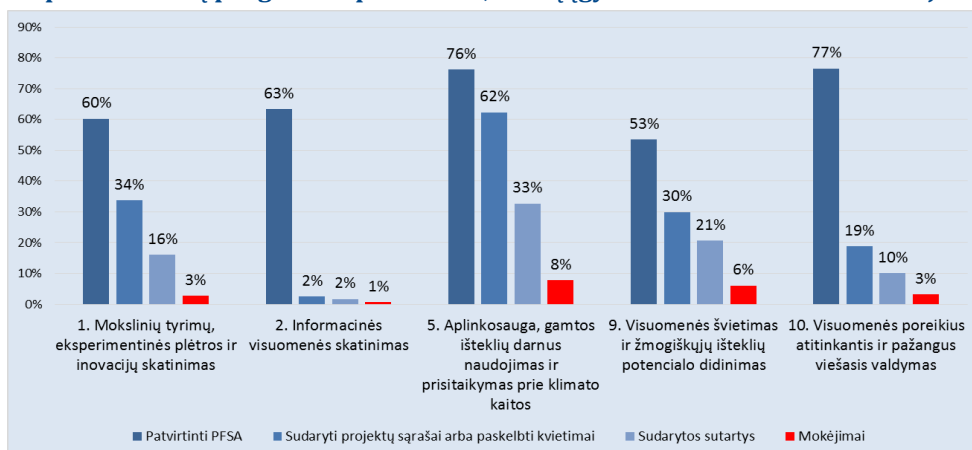
⁶⁸ 2014–2020 m. ES fondų investicijų komunikacijos strategija, patvirtinta 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos stebėsenos komiteto 2014 m. gruodžio 11 d. posėdžio nutarimu Nr. 44P-2.1 (2).

2.3.1. Išankstinių sąlygų mechanizmo poveikio įvertinimas

Rengiant 2014–2020 m. veiksmų programą buvo nustatytos išankstinės sąlygos, t. y. reguliacinio pobūdžio reikalavimai dėl atitinkamų strateginių dokumentų ir plėtros programų parengimo tuose sektoriuose, į kuriuos numatyta investuoti ES fondų lėšas. Nustatant *ex ante* sąlygas buvo atsižvelgta į Europos semestro kontekste ES Tarybos formuluojamas rekomendacijas, kuriose daugiausia dėmesio skiriama būtent struktūriniais klausimais. Didžioji dalis Lietuvos ekonomikos augimo apribojimų – kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, viešojo ir privataus sektoriaus neefektyvumas ir investicijų trūkumas – pirmiausia turi būti sprendžiami ne investicijomis, bet kitomis viešosios politikos priemonėmis. **Investicijų trūkumas yra tų apribojimų rezultatas, o ne priežastis.** Geresnė aplinka smulkiam ir vidutiniam verslui, viešojo sektoriaus efektyvumo didinimas, darbo jėgos iš Ukrainos importo palengvinimas, švietimo reforma pirmiausia reikalauja politinės valios ir reguliacinių bei – tikėtina – mokestinių politikos priemonių. Investicijos į švietimo gerinimą, viešojo sektoriaus efektyvumą ir kitur reikalingos, bet gali būti efektyvios tik tuomet, jei priimamos kitos priemonės. Tai vis labiau suprantama, dėl to skatinamos ES lygmeniu ekonominės reformos, siejant su Europos semestru ir struktūrinių fondų investicijomis.

Šiuo programiniu laikotarpiu iš viso Lietuvai buvo nustatytos 24 teminės *ex ante* sąlygos, kurios buvo baigtos įgyvendinti iki 2016 m. pabaigos. Europos Komisijos užsakymu atliktame teminiame vertinime⁶⁹ konstatuojama, kad *ex ante* sąlygų nustatymas iš dalies prisidėjo prie geresnio intervencijų suplanavimo. Tačiau vertinimo metu atlikti interviu su ES fondų investicijas administruojančių institucijų atstovais⁷⁰ atskleidė, kad nors išankstinių sąlygų taikymas yra gera priemonė, siekiant užtikrinti veiksmingesnę ES fondų investicijų naudojimą, tačiau šio instrumento naudą dabartiniu programiniu laikotarpiu sumažino keli veiksniai. Pirma, išankstinių sąlygų įvedimas programavimo cikle buvo atliktas per vėlai. Tam, kad veiksmų programos įgyvendinimas vyktų sklandžiai, strateginiai vidutinės trukmės sektoriai planavimo dokumentai turi būti parengti porą metų prieš naujo programinio laikotarpio pradžią. Užsitęsęs *ex ante* sąlygų įgyvendinimas ir naujų planavimo dokumentų rengimas yra viena iš priežasčių, kodėl vėluoja veiksmų programos įgyvendinimas informacinės visuomenės plėtros, sveikatos priežiūros bei švietimo ir mokslo srityse (žr. 11 pav.).

11 pav. Veiksmų programos prioritetai, kurių įgyvendinimas ženkliai vėluoja

Šaltinis: Finansų ministerijos duomenys, 2017 05 15.

⁶⁹ DG EMPL. Support of European Structural and Investment Funds (ESI Funds) to the implementation of the Country Specific Recommendations and to structural reforms in Member States, April 2017 / Lithuanian case study prepared by ESTEP.

⁷⁰ Interviu programa buvo vykdoma 2017 m. balandį. Respondentų, su kuriais buvo atlikti interviu, sąrašas pateikiamas 1 priede.

Antras pastebėjimas dėl riboto išankstinių sąlygų instrumento veiksmingumo yra susijęs su nepakankama įgyvendintų *ex ante* sąlygų kokybės kontrole. Europos Komisija reikalavo, kad investicijos būtų vykdomos tik turint strategiją, tačiau strategijos turinys ir ją sudarančios kitos politikos priemonės buvo mažiau svarbios. Kai kurie interviu respondentai nurodė, kad didesnis Komisijos vaidmuo atliekant parengtų planavimo dokumentų turinio ekspertizę būtų labiau sustiprinęs 2014–2020 m. ES fondų investicijų programavimo kokybę Lietuvoje. Pavyzdžiui, pirmojo veiksmų programos prioriteto įgyvendinimas buvo susietas su Sumanios specializacijos strategijos parengimu, tačiau būtent specializacijos išskyrimo šiame dokumente ir trūksta (išskirta per daug sričių)⁷¹. Tą patvirtina ir pirmoji Sumanios specializacijos pažangos ataskaita⁷². Todėl, atsižvelgiant į 2017 m. papildomai sutelkiamas ES fondų lėšas verslo MTEP projektų finansavimui⁷³ ir siekiant užtikrinti efektyvesnį lėšų panaudojimą, tikslinga sukonzentruoti lėšas srityse, kurias MOSTA Sumanios specializacijos pažangos ataskaitoje išskiria kaip turinčias aukštą potencialą: molekulinės technologijos, visuomenės sveikata, funkcinės medžiagos ir lazerinės technologijos.

Vertinimo metu visi interviu respondentai patvirtino, kad išankstinių sąlygų mechanizmą tikslinga taikyti ir kitame ES fondų programavimo laikotarpyje, tik atsižvelgiant į išmoktas pamokas: planavimo dokumentai turi būti pradėti rengti ne vėliau kaip 2018 m. antrą pusmetį, o prieš juos patvirtinant turi būti atlikta turinio kokybės ir planuojamo poveikio *ex ante* analizė.

2.3.2. Veiksmų programos įgyvendinimo būklė ir investicijų poveikio optimizavimas

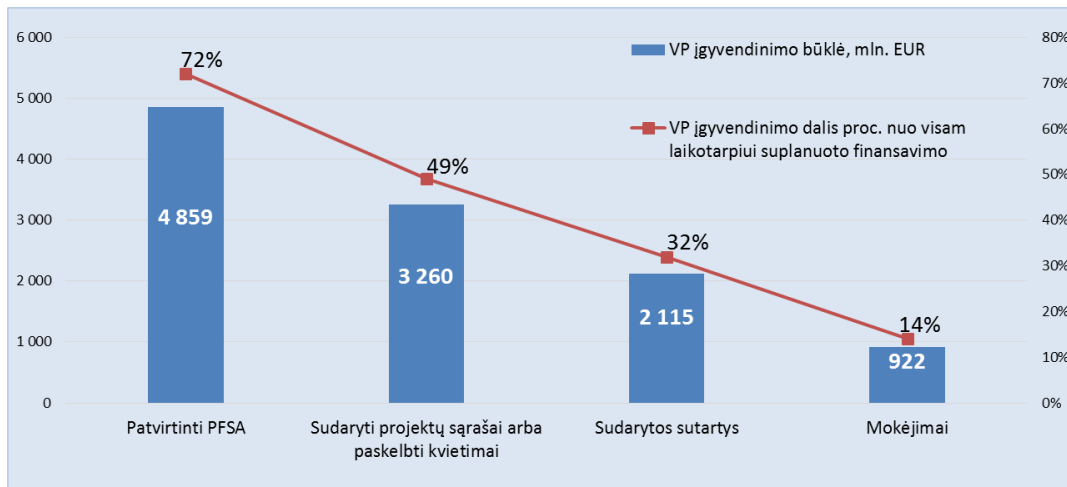
Veiksmų programos įgyvendinimo būklė (12 pav.) rodo, kad investicijų programavimo procesas dar nėra pasibaigęs – daugiau nei penktadaliui ES fondų investicijų projektų finansavimo sąlygų aprašai dar nėra parengti ar patvirtinti. Užsitęsusio pasirengimo įgyvendinimui priežastys yra strateginių dokumentų ir (arba) jų kokybės stoka, institucinių gebėjimų trūkumas, glaudaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo poreikis arba aiškios intervencijų logikos ar įgyvendinimo modelių trūkumas. Ypač vėluoja ES fondų investicijų įgyvendinimas priemonėse, kurias kuruoja Sveikatos apsaugos ministerija (toliau – SAM), Vidaus reikalų ministerija (toliau – VRM), Informacinės visuomenės plėtros komitetas (toliau – IVPK). Vertinant pagal šių institucijų administruojamų ES fondų dalį ir atliktų mokėjimų santykį, matyti, kad praėjus beveik 3 metams po programos patvirtinimo ES fondų lėšos tik pradėdamos naudoti (išmokėjimų dalis tesudaro 1–2 proc. nuo patvirtinto finansavimo plano). Integruotų plėtros strategijų rengimas sulėtino ir integruotų teritorinių investicijų būdu įgyvendinamų VRM kuruojamų 7 VP prioriteto „Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas“ priemonių įgyvendinimą. Didžiausia įgyvendinimo pažanga yra tose srityse, kuriose įgyvendinamos jau tradicinėmis tapusios intervencijos. Daugiausia projektų pradėta vykdyti aplinkosaugos, susisiekinimo, socialinės apsaugos, švietimo ir mokslo, energetinio efektyvumo bei verslo srityse.

⁷¹ Šis pastebėjimas ne kartą buvo išsakytas viešoje erdvėje profesoriaus V. Bumelio (pavyzdžiui, „Verslo žinios“, „Lietuva įsipareigojo sumaniai investuoti“, 2016 m. vasario 11 d.), buvusio Ministro Pirmininko Andriaus Kubiliaus (pavyzdžiui, A. Kubilius „Sumani specializacija“ ar tik „sumanus lėšų įsisavinimas“ 2015 m. birželio 18 d, <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/a-kubilius-sumani-specializacija-ar-tik-sumanus-lesu-isisavinimas.d?id=68278612>). Ta pati pastaba buvo pakartota ir keliuose šio vertinimo metu atliktuose interviu.

⁷² MOSTA „Sumanios specializacijos pažanga: pirmoji ataskaita“, 2017 m. gegužė.

⁷³ 2017 m. gegužės 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarimo protokolo Nr. 21 sprendimas dėl Europos Sąjungos fondų lėšų, numatytų 2014–2020 m. Europos Sąjungos investicijų veiksmų programai įgyvendinti, investavimo. Pritarta siūlymui 80,5 mln. EUR padidinti verslo MTEP projektų finansavimą.

12 pav. Veiksmų programos įgyvendinimo būklė, 2017 m. gegužė

Šaltinis: Finansų ministerijos duomenys, 2017 05 15.

Veiksmų programos įgyvendinimo pažanga tiesiogiai susijusi su galimybėmis laiku pasiekti ES fondų lėšų naudojimo plane nustatytus rodiklius ir pasinaudoti veiklos rezervu. 2016 m. gruodį atliktame 2014–2020 m. veiksmų programos įgyvendinimo pažangos ir lėšų panaudojimo vertinime⁷⁴ nurodoma, kad daugiausia rizikos nepasiekti tikslų yra įgyvendinant keturis prioritetus: „2. Informacinės visuomenės skatinimas“, „5. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“, „8. Socialinės įtraukties didinimas ir parama kovai su skurdu“, „10. Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“. Vertintojai teigia, kad nors beveik visi ES fondų asignavimai yra suplanuoti veiksmų programos prioritetų priemonėms įgyvendinti, tačiau nemaža dalis šių priemonių dokumentų (projektų finansavimo sąlygų aprašai, valstybės projektų sąrašai, kvietimai teikti paraiškas) dar tik rengiama.

Siekiant maksimaliai pasinaudoti ES reglamentuose numatyta veiklos rezervo galimybe 2017 m. balandį Finansų ministerijos Europos Sąjungos investicijų departamentas institucijoms pateikė pasiūlymus dėl 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos finansinio plano pakeitimų. Pasiūlyti perskirstymai, kuriems buvo pritarta Vyriausybės ministrų pasitarime 2017 m. gegužės 29 d., iš esmės atitinka dabartinius ūkio plėtros poreikius – yra nukreipti mažinti esminius apribojimus. Kaip buvo nurodyta šios ataskaitos 2 dalyje, esminė rizika spartesniam Lietuvos ūkio augimui yra vidiniai darbo rinkos apribojimai, kuriems išspręsti reikės daug laiko, pastangų ir aiškios strategijos. Tai reiškia, kad darbuotojų trūkumo problema artimiausiu metu nebus išspręsta, o tai kels spaudimą darbo užmokesčiui ir neigiamai veiks potencialią gamybos apimtį. Todėl makroekonominio požiūriu yra tikslinga didinti ES fondų finansavimą dviem kryptimis:

- 1) **bendro gamybos veiksmų našumo auginimas.** Lietuvai turėjant, jos našumo rezultatus neigiamai veikia prasti mokslinių tyrimų ir inovacijų rezultatai. Atsižvelgiant į tai, našumo ir pridėtinės vertės ekonomikoje skatinimas per Finansų ministerijos pasiūlytą investicijų į įrenginius padidinimą bendroje 2014–2020 m. ES fondų investicijų struktūroje (žr. 13 pav.) yra pagrįstas sprendimas. Vertinant finansavimo perskirstymą tarp sričių (14 pav.) matyti, kad didėja investicijos į privačių MTEP projektų, didelio poveikio technologijų diegimo pramonėje ir elektroninio verslo sprendimų plėtros rėmimą – tokio tipo investicijos turės teigiamą trumpalaikį poveikį BVP augimui per materialinių investicijų pagausinimą.

⁷⁴ UAB PPMI „2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos įgyvendinimo pažangos ir lėšų panaudojimo vertinimo ataskaita“, 2016 m. gruodis.

Dar svarbiau tai, kad turėtų būti juntamas ir ilgalaikis poveikis BVP per eksporto apimtys augimą. Tačiau reikėtų papildomų paskatų tiesioginių užsienio investicijų skatinimui ir talentų pritraukimui, derinant ES fondų subsidijas su mokestinėmis lengvatomis;

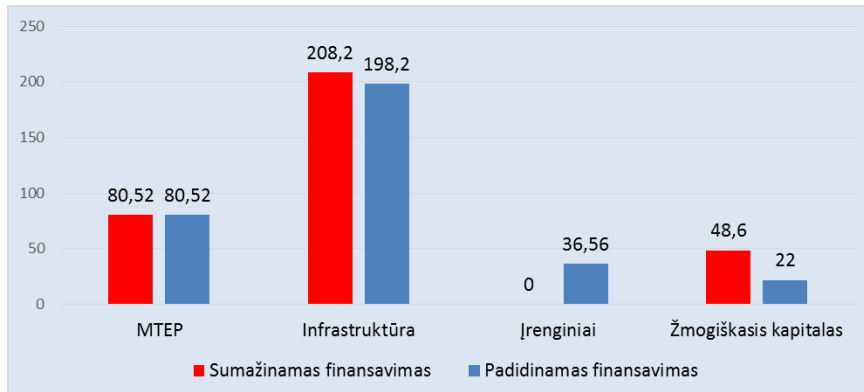
- 2) **darbo rinkos išteklių palaikymas** per 1) universitetų finansavimą už darbo rinkai reikalingų specialistų rengimą; 2) tikslingą, ypač vyresnių (40+) darbuotojų perkvalifikavimą; 3) saviužimtumo ir lanksčių darbo formų skatinimą bei 4) sveikatos ekonomikos (visuomenės sveikatinimo) plėtrą, užtikrinant, kad gyventojai ilgesnį laiką išbūtų darbo rinkoje. Finansų ministerijos pasiūlytoje ir Vyriausybės patvirtintoje prioritetų finansavimo peržiūroje numatyta 22 mln. EUR sumažinti finansavimą sveikatos sričiai. Toks pasiūlymas perskirstyti lėšas, jei nėra tinkamų projektų, suprantamas, bet ši sritis yra svarbi ilgalaikio ekonomikos augimo sąlyga⁷⁵, todėl reikėtų išanalizuoti priemones ir papildomas sąlygas, tarp jų ir gebėjimų stiprinimo, kurių reikia tolesnėms efektyvioms ir sėkmingoms investicijoms sveikatos sektoriuje įgyvendinti. Investicijos į sveikatą turėtų atsipirkti greičiau nei demografinių problemų sprendimas, siekiant skatinti gimstamumą. Vidutiniu laikotarpiu svarbiau kurti sąlygas likti ir dirbti Lietuvoje.

Kita vertus, tinkami ES fondų lėšų investavimo tikslai ir prioritetai yra tik intervencijos dalis, ir dažnai ne pati svarbiausia. Reikalingos tikslios tuos prioritetus įgyvendinančios priemonės. Šiame kontekste tai – investicijų projektai. Jei tokių nėra – lėšas neišvengiamai tenka nukreipti kitur. Tačiau svarbios trys sąlygos. Pirma, svarbu, kad jos būtų nukreipiamos į kitas prioritetines sritis, kur žinomi tinkami prioritetus įgyvendinantys projektai. Antra, svarbu toliau ieškoti tinkamų projektų ir sąlygų pirmiesiems prioritetams įgyvendinti. Kvietimai nepaskelbiami nebūtinai dėl to, kad nėra lėšų poreikio. Kita labiau tikėtina priežastis – gebėjimų trūkumas. Investicijos į žmones, kurių dabar reikia daugiau, yra sudėtingesnės nei investicijos į infrastruktūrą, todėl reikia skirti daugiau resursų tokioms investicijoms paruošti. Trečia, siekiant sustiprinto poveikio, perskirstymą turi lydėti kitos politikos priemonės – reguliavimo, mokesčių, informacinės.

Finansų ministerijos **inicijuotos veiksmų programos finansavimo korekcijos pastebimo makroekonominio poveikio skirtumo** (lyginant su investicijų scenarijumi pagal esamą finansavimo planą, kurio poveikis buvo modeliuotas šio vertinimo metu) **šalies mastu neturės**, nes tarp pagrindinių investicijų kategorijų (investicijų į fizinę infrastruktūrą, įrenginius, žmogiškąjį kapitalą ir MTEP) pasiūlyti gana riboti perskirstymai (žr. 13 pav.). Tačiau tikėtina, kad dalis atliktų korekcijų užtikrins efektyvesnę ES fondų lėšų panaudojimą: 1) trumpuoju laikotarpiu nukreipiant lėšas iš probleminių investicinių sričių, priskirtų VRM, SAM, SM (IVPK) kompetencijai, į sritis, kuriose yra kokybiškų parengtų projektų srautas; 2) dalį ES fondų lėšų, planuotų panaudoti subsidijų forma, pakeičiant finansų inžinerijos priemonėmis; 3) sukuriant papildomas finansines paskatas inovatyvių priemonių įgyvendinimui (pavyzdžiui, ENEF fondo veiklai paskatinti).

⁷⁵ Kuodis, R. „Valstybės ilgalaikis investavimas – kryptys ir principai“, 2017 m. kovo 24 d. ekspertinei diskusijai parengtas pranešimas.

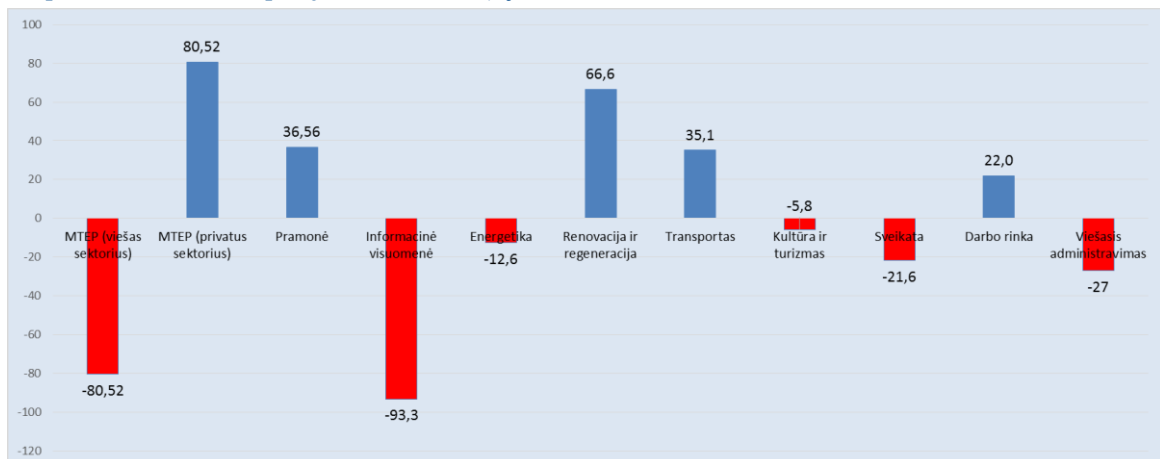
13 pav. ES fondų lėšų perskirstymas tarp VP priemonių: investicijų kategorijos pjūvis, mln. EUR

Šaltinis: FM pažyma dėl preliminarinių nacionalinės veiklos peržiūros rezultatų, 2017 03 30.

Ankstesnių ES fondų lėšų makroekonominio poveikio vertinimų Lietuvoje rezultatai leidžia teigti, kad: 1) patvirtintas ženklus finansavimo padidėjimas renovacijai ir socialinio būsto plėtrai (66 mln. EUR, žr. 14 pav.) teigiamai paveiks BVP augimą trumpuoju laikotarpiu (iki 2019 m.) per statybų sektoriaus pridėtinės vertės didesnę išaugimą; 2) smarkiai padidintos investicijos į verslo MTEP projektus (80,5 mln. EUR) ir pramonę (36,6 mln. EUR), jei bus efektyviai investuotos, užtikrins didesnę ir tvaresnę ES investicijų grąžą (prognozuojamas 2014–2020 m. investicijų į pramonės sektorių efektyvumo koeficientas – 2,75); 3) papildomos investicijos į kultūros objektų ir paslaugų infrastruktūrą nukreipimas vidutinėje perspektyvoje gali turėti teigiamą poveikį turizmo paslaugų eksporto augimui, tačiau siūlomas finansavimo padidėjimas yra nedidelis (10 mln. eurų), be to, jas būtina derinti su infrastruktūrinėmis (šalies pasiekiamumo) investicijomis ir rinkodarinėmis priemonėmis, kurioms finansavimas sumažinamas.

14 pav. Finansavimo pokytis intervencijų sritims, mln. EUR

Šaltinis: FM pažyma dėl preliminarinių nacionalinės veiklos peržiūros rezultatų, 2017 03 30; 2017 m. gegužės 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarimo protokolo Nr. 21 sprendimas dėl Europos Sąjungos fondų lėšų, numatytų 2014–2020 m. Europos Sąjungos investicijų veiksmų programai įgyvendinti, investavimo.

3. ILGALAIKĖS LIETUVOS ŪKIO PLĖTROS TENDENCIJOS IR ES FONDŲ LĖŠŲ PROGRAMAVIMAS PO 2020 M.

Šiame skyriuje nagrinėjami vertinimo klausimai: Kokie pagrindiniai ilgalaikio ūkio augimo bei sanglaudos proceso vidaus ir išorės veiksniai bei apribojimai svarbūs dabar ir gali būti aktualūs po 2020 m.? (TS 021)

3.1. Lietuvos ūkio plėtros projekcijos

Prognozuojant Lietuvos ūkio plėtrą ilguoju laikotarpiu būtina įvertinti ne tik vidinius šalies apribojimus, kurių analizė pateikta 2 ataskaitos dalyje, bet ir keletą svarbiausių išorės veiksnių: naujos pasaulio finansų krizės tikimybę, įsibėgėjančios Ketvirtosios industrinės

revoliucijos⁷⁶ keliamus pokyčius ir Kinijos plėtros strategijų poveikį.

Naujos finansų ir politinės lyderystės krizės tikimybė

Šiuo metu nekyla abejonų, kad po 2009 m. krizės globalizacija patiria atoslūgį, daugelyje valstybių stiprėja polinkis į protekcionizmą. To priežastys yra Vakarų pasaulyje išaugusi pajamų nelygybė bei globalizaciją lydintis kultūrinis unifikavimas. Šiems reiškiniams priešinamasi, kyla populizmo ir nacionalizmo bangos. Tai blogina pasaulio ekonomikos perspektyvas ir didina naujos pasaulio finansų krizės pavojų.

Apskritai pasaulio finansų sistemos pagrindas nėra tvirtas: valstybių ir privataus sektoriaus bendras įsiskolinimo lygis nuo 2008 m. auga ir yra įtariamas burbulas rizikingų vertybinių popierių rinkoje, kurios bendra vertė siekia maždaug 2 trilijonus JAV dolerių. JAV Federalinė rezervų sistema nuo 2015 m. pabaigos pradėjo bazinių palūkanų didinimo ciklą, tuo didindama minėto burbulo sprogo ir JAV kapitalo rinkos griūties tikimybę. Nerimą kelia ir aukštas bendro Kinijos įsiskolinimo lygis (ekspertų skaičiavimais jis siekia apie 300 proc. BVP) bei spartus jo kilimo tempas. Be to, TVF vertinimu nemažos dalies ES bankų būklė išlieka prasta, padėtį komplikuoja kredito įstaigų ir investicinių įmonių riziką ribojančių (Bazelio III paketo) reikalavimų diegimas⁷⁷.

Ketvirtosios industrinės revoliucijos iššūkiai

Kita vertus, optimizmo ilgalaikiam tarptautiniam ekonomikos augimui suteikia pastarojo meto technologinis proveržis daugelyje sričių, kuris ilgainiui turėtų sukelti ir vartojimo augimą. Įsibėgėjanti Ketvirtoji industrinė revoliucija, kuri apibrėžiama kaip virtualių ir fizinių gamybos sistemų sujungimas (apibūdinimas, atsiradęs 2011 m. Vokietijoje), pasižymi proveržiu dirbtinio intelekto kūrime, robotizacijoje, biotechnologijose, genų inžinerijoje, transporte, energetikoje, nanotechnologijose, kvantiniuose skaičiavimuose. Prognozuojama, kad dėl inovacijų minėtose srityse pakils žmonių gyvenimo kokybė ir vidutinė gyvenimo trukmė, sumažės galimo maisto trūkumo pasaulyje grėsmė. Kita vertus,

⁷⁶ Sąvoką suformavo K. Schwabas knygoje „The fourth industrial revolution“ (2014), apibūdinamas artėjančius technologinius lūžius pramonėje ir kasdienėje žmonių aplinkoje. Naujosiomis technologijomis kuriami nauji verslo modeliai, keičiamas požiūris į gamybą, vartojimą, logistiką. Taip pat esminės permainos stebimos darbo ir bendravimo pobūdyje, saviraiškos, informavimo(si) ir laisvalaikio formose. Tuo pat metu keičiasi vyriausybės ir institucijos, įtraukiant švietimą, sveikatos apsaugą, infrastruktūrą ir daugelį kitų.

⁷⁷ Rudzakis R. „Lietuvos ūkio (ekonomikos) raidos iki 2027 m. prognozės“, 2017 m. kovas (medžiaga 2017 m. kovo 24 d. ekspertinei diskusijai).

ši technologinė transformacija lems dideles permainas tiek tarptautiniuose darbo pasidalijimuose tarp šalių, tiek darbo rinkoje.

Ketvirtajai industrinei revoliucijai būdinga greitesnė skirtingų gamybos tiekimo grandinių integracija, o tai reiškia, kad gamyba bus perkeliama arčiau prekių pardavimo vietas, todėl, priešingai negu pastarųjų dešimtmečių tendencijos dėl gamybos perkėlimo iš Europos į Aziją, tikėtina, kad didžiausias gamybos investicijų augimas bus labiausiai ekonomiškai išsivysčiusiuose regionuose – Šiaurės Amerikoje ir Europoje. Be to, gamybos automatizavimas (JAV ir Vakarų Europoje jau atsiranda fabrikų be darbuotojų) menkina pigios darbo jėgos veiksnį, todėl skurdesnėms šalims su prastesne infrastruktūra ir žemesnės kvalifikacijos darbo jėga ateityje bus sunku konkuruoti dėl investicijų į modernią gamybą. Tai gali dar labiau padidinti atotrūkį tarp turtingųjų šalių ir likusio pasaulio.

Be to, visiškai automatizuoti fabrikai, dirbtinio intelekto diegimas paslaugose, transportas be vairuotojų ir kitos numatomos ar jau diegiamos naujovės naikina esamas darbo vietas ir keičia specialistų paklausos struktūrą. JAV ir Jungtinėje Karalystėje atlikti tyrimai rodo, kad per ateinančius 25 metus šiose šalyse darbo vietų sumažės kone perpus (PEF, 2016)⁷⁸. Be abejo, rutininį darbą robotai atliks greičiau ir geriau, todėl mažės žemos kvalifikacijos darbuotojų poreikis. Tačiau ir daliai vidurinėsios klasės gresia išnykimas – dirbtinis intelektas gali atlikti buhalterijų, finansų analitikų, teisininkų ar gydytojų funkcijas. Taigi, Ketvirtoji industrinė revoliucija sukelia didelę socialinę įtampą – atsiranda daug darbingo amžiaus žmonių, kuriems reikia persikvalifikuoti, o nemaža jų dalis to gali nesugebėti. Yra ir struktūrinių apribojimų perkvalifikavimui (Fukuyama, 2015)⁷⁹. Kita vertus, vis didėja IT specialistų, dirbtinio intelekto kūrėjų, biotechnologų, inžinierių ir automatizuotas gamybos sistemas aptarnaujančių aukštos kvalifikacijos darbininkų trūkumas.

Kinijos iniciatyvų galimas poveikis ES rinkai

Nors Lietuva turi silpnus ekonominius ryšius su Kinija, šios šalies raida ir jos strateginių planų realizavimas veikiausiai darys nemenką poveikį ES rinkai, taigi ir Lietuvos ekonomikai. Kinijos gamintojai ima konkuruoti su Europos įmonėmis vis aukštesnės pridėtinės vertės segmente ir šis procesas tik stiprės. 2015 m. paskelbtos strategijos „Pagaminta Kinijoje“ tikslas yra technologinė Kinijos gamybos nepriklausomybė nuo Vakarų šalių 2025 m. Strategija apima 10 mokslinių tyrimų ir gamybos sričių: naujos medžiagos, dirbtinis intelektas, 5G ryšys, didžiosios integralinės schemos, biofarmacija, robototechnika, elektromobiliai, greitieji geležinkeliai, lėktuvų ir laivų statyba. Pagal MTEP skiriamas lėšas Kinija jau 2018 m. planuoja apmokėti JAV, o pagal registruojamų patentų skaičių tai jau įvyko: 2015 m. Kinijos rodiklis siekė 1,1 mln. – daugiau nei JAV, Japonijos ir Pietų Korėjos bendras skaičius.

ES ir tuo pačiu Lietuvos gaminiams didės konkurencija ir dėl vadinamojo „Naujojo šilko kelio“ projekto. Jis apima naujus transporto koridorius jūra, greituoju geležinkeliu ir automagistralėmis. Tikslas – pagreitinti Azijos gaminių pristatymą į Europą ir sudaryti sąlygas eksportuojančios pramonės plėtrai Vakarų Kinijoje, kuri yra gerokai skurdesnė nei šalies rytinė dalis. Pastarojoje sukonzentruota didžioji dalis užsieniui skirtos gamybos, nes iš čia patogu pasiekti Kinijos uostus. Šių planų realizavimas padidins Kinijos prekių srautą

⁷⁸ World Economic Forum. The Future of Jobs: Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution, 2016.

⁷⁹ Fukuyama F. „Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy“, 2015.

į Europą ir pakels jų konkurencingumą. Beje, šiame projekte numatyta automagistralė Vakarų Europa–Vakarų Kinija turėtų pradėti veikti jau 2020 m.

Pagrindinių ilgalaikio Lietuvos ūkio augimo veiksnių apibendrinimas

Dabartinės Lietuvos ekonominės situacijos analizę ir ateities iššūkius bei galimybes paprasčiausia apibendrinti SSGG analizės metodu:

<p>Lietuvos ekonomikos stiprybės:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lietuva yra ES ir NATO narė; • nebloga transporto ir energetikos infrastruktūra; • ypač gera mobiliojo ryšio ir plačiajuosčio interneto infrastruktūra; • darbšti ir išsilavinusi darbo jėga; • pakankama pramonės koncentracija; • nebloga sveikatos apsaugos sistema; • geros sąlygos žemės ūkio, maisto pramonės ir medienos pramonės plėtrai; • palankios sąlygos vietinio ir atvykstamojo turizmo plėtrai, gausūs rekreaciniai išteklių; • Lietuvos geografinė padėtis palanki tranzitui ir eksportui; • nėra terorizmo pavojaus, etninių konfliktų. 	<p>Lietuvos ekonomikos silpnybės:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Didelis ekonominis atsilikimas nuo pažangių šalių, skatinantis emigraciją; • maža vidaus rinka, geografiškai gana nutolusi nuo didžiųjų rinkų; • menkas Lietuvos žinomumas pasaulyje, nėra išvystytų jos prekinųjų ženklų; • aukštos kvalifikacijos darbo jėgos stoka; • mažas mokslinis potencialas, nėra darnios mokslo ir gamybos kooperavimo sistemos; • skurdi švietimo ir mokslo institucijų bazė; • nešiuolaikiška pramonės struktūra, neišplėtotas bendradarbiavimas tarp įvairių ūkio subjektų; • regionų ekonominė veikla silpna, nėra regioninės specializacijos; • menka ekonomikos plėtros strateginio valdymo patirtis, nėra veiksmingos regioninės politikos; • vis dar per didelė administracinė našta verslui, nemenka korupcija.
<p>Galimybės Lietuvos ekonomikai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dėl kylančios politinės ir etninės įtampos Vakarų Europoje bei pagerėjusių Lietuvos makroekonomikos rodiklių padidėjo mūsų šalies investicinis patrauklumas; • gausėnis tarptautinių korporacijų dalyvavimas šalies ekonomikoje paspartins ūkio plėtrą, padės perimti pažangias technologijas, tarptautinės vadybos patirtį; • modernių ir ypač informacinių technologijų plėtra bei investicijos į kvalifikuotam darbui imlias šakas leis sukurti daugiau gerai apmokamų darbo vietų; • susidarė palanki situacija pritraukti pigią kvalifikuotą darbo jėgą iš Ukrainos; • turizmo paslaugų galima plėtra dėl sparčiai augančio potencialių turistų skaičiaus iš Azijos; • auganti ekologiškų maisto produktų paklausa ES atveria naujas galimybes šalies žemės ūkiui; • senstanti Europa sudaro prielaidas medicininių ir globos paslaugų eksportui. 	<p>Grėsmės Lietuvos ekonomikai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gyventojų senėjimas ir stipri jaunimo emigracija pakels socialinės apsaugos išlaidų lygį; • didelė priklausomybė nuo ES fondų lėšų, kurių ateityje mažės; • lėta technologinė pažanga; • galimas konkurencingumo praradimas dėl konkurentų sparčios pažangos, neefektyvaus Lietuvos viešojo sektoriaus; • nepakankamas darbo rinkos lankstumas trukdys inovacijoms ir modernių technologijų plėtrai; • regioninės raidos netolygumas didins užimtumo ir socialinės plėtros lygio diferenciaciją, sąlygos infrastruktūros išlaikymo sunkumus ir nepasitikėjimo Vyriausybe nuotaikas periferijoje; • gyventojų ir potencialių investuotojų nusivylimas Lietuvos perspektyvomis nusmukdys investicijas ir nekilnojamojo turto rinką; • priešpriešos tarp ES ir Rusijos gilėjimas menkins Lietuvos tranzitines galimybes; • stiprėjanti Azijos gaminių invazija į Europą trukdys šalies pramonės plėtrai; • nauja pasaulio finansų krizė nusmukdys Lietuvos eksporto rinkas.

Apibendrinant ekonomikos ekspertų prognozes⁸⁰ galima teigti, kad **laikotarpiu po 2020 m. ekonomikos augimo nebus, jeigu nebus vykdomos reformos**. Evoliuciniai, nedideli pokyčiai (tokie kaip kiek liberalesnė darbo rinka, aukštojo mokslo sistema labiau orientuota į verslo poreikius) užtikrintų 1–2 proc. BVP augimą. Esminiai pokyčiai (ryžtinga viešojo sektoriaus pertvarka, konkurencingumo šuolis) galėtų lemti 5 proc. metinį realaus BVP augimą. Ši – didesni – **BVP augimą galėtų užtikrinti reformos, nukreiptos į tris pagrindinius BVP augimą lemiančius veiksniai**: užimtumo / darbo jėgos didinimą, investicijų skatinimą bei efektyvumo prielaidų sukūrimą. Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumo klausimą padėtų spręsti aktyvi talentų pritraukimo politika ir užsienio darbuotojų imigracijos skatinimas; investicijų trūkumą – mokesčių, lankstesnio darbo reglamentavimo priemonės; postūmį efektyvumui sukurtų didesnės pridėtinės vertės gamyba, inovacijų kūrimas. Švietimo sistemos reforma, didinant jos atitikimą rinkos poreikiams, yra esminis veiksnys suteikiant postūmį visiems trims ekonomikos augimo veiksniams.

Atsižvelgiant į ekspertines Lietuvos ekonomistų įžvalgas 20 lentelėje yra išskirti ir apibūdinti trys Lietuvos ilgalaikės raidos scenarijai: pesimistinis, bazinis ir optimistinis. Lentelėje pateiktos realaus BVP vidutinio metinio pokyčio prognozės, sudarytos remiantis prielaida, kad per ateinantį dešimtmetį gilios pasaulinės finansų krizės nebus.

20 lentelė. Lietuvos BVP (palyginamosiomis kainomis) vidutinio augimo per laikotarpį projekcijos, proc.

Scenarijus	Pagrindinės prielaidos*	BVP augimo vidurkis, proc.	
		2017–2022 m.	2023–2027 m.
PESIMISTINIS	Nepasiekta rezultatų keliant viešojo sektoriaus efektyvumą	2,0	0
BAZINIS („Jokių pokyčių“)	Darbo rinka bus kiek liberalesnė, aukštojo mokslo sistema labiau orientuosis į verslo poreikius	2,8	1,0
OPTIMISTINIS („Reformų“)	Bus įgyvendinta ryžtinga viešojo sektoriaus pertvarka, siekiant nemažų investicijų pritraukimo, konkurencingumo šuolio ir spartaus ūkio augimo	3,5	5,0

Šaltinis: 2017 m. kovo 24 d. ekspertinė diskusijos „Ilgalaikės Lietuvos ūkio raidos prognozės: ar ir kaip įgyvendinsime reformų scenarijų?“ išvados

Remiantis augimo teorijomis, šalis, norėdama paspartinti augimo tempus, turi padidinti privačias investicijas mažinant biudžeto deficitą, kuris išstumia privačias investicijas, ir suteikiant mokesčines iniciatyvas; sumažinti nereikalingą reguliavimą; skatinti investicijas į žmogiškąjį kapitalą (daugiau išlaidų ir pastangų dėti į švietimą ir mokymą); suteikti mokesčines iniciatyvas tyrimų ir plėtros finansavimui. Toks yra bendrasis Pasaulio banko analitikų „receptas“, tinkantis bet kuriai šaliai, norinčiai ištrūkti iš *vidutinių pajamų spąstų*⁸¹. Atsižvelgiant į konkrečią Lietuvos situaciją ir ekonomikos augimą galinčius riboti veiksniai, galima suformuluoti tokias pagrindines *reformų scenarijaus įgyvendinimo gaires*:

- Valdžios sektoriaus prioritetas – spartus ūkio augimas. Tuo turėtų vadovautis visos be išimties institucijos.
- Švietimo ir mokslo sistema ir jos finansavimas turi būti orientuoti į paklausos tenkinimą, kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą bei paramą verslui.

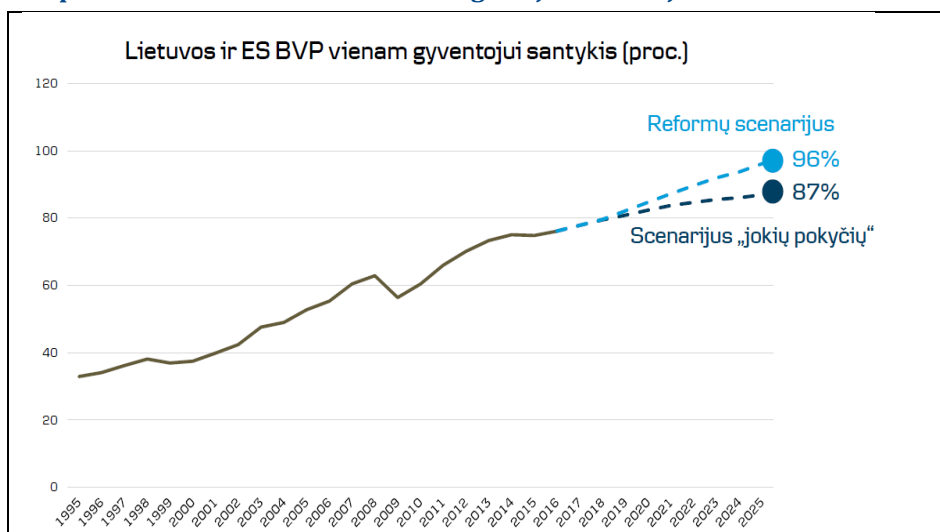
⁸⁰ Pateikiamos 2017 m. kovo 24 d. ekspertinės diskusijos apibendrinimas. Pagrindinės diskusijos išvados pristatomos šios ataskaitos 2 priede.

⁸¹ Doner R., Schneider B. R. „The Middle-Income Trap: More Politics than Economics“, 2016.

- Aukštos kvalifikacijos darbuotojų trūkumo problema sprendžiama įgyvendinant reformas imigracijos ir talentų pritraukimo srityje.
- Verslo aplinkos reglamentavimas galimai paprastas (minimaliai biurokratizuotas) ir balansuojantis valstybės bei darbuotojų interesų apsaugą su šalies konkurencingumo kilimo skatinimu ir palankių sąlygų investicijoms bei ūkio plėtrai užtikrinimu.
- Mokesčių sistema paprasta, jos stabilumas garantuojamas, jokių naujų mokesčių.
- Ekonomikos plėtra optimaliai balansuojama su aplinkosauga, kurios reikalavimai dabar dažnai yra pertekliniai.
- Užsienio politikos prioritetai – ne tik prisiimtų įsipareigojimų vykdymas ir visokeriopa (ir neformali) pagalba Lietuvos piliečiams užsienyje, bet ir geri santykiai su kaimynais, ekonominės diplomatijos, skatinant eksportą ir investicijų pritraukimą, plėtra.
- Biudžeto išlaidos planuojamos taikant programinį principą ir atliekant jų laukiamo efektyvumo įvertinimą. Dėl pasaulio finansų krizės grėsmės valstybės finansų srityje Rezervinio fondo didinimas yra svarbesnis nei valstybės skolos mažinimas.
- Valstybės valdymas remiasi aiškiai nusakytais pagrindiniais principais ir ilgalaikė strategija, kuri plačiai aptariama visuomenėje. Ypatingas dėmesys skiriamas kovai su korupcija. Pagrindiniai Vyriausybės sprendimai priimami gavus atitinkamų ekspertų institucijų išvadas.
- Viešasis sektorius orientuotas į kokybiškų paslaugų gyventojams, visuomenei ir verslui teikimą, o ne į formalų nustatytų funkcijų vykdymą. Jame įdiegta skaidri darbuotojų atrankos, jų darbo vertinimo ir atleidimo iš pareigų sistema, kuri apima ir sociologinių apklausų vykdymą.
- Parama regionams, kuri apima darbo vietų kūrimo skatinimą, kokybiškų medicinos ir švietimo paslaugų teikimą, regioninių mokslo įstaigų orientavimą į vietinės ekonomikos poreikius. Peržiūrima savivaldybių biudžetų sudarymo tvarka, panaikinant iškreiptas paskatas netaupyti ir neskatinti darbo vietų kūrimosi.
- Valstybės investicijos ir 2021–2027 m. ES fondų lėšos sietinos su šalies konkurencingumo didinimu ir veiksmingu regioninės politikos įgyvendinimu, pagrįstu regionine specializacija ir kelių regioninių augimo centrų plėtojimu.

Ekonomikos analitikai prognozuoja, kad įgyvendinant reformų scenarijų ES vidurkį Lietuva pasivytų besibaigiant 2021–2027 m. programiniam laikotarpiui.

15 pav. Lietuvos ekonomikos konvergencijos scenarijai

Šaltinis: 2017 m. kovo 24 d. ekspertinės diskusijos „Ilgalaikės Lietuvos ūkio raidos prognozės: ar ir kaip įgyvendinsime reformų scenarijų?“ medžiaga.

3.2. ES fondų lėšų investavimo scenarijai Lietuvoje po 2020 m.

Šiame skyriuje nagrinėjami vertinimo klausimai: Kokie galimi investavimo scenarijai į visą Lietuvos teritoriją ir atskirai į kiekvieną NUTS 2 lygmens statistinį regioną? (antras vertinimo uždavinys, TS 9.2.2. klausimas) Kokie galimi Lietuvos ūkio vystymosi scenarijai, jei po 2020 m. nebūtų ES fondų investicijų? (TS 9.2.4) Kokias pasirengimo (*ex ante*) sąlygas tikslinga nustatyti išskirtiems prioritetams? (TS

ES sanglaudos politikos ateitis dar niekada nebuvo tokia miglota, kokia yra šiuo metu. Dėl *Brexit* ir didėjančių kitų ES politikos sričių finansavimo poreikių, galimo naujų ES šalių įsijungimo, tikėtina, kad sanglaudos politikai skiriamas biudžetas naujoje ES finansinėje perspektyvoje mažės. Todėl šalims diskutuojant dėl mažėjančių resursų paskirstymo bus svarstoma, koku teritoriniu lygmeniu toliau turi būti tęsiamas šios politikos įgyvendinimas, kokia paskirstymo metodika turi būti taikoma ir kokie yra svarbiausi ES fondų investavimo prioritetai.

2015 m. regioninės ir miestų politikos komisarė Corina Cretu iškėlė dešimt diskusinių klausimų,

kurių atsakymais bus remiamasi formuojant sanglaudos politiką po 2020 m. Jos pranešime buvo iškelti klausimai apie sanglaudos politikos lėšų panaudojimo tikslingumą, t. y. tolimesnes investicijas į labiau išsivysčiusius regionus, tinkamo finansavimo instrumento pasirinkimą, naujų problemų, susijusių su migracija, klimato kaita, sprendimą, administracinės naštos mažinimą, tinkamesnio finansavimo paskirstymo mechanizmo sukūrimą ir t. t. 2016 m. gegužę paskelbtame Europos Parlamento tyrimų tarnybos (toliau – EPTT) informaciniame pranešime apie ES sanglaudos politikos iššūkius po 2020 m. minima, kad galimai išliks panašus lėšų paskirstymas pagal teminius tikslus, tačiau tikėtina, kad daugiau lėšų bus skirta naujiems politikos iššūkiams – imigracijai, kovai su klimato kaita, informacijos ir komunikacijų technologijos problemoms, taip pat bus labiau skatinama urbanistinės politikos, skaitmeninės darbotvarkės, žaliosios energetikos ir sumanios specializacijos plėtra. Europos Regionų komitetas⁸² pritaria, kad esamas regionų suskirstymas į kategorijas – labiau išsivysčiusių regionų, pereinamojo laikotarpio regionų ir mažiau išsivysčiusių regionų – turėtų būti išlaikomas ir ateityje, o skirstant lėšas BVP rodiklis galėtų būti papildytas kitais rodikliais⁸³, susijusiais su darbo rinka ir konkrečiais iššūkiais (pavyzdžiui, geografiniais, gamtiniais arba demografiniais trūkumais). 2017 m. birželio pabaigoje paskelbtame paskutiniame diskusijoms skirtame dokumente dėl ES finansų ateities⁸⁴ Komisija pateikia net penkis Sanglaudos politikos reformos scenarijus. Visuose šiuose scenarijuose yra keli bendri dalykai: planuojama, kad ES fondų finansavimo intensyvumas mažės, didesnis dėmesys bus skiriamas investicijų efektyvumui ir sąsajoms su struktūrinėmis šalies (regiono) reformomis, daugiau lėšų bus nukreipiama į žmogiškųjų

⁸² The European Committee of the Regions (CoR) „Future of Cohesion policy beyond 2020 - For a strong and effective European cohesion policy beyond 2020“, Draft opinion.

⁸³ Diskusijose dėl ES sanglaudos ateities po 2020 m. keliamas klausimas dėl tinkamiausio būdo matuoti regionų išsivystymo lygį. Šiuo metu galiojantis mechanizmas labiausiai remiasi šalies BVP vienam gyventojui (PGP) atotrūkio nuo ES vidurkio rodikliu, tačiau abejojama, ar šis rodiklis tinkamai atspindi skirtumus tarp regionų. 2016 m. Regionų komitetas išreiškė savo oficialią nuomonę, prašydamas Europos Komisiją parengti „BVP ir kiti rodikliai“ (angl. *GDP and beyond*) žemėlapi, į kurį galimai būtų atsižvelgiama skirstant sanglaudos politikos lėšas. Siūloma labiau atsižvelgti ne tik į ekonominius rodiklius, tačiau ir į socialinius rodiklius, kurie galimai geriau atspindi regionų išsivystymo atotrūkį. EPTT pranešime įvardijamas Socialinio progreso indeksas (angl. *Social Progress Index*), kuris galėtų papildyti tradicinius ekonominius rodiklius skirstant sanglaudos politikos lėšas.

⁸⁴ European Commission „Reflection Paper on the Future of EU Finances“, 2017.

išteklių plėtrą ir socialinių problemų sprendimą, toliau bus paprastinamas fondų administravimas.

ES sanglaudos politikos po 2020 m. apmatai turėtų išryškėti septintojoje Sanglaudos ataskaitoje, kurią Europos Komisija planuoja skelbti 2017 m. rudenį, o pasiūlymą dėl 2021–2027 m. daugiamečių finansinės programos (toliau – DFP) turėtų pateikti iki 2018 m. vasaros. Tikimasi, kad 2018 m. Komisija taip pat pateiks pasiūlymų dėl naujojo finansinio laikotarpio reglamentų, nustatančių ES fondų administravimo tvarką ir projektus. Atsižvelgiant į šią Komisijos darbotvarkę, 2017 m. yra svarbūs siekiant tinkamai pasiruošti deryboms dėl naujos finansinės perspektyvos. Ankstesnė derybų dėl Lietuvai skiriamo finansinio paketo patirtis rodo, kad yra galimybių išsiderėti daugiau už pradinis Komisijos siūlymus. Pavyzdžiui, derybose dėl 2014–2020 m. finansinės perspektyvos Lietuvai kartu su Latvija ir Estija pavyko ES fondų lėšų finansavimo sumą padidinti beveik 14 proc.⁸⁵ Rengiantis deryboms dėl naujos finansinės perspektyvos ypač svarbūs yra šie klausimai:

- Sanglaudos politikos lėšų paskirstymo šalims narėms / regionams metodika (atsakant į klausimus: Kaip galima padidinti Lietuvai skiriamą finansinį paketą? Ar verta Lietuvai derybose dėl naujos finansinės perspektyvos ir sanglaudos politikos po 2020 m. palaikyti idėjas dėl papildomų rodiklių įvedimo?)
- ES fondų lėšų investicijų kryptys 2021–2027 m. laikotarpiu (atsakant į klausimus: Koks dokumentas bus laikomas strateginiu pagrindu planuojant ir įgyvendinant ES fondų investicinius prioritetus po 2020 m.? Kokie yra Lietuvos ir atskirų jos regionų plėtros prioritetai, kuriems galėtų būti skiriamos ES fondų investicijos po 2020 m.? Kokie plėtrą ribojantys veiksniai (t. y. kokių išankstinių sąlygų reikia sėkmingam investavimui?)

Atsižvelgiant į šiuos klausimus yra pateikiamos vertinimo įžvalgos, kuriomis remiantis galima tęsti diskusijas dėl 2021–2027 m. ES fondų lėšų programavimo Lietuvoje.

3.2.1. Lietuvos ir jos regionų atitikimas Sanglaudos politikos kriterijams 2021–2027 m. programiniu laikotarpiu ir asignavimų scenarijai

Konkrečiai šaliai narei tenkantis ES fondų lėšų dydis ir panaudojimo taisyklės (investuojamų lėšų teminė koncentracija, tinkamumo ir intensyvumo apribojimai) daugiausia priklauso nuo atitinkamos šalies regionų klasifikacijos į kategorijas. 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu pagal ekonominio išsivystymo lygį buvo išskirtos trys regionų kategorijos: *mažiau išsivysčiusieji regionai*, kurių BVP vienam gyventojui yra mažesnis kaip 75 proc. ES-27 vidurkio, *pereinamojo laikotarpio regionai*, kurių BVP vienam gyventojui yra 75–90 proc. ES-27 vidurkio ir *labiau išsivysčiusieji regionai*, kurių BVP vienam gyventojui yra didesnis kaip 90 proc. ES-27 vidurkio⁸⁶. Sprendžiant dėl 2014–2020 m. ES fondų lėšų paskirstymo buvo vertinami 2007–2009 m. regionų statistiniai duomenys, kuriais remiantis Lietuvos BVP vienam gyventojui (PGP), palyginti su ES-27 vidurkiu, buvo apie 60 proc., todėl visa Lietuva, kaip vienas regionas, buvo priskirta prie mažiau išsivysčiusių regionų. Jeigu planuojant ES sanglaudos politiką po 2020 m. bus

⁸⁵ Pagal pirminį EK siūlymą Lietuvai tenkanti 2014–2020 m. ES sanglaudos politikos lėšų dalis buvo apskaičiuota pagal 2007–2009 m. statistinius rodiklius. Tokiu atveju, taikant BVP lygio panaudojimo limitą (angl. *capping*) ir įskaičiuojant 2009 m. rekordiška kritusį BVP, finansavimas Lietuvai būtų buvęs sumažintas apie 14 proc. Derybų metu buvo sutarta krizinio laikotarpio BVP į formulę neįtraukti. Panašios derybos dėl referencinių laikotarpių Lietuvai buvo sėkmingos stojimo į ES metu derantis dėl žemės ūkio kvotų ir derlingumo.

⁸⁶ Komisija siūlo išlaikyti šią regionų klasifikaciją ir tinkamumą finansavimui pagal pirmąjį ir penktąjį scenarijus, pateiktus diskusijoms skirtame dokumente dėl ES finansų ateities.

remiamasi ta pačia metodika⁸⁷, tikėtina, kad bus naudojami 2013–2015 m. statistiniai duomenys. Kaip matyti iš 21 lentelės, jau 2014 m. Lietuvos BVP vienam gyventojui (PGP) siekė 75 proc. ES vidurkio, tačiau trijų ataskaitinių metų vidurkis tebebūtų 74,4 proc. ir teoriškai Lietuva galėtų išlaikyti palankesnę „mažiau išsivysčiusių regionų“ statusą. Tačiau riba yra labai minimali ir, įvertinus neigiamą *Brexit* proceso poveikį ES biudžetui, Komisija neabejotinai ieškos būdų, kaip mažinti išmokas iš ES biudžeto. Yra svarstymų, kad Europos Komisija, teikdama siūlymus dėl naujos finansinės perspektyvos, perskaičiuos ataskaitinių metų rodiklius be Jungtinės Karalystės, o tai reikštų, kad dauguma konverguojančių ES regionų pasitemptų aukštyn 0,5–1 proc.. Kaip matyti iš 21 lentelės, skaičiuojant Lietuvos konvergencijos rodiklių dinamiką ES-27 (be JK), 2013–2015 m. laikotarpio Lietuvos rodiklis siektų 75,2 proc. ES-27 vidurkio. Tokiu atveju naujoje finansinėje perspektyvoje Lietuva (kaip vienas regionas) būtų priskirta pereinamųjų regionų kategorijai, o to pasekmė – reikšmingai sumažėjusios ES fondų lėšos Lietuvai (žr. 22 lentelėje pristatytą antrą scenarijų).

21 lentelė. Lietuvos ir jos regionų BVP, tenkančio vienam gyventojui (PGP), palyginimas su ES vidurkiu

BVP/1 gyventojui (PGS)	2013 m.	2014 m.	2015 m.*	2013–2015 m. vidurkis
LT rodiklis, lyginant su ES-28 vidurkiu	73,4 %	74,9 %	74,7 %	74,3 %
Sostinės regiono rodiklis, lyginant su ES-28 vidurkiu	105,9 %	108,7 %	108,8 %*	107,8 %
Vidurio ir vakarų Lietuvos regiono rodiklis, lyginant su ES-28 vidurkiu	61,1 %	62,2 %	61,7 %*	61,7 %
LT rodiklis, lyginant su ES-27 (be JK) vidurkiu	74,0 %	75,9 %	75,7 %*	75,2 %

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų pagal Eurostato duomenis.

* Preliminarūs duomenys.

Siekiant naujuoju programiniu laikotarpiu maksimizuoti Lietuvai tenkančią ES fondų lėšų dalį 2016 m. sausio 6 d. buvo priimtas LR Vyriausybės nutarimas Nr. 5 „Dėl Sostinės regiono ir Vidurio ir vakarų Lietuvos regiono sudarymo“, sujungiantis Lietuvos apskritis (NUTS-3 lygio regionus) į du neadministracinius regionus: Sostinės regioną, kuris sudarytas iš Vilniaus apskrities, bei Vidurio ir Vakarų Lietuvos regioną (toliau – VVL), kuris sudarytas iš likusių devynių Lietuvos apskričių. Panaši praktika – turėti atskirą sostinės regioną – yra daugelyje ES valstybių (nuo Slovakijos iki Vokietijos). Toks Lietuvos padalijimas į du NUTS-2 lygio regionus praktikoje reiškia, kad skaičiuojant ES sanglaudos politikos lėšas Lietuvai po 2020 m. būtų atskirai įvertintas abiejų Lietuvos regionų BVP vienam gyventojui (PGP) atotrūkis nuo ES vidurkio. 21 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad ataskaitiniu laikotarpiu Sostinės regionas pagal BVP vienam gyventojui rodiklį viršija ES vidurkį (trejų metų vidurkis sudaro 107,8 proc. ES-28 vidurkio), todėl pagal 2014–2020 m. Sanglaudos politikos regionų klasifikaciją naujoje perspektyvoje būtų priskirtas labiau išsivysčiusių regionų kategorijai⁸⁸. VVL regionas liktų priskirtas mažiau išsivysčiusių regionų kategorijai, nes preliminariais skaičiavimais⁸⁹ šio regiono BVP vienam gyventojui (PGP) ataskaitiniu laikotarpiu sudarytų 61,7 proc. ES-28 vidurkio.

Šiuo metu vis dar yra per daug nežinomųjų, trukdančių patikimai prognozuoti galimą ES sanglaudos politikos lėšų dalį Lietuvai 2021–2027 m. laikotarpiu: nėra žinoma, ar bus išlaikyta tokia pati regionų klasifikacija, kokie bus nustatyti regionų tinkamumo kriterijai,

⁸⁷ Bendrųjų nuostatų reglamentas. VII PRIEDAS.

⁸⁸ 2014–2020 m. ES yra 5 regionai, kurių statusas pasikeitė iš konvergencijos regiono 2007–2013 m. į labiau išsivysčiusių regionų. Tai Galicijos (Ispanija), Mazovijos su sostine Varšuva (Lenkija), Bukarešto (Rumunija), Liublianos (Slovėnija) ir Vakarinės Slovėnijos regionai.

⁸⁹ Eurostato duomenis NUTS-3 lygiu už 2015 m. skelbs tik 2018 m. pirmą ketvirtį, todėl skaičiavimuose naudojami Statistikos departamento duomenys.

ar keisis lėšų paskirstymo tarp skirtingų regionų metodas ir viršutinės ribos (angl. *capping*) dydis. 22 lentelėje pateikti galimi ES sanglaudos politikos lėšų asignavimo scenarijai Lietuvai, jei būtų išlaikyta dabartinė ES fondų lėšų paskirstymo metodika, nustatyta 2007–2013 m. daugiametėje finansinėje programoje, ir „minimalios apsaugos“ (angl. *safety net*) nuostata, nurodanti, kad visiems regionams, kurių BVP vienam gyventojui ankstesniu programavimo laikotarpiu buvo mažesnis kaip 75 proc., bet dabartiniame laikotarpyje šis rodiklis viršytas, finansavimas turi sudaryti ne mažiau kaip 60 proc. ankstesnių asignavimų. Siekis išlaikyti tokio pačio dydžio „minimalios apsaugos“ taisyklę 2021–2027 m. finansinėje perspektyvoje turėtų būti svarbus Lietuvos derybinės pozicijos elementas. Lietuvai taip pat gali būti aktualus ir viršutinės ribos išlaikymas (2,35 proc. BVP).

22 lentelė. Sanglaudos politikos lėšų Lietuvai 2021–2027 m. asignavimų scenarijai

Asignavimų scenarijus	Regiono teritorija ir tinkamumo kriterijus	Regiono kategorija	Prielaidos	Paaiškinimai
<p>Pirmas: visa Lietuva priskiriama mažiau išsivysčiusio regiono kategorijai</p> <p>Orientacinis ERPF ir ESF asignavimų dydis visam laikotarpiui: 4,59 mlrd. EUR</p> <p>Orientacinis Sanglaudos fondo lėšų dydis: 1,2 mlrd. EUR</p>	<p><u>Visa Lietuva</u>, BVP 1/gyv. (PGP) 2013–2015 m. vidurkis sudaro 74,4 % ES-28 vidurkio</p>	Mažiau išsivystęs regionas	<p>1) Naudojamas 2013–2015 m. statistinių duomenų vidurkis</p> <p>2) Taikomi 2014–2020 m. ES sanglaudos lėšų paskirstymo metodikos principai: apskaičiuojama absoliuti suma⁹⁰ (angl. <i>absolute amount</i>) ir pritaikomas nacionalinės gerovės (angl. <i>national prosperity</i>) koeficientas – 3,15 proc.</p>	<p>1) Apskaičiuota pagal formulę:</p> <p><i>Asignavimų dydis Lietuvai = Absoliuti suma Lietuvos regionui x Gerovės koeficientas x 7 metai</i></p> <p>2) Netaikoma viršutinė riba, nes prognozuojami metiniai ES fondų asignavimai siekia 1,8 proc. BVP</p>
<p>Antras: visa Lietuva priskiriama pereinamojo laikotarpio regiono kategorijai</p> <p>Orientacinis ERPF ir ESF asignavimų dydis visam laikotarpiui: 2,78 mlrd.</p>	<p><u>Visa Lietuva</u>, BVP 1/gyv. (PGP) 2013–2015 m. vidurkis sudaro 75,2 % ES-27 (be JK) vidurkio</p>	Pereinamojo laikotarpio regionas	<p>1) Pritaikoma „minimalios apsaugos“ taisyklė (ES sanglaudos politikos finansavimas sudaro ne mažiau 60 proc. 2014–2020 m. finansavimo) – apskaičiuojama <u>žemiausia</u> ES fondų asignavimų riba⁹¹</p>	<p>1) Apskaičiuota pagal formulę:</p> <p><i>Asignavimų dydis Lietuvai = 2014–2020 m. ES fondų lėšų suma x 60 %</i></p>

⁹⁰ Absoliuti suma (eurais) apskaičiuojama padauginus atitinkamo regiono gyventojų skaičių iš to regiono BVP vienam gyventojui, apskaičiuoto perkamosios galios paritetais, ir ES-28 BVP vienam gyventojui (PGP) vidurkio skirtumo.

⁹¹ Apskaičiuoti ir patikrinti, ar daugiau ES fondų lėšų nei pagal „minimalios apsaugos taisyklę“ Lietuvai tektų taikant 2014–2020 m. programavimo metu metodikoje nustatytą pereinamojo laikotarpio regionams skiriamą lėšų paskirstymo metodą, vertintojai neturėjo galimybių dėl duomenų apie kitus ES regionus trūkumo.

Asignavimų scenarijus	Regiono teritorija ir tinkamumo kriterijus	Regiono kategorija	Prielaidos	Paaiškinimai
EUR Orientacinis Sanglaudos fondo lėšų dydis: 1,2 mlrd. EUR				
Trečias: Lietuva ES fondų lėšas gauna kaip 2 NUTS-2 regionai Orientacinis ERPF ir ESF asignavimų dydis Lietuvai visam laikotarpiui: 5,5 mlrd. EUR , jei 2021–2027 m. nebus sumažintas viršutinės ribos dydis	<u>Sostinės regionas</u> , BVP 1/gyv. (PGP) 2013–2015 m. vidurkis 107,8 % ES-28 vidurkio Orientacinis asignavimų dydis Sostinės regionui – 1,12 mlrd. EUR (0,76 mlrd. EUR iš ERPF ir ESF fondų ir 0,36 mlrd. EUR iš Sanglaudos fondo)	Labiau išsivystęs regionas	1) Pritaikoma „minimalios apsaugos“ taisyklė (ES sanglaudos politikos finansavimas sudaro ne mažiau 60 proc. 2014–2020 m. finansavimo)	1) Apskaičiuota pagal formulę: <i>Asignavimų dydis Sostinės regionui = ES fondų lėšų suma, tenkanti 1 Lietuvos gyv. x Vilniaus apskrities gyventojų skaičius x 60 %</i> 2) Jei 2021–2027 m. laikotarpiu nelieka „minimalios apsaugos“ taisyklės, tuomet Sostinės regionui maksimalus Sanglaudos politikos asignavimų dydis sudarytų 202,5 mln. EUR
Orientacinis Sanglaudos fondo lėšų dydis: 1,2 mlrd. EUR	<u>Vidurio ir vakarų Lietuvos regionas</u> , BVP 1/gyv. (PGP) 2013–2015 m. vidurkis 61,7 % ES-28 vidurkio Orientacinis asignavimų dydis VVL regionui – 5,63 mlrd. EUR (4,79 mlrd. EUR iš ERPF ir ESF fondų ir 0,84 mlrd. EUR iš Sanglaudos fondo)	Mažiau išsivystęs regionas	1) Naudojamas 2013–2015 m. statistinių duomenų vidurkis 2) Taikomi 2014–2020 m. ES sanglaudos lėšų paskirstymo metodikos principai: apskaičiuojama absoliuti suma ir pritaikomas nacionalinės gerovės koeficientas – 3,15 proc.	1) Apskaičiuota pagal formulę: <i>Asignavimų dydis VVL regionui = Absoliuti suma VVL regionui x Gerovės koeficientas x 7 metai</i> 2) Netaikoma viršutinė riba, nes prognozuojami nacionaliniai metiniai ES fondų asignavimai siekia 2,1 proc. BVP.

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų.

23 lentelė. Apibendrinantis prognozuojamų asignavimų Lietuvai 2021–2027 m. palyginimas pagal asignavimų sumą, mlrd. EUR

Scenarijus	Regiono kategorija	Prognozuojamas asignavimų dydis	
		Regionui	Lietuvai
Pirmas – visa Lietuva išlaiko mažiau išsivysčiusio regiono statusą	Mažiau išsivystęs	-	5,79
Antras – visa Lietuva priskiriama pereinamojo regiono kategorijai	Pereinamasis	-	3,98

Scenarijus	Regiono kategorija	Prognozuojamas asignavimų dydis	
		Regionui	Lietuvai
Trečias – ES fondų investicijos skiriamos dviem NUTS-2 regionams	Labiau išsivystęs, tačiau taikomos pereinamojo laikotarpio nuostatos	1,12	6,75
	Mažiau išsivystęs	5,63	

Pateikti orientaciniai 2021–2027 m. ES sanglaudos politikos asignavimų scenarijai rodo, kad pagal esamą ES fondų lėšų paskirstymo metodiką **sprendimas Lietuvą suskirstyti į du administracinius NUTS-2 regionus yra optimalus, siekiant maksimizuoti išmokas iš ES biudžeto**. Tačiau tikėtina, kad trečiasis scenarijus koreguosis Europos Komisijai pateikus siūlymus dėl naujos finansinės perspektyvos, kuriais, neabejotina, bus siekiama mažinti ES sanglaudos politikos eilutę Bendrijos biudžete. **Lietuvai teksiantį ES sanglaudos politikos finansinį „voką“ mažintų Komisijos siūlymai nustatyti žemesnę „minimalios apsaugos“ ribą, viršutinę ribą, sumažinti gerovės koeficiento dydį**. Be to, Sostinės regiono priskyrimas labiau išsivysčiusio regiono kategorijai reiškia ne tik tai, kad skirtingai bus apskaičiuojamas sanglaudos politikos lėšų dydis, tačiau ir tai, kad bus taikomos skirtingos ES fondų investavimo koncentravimo, tinkamumo ir intensyvumo taisyklės. Gali būti ir taip, kad ateityje labiau išsivysčiusiems regionams ES investicijos bus skiriamos tik per Europos strateginių investicijų fondą (ESIF) ar dalyvaujant Bendrijos programose, skirtose konkurencingumui stiprinti (pavyzdžiui, tokiose kaip šiame laikotarpyje vykdoma mokslinių tyrimų ir inovacijų programa „Horizon 2020“). Todėl, kol nepradėjo ryškėti Europos Komisijos siūlymai dėl naujos finansinės perspektyvos, nereikėtų atsisakyti ir pirmojo scenarijaus (išlaikant Lietuvai mažiau išsivysčiusio regiono statusą).

3.2.2. Įžvalgos dėl ES fondų lėšų planavimo principų Lietuvoje po 2020 m.

Viena iš rizikų, galinčių riboti sėkmingą ES fondų programavimą 2021–2027 m. laikotarpiui, yra ta, kad retorika diskusijose dažnai būna revoliucinga (apie būtinius pokyčius ir inovacijas planuojant bei įgyvendinant viešąsias investicijas), tačiau praktika geriausiu atveju yra evoliucinė. Labiausiai radikalesnes viešąsias reformas paskatina ne nacionaliniai susitarimai, o tarptautinių institucijų (TVF, Europos Komisijos, EPBO) rekomendacijos. Todėl ir 2021–2027 m. ES fondų programavimą tikslinga pradėti nuo vidinių investicijų prioritetų nustatymo, tačiau išoriniai tarptautinių organizacijų patarimai gali sustiprinti derybines pozicijas efektyvesniems sprendimams priimti.

2017 m. kovo 24 d. surengta diskusija „Ilgalaikės Lietuvos ūkio raidos prognozės: ar ir kaip įgyvendinsime reformų scenarijų?“ atskleidė, kad daugelis vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu Lietuvos ekonomikos plėtrą ribojančių veiksnių yra įvardijami jau ne pirmą kartą ir buvo kartojami ankstesnių programinių laikotarpių diskusijose. Kyla klausimas, kodėl problemos lieka tokios pačios, ar Lietuva veikia netinkamai ir nesugeba sukurti teigiamo efekto. Besikartojančias problemas, visų pirma, galima paaiškinti **politinio konsensuso dėl prioritetų ir jų įgyvendinimo priemonių** trūkumu ir – svarbiausia – politinės logikos nulemtomis daryti ne tai, kas reikalingiausia ir efektyviausia. Suderinti investicijų efektyvumo imperatyvą ir politinę logiką – rimčiausias iššūkis. Jį sunkiai sprendžia daugelis Pietų ir Vidurio Europos valstybių, naudojančių didžiausią ES struktūrinių fondų lėšų dalį. Pietų Europos valstybių patirtis taip pat iliustruoja ir *vidutinių pajamų spąstus*, ir sunkumus juos įveikti. Tie spąstai yra ne tik ekstensyvaus augimo, bet ir politinio modelio trūkumai. Graikijos krizė yra ekstremalus klientelistinės politikos ir rentinės ekonomikos krizės pavyzdys. Klientelistinė politinė sistema apsunkina struktūrinių augimo problemų sprendimą. Norint realių sprendimų, reikia ne tik gerų prioritetų, bet ir paskatų keisti *status quo*. Norint išspręsti struktūrines problemas,

dažniausiai reikia pakeisti nusistovėjusį galios balansą sistemoje (Pasaulio bankas, 2017), o tam reikia ne tik efektyvių investicijų alokavimo sprendimų, bet ir ilgo derybų proceso bei naujų veikėjų⁹². Atitinkamai, ES fondų lėšų programavimas daugiausia yra derybų tarp politinių partijų, valstybės institucijų ir interesų grupių procesas.

Lietuvos ekonominio augimo ir vystymosi apskritai apribojimai taip pat yra struktūriniai, o politiniam modeliui taip pat būdingi ryškūs patrimoninės politikos bruožai. Jų įveikimui reikalingas tolimesnis judėjimas atviresnės politinės sistemos link ir didesnė viešojo sektoriaus organizacijų autonomija. Taip pat būtina suderinti trumpalaikius politinius ir ilgalaikius ekonominius augimo interesus.

Tačiau vien sutarimo dėl prioritetų gali nepakakti. Reikia ieškoti tinkamų įgyvendinimo sprendimų, atsižvelgiant į dvejojo pobūdžio ribojančius veiksnius – ekonomines aplinkybes ir politinius interesus. **Dabartinėje situacijoje trūksta strateginio planavimo**, didesnę svarbą skiriant pokyčio technologijoms, o ne vizijoms – **reikalingi atsakymai į klausimą „kaip“**. Ekspertai, analizuodami situaciją, siūlo idealius teorinius sprendimus, nepasiūlydami įgyvendinimo būdų. Reikėtų ieškoti galimybių, kaip priartėti prie racionalių, ekonomiškai naudingiausių sprendimų, derinant politinius interesus su ekonomine kaštų naudos analize. Vadinamasis „antras geriausias“ (angl. *second-best*) pasirinkimas, derinant ir atsižvelgiant ne tik į ekonominius, bet ir į politinius apribojimus, yra vienintelis įmanomas scenarijus. Kitų šalių gerosios praktikos pavyzdžių tiesiogiai pritaikyti Lietuvoje dažnai neįmanoma, nes jie dažnai remiasi vienkartiniais sprendimais ar specifinėmis aplinkybėmis. **Lietuvoje trūksta išbandymo, patikrinimo, kas veikia konkrečiame kontekste.**

Todėl ES struktūrinių fondų investicijų planavimą būtų naudinga grįsti **augimo diagnostikos** metodu⁹³. Šis metodas pagrįstas keliais pagrindiniais žingsniais, kurie ypač aktualūs dabartiniam Lietuvos kontekstui. Jis siūlo: (1) pagrindinių ekonomikos augimo apribojimų, tokių kaip žemas investicijų lygis, identifikavimą; (2) būdą identifikuoti apribojimus, naudojant pasiūlos / paklausos koordinates ir prieinamus įrodymus. Toks konceptualizavimo būdas leidžia išvengti pagundos pagrindinius apribojimus mažinti naudojantis tradicinėmis ir prieinamiausiomis priemonėmis konkrečiame kontekste – šiuo atveju tai būtų investicijos. Investicijos tinka tada, kai trūksta kapitalo. Tačiau dažnai problema būna maža investicijos grąža, kurią gali riboti daugelis faktorių – neefektyvios institucijos, prasta investicijų aplinka, korupcija, dideli mokesčiai ir panašiai. Vertinant ES fondų lėšų poveikį Lietuvoje jau pastebėta, kad šios lėšos daugiausia nukreiptos į kapitalo, kvalifikacijų, inovacijų pasiūlą ir jos panaudojimo efektyvumą riboja šitų dalykų paklausa. Augimo diagnostika taip pat siūlo (3) reformų strategiją, kuri remiasi ne kokia nors viena didžiąja teorija ir viena didžiąja problema (per maža ar per didelė vyriausybė, kurią galima išspręsti Vašingtono ar Pekino konsensuso politika), bet **konkrečiame kontekste tinkamų patikrintų sprendimų** visuma (angl. *second-best policy*). Kaip tik tokių sprendimų konkrečiuose kontekstuose **identifikavimas ir būtų galimas svarbiausias 2021–2027 m. ES fondų lėšų programavimo elementas.**

Išskirtinos ir kitos problemų tęstinumą galinčios paaiškinti priežastys. **Pirma, investicijos nėra vienintelė ir netgi ne pagrindinė priemonė vystymui ir ekonomikos augimui skatinti.** Didžioji dalis Lietuvos ekonomikos augimo apribojimų – kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, viešojo ir privataus sektoriaus neefektyvumas ir investicijų trūkumas – pirmiausia turi būti sprendžiami ne investicijomis, bet kitomis viešosios politikos priemonėmis. 2021–2027 m. ES fondų investicijų veiksmų programose reikia atskleisti

⁹² World Bank „World Development Report 2017: Governance and the Law“, Washington, DC: World Bank.

⁹³ Hausmann R., Rodrik D., Velasco A. „Growth Diagnostics“, 2005; Hausmann R., Klinger B., Wagner R. „Doing Growth Diagnostics in Practice: A ‘Mindbook’“, 2008.

viešosios politikos ir naudojamų intervencijų – mokestinių, reguliacinių, informacinių – kontekstą ir kaip jis bus keičiamas siekiant užtikrinti planuojamų investicijų efektyvumą.

Antra, iki šiol ES struktūriniai fondai Lietuvoje daugiausia skatino pasiūlą – **sukurtai infrastruktūrai, inovacijoms, kompetencijoms trūko paklausos. Trečia, ES fondų lėšų investicijų planavime ir įgyvendinime vis dar trūksta teritorinės** (kaip priešingos sektorinei) **perspektyvos taikymo**. Iki šiol ES fondų intervencijos konkrečiose teritorijose buvo sektorinės, o jų rinkinys – atsitiktinis. Net ir nacionalinės regioninės politikos tikslinėse teritorijose vykdytos intervencijos savo turiniu buvo sektorinės, fragmentiškos ir nepakankamai diferencijuotos, atsižvelgiant į šių teritorijų specifiką. Vertinimai atskleidė⁹⁴, kad konkrečių teritorijų (regionų, savivaldybių) socialinei ir ekonominei plėtrai ypač svarbi aiški teritorijos plėtros vizija, strategija ir lyderystė planuojant ir įgyvendinant projektus. Tokiu atveju ES investicijos gali tapti socialinės ir ekonominės plėtros katalizatoriumi. Savivaldybėse, kuriose buvo užtikrintos anksčiau paminėtos investicijų sėkmės prielaidos (pavyzdžiui, Druskininkų, Birštono, Ignalinos rajono) gyvenimo kokybė ir materialinės gyvenimo sąlygos (gyventojų užimtumas, realusis darbo užmokestis) gerėjo nepaisant ekonominio nuosmukio. Todėl verta rimtai įvertinti galimybes **2021–2027 m. ES struktūrinių fondų investicijas programuoti teritoriniu principu**, ypač jei bus apsispręsta Lietuvą padalinti į du regionus – Vilniaus regioną ir likusią Lietuvą. Tai padėtų geriau atspindėti atskirų teritorijų specifiką – Vilniaus ar Kauno poreikiai gerokai skiriasi nuo daugelio kitų Lietuvos teritorijų poreikių⁹⁵. Sukoncentruoti lėšas tik į šiuo metu augančias teritorijas bus neįmanoma politiškai. Be to, daugelio ES valstybių narių patirtis rodo, kad teritoriškai subalansuota plėtra įmanoma, nors ir sudėtinga tą padaryti. Svarbi teritorinės plėtros sąlyga ir prielaida yra glaudesnis centrinės ir vietos valdžios institucijų bendradarbiavimas planuojant projektus konkrečioje teritorijoje. Reikia stiprinti savivaldybių administracijų, vietos politikų ir regionų plėtros tarybų narių (lyderių) gebėjimus inicijuoti, rengti ir įgyvendinti konkrečių teritorijų plėtrai aktualius projektus. Tam galima įtraukti nacionalines agentūras (pavyzdžiui, VŠĮ „Investuok Lietuvoje“, VŠĮ „Versli Lietuva“) į projektų planavimą, rengimą, atranką ir įgyvendinimą regionuose ir savivaldybėse (pavyzdžiui, pramoninių parkų projektai, iniciatyvos, susijusios su verslumo skatinimu), kurti regioninius kompetencijų centrus ar nacionalinių kompetencijų centrų regioninius padalinius, kurie rūpintųsi konkrečių regionų ir (arba) savivaldybių plėtros klausimais (infrastruktūros plėtra ir efektyviu eksploatavimu, investicijų pritraukimu, verslumo skatinimu ir pan.). Planuojant ir įgyvendinant sektorines intervencijas konkrečiose teritorijose, vykdant sektorinių projektų atranką teikti prioritetą tiems projektams, kurie papildomai prisideda prie tikslinėms teritorijoms aktualių problemų sprendimo.

Reikalingi ne tik gebėjimai, bet ir paskatos investuoti efektyviai. Savivaldybės turi būti suinteresuotos pritraukti privačias investicijas ir žmones. Tai galėtų būti vienu svarbiausių kriterijų skiriant ES fondų lėšas. Todėl, kaip buvo minėta ataskaitos 2.2.4. skyriuje, būtų tikslinga peržiūrėti savivaldybių biudžeto planavimo metodiką, panaikinant iškreiptas paskatas netaupyti ir neskatinti darbo vietų kūrimosi, o, priešingai, numatant papildomas finansines paskatas už spartesnę savivaldybės konvergavimą pagal gyventojų pajamų (GPM surinkimo) ar kitus rodiklius.

⁹⁴ ESTEP „2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinimas“.

⁹⁵ Verta atkreipti dėmesį, kad Vilniaus apskritis nėra regionas, t. y. trūksta ekonominių, socialinių ir kitų ryšių tarp Vilniaus miesto ir likusios Vilniaus apskrities. Atitinkamai, Vilniaus miesto ir kitų Vilniaus apskrities teritorijų plėtros poreikiai reikšmingai skiriasi.

3.2.3. Galimos 2021–2027 m. ES fondų investavimo kryptys Lietuvoje, ex ante programavimo sąlygos ir prognozuojamas investicijų poveikis konvergencijai

Planuojant 2021–2027 m. ES fondų investavimo kryptis Lietuvoje **svarbu ne tik ir ne tiek finansinių išteklių maksimizavimas, kiek kokybiškas strateginis planavimas**, t. y. tinkamas svarbiausių spęstinių problemų visoje Lietuvoje ir atskirose teritorijose nustatymas, aiškus įsivertinimas, nuo kokių sąlygų (investicinių, reguliacinių, mokestinių, komunikacinių ar kitų) jos priklauso, ir viešųjų išlaidų finansavimo šaltinių, skirtų šioms problemoms spręsti, integruotas planavimas. Pagal galiojančią Strateginio planavimo metodiką⁹⁶ pagrindiniu vidutinės trukmės strateginiu planavimo dokumentu turėtų tapti nauja Nacionalinė pažangos programa (toliau – NPP). Metodikoje nurodyta, kad NPP yra „atsižvelgiama į ES politines nuostatas, aprašomos ilgalaikių valstybės prioritetų įgyvendinimo kryptys ir numatomas ES finansinės paramos panaudojimas ilgalaikiams valstybės prioritetams įgyvendinti. NPP parengimo terminas derinamas su ES finansinės paramos programavimo laikotarpiu“ (6 punktas). Tačiau vertinimo metu surengtoje ekspertinėje diskusijoje dalyvavę sprendimų priėmėjai išsakė abejones dėl tolesnio NPP kaip planavimo instrumento tinkamumo, nes dabartinė NPP⁹⁷ paprasčiausiai dubliuoja 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programą tiek uždavinių, tiek resursų prasme⁹⁸. Rengiantis naujam ES fondų lėšų investavimo laikotarpiui, reikėtų peržiūrėti galiojančius teisės aktus, reglamentuojančius strateginį planavimą ir viešųjų išlaidų (ES ir biudžeto) planavimą, sudarant galimybę integraliai planuoti valstybės plėtros prioritetus ir konsoliduoti visus galimus jų finansavimo šaltinius⁹⁹. Tokiu būdu 2021–2027 m. ES fondų investicijų programavimo strateginiu pagrindu galėtų tapti tiek naujoji NPP (kurios privalumas yra tas, kad šiame planavimo dokumente yra numatomos ne tik strateginių investicijų kryptys, bet ir nustatomos šių investicijų išankstinės prielaidos bei įgyvendinimo sėkmės sąlygos), tiek peržiūrėtas Lietuvos teritorijos bendrasis planas (kurio privalumas – užtikrintas kompleksinis erdvinis požiūris į teritorijų plėtrą ir investicijų sutelkimą).

Išankstinė pasirengimo (ex ante) sąlyga:

2021–2027 m. ES fondų investicijų planavimo pagrindas – parengtas kokybiškas valstybės strateginių investicijų ilgalaikis planas (7+3), skirtas subalansuotai ūkio sektorių ir regionų plėtrai. Šiame plane finansavimas: 1) nustatytas konkrečių pokyčių, dėl kurių susitarta nacionaliniu lygmeniu, įgyvendinimui („pokyčių krepšelio“ finansavimas); 2) apibrėžta, nuo kokių išankstinių ir sėkmės sąlygų (investicinių, reguliacinių, mokestinių, komunikacinių ar kitų) priklauso siekiami pokyčiai; 3) pokyčių finansavimui numatytas integruotas finansinių išteklių (ES fondų, valstybės ir savivaldybių biudžeto, viešosios ir privačios partnerystės būdu vystomų investicijų) valdymas.

Išankstinė pasirengimo (ex ante) sąlyga:

Iki 2019 m. turi būti parengti aukštos kokybės vidutinės trukmės sektoriai plėtros dokumentai. Diskusijos ir bendradarbiavimas su pramonės ir mokslo atstovais ypač svarbus peržiūrint Sumanios specializacijos strategiją ir ruošiant kitas programas, skirtas pasirengti Ketvirtosios industrinės revoliucijos pokyčiams ir geresniam mokslo komercializavimui.

⁹⁶ Patvirtinta 2015 m. liepos 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 772 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimo Nr. 827 „Dėl Strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“.

⁹⁷ Patvirtinta 2012 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“.

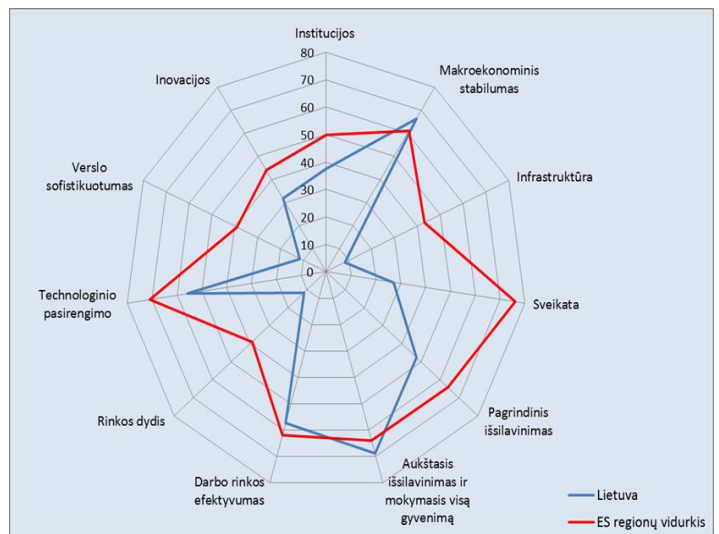
⁹⁸ 2017 m. gegužės 16 d. ekspertinės diskusijos išvados. Plačiau žr. šios ataskaitos 3 priede.

⁹⁹ Šiuo metu Finansų ministerija su LRVK ir CPVA įgyvendina ES fondų lėšomis finansuotą projektą, skirtą išnagrinėti galimybes sukurti tvarią konsoliduotą viešųjų investicijų planavimo ir valdymo sistemą Lietuvoje.

Nuo įstojimo į ES Lietuva orientavosi į darbotvarkę, kuri apėmė du pagrindinius tikslus: 1) geriau integruotis į Europos Sąjungą ir 2) ekonominiu bei socialiniu išsivystymo lygiu pasivyti pažangesnes ES šalis nares. Ši darbotvarkė vis dar išlieka aktuali, todėl konceptualizuojant ES fondų investavimo **po 2020 m.** strategiją **pagrindinis tikslas bus panašus kaip ankstesniais programavimo laikotarpiais – ES fondų investicijų lėšomis skatinti socialinės ir ekonominės gerovės augimą Lietuvoje.** Planuojant ES fondų lėšų panaudojimą vienas iš pagrindinių investavimo sričių nustatymo ir **lėšų koncentravimo** kriterijų turėtų būti **klausimas – ko reikės Lietuvos ekonomikai ir visuomenei 2030 m.?**

Tiek šioje vertinimo ataskaitoje (3.1 skyriuje) pateikta SSGG analizė, tiek Europos Komisijos 2017 m. vasarį paskelbtas ES regionų konkurencingumo indeksas (16 pav.) rodo, kad Lietuvai siekiant būti konkurencinga, viena vertus, tebebus aktualu investuoti į ekonominę infrastruktūrą (ypač į susijungimą su ES energetikos, transporto ir informacinių infrastruktūros tinklais¹⁰⁰) ir į pagrindinių viešųjų paslaugų (sveikatos, pagrindinio ugdymo) kokybę. Komisija pastebi, kad konverguojančių regionų plėtrą labiau veikia tradiciniai veiksniai, pavyzdžiui, žmogiškasis kapitalas, inovacijų diegimas ir siekis, jog investicijos būtų pasiekiamos¹⁰¹, todėl regiono pasiekiamumą lemiančios **strateginės infrastruktūros trūkumų šalinimas vis dar yra privalomas Lietuvos ilgalaikės ūkio plėtros strategijos elementas.** Tačiau investicijos į infrastruktūrą turi būti nuolatos peržiūrimos atsižvelgiant į ekonominės logikos investuoti kriterijus, plėtros potencialą, kaštų-naudos analizės rezultatus ir suderinamumą su panašiais projektais. Kita vertus, Lietuvos perėjimą iš vidutinių į aukštesnių pajamų valstybių gretas gali užtikrinti tik perėjimas į aukštesnės pridėtinės vertės ekonomiką, todėl po 2020 m. bus gyvybiškai svarbu **pagerinti Lietuvos ūkio efektyvumą ir inovatyvumą lemiančius rodiklius** (mokymo ir mokymosi visą gyvenimą, darbo rinkos efektyvumo, technologinės pasirengties, inovacijų). Ir šioje srityje tikslas iki 2030 m. turėtų būti ne pasiekti, o viršyti ES vidurkį. Kaip rodo ES fondų lėšomis finansuojamų programų įgyvendinimo patirtis kitose šalyse¹⁰², vien sutelkti daugiau ES fondų lėšų nepakanka, reikia tinkamo reglamentavimo, mokestinių paskatų ir gebėjimų tiek viešajame, tiek privačiajame

16 pav. Lietuvos konkurencingumo įvertinimas, RCI 2016.

Šaltinis: Annoni P., Dijkstra L., Gargano N. „The EU Regional Competitiveness Index 2016“.

Išankstinė pasirengimo (ex ante) sąlyga: Investicijos į infrastruktūrą turi būti strateginio pobūdžio, būtinos regionų (savivaldybių) konkurenciniam potencialui sustiprinti ir pagrįstos kaštų-naudos analize.

Išankstinė pasirengimo (ex ante) sąlyga: Nuo valdymo kokybės priklauso šalies (regiono) gebėjimas pritraukti ir įveikinti investicijas, todėl investicijos į viešojo valdymo efektyvumo gerinimą ir gebėjimų stiprinimą yra būtina kokybiško ES fondų lėšų panaudojimo suprogramavimo sąlyga.

¹⁰⁰ Tiesa, dėl sinchronizacijos projektų apimties ir vertės pagrindiniai infrastruktūros tinklų priemonė (angl. *Connecting Europe Facility*), (ESIF) ir kiti finansiniai instrumentai, nukreipti į ES svarbos tinklų infr:

¹⁰¹ „Competitiveness in low-income and low-growth regions. The lagging final.

¹⁰² Bachtler J., Begg I., Polverari L., Charles D. „Evaluation of the main achievements of Cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions“, 2013.

sektoriuje. Viešojo valdymo ir teisės viršenybės principo veikimas yra bene svarbiausia tolygios plėtros sąlyga¹⁰³. Taigi **viešojo valdymo efektyvumo skatinimas** yra ir būtina kokybiško ES fondų lėšų panaudojimo suprogramavimo sąlyga, ir tęstinis investicinis prioritetas 2021–2027 m. laikotarpiu.

Empiriniai tyrimai¹⁰⁴ rodo, kad ES regionų išsivystymo skirtumus lemia nebe šalių ar jų grupių veiksnys, o vis svarbesni tampa ekonomikos išsivystymo skirtumai pačioje šalyje (su lydinčiomis pajamų nelygybės, vidinės ir tarptautinės migracijos problemomis ir t. t.). 17 paveiksle pateikti Lietuvos apskričių BVP vienam gyventojui rodikliai iliustruoja, kad šalyje stiprėja divergencijos tendencijos, o sostinės ir kitų dviejų didžiųjų Lietuvos miestų plėtros prioritetai labai skiriasi nuo likusios Lietuvos teritorijos ar net toje pačioje apskrityje (žr. 19 pav.). Todėl tai dar vienas argumentas, kartu su išmokų iš ES biudžeto maksimizavimo galimybe, kodėl **viena bendra investicijų strategija nebėra pakankamas ES fondų investavimo būdas Lietuvoje 2021–2027 m. laikotarpiu.**

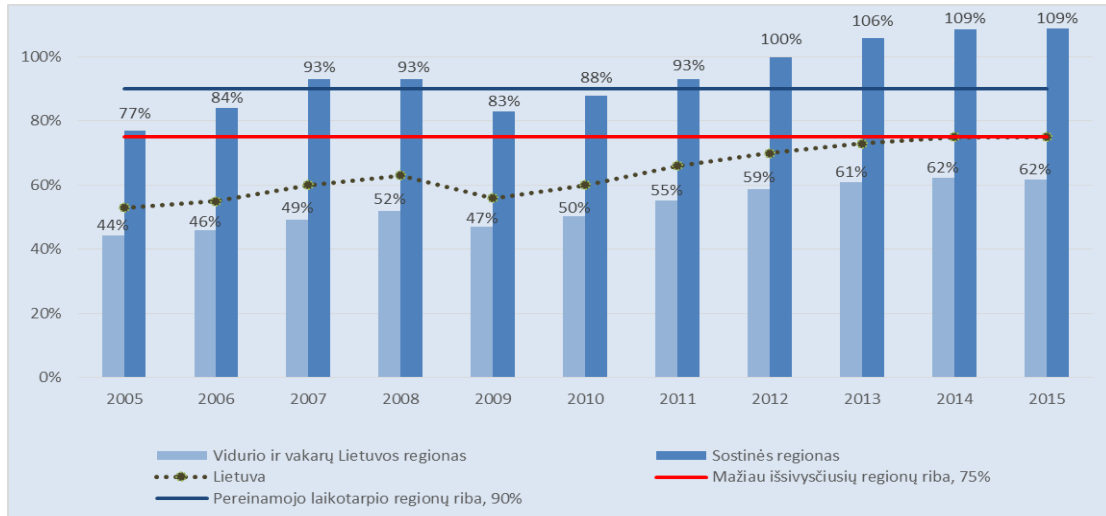
Kaip buvo apskaičiuota šiame vertinime, jei išliktų dabartinė reglamentuose nustatyta ES fondų lėšų regionams paskirstymo metodika, finansinėje perspektyvoje VVL regiono plėtrai galėtų būti skirta iki 5,63 mlrd. EUR lėšų (4,79 mlrd. EUR iš ERPF ir ESF fondų ir 0,84 mlrd. EUR iš Sanglaudos fondo). ES fondų lėšų santykis, tenkantis vienam gyventojui, VVL regione būtų 1,9 didesnis nei Sostinės regione (2649 EUR – VVL ir 1389 EUR – Sostinės). Kadangi VVL regionas išlaikytų mažiau išsivysčiusio regiono statusą, tikėtina, kad investicijų kryptys ir sektorinis finansavimo pasiskirstymas jame išliktų panašus į 2014–2020 m. veiksmų programoje numatytą investavimo struktūrą (žr. 18 pav.). Tačiau pačią investicinę strategiją tikslinga būtų rengti remiantis požiūriu „iš apačios į viršų“ (angl. *bottom-up*), sujungiant atskiras funkcinių regionų pagrindu suformuotas kompleksines teritorijų vystymo programas, numatančias aiškia regionų specializaciją, išteklius ir gebėjimus, reikalingus tai specializacijai įgyvendinti. Tiesa, tiek funkcinių regionų išgryninimas, tiek jų specializacijų nustatymas turi būti prižiūrimas regionų politiką koordinuojančios centrinės institucijos. Be regioninių plėtros programų VVL investicinė strategija turėtų apimti ir pagrindinius nacionalinės infrastruktūros optimizavimo projektus bei kelias svarbias nacionalines iniciatyvas (angl. *flagship projects*). Jų pavyzdžiai galėtų būti: vaikų kūrybiškumo ugdymas, reemigracijos skatinimas, socialinės atskirties mažinimas ar pan.

Išankstinė pasirengimo (*ex ante*) sąlyga: svarbi teritorinės sanglaudos ir ES fondų efektyvumo sąlyga – teritorinio kapitalo (regioninės specializacijos) išgryninimas ir jo įgalinimas reikiamomis kompetencijomis ir finansiniais ištekliais.

¹⁰³ Rodriguez-Pose, A., E. Garcilazo (2013), „Quality of Government and the Returns of Investment: Examining the Impact of Cohesion Expenditure in European Regions“, OECD Regional Development Working Papers, 2013/12, OECD Publishing, Paris.

¹⁰⁴ Pavyzdžiui, Kutun *et al.* (2007) „European integration, productivity growth and real convergence“, European Economic Review. Volume 51, Issue 6, 2007, p. 1370-1395; Mohl P., Hagen T. „Does EU Cohesion Policy Promote Growth? Evidence from Regional Data and Alternative Econometric Approaches?“, 2008.

17 pav. Vienam Lietuvos apskrities gyventojui tenkančio BVP (išreikšto PGP) dalis nuo ES-28 (proc.)

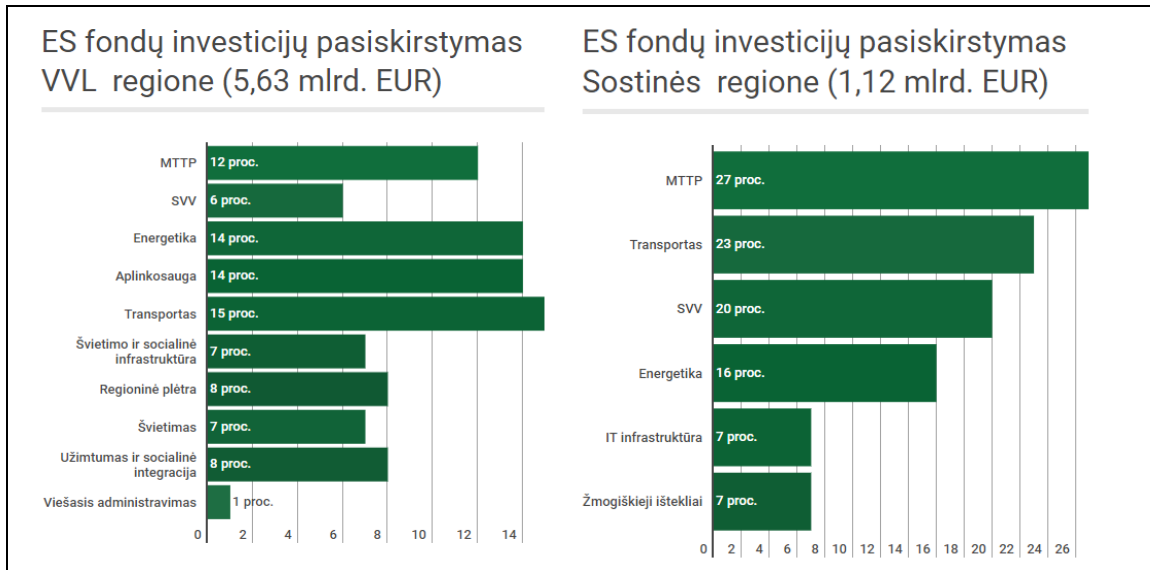

Šaltinis: parengta vertintojų pagal Eurostato ir Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

Tikėtina, kad didesnės investicijų inovacijos bus planuojant ES fondų lėšas Sostinės regione, kur sąlygas lems ne tiek politiniai interesai, kiek būsimoose ES reglamentuose nustatyti ES fondų investicijų koncentravimo reikalavimai labiau išsivysčiusiuose regionuose. Pagal šiame vertinime pateiktą trečiąjį asignavimų scenarijų prognozuojama, kad Sostinės regionui teks 1,12 mlrd. EUR (0,76 mlrd. EUR iš ERPF ir ESF fondų ir 0,36 mlrd. EUR iš Sanglaudos fondo). Modeliuojant buvo padarytos prielaidos, kad Sostinės regione bus investuota apie trečdaliį Sanglaudos fondo lėšų (0,36 mlrd.), o jos tolygiai pasiskirstys tarp investicijų į transporto ir energetikos infrastruktūrą. Prognozuojant ERPF ir ESF lėšų investicijų struktūrą buvo atsižvelgta į dabartinius ES fondų lėšų koncentravimo labiau ekonomiškai išsivysčiusiuose regionuose reikalavimus¹⁰⁵ ir kitų ES valstybių veiksmų programas sostinės regionuose. Buvo padarytos prielaidos, kad iš ERPF ir ESF fondų investicijoms į mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų stiprinimą bus skirta 40 proc., MVĮ konkurencingumo didinimui – 30 proc., IRT prieinamumo ir naudojimo skatinimui, perėjimui prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos visuose sektoriuose rėmimui, žmogiškųjų išteklių tobulinimui – po 10 proc. Hipotetiniai 2021–2027 m. ES fondų investicijų scenarijai atskiruose Lietuvos NUTS-2 regionuose apibendrinti 18 paveiksle.

¹⁰⁵ Labiau išsivysčiusiuose regionuose 80 proc. ERPF lėšų turi būti skirta dviem ar daugiau iš šių teminių tikslų: 1-ajam (mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų stiprinimas); 2-ajam (IRT prieinamumo ir naudojimo skatinimas bei IRT kokybės gerinimas); 3-iajam (MVĮ konkurencingumo didinimas) ir 4-ajam (perėjimo prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos visuose sektoriuose rėmimas). Be to, nemažiau kaip 20 proc. turi būti skirta 4-ajam teminiam tikslui (perėjimo prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos visuose sektoriuose rėmimas). 80 proc. ESF lėšų turi būti koncentruota 5 iš 19 ESF remiamose srityse (investiciniuose prioritetuose); 20 proc. turi būti skirta 9-ajam teminiam tikslui (socialinės įtraukties skatinimas, kova su skurdu ir bet kokia diskriminacija).

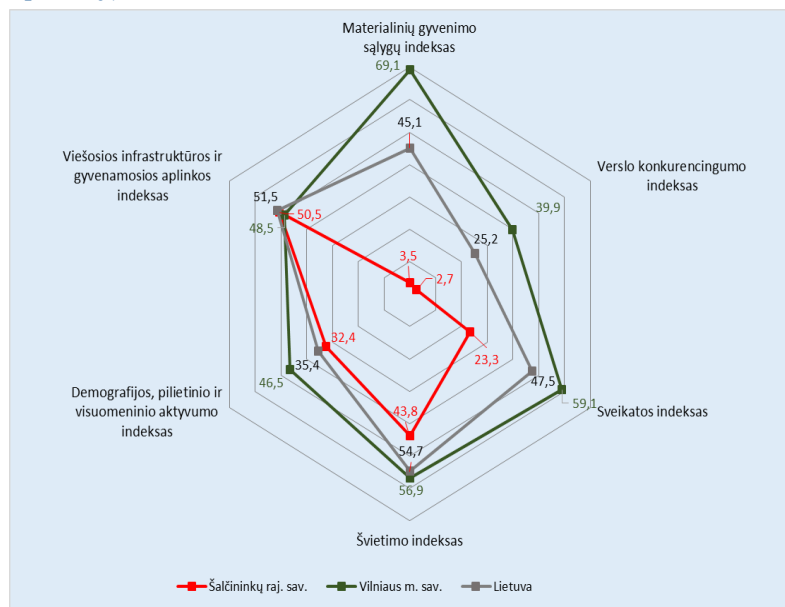
18 pav. Hipotetiniai 2021–2027 m. ES fondų lėšų investavimo scenarijai VVL ir Sostinės regionuose

Šaltinis: parengta vertintojų.

Atsižvelgiant į didelius ekonominius ir socialinius skirtumus Sostinės regione, kuriuos gerai iliustruoja 2016 m. ESTEP parengto¹⁰⁶ gyvenimo kokybės indekso (toliau – GKI) skirtumai atskirose Vilniaus apskrities savivaldybėse (žr. 19 pav.), ES fondų investicijų kryptys Sostinės regione turėtų būti dvejopos: 1) turėtų būti parengta speciali Vilniaus miesto tarptautinio konkurencingumo stiprinimo programa, koncentruojantis į inovacijų ir verslo, IT komunikacijų, transporto infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos gerinimo prioritetus ir 2) likusiose Sostinės regiono savivaldybėse turėtų būti investuojama į specifinius jų teritorinius plėtros poreikius. Remiantis GKI, šių savivaldybių programas tikslinga būtų orientuoti į investicijų pritraukimą ir aktualių materialinių sąlygų, padėsiančių išsivirti jaunoms šeimoms, sudarymą (darbo vietų kūrimą, aprūpinimą būstu, aktualesių viešųjų paslaugų prieinamumo užtikrinimą ir kt.). Viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindekso rodikliai visose Vilniaus apskrities savivaldybėse yra arti Lietuvos vidurkio ar net aukštesni (prasčiausiai įvertinta pagal šį subindeksą yra Vilniaus miesto savivaldybė). Planuojant naujus infrastruktūros plėtros projektus konkrečiose

19 pav. Gyvenimo kokybės indekso palyginimas Vilniaus apskrityje

Šaltinis: ESTEP „2007–2013 m. ES struktūrinių fondų paramos poveikio miestams ir miesteliams vertinimas“, 2016 m. Pagal 2014 m. duomenis Vilniaus miesto savivaldybė užėmė 1 poziciją, o Šalčininkų raj. savivaldybė buvo priešpaskutinė (59) visoje Lietuvoje.

¹⁰⁶ Finansų ministerijos užsakymu atliktas „2007–2013 m. ES struktūrinių fondų paramos poveikio miestams ir miesteliams vertinimas“, 2016 m.

teritorijose reikėtų atsižvelgti į jau sukurtą infrastruktūrą, planuojamos infrastruktūros santykį su konkrečioje teritorijoje ir aplinkinėse teritorijose esančia infrastruktūra.

Naujame ES fondų programiniame laikotarpyje reikėtų toliau plėsti finansinės inžinerijos priemonės, mažinti subsidijų dydį, diferencijuoti jį skirtingų savivaldybių pareiškėjams, atsižvelgiant į konkrečios savivaldybės ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus. Finansų inžinerijos priemonės turėtų tapti pagrindiniu ES fondų investavimo būdu įgyvendinant siūlomą Vilniaus miesto tarptautinio konkurencingumo stiprinimo programą (subsidijas paliekant tik MTEP projektams). Šiai programai vykdyti galėtų būti kuriamas specialus miesto plėtros fondas, į kurį būtų investuojamos ne tik ES fondų, nacionalinio biudžeto, bet ir privačios lėšos. Privataus kapitalo pritraukimas ne tik papildytų investicijų portfelį, bet ir sustiprintų projektų įgyvendinimo ir valdymo kompetencijas.

Išankstinė pasirengimo (*ex ante*) sąlyga: mažesnės dotacijos – viena iš priedaigų, kuri paskatintų investuoti į efektyvesnius, didesnę grąžą duodančius projektus, vengti perteklinės infrastruktūros finansavimo.

Pagal pasiūlytus hipotetinius 2021–2027 m. ES fondų lėšų investavimo scenarijus Sostinės ir VVL regionuose atlikta makroekonominė modeliavimo analizė rodo, kad atlikus šias investicijas, o Lietuvos ūkiui augant pagal bazinį scenarijų **iki 2030 m. papildomai bus sukurta beveik 14 mlrd. EUR BVP nominaliaja išraiška** (3 mlrd. EUR Sostinės regione ir 11 mlrd. EUR Vidurio ir vakarų Lietuvos regione). Taigi, prognozuojamas ES fondų investicijų poveikio 2021–2030 m. laikotarpiu efektyvumo koeficientas sudarytų 2,7 Sostinės regione ir 1,9 Vidurio-Vakarų Lietuvos regione. Tačiau ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad **spartesnė ekonominė plėtra**, lyginant pagal nagrinėjamų regionų konvergencijos su ES-27 vidurkiu pagal BVP/1 gyv. (PGS) rodiklį, **vyktų VVL regione**. Didžiausias poveikis konvergencijai būtų juntamas 2028 m., kai dėl ES fondų investicijų VVL regiono ekonominė konvergencija būtų 4,5 proc. punkto spartesnė, o Sostinės regiono – 2,8 proc. punkto, lyginant su scenarijumi, jei Lietuvai ES fondų lėšų naujame programiniame laikotarpyje nebūtų skirta. Pagrindiniai ekonometrinio modeliavimo rezultatai apibendrinti 24 lentelėje.

24 lentelė. Hipotetinių 2021–2027 m. ES fondų lėšų investavimo scenarijų poveikis Sostinės ir VVL regionų plėtrai

Metai	2021–2027 m. ES struktūrinių fondų investicijų išmokėjimai Sostinės regionui, mln. EUR	2021–2027 m. ES struktūrinių fondų investicijų išmokėjimai Vidurio ir vakarų Lietuvos regionui, mln. EUR	Poveikis (to meto kainomis)			Konvergencijai su ES-27 vidurkiu pagal BVP/1 gyv. (PGS) rodiklį, %	
			Sostinės regiono BVP, mln. EUR	Vidurio ir vakarų Lietuvos regiono BVP, mln. EUR	Šalies BVP, mln. EUR	Sostinės regionas	Vidurio ir vakarų Lietuvos regionas
2021	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2022	33,4	168,1	6,4	37,8	44,2	0,0	0,1
2023	96,9	487,1	56,7	278,9	335,6	0,3	0,7
2024	168,2	845,7	172,4	761,6	934,0	0,9	1,8
2025	179,8	903,7	326,4	1322,7	1649,1	1,7	3,0
2026	201,4	1012,4	443,3	1668,0	2111,2	2,2	3,7
2027	218,8	1100,0	538,0	1970,3	2508,2	2,6	4,3
2028	88,6	445,2	599,0	2089,0	2688,0	2,8	4,5
2029	66,4	333,9	505,5	1566,5	2072,0	2,3	3,3
2030	66,4	333,9	402,9	1247,7	1650,6	1,8	2,6
2021–2030	1120,0	5630,0	3050,4	10942,5	13992,9	1,8	2,6

Šaltinis: apskaičiuota vertintojų, taikant ekonometrinio modeliavimo metodą.

4. VERTINIMO IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Pagrindinės išvados dėl 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio pagrindiniams bendriesiems makroekonominiams rodikliams

- 1.1. Sanglaudos politika ir ES fondų lėšos yra laikoma vienu pagrindinių Lietuvos narystės ES privalumų, o ES fondų investicijos yra pripažįstamos svarbiu Lietuvos ūkio ekonomikos varikliu. Šio vertinimo rezultatai patvirtina, kad pagal 2014–2020 m. ES fondų investicijų programą planuojami įgyvendinti projektai reikšmingai paskatins Lietuvos ūkio plėtrą ir šalies ekonominę konvergenciją. Veiksmų programos įgyvendinimas 2023 m. užtikrins 2,5 proc. punkto spartesnę Lietuvos ekonominę konvergenciją, matuojant pagal BVP, tenkančio vienam gyventojui (PGS), santykį su ES-27 vidurkiu.
- 1.2. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai leidžia prognozuoti, kad per 2014–2023 m. iš ES fondų į šalies ekonomiką investavus 6,7 mlrd. EUR papildomai bus sukurta daugiau nei 12,6 mlrd. EUR bendrojo vidaus produkto nominaliąja išraiška. Jei bus investuojama pagal patvirtintą veiksmų programos finansinį planą, ES fondų investicijos 2015–2020 m. laikotarpiu lems vidutiniškai 0,9 proc. punkto didesnę metinį nominalaus BVP augimą. Prognozuojamas investicijų efektyvumo koeficientas veiksmų programos įgyvendinimo laikotarpiu bus 1,88, o pratęsus poveikio vertinimo laikotarpį iki 2030 m. suminė investicijų grąža pasieks 2,4. Kitaip tariant, prognozuojama, kad vienas pagal 2014–2020 m. veiksmų programą investuotas euras iki 2030 m. atneš 2,4 euro grąžą. Lyginant su ankstesnių ES finansinių laikotarpių nustatytais poveikio koeficientais prognozuojamas investicijų efektyvumas yra didesnis. Geresnius investicijų grąžos rodiklius lemia keli veiksniai: pirma, prognozuojama, kad veiksmų programa bus įgyvendinama stabilioje makroekonominėje aplinkoje; antra, bendroje investicijų struktūroje daugiau lėšų nei ankstesniais programiniais laikotarpiais yra nukreipta į produktyviasias investicijas ir MTTP.
- 1.3. Pirminį ir stipriausią poveikį 2014–2020 m. ES fondų investicijos turės bendrųjų investicijų augimui. Prognozuojama, kad iki 2023 m. pagrindinio kapitalo formavimui dėl ES fondų investicijų papildomai bus skirta daugiau nei 10,5 mlrd. EUR, o tai sudarys apie 15 proc. vertinamo laikotarpio išlaidų bendrojo kapitalo formavimui. Investicijų gausinimas teigiamai veiks produktyvumo augimą – apskaičiuota, kad šis poveikis pasireikš jau 2017 m. ir lems 0,20 EUR per valandą didesnę darbo našumą. Programos įgyvendinimo metu poveikis stiprės iki 0,30–0,40 EUR/val. ir bus ilgalaikis.

Išaugusios išlaidos bendrosioms investicijoms per pajamas sukels antrinius efektus vidaus (namų ūkių ir vyriausybės) vartojimui. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad 2014–2020 m. veiksmų programos įgyvendinimas gerokai padidins namų ūkių vartojimą – apie 7,2 mlrd. EUR (nominaliąja išraiška), o kartu su prognoze iki 2030 m. – 9,1 mlrd. EUR. Kita vertus, vyriausybės vartojimo išlaidų papildoma dalis bus gana menka: sudarys apie 1,5 mlrd. EUR iki 2023 m. Išaugęs vyriausybės vartojimas iš esmės bus susijęs su ES fondų remiamų projektų bendrojo finansavimo išlaidomis ir sukurtos infrastruktūros palaikymo sąnaudomis. Vertinimo metu buvo apskaičiuota, kad dėl ES fondų investicijų poveikis BVP defliatoriui ir vartotojų kainoms bus gana nedidelis ir iki 2023 m. lems vidutiniškai iki 0,1 proc. punkto

didesnę infliaciją lyginant su situacija „be investicijų“, o iki 2030 m. šis efektas apskritai išnyks.

- 1.4. 2014–2023 m. laikotarpiu ES fondų lėšų poveikis Lietuvos prekybos balansui bus neigiamas, nes stipriau veiks importo (ypač programos įgyvendinimo laikotarpiu), o ne eksporto apimtis. Nagrinėjamu laikotarpiu dėl ES fondų investicijų importas papildomai augs beveik 9,8 mlrd. EUR, o eksportas – apie 3 mlrd. EUR. Pratęsus poveikio analizę iki 2030 m. neigiamas poveikis užsienio prekybos balansui mažės. ES fondų investicijų poveikis Lietuvos importo augimui yra svarbus argumentas derybose dėl naujos ES finansinės perspektyvos su ES valstybėmis narėmis, kurios yra pagrindinės mokėtojos į ES biudžetą – Vokietija, Prancūzija, Italija, Nyderlandais. Vertinimo metu buvo apskaičiuota, kad vien dėl išaugusių importo srautų Lietuva ES valstybėms, daugiausia sumokančioms į ES biudžetą, iki 2030 m. „gražins“ daugiau nei pusę (52 proc.) 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu gautų ES fondų lėšų.
- 1.5. Ekonometrinio modeliavimo analizė parodė, kad 2014–2020 m. ES fondų investicijos turės reikšmingą socialinį efektą. Pagal atliktus skaičiavimus dėl ES investicijų iki 2023 m. bus sukurta ar išsaugota apie 27 tūkst. darbo vietų, o tai lems beveik 2 proc. punktais mažesnę bendrą nedarbo lygį Lietuvoje, palyginti su scenarijumi „be investicijų“. Poveikio užimtumui prognozės yra šiek tiek mažesnės nei ankstesnio programinio laikotarpio rezultatai, nes dabartinės veiksmų programos poveikį mažina dideli darbo rinkos apribojimai (darbo jėgos pasiūlos trūkumai), todėl tikėtina, kad ES fondų investicijos labiau skatins ne užimtųjų skaičiaus augimą, o darbo vietų palaikymą ar persiskirstymą šalies darbo rinkoje. Kita vertus, poveikis darbo vietų kūrimui programos įgyvendinimo laikotarpiu paskatins darbo užmokesčio augimą. Prognozuojama, kad iki 2023 m. vidutinis metinis realus bruto darbo užmokestis dėl ES investicijų pakils beveik 33 eurai ir lems 3 proc. didesnę darbo užmokestį šalyje.
- 1.6. Vertinimo ataskaitoje yra pateikta išsami 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio atskiroms Lietuvos ūkio sektorių grupėms analizė. Kaip ir ankstesniais ES fondų lėšų programavimo laikotarpiais sektorių lygmeniu pagrindiniais ilgalaikės naudos gavėjais (matuojant pagal ES fondų investicijų efektyvumo koeficientą) išliks pramonės ir privačiųjų paslaugų sektoriai. Šiuose sektoriuose pridėtinės vertės kūrimo, darbo vietų išsaugojimo, investicijų pritraukimo bei prekių ir paslaugų eksporto apimties augimo nauda pasireikš daugiausia. Stipriausią trumpalaikį ES fondų lėšų poveikį patirs statybų sektorius. Ataskaitoje pabrėžiama, kad makroekonominio modeliavimo būdu negalima patikimai apskaičiuoti, kokią naudą šalies ūkio plėtrai duoda ES fondų investicijos į viešojo valdymo gerinimą, tačiau yra gausu empirinių tyrimų, patvirtinančių tiesioginę ekonomikos augimo priklausomybę nuo efektyvaus viešojo valdymo, sėkmingų reformų ir institucinių gebėjimų. Todėl ES fondų investicijos į viešąjį sektorių yra būtina efektyvaus ES fondų lėšų investavimo sąlyga.
- 1.7. 2014–2020 m. ES fondų lėšų poveikio Lietuvos apskričių plėtrai analizė atskleidė, kad veiksmų programos įgyvendinimas turės teigiamos įtakos ekonominei ir socialinei plėtrai visose Lietuvos apskrityse, tačiau teritorinės sanglaudos, matuojamos pagal BVP/1 gyv., nepaskatins. Priešingai – prognozuojama, kad pagal pagrindinius ekonominius veiksnius (investicijas, žmogiškąjį kapitalą, technologinę pažangą) pirmaujančioms Lietuvos apskritims teks didesnę ES fondų dalis, todėl joms poveikio mastas bus

stipresnis, o tai toliau skatins vidinę ekonominę divergenciją. Didžiausią naudą dėl ES fondų investicijų gaus Vilniaus apskritis, kurioje iki 2023 m. bus sukurta 5,3 mlrd. EUR, o kartu su prognoze iki 2030 m. – 6,7 mlrd. EUR papildomos BPV. Šis poveikis lems, kad 2023 m. Vilniaus apskrities konvergencija su ES-27 vidurkiu, matuojant pagal BVP/1 gyv. (PGS) rodiklį, bus 3,5 proc. punkto didesnė nei lyginant su hipotetiniu scenarijumi „be investicijų“. Likusių Lietuvos apskričių ekonominę konvergenciją su ES-27 vidurkiu 2014–2020 m. veiksmų programos įgyvendinimas padidins 2,1 proc. punkto.

Strateginės rekomendacijos

- 1.1. Vertinimo rezultatai dėl vykstančios tolesnės Lietuvos regionų divergencijos patvirtina EPBO tyrimų išvadas, kad regioniniai finansiniai pervedimai yra nepakankama sąlyga paskatinti konvergenciją tarp regionų, todėl jie turi būti siejami su struktūrinių reformų įgyvendinimu. Viena iš būtinų reformų Lietuvoje yra susijusi su savivaldybių biudžeto sudarymo tvarkos peržiūra. Pagal galiojančią tvarką Lietuvos savivaldybės neturi finansinės motyvacijos stengtis pritraukti daugiau investicijų ir kurti naujas darbo vietas. Dėl aukštos valstybės ir savivaldybių biudžeto planavimo centralizacijos savivaldybės negali keisti savo teritorijoje renkamo GPM bazės ir tarifo. Todėl būtų tikslinga peržiūrėti savivaldybių biudžetų sudarymo tvarką, numatant papildomas finansines paskatas už spartesnę savivaldybės konvergavimą pagal gyventojų pajamų (GPM surinkimo) ar kitus rodiklius.
- 1.2. Kitas svarbus veiksnys, galintis paskatinti savivaldybių socialinę ir ekonominę plėtrą, yra teritorinio kapitalo išgryninimas ir regioninių investicijų nukreipimas regioninei specializacijai įgyvendinti. 2014–2020 m. Partnerystės sutartyje buvo numatyta, kad panaudojant ES sanglaudos politikos reglamentuose numatytus naujus įgyvendinimo mechanizmus (integruotas teritorines investicijas ir bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą) bus planuojamos kiekvienos teritorijos poreikis ir potencialą atitinkančios specializuotos investicijos. Tačiau šio vertinimo metu atlikta Integruotų teritorijų vystymo programų turinio analizė aiškių teritorinių specializacijų nerodo, o išvardinti finansavimo poreikiai nėra susieti su teritorijos plėtros potencialu (tiesa, tam tikros išimtys yra Vilniaus ir Klaipėdos miestų ITVP). Todėl teritorinio kapitalo (regioninės specializacijos) išgryninimas ir jo įgalinimas reikiamomis kompetencijomis ir finansiniais ištekliais (o galbūt ir didesniu finansiniu savarankiškumu) turėtų būti laikomas vienu iš pagrindinių pasirengimo naujam ES finansiniam laikotarpiui darbų.

2. Pagrindinės išvados dėl galimybių padidinti 2014–2020 m. ES fondų investicijų efektyvumą

- 2.1. Veiksmų programos įgyvendinimo būklė rodo, kad investicijų programavimo procesas dar nėra pasibaigęs – daugiau nei penktadaliui ES fondų investicijų projektų finansavimo sąlygų aprašai dar nėra parengti ar patvirtinti. Užsitęsio pasirengimo įgyvendinimui priežastys yra strateginių dokumentų ir (arba) jų kokybės stoka, institucinių gebėjimų trūkumas, glaudaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo poreikis arba aiškios intervencijų logikos ar įgyvendinimo modelių trūkumas. Siekiant paspartinti 2014–2020 m. ES fondų lėšų panaudojimą 2017 m. antrą ketvirtį buvo inicijuotas finansinio plano pakeitimas ir lėšų perskirstymas tarp veiksmų programos prioritetų ir priemonių. Vertinimo analizė patvirtino inicijuotų finansinių perskirstymų,

nukreiptų į MTEP skatinimą ir bendrojo pagrindinio kapitalo (materialinių investicijų) gausinimą, atitikimą ūkio plėtros poreikiams. Makroekonominio požiūriu, smarkiai padidintos investicijos į verslo MTEP projektus (80,5 mln. EUR) ir pramonę (36,6 mln. EUR), jei bus efektyviai investuotos, užtikrins didesnę ir tvaresnę ES investicijų grąžą (prognozuojamas 2014–2020 m. investicijų į pramonės sektorių efektyvumo koeficientas – 2,75), o 66 mln. EUR finansavimo padidinimas renovacijai ir socialinio būsto plėtrai teigiamai paveiks BVP augimą trumpuoju laikotarpiu (iki 2019 m.) per statybų sektoriaus pridėtinės vertės didesnę išaugimą.

- 2.2. ES fondų investicijų ilgalaikis poveikis priklauso ne tik nuo investicijų struktūros ir finansavimo dydžio, bet ir nuo investavimo efektyvumo ir sukurtų rezultatų panaudojimo bei tęstinumo užtikrinimo. Didinant ES fondų lėšų investavimo efektyvumą 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu buvo numatytos šios pagrindinės priemonės: 1) didesnė teminė lėšų koncentracija, 2) sąsajos su Europos semestru ir patikimu ekonominiu valdymu; 3) nustatytos išankstinės investicinių prioritetų įgyvendinimo sąlygos; 4) 2019 m. numatyta veiklos rezultatų peržiūra; 5) techninė parama, skirta užtikrinti patikimą valdymo ir kontrolės sistemą bei stebėsenos, vertinimo ir komunikacijos veikloms vykdyti. Vertinimo analizė atskleidė, kad *ex ante* sąlygų nustatymas prisidėjo prie geresnio 2014–2020 m. ES fondų intervencijų Lietuvoje suplanavimo, tačiau šio instrumento naudą sumažino keli veiksniai. Pirma, išankstinių sąlygų įvedimas programavimo cikle buvo atliktas per vėlai. Užsitęsęs *ex ante* sąlygų įgyvendinimas ir naujų planavimo dokumentų rengimas yra viena iš priežasčių, kodėl vėluoja veiksmų programos įgyvendinimas informacinės visuomenės plėtros, sveikatos priežiūros bei švietimo ir mokslo srityse. Antra, išankstinių sąlygų instrumento veiksmingumą sumažino nepakankama parengtų strateginių planavimo dokumentų kokybės ir jų įgyvendinimui parinktų politikos priemonių tinkamumo analizė.

Strateginės rekomendacijos

- 2.1. 2017 m. gegužės mėn. atliktu finansiniu perskirstymu nėra pakankamai atsižvelgta į aktualiausią riziką tolesnei Lietuvos ūkio plėtrai dėl vidinių darbo rinkos apribojimų. Todėl reikėtų apvarstyti papildomą lėšų nukreipimą į priemones, galinčias vidutiniu laikotarpiu teigiamai paveikti darbo rinkos išteklių palaikymą per 1) darbo rinkai reikalingų specialistų rengimą; 2) tikslingą, ypač vyresnių (40+), darbuotojų perkvalifikavimą; 3) saviužimtumo ir lanksčių darbo formų skatinimą bei 4) sveikatos ekonomikos (visuomenės sveikatinimo) plėtrą, užtikrinant, kad gyventojai ilgesnį laiką išbūtų darbo rinkoje. Investicijos į žmones, kurių dabar reikia daugiau, yra sudėtingesnės nei investicijos į infrastruktūrą, todėl reikia skirti daugiau resursų tokioms investicijoms paruošti. Be to, siekiant sustiprinto poveikio perskirstymą turi lydėti kitos politikos priemonės – reguliavimo, mokesčių, informacinės.
- 2.2. Atsižvelgiant į *ex ante* sąlygų taikymo pirmąsias pamokas, naujam 2021–2027 m. programiniam laikotarpiui skirti planavimo dokumentai turi būti pradėti rengti ne vėliau kaip 2019 m. pirmą pusmetį, o prieš juos patvirtinant turi būti atlikta turinio kokybės ir planuojamo poveikio *ex ante* analizė.

3. Pagrindinės išvados dėl Lietuvos ūkio plėtros prognozių po 2020 m.

- 3.1. Apibendrinant vertinimo ataskaitoje aptartus pagrindinius vidaus ir išorės iššūkius Lietuvos ūkio plėtrai galima reziumuoti, kad trumpuoju laikotarpiu vyks stabilus šalies ekonomikos augimas – BVP augs vidutiniškai 2,75 proc. per metus. Šį augimą skatins atsigaunantis eksportas, augančios investicijos (taip pat ir ES fondų) ir vidaus vartojimas. Tačiau spartesnę ekonomikos augimą (visų pirma per didesnius eksporto srautus) stabdys sparčiai mažėjantys darbo jėgos išteklių, o darbo našumo augimo tempai išliks nepakankami dėl menkų produktyviųjų investicijų, ribotos technologinės pažangos ir inovacijų. Vertinimo metu surengtoje ekspertinėje ekonomikos analitikų diskusijoje buvo konstatuota, kad Lietuva jau į pateko į *vidutinių pajamų sąstulį* (šiuo terminu Pasaulio bankas apibūdina šalies ūkio būklę, kai dėl išaugusių darbo sąnaudų šalis praranda anksčiau turėtą tarptautinį konkurencingumą dėl sąlyginai pigios darbo jėgos).
- 3.2. Pagrindiniai Lietuvos ekonomikos augimo veiksniai, siekiant išsiveržti iš *vidutinių pajamų sąstulio* ir užtikrinti spartesnę ekonominę konvergenciją, yra bendro gamybos veiksnių našumo didinimas (per efektyvias investicijas į žmogiškąjį kapitalą bei inovacijas) ir bendrojo kapitalo (materialinių investicijų) gausinimas. Be esminių struktūrinių reformų ir naujų konkurencingumą lemiančių veiksnių (ne pigios darbo jėgos) paieškos Lietuvai ilgalaikėje perspektyvoje gresia ekonominė stagnacija. Ataskaitoje teigiama, kad evoliuciniai, nedideli struktūriniai pokyčiai užtikrintų 1–2 proc. BVP augimą vidutiniu laikotarpiu. Esminiai pokyčiai (ryžtinga viešojo sektoriaus pertvarka, struktūrinės reformos, konkurencingumo šuolis) lemtų 5 proc. metinį realaus BVP augimą 2023–2027 m. Spartesnę BVP augimą ilgalaikiu laikotarpiu galėtų užtikrinti reformos, nukreiptos į tris pagrindinius veiksnius: darbo jėgos didinimą, investicijų skatinimą bei efektyvumo prielaidų sukūrimą. Švietimo sistemos reforma, didinant jos atitikimą rinkos poreikiams, yra esminis veiksnys, suteikiantis postūmį visiems trimis įvardintiems ilgalaikiams ekonomikos augimo veiksniams.

Strateginės rekomendacijos

- 3.1. Atsižvelgiant į konkrečią Lietuvos situaciją ir ekonomikos augimą galinčius riboti veiksniai, ataskaitoje pateikiamos *reformų scenarijaus įgyvendinimo gairės*, kurių įgyvendinimas užtikrintų spartesnę ekonominę konvergenciją ir besibaigiant 2021–2027 m. programiniam laikotarpiui padėtų pasiekti ES vidurkį pagal BVP/1 gyventojui. Pagrindinės spartesnio ilgalaikio ūkio augimo gairės:
 - Švietimo ir mokslo sistema ir jos finansavimas turi būti orientuoti į paklausos tenkinimą, kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą bei paramą verslui.
 - Aukštos kvalifikacijos darbuotojų trūkumo problema sprendžiama įgyvendinant reformas imigracijos ir talentų pritraukimo srityje.
 - Verslo aplinkos reglamentavimas galimai paprastas (minimaliai biurokratizuotas) ir balansuojantis valstybės bei darbuotojų interesų apsaugą su šalies konkurencingumo kilimo skatinimu ir palankių sąlygų investicijoms bei ūkio plėtrai užtikrinimu.
 - Mokesčių sistema paprasta, jos stabilumas garantuojamas, jokių naujų mokesčių.

- Ekonomikos plėtra optimaliai balansuojama su aplinkosauga, kurios reikalavimai dabar dažnai yra pertekliniai.
- Užsienio politikos prioritetai – ne tik prisiimtų įsipareigojimų vykdymas ir visokeriopa (ir neformali) pagalba Lietuvos piliečiams užsienyje, bet ir geri santykiai su kaimynais, ekonominės diplomatijos, skatinant eksportą ir investicijų pritraukimą, plėtra.
- Biudžeto išlaidos planuojamos taikant programinį principą ir atliekant jų laukiamo efektyvumo įvertinimą. Dėl pasaulio finansų krizės grėsmės valstybės finansų srityje Rezervinio fondo didinimas yra svarbesnis nei valstybės skolos mažinimas.
- Valstybės valdymas remiasi aiškiai nusakytais pagrindiniais principais ir ilgalaikė strategija, kuri plačiai aptariama visuomenėje. Ypatingas dėmesys skiriamas kovai su korupcija. Pagrindiniai Vyriausybės sprendimai priimami gavus atitinkamų ekspertų institucijų išvadas.
- Viešasis sektorius orientuotas į kokybiškų paslaugų gyventojams, visuomenei ir verslui teikimą, o ne į formalų nustatytų funkcijų vykdymą. Jame įdiegta skaidri darbuotojų atrankos, jų darbo vertinimo ir atleidimo iš pareigų sistema, kuri apima ir sociologinių apklausų vykdymą.
- Parama regionams, kuri apima darbo vietų kūrimo skatinimą, kokybiškų medicinos ir švietimo paslaugų teikimą, regioninių mokslo įstaigų orientavimą į vietinės ekonomikos poreikius. Peržiūrima savivaldybių biudžetų sudarymo tvarka, panaikinant iškreiptas paskatas netaupyti ir neskatinti darbo vietų kūrimosi.
- Valstybės investicijos ir 2021–2027 m. ES fondų lėšos sietinos su šalies konkurencingumo didinimu ir veiksmingu regioninės politikos įgyvendinimu, pagrįstu regionine specializacija ir kelių regioninių augimo centrų plėtojimu.

4. Pagrindinės išvados dėl ES fondų lėšų programavimo 2021–2027 m. laikotarpiu ir investavimo scenarijų

- 4.1. Ataskaitoje pateikti orientaciniai 2021–2027 m. ES sanglaudos politikos asignavimų scenarijai rodo, kad pagal esamą ES fondų lėšų paskirstymo metodiką sprendimas Lietuvą suskirstyti į du administracinius NUTS-2 regionus yra optimalus, siekiant maksimizuoti išmokas iš ES biudžeto. Atliktas hipotetinių 2021–2027 m. ES fondų lėšų, skiriamų atskirai Sostinės ir Vidurio ir vakarų Lietuvos regionui, scenarijų ekonometrinis modeliavimas parodė, kad skirtingas investavimas į regionus gali paskatinti ir didesnę regioninę konvergenciją šalyje. Didžiausias poveikis konvergencijai būtų juntamas 2028 m., kai dėl ES fondų investicijų VVL regiono ekonominė konvergencija būtų 4,5 proc. punkto spartesnė, o Sostinės regiono – 2,8 proc. punkto, lyginant su scenarijumi, jei Lietuvai ES fondų lėšų naujame programiniame laikotarpyje nebūtų skirta.

Strateginės rekomendacijos

- 4.1. Planuojant 2021–2027 m. ES fondų investavimo kryptis Lietuvoje svarbu ne tik ir ne tiek finansinių išteklių maksimizavimas, kiek kokybiškas strateginis planavimas, t. y. tinkamas svarbiausių spręstinių problemų visoje Lietuvoje ir atskirose teritorijose nustatymas, aiškus įsivertinimas, nuo kokių sąlygų (investicinių, reguliacinių, mokestinių, komunikacinių ar kitų) jos priklauso, ir viešųjų išlaidų finansavimo šaltinių, skirtų šioms problemoms spręsti, integruotas planavimas. Rengiantis naujam ES fondų lėšų investavimo laikotarpiui reikėtų peržiūrėti galiojančius teisės aktus, reglamentuojančius strateginį planavimą ir viešųjų išlaidų (ES ir biudžeto) planavimą, sudarant galimybę integraliai planuoti

valstybės plėtros prioritetus ir konsoliduoti visus galimus jų finansavimo šaltinius. Tokiu būdu 2021–2027 m. ES fondų investicijų programavimo strateginiu pagrindu galėtų būti naujoji NPP, kurios privalumas yra tas, kad šiame planavimo dokumente yra numatomos ne tik strateginių investicijų kryptys, bet ir nustatomos šių investicijų išankstinės sąlygos bei įgyvendinimo sėkmės prielaidos. Programiniuose dokumentuose taip pat turėtų būti įvardintos ne tik išankstinės prioritetų ir atskirų priemonių įgyvendinimo sąlygos, bet ir pagrindinės jų įgyvendinimo sėkmės prielaidos (t. y. investavimo efektyvumą užtikrinančios reguliacinės, mokestinės, institucinės ar komunikacinės sąlygos).

- 4.2. Konceptualizuojant ES fondų investavimo po 2020 m. strategiją pagrindinis tikslas bus panašus kaip ankstesniais programavimo laikotarpiais – ES fondų investicijų lėšomis skatinti socialinės ir ekonominės gerovės augimą Lietuvoje. Planuojant ES fondų lėšų panaudojimą vienas iš pagrindinių investavimo sričių nustatymo ir lėšų koncentravimo kriterijų turėtų būti klausimas – ko reikės Lietuvos ekonomikai ir visuomenei 2030 m.? Atlikta analizė rodo, kad Lietuvai siekiant būti konkurencinga, viena vertus, tebebus aktualu investuoti į ekonominę infrastruktūrą (ypač į susijungimą su ES energetikos, transporto ir informaciniais infrastruktūros tinklais) ir į pagrindinių viešųjų paslaugų (sveikatos, pagrindinio ugdymo) kokybę. Tačiau investicijos į infrastruktūrą turi būti nuolatos peržiūrimos atsižvelgiant į ekonominės logikos investuoti kriterijus, plėtros potencialą, kaštų-naudos analizės rezultatus ir suderinamumą su panašiais projektais. Kita vertus, Lietuvos perėjimą iš vidutinių į aukštesnių pajamų valstybių gretas gali užtikrinti tik perėjimas į aukštesnės pridėtinės vertės ekonomiką, todėl po 2020 m. bus gyvybiškai svarbu pagerinti Lietuvos ūkio efektyvumą ir inovatyvumą lemiančius rodiklius (mokymo ir mokymosi visą gyvenimą, darbo rinkos efektyvumo, technologinės pasirengties, inovacijų). Ir šioje srityje tikslas iki 2030 m. turėtų būti ne pasiekti, o viršyti ES vidurkį. Kaip rodo ES fondų lėšomis finansuojamų programų įgyvendinimo patirtis kitose šalyse, vien sutelkti daugiau ES fondų lėšų nepakanka, reikia tinkamų priemonių nustatytiems tikslams pasiekti, reglamentavimo, mokestinių paskatų ir gebėjimų tiek viešajame, tiek privačiąjame sektoriuje. Viešojo valdymo ir teisės viršenybės principo veikimas yra bene svarbiausia tolygios plėtros sąlyga. Taigi viešojo valdymo efektyvumo skatinimas yra ir būtina kokybiško ES fondų lėšų panaudojimo suprogramavimo sąlyga, ir tęstinis investicinis prioritetas 2021–2027 m. laikotarpiu.
- 4.3. Vertinimo ataskaitoje teigiama, kad viena iš pasirengimo būsimam ES fondų lėšų programavimui išankstinių sąlygų, susijusi su teritorinės sanglaudos ir ES fondų efektyvumu, yra teritorinio kapitalo (regioninės specializacijos) išgryninimas ir jo įgalinimas reikiamomis kompetencijomis ir finansiniais ištekliais. Investavimo struktūra atskiruose NUTS-2 regionuose labai priklausys nuo ES fondų reglamentų nuostatų. Jei ES fondų lėšų paskirstymo metodika kardinaliai nesikeis, 2021–2027 m. laikotarpiu VVL regionas išlaikys išsivysčiusio regiono statusą (atskaitos metais BVP 1/gyv. (PGP) 61,7 proc. ES-28 vidurkio), todėl tikėtina, kad investicijų kryptys ir sektorinis finansavimo pasiskirstymas jame išliktų panašus į 2014–2020 m. veiksmų programoje numatytą investavimo struktūrą. Ataskaitoje rekomenduojama investicinę strategiją VVL regione rengti remiantis požiūriu „iš apačios į viršų“ (angl. *bottom-up*), sujungiant atskiras funkcinių regionų pagrindu suformuotas kompleksines teritorijų vystymo programas, numatančias aiškia regionų specializaciją ir išteklius bei gebėjimus, reikalingus tai specializacijai įgyvendinti. Be regioninių plėtros programų VVL investicinė strategija turėtų apimti ir pagrindinius nacionalinės infrastruktūros optimizavimo projektus bei kelias svarbias nacionalines iniciatyvas (angl. *flagship projects*).

Didesnės investicijų inovacijos bus planuojant ES fondų lėšas Sostinės regione, kur sąlygas lems ne tiek politiniai interesai, kiek būsimoose ES reglamentuose nustatyti ES fondų investicijų koncentravimo reikalavimai labiau išsivysčiusiuose regionuose (atskaitos metais BVP 1/gyv. (PGP) 107,8 proc. ES-28 vidurkio). Atsižvelgiant į didelius ekonominius ir socialinius skirtumus Sostinės regione, ES fondų investicijų kryptys turėtų būti dvejopos: 1) rekomenduojama parengti specialią Vilniaus miesto tarptautinio konkurencingumo stiprinimo programą, koncentruojantis į inovacijų, verslo, IT komunikacijų, transporto infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos gerinimo prioritetus; 2) likusiose Sostinės regiono savivaldybėse investuoti į specifinius jų teritorinius plėtros poreikius, kuriuos, remiantis gyventojų kokybės indeksu (ESTEP, 2016 m.), labiausiai patenkintų investicijų pritraukimas ir aktualių materialinių sąlygų, padėsiančių įsitvirtinti jaunoms šeimoms, sudarymas (darbo vietų kūrimas, aprūpinimas būstu, aktualiausių viešųjų paslaugų prieinamumo užtikrinimas ir kt.).

- 4.4. Sėkmingas ES fondų investicijų suplanavimas ir įgyvendinimas naujoje finansinėje perspektyvoje priklausys ir nuo sukurtų administracinių gebėjimų išlaikymo ir tolesnio stiprinimo bei paskatų efektyviai investuoti sukūrimo. Siekiant geriau pasirengti naujam programiniam laikotarpiui iš dabartinės veiksmų programos techninės paramos lėšų rekomenduojama įgyvendinti Projektų parengimo priemonę. Paskatas efektyviau investuoti ES fondų lėšas projektų lygmeniu didintų didesnė savivaldybių motyvacija pritraukti privačias investicijas ir žmones. Tą galima pasiekti per savivaldybių biudžeto peržiūros inicijavimą, specialių projektų atrankos kriterijų įvedimą bei mažesnių dotacijų savivaldybių projektams nustatymą.

NAUDOTOS LITERATŪROS IR KITŲ INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

ES fondų panaudojimą reglamentuojantys ES ir nacionaliniai dokumentai

1. 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.
2. 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1301/2013 dėl Europos regioninės plėtros fondo ir dėl konkrečių su investicijų į ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą tikslu susijusių nuostatų, kuriuo panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1080/2006.
3. 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1304/2013 dėl Europos socialinio fondo, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1081/2006.
4. 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1300/2013 dėl Sanglaudos fondo, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1084/2006.
5. 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa, patvirtinta Europos Komisijai 2014 m. rugsėjo 8 d. sprendimu Nr. C(2014)6397.
6. 2014 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1326 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos priedo patvirtinimo“.
7. 2017 m. balandžio 29 d. Europos Vadovų Tarybos gairės dėl Jungtinės Karalystės pranešimo pagal ES sutarties 50 str.
8. 2017 m. gegužės 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarimo protokolo Nr. 21 sprendimas dėl Europos Sąjungos fondų lėšų, numatytų 2014–2020 m. Europos Sąjungos investicijų veiksmų programai įgyvendinti, investavimo.
9. Lietuvos Respublikos Partnerystės sutartis, 2014 m.

Kiti aktualūs normatyviniai dokumentai

10. 2012 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“.
11. 2015 m. liepos 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 772 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimo Nr. 827 „Dėl Strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“.
12. 2017 m. balandžio 20 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl demografijos, migracijos ir integracijos procesų valdymo Nr. XIII-297“.
13. 2017 m. kovo 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“.

Tyrimai, vertinimai ir kiti aktualūs antriniai informacijos šaltiniai

14. 2016 m. spalio 10 d. audito ataskaita „Valstybės investicijų 2015 metais programos valdymas“ Nr. VA-P-60-9-16.
15. 2017 m. balandžio 10 d. valstybinio audito ataskaita „Valstybės investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą siekiant inovacijų augimo“ Nr. VA-P-50-1-7.
16. Agénor P., Canuto O., „Middle-Income Growth Traps“. *Policy Research working paper*, no. 6210, 2012, World Bank.
17. Annoni P., Dijkstra L., Gargano N. „The EU Regional Competitiveness Index 2016“, 2016.
18. Bachtler J., Begg I., Polverari L., Charles D. „Evaluation of the main achievements of Cohesion policy programmes and projects over the longer term in 15 selected regions“, *European Policies Research Centre* 2013.
19. Bachtler J., Martins J. O., Wostner P., Zuber P. „Towards Cohesion Policy 4.0: Structural Transformation and Inclusive Growth“, *Regional Studies Association*, 2017.

20. Boldrin, M., Canova, F. Regional Policies and EU Enlargement // Funck, B., Pizziti, L. (eds.) (2003) European Integration, Regional Policy, and Growth, Washington, D. C.: World Bank.
21. Cappelen *et al.* „The Impact of Regional Support on Growth and Convergence in the European Union“, *Journal of Common Market Studies* 41 (4), 2003, p. 621–644.
22. Commission Staff Working Document. Competitiveness in low-income and low-growth regions. The lagging regions report, SWD(2017) 132 final.
23. European Commission. Reflection Paper on the Future of EU Finances, 2017.
24. Doner R., Schneider B. R. „The Middle-Income Trap: More Politics than Economics“, *Doner & Schneider*, 2016.
25. DG EMPL „Support of European Structural and Investment Funds (ESI Funds) to the implementation of the Country Specific Recommendations and to structural reforms in Member States“, April 2017 / Lithuanian case study prepared by ESTEP.
26. DG REGIO. Prospects for the review of the EU 2020 Strategy, the Juncker Plan and Cohesion policy after 2020, 2015.
27. European Commission. European Innovation Scoreboard 2016.
28. ESTEP „2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio kultūrai vertinimas“, 2016.
29. ESTEP „2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio užimtumui ir kitiems Lietuvos ūki makroekonominiams rodikliams vertinimas“, 2016.
30. ESTEP „2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinimas“, 2016.
31. Finansų ministerijos makroekonominės prognozės 2017 m. kovas, 2017.
32. Fukuyama F. „Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy“, 2015.
33. Gill I., Raiser M. „Golden Growth: Restoring the Lustre of the European Economic Model“, *The World Bank*, 2012.
34. Hausmann R., Rodrik D., Velasco A. „Growth Diagnostics“, 2005.
35. Hausmann R., Klinger B., Wagner R. „Doing Growth Diagnostics in Practice: A ‘Mindbook’“, 2008.
36. Hall, R. E., Jones, C. I. (1999). „Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others?“ // *Quarterly Journal of Economics*.
37. Klenow P., Rodríguez-Clare A. „The Neoclassical Revival in Growth Economics: Has It Gone Too Far?“ , *NBER Macroeconomics Annual*, p. 73 – 114, 1997.
38. Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Šalies ataskaita. Lietuva 2017“, SWD(2017) 80 final.
39. Komisijos Baltoji knyga dėl Europos ateities, 2017 m. kovas.
40. Komisijos parengtas diskusijoms skirtas dokumentas dėl globalizacijos suvaldymo, 2017 m. gegužė.
41. Komisijos parengtas diskusijoms skirtas dokumentas dėl ekonominės ir pinigų sąjungos ateities, 2017 m. birželis.
42. Kuodis, R. „Valstybės ilgalaikis investavimas – kryptys ir principai“, 2017 m.
43. Kután *et al.* „European integration, productivity growth and real convergence“, *European Economic Review*. Volume 51, Issue 6, 2007, p. 1370–1395.
44. Lietuvos bankas „Lietuvos ekonomikos apžvalga“, 2016 m. gruodis, 2016.
45. Lietuvos investuotojų forumas „Lietuvos investuotojų pasitikėjimo indeksas (9) I ketvirtis“, 2017 m.
46. Midelfart-Knarvik, Karen Helen and Henry G. Overman (2002). „Delocation and European Integration: Is Structural Spending Justified?“, *Economic Policy*.
47. Mohl P, Hagen T. „Does EU Cohesion Policy Promote Growth? Evidence from Regional Data and Alternative Econometric Approaches“, *ZEW Discussion Papers*, 2008.
48. *OECD Economic Surveys: Lithuania*, March 2016.
49. *OECD Reviews of Innovation Policy: Lithuania 2016*, OECD Publishing, Paris.
50. Pieńkowski J., Berkowitz P. „Econometric assessments of Cohesion Policy growth effects: How to make them more relevant for policy makers?“, 2015.
51. Rodriguez-Pose, A., Garcilazo E. „Quality of Government and the Returns of Investment: Examining the Impact of Cohesion Expenditure in European Regions“, *OECD Regional Development Working Papers*, 2013/12, OECD Publishing, Paris, 2013.
52. Rudzkis R. „Lietuvos ūkio (ekonomikos) raidos iki 2027 m. prognozės“, 2017 m. kovas.
53. S. D’Costa, E. Garcilazo, J. Oliveira Martins, „Impact of Structural Reforms on Regional Growth: Distance to the Frontier Matters“, *SERC Discussion Paper 203*, 2016.
54. Schwab K. „The fourth industrial revolution“, 2014.
55. Sweco& BGI Consulting „Study on the expected results of Cohesion Policy in Estonia, Lithuania and Latvia within the programming period 2014–2020“.
56. Šeštoji Sanglaudos politikos ataskaita, 2014 m.

57. UAB PPM „2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos įgyvendinimo pažangos ir lėšų panaudojimo vertinimo ataskaita“, 2016.
58. VMI „VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga 2016“, 2016.
59. VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ „Reformų gairės konkurencingai Lietuvai“, 2016.
60. The European Committee of the Regions (CoR) „Future of Cohesion policy beyond 2020 - For a strong and effective European cohesion policy beyond 2020“, Draft opinion.
61. World Bank „World Development Report 2017: Governance and the Law, Washington“, DC: World Bank.
62. World Economic Forum „The Future of Jobs: Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution“, 2016.

Vertinimo metu atlikti interviu

- 2017 m. balandžio 18 d., Olga Celova, Ūkio ministerijos Europos Sąjungos paramos koordinavimo departamento Struktūrinės paramos politikos skyriaus vedėja
- 2017 m. balandžio 21 d., Aurimas Antanaitis, Finansų ministerijos Europos Sąjungos investicijų departamento ES sanglaudos politikos skyriaus vedėjas
- 2017 m. balandžio 21 d., Ana Stankaitienė, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Ekonomikos pažangos departamento direktorė
- 2017 m. gegužės 17 d., Andrius Valickas, Vidaus reikalų ministerijos Regioninės politikos departamento vyresnysis patarėjas
- 2017 m. gegužės 17 d., Ričardas Sabaliauskas, Vidaus reikalų ministerijos Regioninės politikos departamento Regioninės politikos strateginio koordinavimo skyriaus vedėjas

Vertinimo metu suorganizuotos ekspertinės diskusijos

- 2017 m. kovo 24 d. diskusija „Ilgalaikės Lietuvos ūkio raidos prognozės: ar ir kaip įgyvendinsime reformų scenarijų?“ (38 dalyviai, diskusijos rezultatai apibendrinti 2 priede)
- 2017 m. gegužės 16 d. diskusija „Evoliucija ar revoliucija: kaip investuosime ES fondų lėšas po 2020 m.“ (45 dalyviai, diskusijos rezultatai apibendrinti 3 priede)

1 PRIEDAS. VERTINIMO KLAUSIMŲ SĄRAŠAS IR TAIKYTŲ METODŲ PRISTATYMAS

Atsižvelgiant į vertinimo objekto apimtį (analizuojamos ES fondų intervencijos veiksmų programos lygmeniu) ir vertinimo tipą (tai poveikio vertinimas) atliekant analizę buvo derinami sudėtingi kiekybinės analizės metodai (ekonometrinis modeliavimas ir statistinė analizė) su teorija grįsto poveikio vertinimo (toliau – TGPV) metodais. Šių metodų tinkamumas vertinant konkrečiai ES fondų lėšų investicijų poveikį makroekonominiams rodikliams yra nurodomas įvairiose Komisijos metodinėse vertinimo gairėse bei akademinėje literatūroje. Lentelėje bendrai nurodoma, kokie vertinimo analizės metodai buvo taikomi, siekiant atsakyti į kiekvieną techninės specifikacijos klausimą.

Lentelė. Vertinimo uždavinių, klausimų, metodų ir priemonių sąsajos

Vertinimo uždavinys	Vertinimo klausimas	Analizės metodai	Metodų įgyvendinimo priemonės
9.1. Įvertinti būsimą 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikį pagrindiniams bendriesiems makroekonominiams rodikliams (užimtumui, nedarbo lygiui, darbo užmokesčiui, BVP (įskaitant BVP komponentes: namų ūkių vartojimo išlaidas, bendrąjį kapitalo formavimą ir užsienio prekybą), valdžios sektoriaus pajamoms (pagal pajamų rūšį), tiesioginėms užsienio investicijoms ir kt.) ir atskiroms ūkio/viešosios politikos sritims.	9.1.1. Kokie esminiai Lietuvos vidiniai faktoriai ir išorinės aplinkybės (tame tarpe ir Didžiosios Britanijos pasitraukimas iš ES) turi įtakos dabartiniam šalies ekonomikos vystymuisi?	Ekonometrinė analizė, statistinių duomenų analizė, ekspertinė diskusija, antrinių šaltinių analizė, ekspertinis vertinimas (prognozavimas)	Ekonometrinis modelis, Statistinių duomenų bazės, Pirmosios ekspertinės diskusijos programa
	9.1.2. Kiek ir kaip 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų investicijos prisidės prie makroekonominių rodiklių pokyčių (šalies, Sostinės ir Vidurio Vakarų NUTS 2 lygmens regionų, atskirų ūkio/viešosios politikos sričių, atskirų šalies regionų mastu): 9.1.2.1. pateikiant poveikio prognozę 2020 ir 2022 metams. pagal visą veiksmų programos investicijų paketą; 9.1.2.2. pateikti poveikio prognozę pamečiui nuo 2017 m. atsižvelgiant į kasmet augančią investuojamų lėšų sumą, t. y. koks poveikis bus 2017 m. pagal 2016 m. investicijų paketą; koks poveikis bus 2018 m. jei iki 2017 m. pabaigos investuosime 1 mlrd. Eur ir t. t.	Ekonometrinė analizė, stebėsenos duomenų (faktinių išmokėjimų projektų vykdytojams) analizė, statistinių duomenų analizė, intervencijos logikos ir priskyrimo analizė, ekspertinis vertinimas	Ekonometrinis modelis, Statistinių duomenų bazės, 2014–2020 m. ES fondų lėšų išmokėjimo duomenų agregavimas analizei reikalingais pjūviais
	9.1.5. Koks prognozuojamas 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis ekonominei Lietuvos konvergencijai su ES vidurkiu?	Netolygumų analizė, ekonometrinė analizė, intervencijos logikos ir prisidėjimo analizė, antrinių šaltinių analizė, ekspertinis vertinimas	Ekonometrinis modelis, Statistinių duomenų bazės, 2014–2020 m. ES fondų lėšų išmokėjimo duomenų agregavimas analizei reikalingais pjūviais
	<u>Papildomas klausimas:</u> Kokios svarbiausios priežastys, lemiančios Lietuvos ir atskirų jos regionų konvergenciją su ES vidurkiu?	Netolygumų analizė, antrinių šaltinių analizė, ekspertinis vertinimas	Statistinių duomenų bazės
	9.1.6. Koks prognozuojamas 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikis ekonominių ir socialinių skirtumų tarp Lietuvos regionų mažinimui?	Netolygumų analizė, ekonometrinė analizė, intervencijos logikos ir prisidėjimo analizė, ekspertinis	Ekonometrinis modelis, Statistinių duomenų bazės, 2014–2020 m. ES fondų lėšų išmokėjimo

2014-2020 m. ES fondų investicijų poveikio Lietuvos ūkiui ir plėtros prioritetų 2021-2027 m. vertinimo galutinė ataskaita

Vertinimo uždavinys	Vertinimo klausimas	Analizės metodai	Metodų įgyvendinimo priemonės
		vertinimas	duomenų agregavimas analizei reikalingais pjūviais
	9.1.4. Ar dabartinis lėšų paskirstymas pagal VP prioritetus optimalus, atsižvelgiant į numatomą poveikį? Kodėl?	Stebėsenos duomenų analizė, interviu, ekonometrinis modeliavimas, alternatyvų palyginimas, ekspertinė diskusija	Ekonometrinis modelis, Statistinių duomenų bazės, 2014–2020 m. ES fondų lėšų išmokėjimo duomenų agregavimas analizei reikalingais pjūviais, Antrosios ekspertinės diskusijos programa
	9.1.7. Išanalizuoti, ar EK nustatytos ir Lietuvos įvykdytos ex-ante sąlygos (parengti strateginiai dokumentai) prisideda prie efektyvesnio ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo. Ar pagal išankstines ex-ante sąlygas parengti strateginiai dokumentai bei veiksmų programoje nustatyti prioritetai atliepia svarbiausius Lietuvos vystymosi poreikius siekiant ekonominės ir socialinės sanglaudos? Pateikti siūlymus jų tobulinimui.	Antrinių šaltinių analizė, intervencijų logikos ir prisidėjimo analizė, interviu, ekspertinis vertinimas	Interviu respondentų sąrašas ir klausimynas
9.2. Atsižvelgiant į 2014-2020 m. ES fondų investicijas, išanalizuoti Lietuvos ūkio vystymosi tendencijas ir identifikuoti plėtros prioritetus po 2020 m. (nustatyti galimus investavimo scenarijus į visą Lietuvos teritoriją ir atskirai į kiekvieną NUTS 2 lygmens statistinį regioną).	9.2.1. Kokie pagrindiniai ilgalaikio ūkio augimo bei sanglaudos proceso vidaus ir išorės veiksniai bei apribojimai svarbūs dabar ir gali būti aktualūs po 2020 metų?	Įžvalga, antrinių šaltinių analizė (tarptautinių ir nacionalinių institucijų prognozės), ekspertinės diskusijos, ekspertinis vertinimas	Pirmosios ekspertinės diskusijos programa
	9.2.4.* Kokie galimi Lietuvos ūkio vystymosi scenarijai, jei laikotarpiu po 2020 m. nebūtų ES fondų investicijų?	Įžvalga, antrinių šaltinių analizė (tarptautinių ir nacionalinių institucijų prognozės), ekonometrinė analizė, ekspertinis vertinimas	Ekonometrinis modelis, Pirmosios ekspertinės diskusijos programa
	9.2.2. Kokie svarbiausi Lietuvos ūkio/viešosios politikos sričių vystymo (investavimo) prioritetai, atsižvelgiant į 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikį, laikotarpiu po 2020 m., siekiant tvaraus ekonomikos augimo ir socialinių bei ekonominių skirtumų tarp regionų mažinimo: 9.2.2.1. Lietuvoje, kaip viename NUTS 2 lygmens statistiniame regione; 9.2.2.2. Sostinės ir Vidurio Vakarų NUTS 2 lygmens statistiniuose regionuose (atsižvelgiant į ES investicijų intensyvumo skirtumus šiuose dviejuose statistiniuose regionuose).	Įžvalga, ekspertinės diskusijos, antrinių šaltinių analizė, interviu, ekonometrinė analizė, ekspertinis vertinimas	Ekonometrinis modelis, Statistinių duomenų bazės, Pirmosios ir antrosios ekspertinės diskusijos programos, Interviu respondentų sąrašas ir klausimynas
	9.2.3. Kokias pasirengimo (ex-ante) sąlygas tikslinga nustatyti išskirtiems prioritetams?	Antrinių šaltinių analizė, ekspertinės diskusijos, ekspertinis vertinimas	Pirmosios ir antrosios ekspertinės diskusijos programos, Interviu respondentų sąrašas ir klausimynas

* Vertinimo paslaugų techninėje specifikacijoje du vertinimo klausimai įrašyti tuo pačiu – 9.2.3 punktu, todėl šioje lentelėje numeracija yra patikslinta.

2 PRIEDAS. EKSPERTINĖS DISKUSIJOS „ILGALAIKĖS LIETUVOS ŪKIO RAIDOS PROGNOZĖS: AR IR KAIP ĮGYVENDINSIME REFORMŲ SCENARIJŲ“ APIBENDRINIMAS

2017 m. kovo 24 d. Finansų ministerijos organizuotos diskusijos tikslas buvo pristatyti ekonomikos analitikų įžvalgas dėl ilgalaikių Lietuvos ūkio raidos prognozių bei aptarti esmines reguliacines sąlygas ir investicines strategijas, kurios užtikrintų spartesnę Lietuvos ūkio augimą ilguoju laikotarpiu. Ekspertinė diskusija surengta, įgyvendinant vertinimą dėl 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio Lietuvos ūkiui ir plėtros prioritetų 2021–2027 m. (vertinimą atlieka UAB „ESTEP Vilnius“). Diskusijoje dalyvavo Lietuvos institucijų, atsakingų už ES fondų lėšų planavimą ir įgyvendinimą, atstovai, ekonomikos ekspertai ir akademikai (dalyvių sąrašas pateiktas šio apibendrinimo pabaigoje). Įžvalgas dėl ilgalaikių ūkio raidos prognozių pristatė Lietuvos banko valdybos pirmininko pavaduotojas prof. dr. Raimondas Kuodis, Vilniaus universiteto prof. habil. dr. Rimantas Rudzkis, ir „Danske Bank“ vyriausiasis Baltijos šalių ekonomistas Rokas Grajauskas. Įžvalgos pateikiamos šio apibendrinimo prieduose.

Diskusijos įžvalgos ir išvados:

➤ *Dėl ūkio plėtros scenarijų, prognozių ir reformų poreikio*

Vertinant Lietuvos ūkio plėtrą, reikėtų atkreipti dėmesį į pagrindinį Lietuvos ūkio raidą lėmusį veiksni – „europinės“ tvarkos įsigaliojimą. Buvo tikėta, kad dėl rinkos atsivėrimo reikšmingai išaugs investicijos, bet nebuvo aiškaus plano, kaip jas užtikrinti. Statistiniai rodikliai rodo, kad ekonomika per pastarąjį dešimtmetį augo, tačiau augimas nereikalavo ypatingų pastangų. Augimą skatino eksportas. Bendras Lietuvos eksporto šuolis buvo nemažas, tačiau atsižvelgiant į kitus veiksnius (tokius kaip šalies dydis, rinkos atsivėrimas), šis **augimas nebuvo išskirtinis**. Be to, praradus didelę Rusijos rinkos dalį, eksportas krito.

Paskutiniaisiais metais BVP augimas yra akivaizdžiai sulėtėjęs ir ekonomistai neprognozuoja, kad augimas bus greitesnis, todėl vyks lėtesnė ekonominė konvergencija. Esminis dabartinės ekonomikos vystymosi bruožas yra tas, kad Lietuva yra pasiekusi **vidutinių pajamų spąstų ribą**. Į ją jau pateko tokios šalys, kaip Ispanija, Graikija, Portugalija, Slovakija. Kita vertus, yra ir gerosios praktikos pavyzdžių, tokių kaip Airija, kurios sėkmė lėmė tikslingos priemonės užsienio investicijoms skatinti (tokios kaip pelno mokesčio sumažinimas), o taip pat ir kiti specifiniai faktoriai (tokie kaip neformalūs santykiai su JAV investuotojais, kuriuos įgalino milžiniška išeivių iš Airijos bendruomenė JAV). Specifiniai faktoriai demonstruoja ir gerosios praktikos perėmimo ribas.

Apibendrinant ekonomikos ekspertų prognozes, galima teigti, kad laikotarpiu **po 2020 m. ekonomikos augimo nebus, jeigu nebus vykdomos reformos**. Evoliuciniai, nedideli pokyčiai (tokie kaip kiek liberalesnė darbo rinka, aukštojo mokslo sistema labiau orientuota į verslo poreikius) užtikrintų 1–2 proc. BVP augimą. Esminiai pokyčiai (ryžtinga viešojo sektoriaus pertvarka, konkurencingumo šuolis) galėtų sukurti 5 proc. BVP augimą. Ši – didesni – BVP augimą galėtų užtikrinti reformos, nukreiptos į tris pagrindinius BVP augimą lemiančius veiksnius: **užimtumo/ darbo jėgos didinimą, investicijų skatinimą bei efektyvumo priedu sukūrimą**. Darbo jėgos trūkumo klausimą padėtų spręsti užsienio darbuotojų imigracijos skatinimas; investicijų trūkumą – mokesčių, lankstesnio darbo reglamentavimo priemonės; postūmį efektyvumui sukurtų

didesnės pridėtinės vertės gamyba, inovacijų kūrimas. **Švietimo sistemos reforma**, didinant jos atitikimą rinkos poreikiams, yra esminis veiksnys suteikiant postūmį visiems trims ekonomikos augimo veiksniams.

Atsižvelgiant į ekonominius iššūkius, reikia „auginti / didinti Lietuvos ekonomikos pyragą, o ne tiesiog kitaip jį perskirstyti“. Spartaus ekonomikos augimo scenarijus yra būtinas, ypatingą dėmesį skiriant efektyvumo dedamajai – tiek privačiame, tiek viešajame sektoriuje.

➤ ***Dėl augimą lemiančių/ ribojančių veiksnių***

Vidiniai veiksniai. Pagrindinis ūkio raidą ateityje ribosiantys veiksnys – **mažėjantys (ir iš esmės jau išsemti) laisvos darbo jėgos resursai dėl migracijos bei besikeičiančios gyventojų amžiaus struktūros**. Demografinės tendencijos rodo, kad netrukus trūks visų sričių specialistų – mažėja bendras darbingo amžiaus žmonių skaičius. Šiai problemai turi būti teikiamas prioritetas. Siekiant ją spręsti, reikia liberalizuoti darbo rinką bei skatinti darbuotojų imigraciją iš trečiųjų šalių, konkrečiai Ukrainos¹⁰⁷.

Demografiniai pokyčiai kuria ir kitokio pobūdžio iššūkius. Lietuvos visuomenė sensta ir ateityje dar greičiau sens. Senėjančios visuomenės poreikiai, tokie kaip didėjantis sveikatos paslaugų poreikis, turėtų orientuoti dabarties investicinius sprendimus.

Lietuvoje, lyginant su kitomis šalimis, – **žemas investicijų lygis**. Pagrindinis užsienio investicijas lemiantis veiksnys – tinkamų specialistų, tinkamos kvalifikacijos žmonių pakankamumas, taip pat – paslaugų verslui įvairovė. Lietuvoje stebimas akivaizdus švietimo sistemos neatitikimas rinkos poreikiams. Konkretus rezultatas – IT specialistų trūkumas.

Lietuva susiduria su kompleksiniais iššūkiais, kurių sprendimas reikalauja derinti prieštaringas priemones, pvz. pajamų nelygė lemia poreikį didinti perskirstymą (taikyti progresyvinius mokesčius), kita vertus, orientavimasis į aukštesnės pridėtinės vertės gamybą kuria poreikį pritraukti aukšto lygio specialistus (o jam trukdytų didesnio perskirstymo priemonių taikymas). Sprendimui turi būti apgalvoti ir tikslūs - pvz. galimos konkrečios mokesstinės lengvatos, skirtos talentų į Lietuvą susigrąžinimui.

Išoriniai veiksniai. Lietuvos plėtrai įtakos turės ir pasaulinės ekonomikos tendencijos, tokios kaip naujos pasaulinės krizės rizika, IV pramonės revoliucija, Kinijos megaprojektai, kurioms reikėtų ruoštis ir jas išnaudoti – viena vertus, būti atsargiems, nedidinant trumpalaikių skolų ir kuriant rezervinį fondą, kita vertus, prisitaikyti prie kintančių darbo rinkos ir išsilavinimo paklausos pokyčių.

➤ ***Dėl tikėtino ES fondų lėšų mažėjimo po 2020 m.***

Nepaisant mažėjančių ES fondų lėšų Lietuvai, jos išliks svarbiu ekonomikos augimą skatinančiu veiksniu ir po 2020 metų. Jei Lietuva nebegautų ES fondų lėšų, labiausiai nukentėtų trys sektoriai: videntvarkos ir atliekų (E sektorius), asociacijų veiklos (S sektorius) bei statybų (F sektorius). Lyginant pagal ES fondų lėšų dydį sektorių apyvartoje 2010–2014 m. laikotarpiu būtent šiuose sektoriuose ES fondų finansavimas sudarė didžiausią dalį (atitinkamai 25,4%, 21,0% ir 18,9%). Palyginimui, tuo pačiu laikotarpiu apdirbamosios pramonės (C sektoriaus) apyvartoje ES fondų finansavimas sudarė 0,3%, didmeninės ir mažmeninės prekybos (G sektoriaus) – 0,5%, o energetikos (D sektoriaus)– 1%.

¹⁰⁷ Kitu atveju (dabartinėmis sąlygomis), šie darbuotojai įdarbinami Lenkijoje, dirba Lietuvoje, ir tokiu būdu prarandami ir mokesčiai, ir BVP.

➤ **Dėl ūkio plėtros prioritetų ir prioritetinių sektorių**

Lietuva turi pakankamai gerą **gamtinį kapitalą ir infrastruktūrą**. Tačiau patenkinus bazinius poreikius, kyla poreikis atliepti aukštesnius – investuoti į žmogiškąjį kapitalą, išsilavinimą, mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą (MTTP). Švietimas ir mokslas – prioritetinė investavimo sritis. Tačiau šioje srityje reikia pasirinkti tinkamas konkrečias investavimo kryptis. Investuojant į specialistų rengimą, kyla rizika, kad jie gali emigruoti. Alternatyva – teikti prioritetą investicijoms į mokslinius tyrimus ir patentus (tai rezultatai, kurie lieka šalyje).

Pagrindiniai Lietuvos ekonomikos augimą užtikrinantys sektoriai yra apdirbamoji pramonė ir transportas (kuris po Rusijos rinkos praradimo pradėjo trauktis). Tačiau ateityje neabejotinai laukiamas **sveikatos priežiūros sektoriaus** augimas. Lietuvoje šio sektoriaus sukuriame pridėtinė vertė BVP struktūroje kol kas siekia tik 3 proc. . Neišvengiamą šio sektoriaus augimą galima tinkamai išnaudoti eksportuojant sveikatos priežiūros paslaugas.

Per mažai dėmesio skiriama ketvirtai¹⁰⁸ kapitalo rūšiai – socialiniam kapitalui. **Mažas socialinis kapitalas – viena rimčiausių Lietuvos problemų**. Reikėtų skirti daugiau dėmesio tinkamoms jo didinimo iniciatyvoms.

Akcentuota energetikos sektoriaus svarba. Nors energetikos sektoriaus dalis ekonomikoje yra santykinai nedidelė lyginant su kitais sektoriais, pvz. apdirbamąja pramone (2,4 ir 11 proc.), ji įvardinta kaip sudaranti prielaidas kitų sektorių plėtrai. Tačiau Lietuva šioje srityje susiduria su svarbiais iššūkiais: energijos efektyvumas yra 1,8 karto mažesnis nei ES vidurkis¹⁰⁹; lieka atviras klausimas, kaip Lietuva įgyvendins 2050 m. keliamą tikslą visiškai atsisakyti iškastinio kuro; taip pat klausimas dėl to, kiek elektros energijos Lietuva turi gaminti pati, ar kokią dalį galėtų importuoti. Sektoriaus tikslus ir perspektyvas vertėtų analizuoti technologinės pažangos, kuri atveria naujas galimybes, kontekste (pvz. laukiamas proveržis akumuliatorių gamyboje, sudarysiantis prielaidas plačiau naudoti alternatyvius energijos šaltinius, tokius kaip saulė ar vėjas). Šiame kontekste taip pat svarbu atsakyti į klausimą, kokie yra investavimo prioritetai šioje srityje, ar tikslinga finansuoti projektus atsiperkančius tik po daugelio metų. Diskusijoje akcentuotas tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas sprendžiant energetikos klausimus.

Tik ekonominė analizė rodo, kad toliau investuoti į daugelį Lietuvos teritorijų nėra efektyvu. **Didesnę naudą dėl masto ekonomijos sukurtų investicijos į gyvybingus ekonominius centrus**. Kita vertus, galima ieškoti ir kitų racionaliai pagrįstų regioninių sprendimų mažesniems miesteliams (pvz. Molėtams) suteikiant ne ekonominio augimo, bet kitas funkcijas – didesnių miestų (Vilniaus, Utenos) gyvenamųjų vietovių, rekreacijos. Renkantis šią kryptį, tikslinga būtų kurti transporto infrastruktūrą, užtikrinant gerą jų tarpusavio susisiekimą.

➤ **Dėl vertinimo ir kaštų naudos analizės taikymo valstybės investicijų planavime**

Siekiant racionalių ir ekonominiu požiūriu efektyvių sprendimų, būtinas viešosios politikos vertinimas. Lietuvoje jis nėra pakankamas. Kaštų naudos analizė taikoma klaidingai: kaštai paverčiami nauda, „žaidžiama“ multiplikatoriais, analizė tikslingai

¹⁰⁸ Fizinis, finansinis, žmogiškas ir socialinis kapitalas

¹⁰⁹ Tačiau jį užprogramuoja žemas BVP ir fiksuoti automobilių suvartojamos energijos ir panašūs kaštai, taigi problema mažesnė, nei atrodo.

falsifikuojama. Netinkamas vertinimas lemia tai, kad ES fondų lėšos tiesiog „įsisavinamos“ nesukuriant ilgalaikės naudos. Konkretūs pavyzdžiai – perinvestavimas vandentvarkos, energetikos srityje, perteklinė infrastruktūra apskritai. Investicijos tik pagreitina šių sričių žlugimą, nes kuria papildomo finansavimo poreikį infrastruktūrai išlaikyti. Kitas pavyzdys – neoptimalaus mokyklų tinklo išlaikymas. Tinkama analizė parodytų, kad pavėžėjimo paslaugos teikimas būtų optimalesnis sprendimas.

Tačiau būtų klaida manyti, kad investicijos į infrastruktūrą nebereikalingos – perteklinė infrastruktūra nėra *gera* infrastruktūra.

Lietuvoje vertinimo įrankiai jau sukurti, tačiau sistemoje trūksta paskatų, pilietiškumo ir gebėjimų tuos įrankius taikyti. Reikėtų kurti paskatas ir sankcijas, siekiant šiuos įrankius realiai panaudoti. Viena iš galimybių – sukurti vyriausybės strateginio vertinimo komitetą investicinių projektų įvertinimui.

Kitas svarbus veiksnys, trukdantis priimti ekonominiu požiūriu efektyvius sprendimus – tai politinės paskatos. Politikai savo sprendimais „perka“ rinkėjų palaikymą. Politinis 4 m. ciklas akivaizdžiai jaučiamas ir ES struktūrinių fondų planavime ir įgyvendinime. ES fondų investicijas į infrastruktūrą politikai naudoja kaip priemonę ekonomikai skatinti. Tačiau greitas pinigų įsisavinimas ir įliejimas į ekonomiką nesukuria ilgalaikio efekto. Politinis motyvas yra lemiantis veiksnys ir diskusijoje dėl regioninės politikos ateities.

➤ ***Dėl prioritetų nustatymo ir pokyčių technologijų***

Daugelis ekonomikos plėtrą ribojančių veiksnių, nepakankamo viešojo sektoriaus efektyvumo problemų įvardijami jau ne pirmą kartą ir buvo kartojami ankstesnių programinių laikotarpių diskusijose. Kyla klausimas, kodėl problemos lieka tokios pačios, ar Lietuva veikia netinkamai ir nesugeba sukurti teigiamo efekto.

Besikartojančias problemas, visų pirma, galima paaiškinti politinio konsensuso dėl prioritetų ir jų įgyvendinimo priemonių trūkumu ir – svarbiausia – politinės logikos nulemtomis paskatomis daryti ne tai, kas reikalingiausia ir efektyviausia. Suderinti investicijų efektyvumo imperatyvą ir politinę logiką – rimčiausias iššūkis. Jį sunkiai sprendžia daugelis Pietų ir Vidurio Europos valstybių, naudojančių didžiąsias dalis ES struktūrinių fondų lėšų.

Produktyvioms investicijoms reikia daug sąlygų. **Pirmiausia – efektyvinti viešojo sektoriaus veiklą, sukurti tinkamą, pastovią ir suprantamą reguliacinę ir mokesstinę aplinką smulkiam ir vidutiniam verslui.** Svarbus viešojo-privataus sektoriaus santykio klausimas. Dalį viešųjų paslaugų galima teikti naudojant viešojo-privataus sektoriaus partnerystes, panaikinant perteklinius apribojimus ir reguliacines kliūtis. Valstybė turėtų investuoti ten, kur neinvestuoja privatus sektorius - į ilgalaikius projektus. Taip pat reikia sutvarkyti viešuosius pirkimus. Dar viena viešojo sektoriaus silpnybė – žmoniškųjų kompetencijų trūkumas. Gebėjimas greitai prisitaikyti prie pokyčių tampa svarbiu viešojo sektoriaus efektyvumo veiksmu.

Tačiau vien sutarimo dėl prioritetų gali nepakakti. Reikia ieškoti tinkamų įgyvendinimo sprendimų, atsižvelgiant į dvejopo pobūdžio ribojančius veiksnius – ekonomines aplinkybes ir politinius interesus. **Dabartinėje situacijoje trūksta strateginio planavimo, didesnę svarbą skiriant pokyčio technologijoms, o ne vizijoms – reikalingi atsakymai į klausimą „kaip“.** Ekspertai, analizuodami situaciją, siūlo idealius teorinius sprendimus, nepasiūlydami įgyvendinimo būdų. Reikėtų ieškoti galimybių, kaip bent priartėti prie racionalių, ekonomiškai naudingiausių sprendimų, derinant politinius interesus su ekonomine kaštų naudos analize. Taip vadinamas „*second best*“ pasirinkimas,

derinant ir atsižvelgiant ne tik į ekonominius, bet ir politinius apribojimus, yra vienintelis įmanomas scenarijus.

Kitų šalių gerosios praktikos pavyzdžių tiesiogiai pritaikyti Lietuvoje dažnai neįmanoma, nes jie dažnai remiasi vienkartiniais sprendimais ar specifinėmis aplinkybėmis, pvz. Airijos eksporto mastą išaugino JAV technologijų kompanijų investicijos ir registravimas šioje šalyje. Jas pritraukti padėjo gausi ir įtakinga airių bendruomenė JAV. **Lietuvoje trūksta „pilotavimo“, išbandymo, patikrinant, kas veikia konkrečiame kontekste.** Reikalinga ieškoti praktinių „*second best*“ sprendimų, tinkamų konkrečiose situacijose. Pavyzdžiui, Graikijoje¹¹⁰ fiskalinį deficitą sumažino perėjimas nuo atsiskaitymų grynaisiais pinigais prie elektroninių mokėjimų ir dėl to išaugęs mokesčių surinkimas.

¹¹⁰ O ji panaši į Lietuvą savo šešėlinės ekonomikos dydžiu bei mažu socialiniu kapitalu.

3 PRIEDAS. EKSPERTINĖS DISKUSIJOS „EVOLIUCIJA AR REVOLIUCIJA: KAIP INVESTUOSIME ES FONDŲ LĖŠAS PO 2020 M.?” APIBENDRINIMAS

2017 m. gegužės 16 d. Finansų ministerija kartu su UAB „ESTEP Vilnius“ organizavo ekspertinę diskusiją „Evoliucija ar revoliucija: kaip investuosime ES fondų lėšas po 2020 m.?", kurios tikslas buvo aptarti galimas 2021–2027 m. ES fondų investavimo Lietuvoje gaires: aktualias investavimo kryptis visoje Lietuvoje ir atskiruose Sostinės ir Vidurio-Vakarų Lietuvos regionuose, investicinių programų rengimo ir įgyvendinimo būdus bei kitus aktualius klausimus. Ši diskusija yra Finansų ministerijos inicijuoto 2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio Lietuvos ūkiui ir plėtros prioritetų 2021–2027 m. vertinimo dalis. Iš viso renginyje dalyvavo 45 dalyviai (sąrašas pridedamas). Diskusiją vedė Finansų ministerijos ES investicijų departamento direktorius Ramūnas Dilba.

Renginys buvo padalintas į dvi dalis: pirmoje dalyje sveikinimo žodį tarė Finansų viceministrė Loreta Maskalioviėnė, o galimas ES fondų lėšų investavimo gaires Lietuvoje 2021–2027 m. laikotarpiu pristatė vertinimo vadovas dr. Klaudijus Maniokas. Antroji ir pagrindinė renginio dalis buvo skirta dalyvių diskusijai apie ES fondų lėšų investavimo kryptis po 2020 metų, investicinės programos rengimo ir įgyvendinimo būdus.

Diskusijos apibendrinimas

Tikėtina, kad dėl Brexit proceso Europos Komisija vėluos pateikti pasiūlymus dėl naujos ES finansinės perspektyvos, tačiau nacionaliniame lygmenyje rengtis kitam ES finansiniam laikotarpiui reikia, nelaukiant Komisijos iniciatyvos. Komisijos vėlavimas kaip tik suteikia galimybę geriau atlikti „namų darbus“ ir pabandyti ES fondų investicijas suprogramuoti kitaip nei ligi šiol, t. y. labiau įgalinti regionus ir investicijų planavimą vykdyti remiantis požiūriu „iš apačios į viršų“ (angl. *bottom-up*). Toks planavimo būdas atrodo tinkamesnis ir dėlto, kad Lietuvoje stiprėja vidinės divergencijos procesas, o Sostinės plėtros prioritetai labai skiriasi nuo likusios Lietuvos teritorijos. Be to, ir ES fondų asignavimų 2021–2027 m. modeliavimo rezultatai rodo, kad planuojant ES fondų lėšas atskirai dviems NUTS-2 lygmens regionams Lietuvoje (Sostinės ir Vidurio-Vakarų) finansinis paketas būtų didžiausias (skaičiuojant pagal dabartinę 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų lėšų paskirstymo tarp ES regionų metodiką). Kita vertus, svarbu ne tiek finansinių išteklių maksimizavimas, kiek kokybiškas strateginis planavimas, t. y. tinkamas svarbiausių spręstinių problemų visoje Lietuvoje ir atskirose teritorijose nustatymas ir aiškus įsivertinimas, nuo kokių sąlygų (investicinių, reguliacinių, mokestinių, komunikacinių ar kitų) jos priklauso. Vieningu strateginiu pagrindu investicijų planavimui galėtų tapti peržiūrėtas Lietuvos teritorijos bendrasis planas, tokiu būdu būtų užtikrintas kompleksinis erdvinis požiūris į teritorijų plėtrą ir visų viešųjų išteklių sutelkimas bei koordinavimas. Jei būtų rengiamas naujas strateginis dokumentas, jis turėtų būti maksimaliai trumpas, su aiškiais operaciniais tikslais. Turinio prasme atspirties tašku programavimui galėtų tapti Seime 2017 m. kovą priimtas nutarimas dėl demografijos, migracijos ir integracijos procesų valdymo, skatinantis parengti atitinkamą strategiją ir priemones, skatinančias gimstamumą, reemigraciją, ugdymo ir švietimo plėtrą, didesnę užimtumą ir gebėjimus persikvalifikuoti, t. y. pagrindiniu investicijų objektu 2021–2027 m. programavimo laikotarpiu reikėtų laikyti žmogų.

Viena iš rizikų, galinčių riboti sėkmingą ES fondų programavimą 2021–2027 m. laikotarpiui yra ta, kad retorika diskusijose dažnai būna revoliucinga (apie būtinus pokyčius ir inovacijas viešųjų investicijų planavime bei įgyvendinime), tačiau praktika

geriausiu atveju yra evoliucinė. Labiausiai radikalesnes viešąsias reformas paskatina ne nacionaliniai susitarimai, o tarptautinių institucijų (TVF, Europos Komisijos, OECD) rekomendacijos. Todėl ir 2021–2027 m. ES fondų programavimą tikslinga pradėti nuo vidinių investicijų prioritetų nustatymo, tačiau išoriniai tarptautinių organizacijų patarimai gali sustiprinti derybines pozicijas efektyvesniems sprendimams priimti. Tikslinga labiau sieti programavimą ir veiksmų programos įgyvendinimą su Europos semestru bei Europos Komisijos rekomendacijomis Lietuvai, kurios jau kurį laiką išlieka panašios, t. y. akcentuojamas poreikis spręsti du pagrindinius ilgalaikius iššūkius, kurie riboja tolesnį šalies augimą (darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimą ir nepakankamą produktyvumo augimą). Reformų apmatai, numatyti Vyriausybės programos įgyvendinimo priemonių plane, gali būti laikomi reguliacinėmis naujo programinio laikotarpio ex-ante sąlygomis.

Diskusijų dalyvių nuomonės dėl poreikio skatinti regionų specializaciją išsiskyrė, tačiau buvo pritarta minčiai, kad urbanizacijos plėtra yra tvarios ekonomikos užtikrinimas, todėl reikėtų labiau skatinti vidinę šalies migraciją. Lietuvos regioninė politika turėtų būti įgyvendinama išgryninant funkcinis Lietuvos regionus bei stiprinant miesto ir gretimų teritorijų tinklinius transporto ir paslaugų ryšius. Siekiant sėkmingų investicijų savivaldybėse svarbu spręsti įstatymines teritorinių planų rengimo, žemės panaudojimo problemas.

Dalyviai sutarė, kad naujame programiniame laikotarpyje reikėtų plėsti finansinės inžinerijos priemones, mažinti subsidijų dydį, diferencijuoti jį skirtingų savivaldybių pareiškėjams, atsižvelgiant į konkrečios savivaldybės ekonominio-socialinio išsivystymo skirtumus. Mažesnės dotacijos – viena iš priedaidų, kuri paskatintų investuoti į efektyvesnius, didesnę grąžą duodančius projektus, vengti perteklinės infrastruktūros finansavimo.

Pagrindiniai diskusijos dalyvių teiginiai

Diskusijos dalyvis (-ė)	Pagrindiniai teiginiai
Loreta Maskaliovienė, Finansų viceministrė	<ul style="list-style-type: none"> • Diskutuojant apie naująjį ES finansinį laikotarpį, nereikėtų prisirišti prie finansavimo šaltinių. Svarbu turėti strategiją ir planą, ką norime pasiekti Lietuvoje ir atskiruose regionuose (Druskininkų miesto vizijos sėkmingo įgyvendinimo pavyzdys), o finansavimo šaltiniai yra antraeilis klausimas. • Vyriausybės programos įgyvendinimo priemonių plane numatytas reformas galima laikyti reguliacinėmis naujo programinio laikotarpio ex-ante investicijų sąlygomis.
Ramūnas Dilba, Finansų ministerijos ES investicijų departamento direktorius	<ul style="list-style-type: none"> • Svarbu ne tiek finansinių išteklių maksimizavimas, kiek kokybiškas strateginis planavimas, t. y. tinkamas svarbiausių sprendinių problemų visoje Lietuvoje ir atskirose teritorijose nustatymas ir aiškus įšivertinimas, nuo kokių sąlygų (investicinių, reguliacinių, mokesčių, komunikacinių ar kitų) jos priklauso. • ES fondų investicijos turėtų būti skiriamos konkrečių pokyčių, dėl kurių susitarta nacionaliniu lygmeniu, įgyvendinimui („pokyčių“ krepšelio finansavimas).
Osvaldas Šmitas, Ūkio ministerijos Ūkio plėtros departamento direktorius	<ul style="list-style-type: none"> • Siekiant susitarti dėl reformų įgyvendinimo ir jų finansavimo yra aktualu ES fondų investicijų planavimą ir įgyvendinimą labiau susieti su

	<p>Europos semestru bei Europos Komisijos rekomendacijomis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Du pagrindiniai Europos Komisijos iššūkiai Lietuvai, kuriuos būtina spręsti: ūkio produktyvumo mažėjimas bei darbingo amžiaus žmonių mažėjimas.
Ana Stankaitienė, LR Vyriausybės kanceliarijos Ekonomikos pažangos departamento direktorė	<ul style="list-style-type: none"> • Komisijos vėlavimas rengiantis 2021–2027 m. finansiniam laikotarpiui suteikia galimybę geriau atlikti „namų darbus“ ir pabandyti ES fondų investicijas suprogramuoti kitaip nei ligi šiol, t. y. labiau įgalinti regionus ir investicijų planavimą vykdyti remiantis požiūriu „iš apačios į viršų“. Stiprūs, vizijas turintys ir įgalinti regionai yra vienas iš svarbiausių tikslų, norint sėkmingai įgyvendinti ES fondų investicijas. • Pagrindinis investicijų objektas 2021–2027 m. programavimo laikotarpiu – individas.
Gvidas Dargužas, UAB „Viešųjų investicijų plėtros agentūra“ direktorius	<ul style="list-style-type: none"> • Svarbu sutarti, kas nacionaliniame lygmenyje bus laikoma 2021–2027 m. ES fondų investicijų programavimo strateginiu pagrindu. Svarbu ne finansavimo šaltinis (ES, nacionalinio biudžeto ar privačios lėšos), o aiški investavimo strategija. Derybos su Europos Komisija vyks greičiau, kai patys turėsime aiškią plėtros viziją ir sutarimą, ką norime pasiekti investicinėmis priemonėmis.
Giedrius Viliūnas, Švietimo ir mokslo viceministras	<ul style="list-style-type: none"> • Reformuota švietimo sistema – svarbus investicijų pritraukimo veiksnys. Norint Lietuvai ir jos regionams pritraukti investicijas į mažesnius miestus ir miestelius – būtina gerinti švietimo lygį bei skatinti urbanizacijos plėtrą regionuose. Lietuvai privaloma sukurti modernią mokytojų rengimo sistemą, kuri paruoštų šiuolaikinių švietimo lygį atitinkančius specialistus bei būtų lanksti, reaguojant į rinkos pokyčius. Tai ypač aktualu kalbant apie aukštojo mokslo reformą, kuri prisitaikytų prie visuomenės poreikių ir rengtų aukšto lygio specialistus. Tačiau, aukštojo mokslo reformos klausimu, ES fondų investicijos nėra tokios svarbios. Šiuo atžvilgiu, kur kas svarbiau yra nacionalinės investicijos ir teisingi politiniai sprendimai.
Gintarė Šakalytė, Sveikatos apsaugos viceministrė	<ul style="list-style-type: none"> • Sveikatos sritis yra horizontalus prioritetas, kuris siejasi ir su regionais, ir su inovacijomis, ir su švietimu. Kokybiškos sveikatos paslaugos turi būti prieinamos visuose Lietuvos regionuose, o šių paslaugų kokybę sunku užtikrinti be pakankamo finansavimo, investicijų į inovacijos sveikatos srityje, naujų specialistų rengimo. Todėl naujame ES finansiniame laikotarpyje reikės rasti sprendimą, kaip optimizuojant viešųjų paslaugų (sveikatos, švietimo, socialinių paslaugų) tinklą užtikrinti paslaugų kokybę ir prieinamumą visoje Lietuvos teritorijoje.

<p>Eitvydas Bingelis, Socialinės apsaugos ir darbo viceministras</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Turėti gerą strateginį pagrindą ES investicijų planavimui ir įgyvendinimui yra labai svarbus, tačiau dar svarbiau „užrakinti“ investicijų strategiją, kad jos neįtakotų skirtingi politiniai ciklai. • ES fondų investicijų įgyvendinimas turėtų būti pagrįstas regionine specializacija. Regionuose dirbantys verslininkai, valdžios atstovai privalo kurti abipusį ryšį su gyventojais ir vystyti išskirtines, konkrečiam regionui tinkančias vizijas („nereikia pamiršti unikalių 60 savivaldybių istorijų“).
<p>VšĮ „Investuok Lietuvoje“ vadovas Mantas Katinas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Inovatyvi ekonomika reikalauja išsilavinusių specialistų, o tokių šiuo metu gali pasiūlyti tik trys Lietuvos miestai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda), todėl tvariai Lietuvos plėtrai yra būtinas urbanizacijos skatinimas. • Regioninė specializacija padėtų išgryninti ekonominių regioninių centrų vystymo strategiją. Aiški regioninė ekonominė politika padėtų atsakyti ir į klausimą dėl aukštojo mokslo reformos bei aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo (žinant regiono specializaciją būtų aišku, kokius specialistus tikslinga rengti tame regione).
<p>Inesis Kiškis, Aplinkos ministerijos ES paramos administravimo departamento direktorius</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Labiausiai viešąsias reformas paskatina ne nacionaliniai susitarimai, o tarptautinių institucijų (TVF, Europos Komisijos, OECD) rekomendacijos, tačiau jas svarbu tinkamai įgyvendinti. • Ilgalais tam tikro sektoriaus subsidijavimas yra kenksmingas pačiam subsidijų gavėjui, nes prarandamos paskatos efektyvumo paieškoms (Lietuvos vandentvarkos sektoriaus finansavimo ES lėšomis pavyzdys). • Naujame finansiniame laikotarpyje svarbu mažinti paramos intensyvumą ir plėsti finansų inžinerijos priemones.
<p>Andrius Valickas, Vidaus reikalų ministerijos Regioninės politikos departamento vyresnysis patarėjas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Naujo laikotarpio ES fondų lėšų programavimą tikslinga pradėti nuo regioninės tinklų analizės ir funkcinių regionų išgryninimo. Pragmatiškiau būtų centriniu lygmeniu nuspręsti, kas naujame programiniame laikotarpyje nebebus finansuojama (o tą galima išsigryninti per regioninių išteklių ir infrastruktūros optimizaciją) ir tuomet jau perduoti iniciatyvą į regioninį lygmenį.
<p>Rimantas Čapas, Lietuvos savivaldybių asociacijos direktoriaus pavaduotojas – patarėjas savivaldybių finansų ir ekonomikos klausimais</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 2021–2027 m. ES finansinėje perspektyvoje Lietuvos suskirstymas į du statistinius regionus (Sostinės ir Vidurio- vakarų Lietuvos) padėtų maksimizuoti išmokų iš ES fondų dydį. Tačiau Sostinės regionas turi akivaizdžių socialinės-ekonominės sanglaudos problemų – Vilniaus apskritis yra labiausiai diferencijuotas regionas

	<p>visoje Lietuvoje. Todėl svarbu turėti planą, leisiantį sumažinti Vilniaus apskrities savivaldybių atsilikimą nuo Vilniaus miesto savivaldybės.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reikėtų skatinti ne regionų specializaciją konkrečioje srityje, bet gebėjimus būti universaliais ir lanksčiais.
<p>Jekaterina Šarmavičienė, Centrinės projektų valdymo agentūros Viešosios ir privačiosios partnerystės skyriaus viršininkė</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Svarbu ne tiek finansinių išteklių maksimizavimas, kiek kokybiškas strateginis planavimas. Vieningu strateginiu pagrindu investicijų planavimui galėtų tapti peržiūrėtas Lietuvos teritorijos bendrasis planas, tokiu būdu būtų užtikrintas kompleksinis erdvinis požiūris į teritorijų plėtrą ir visų viešųjų išteklių sutelkimas bei koordinavimas. • Regionų sektorinė specializacija dabartiniame globalios ekonomikos kontekste yra netikslinga. Specializaciją reikia suvokti kaip gebėjimą būti lankstiems ir prisitaikyti prie naujų rinkos poreikių.
<p>Klaudijus Maniokas, ESTEP valdybos pirmininkas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Viena iš rizikų, galinčių riboti sėkmingą ES fondų programavimą 2021–2027 m. laikotarpiui yra ta, kad retorika diskusijose dažnai būna revoliucinga (apie būtinus pokyčius ir inovacijas viešųjų investicijų planavime bei įgyvendinime), tačiau praktika geriausiu atveju yra evoliucinė. Todėl ES fondų lėšų koncentracija tam tikrose srityse ar teritorijose politiškai neįmanoma, nors ekspertiškai ir rekomenduotina. Nauju programiniu laikotarpiu ES investicijos turėtų būti labiau pragmatiškos, įvertinant, kas Lietuvoje lemia per mažą investavimą konkrečioje srityje ar teritorijoje (paklausos ar pasiūlos pusė)? Investiciniai prioritetai turėtų būti orientuoti į konkrečios problemos (emigracijos, visuomenės senėjimo ir pan.) sprendimą. Taip pat turi būti nustatytos investicijų sėkmės prielaidos, kurios turi apimti ir investavimo paskatų mechanizmą, nes be paskatų ir geriausios investicinės programos gali tapti nesėkmingomis.

4 PRIEDAS. EKONOMETRINIS MODELIS IR FINANSINIAI DUOMENYS

Ekonometrinis modeliavimas buvo vienas iš svarbiausių šio vertinimo metodų, kurio analizės rezultatais grindžiami atsakymai į 8 iš 11 vertinimo klausimų. Įsibėgėjant 2014–2020 m. veiksmų programos įgyvendinimui bei siekiant efektyviai investuoti ir užtikrinti nuolatinę ES fondų lėšų poveikio Lietuvos ekonomikai stebėseną ir analizę, būtinas išsamus ekonometrinis ūkio modeliavimas. Todėl atsižvelgiant į vertinimo klausimus, statistinių duomenų prieinamumą ir nagrinėjamų rodiklių specifiką, ekonometriškai buvo įvertintas tiesioginis prognozuojamas ES fondų lėšų poveikis bendriesiems makroekonominiams rodikliams, šalies regionų ūkio ir atskirų sektorių plėtrai. Gautų modeliavimo rezultatų pagalba buvo bandoma nustatyti optimalaus poveikio investavimo strategiją 2014–2020 m. ir prioritetus laikotarpiu po 2020 m. (tame tarpe įvertinant investavimo į visą Lietuvos teritoriją ir atskirai į du NUTS-2 lygmens statistinius regionus scenarijus).

ES fondų poveikiui apskaičiuoti buvo vertinami dviejų tipų scenarijai. Pirmajame (baziniame) scenarijuje nagrinėjamas atvejis, kuomet yra skiriamos ES fondų investicijos. Vertinamo rezultato rodiklio reikšmės apskaičiuotos lyginant bazinio scenarijaus dinamines deterministines (neatsitiktines) prognozes su antrojo tipo scenarijumi, kuomet investicijos nėra skiriamos. Poveikio dydžiai buvo apibrėžiami kaip skirtumai tarp nurodytų scenarijų.

Ekonometriniame modelyje ES fondų lėšos laikomos egzogeniniu kintamuoju, veikiančiu tiek visuminę paklausą, tiek pasiūlą (daugiausia kaip papildomos investicijos). Šis poveikis modelyje buvo atspindėtas ekonometrijos lygtimis, kurių parametrai įvertinti statistiniais metodais. ES struktūrinių fondų lėšų įsiliejimas į šalies ekonomiką ir jos poveikis buvo modeliuojamas per atskirų ekonomikos sektorių gautus ir prognozuojamus finansinius ES fondų investicijų srautus, sektorių tarpusavio sąryšius ir jų bendrą įtaką Lietuvos šalies ūkiui. Buvo atsižvelgta į antrinius ES fondų investicijų impulsus ekonomikai, kylančius dėl investicijų persilieimo efektų (angl. *spillover effect*).

Ekonometrinės analizės metu buvo vertinamas ES fondų investicijų poveikis šiems makroekonominiams rodikliams: bendrasis vidaus produktas, materialinės investicijos, namų ūkių vartojimas, vyriausybės vartojimas, importas, eksportas, darbo našumas, tiesioginės užsienio investicijos, kainų indeksas, užimtųjų skaičius, vidutinis metinis realus bruto atlyginimas, nedarbo lygis. ES fondų investicijų poveikio dydis bus apibrėžtas kaip skirtumas tarp faktinio (prognozuojamo) Lietuvos ūkio / jo sektoriaus / regiono raidos scenarijaus analizuojamu laikotarpiu ir hipotetinio scenarijaus, eliminuojant ES fondų investicijų srautus.

Įvadinio etapo metu buvo sudarytas bazinis Lietuvos ūkio raidos vidutiniu laikotarpiu scenarijus, kuris buvo aptartas įvadinio susitikimo metu. A lentelėje pateiktas bazinis scenarijus yra sudarytas atsižvelgiant į Finansų ministerijos, Lietuvos banko ir Tarptautinio valiutos fondo skelbiamas trumpojo laikotarpio Lietuvos ūkio augimo prognozes. Pagrindinių makroekonominių rodiklių, įtrauktų į bazinį scenarijų, reikšmės buvo patikslintos Finansų ministerijai 2017 m. kovą paskelbus atnaujintas Lietuvos ūkio augimo prognozes. Svarbu pastebėti tai, kad šis bazinis scenarijus skiriasi nuo 2014–2020 m. veiksmų programos išankstiniame vertinime darytų ekonometrinio modeliavimo prielaidų. Ex-ante vertinime buvo prognozuota, kad BVP augs vidutiniškai 4,9 proc. tempu, o vartojimas ir investicijos kils atitinkamai 5,5 proc. ir 5,9 proc. metiniu tempu. Šiuo laikotarpiu buvo numatomas 1,7 proc. vidutinis metinis atlyginimų augimas bei 2,2 proc. kainų kilimas. Taip pat prognozuota, kad nedarbo lygis mažės nuo 12,5 proc. 2013 m. iki

2014-2020 m. ES fondų investicijų poveikio Lietuvos ūkiui ir plėtros prioritetų 2021-2027 m. vertinimo galutinė ataskaita

9,9 proc. 2021 m., taigi matoma tendencija, jog užimtumo lygis atsigauja pavėluotai, lyginant su BVP.

A lentelė. Bazinis scenarijus

Rodiklio pavadinimas	2015	2016	2017	2018	2019	2020-2023
Bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP) palyginamosiomis kainomis pokytis, procentais	1,60	2,30	2,70	2,50	2,50	2,50
BVP to meto kainomis pokytis, procentais	1,90	3,10	5,00	4,80	4,80	4,80
Namų ūkių vartojimo išlaidos	4,90	5,50	4,20	4,00	3,80	3,80
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos	2,00	0,90	0,90	0,60	0,60	0,60
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	10,30	-2,60	6,30	6,50	6,70	6,70
Prekių ir paslaugų eksportas	-0,20	4,90	2,80	3,10	3,30	3,30
Prekių ir paslaugų importas	6,00	4,00	4,40	4,60	4,90	4,90
Suderintas vartotojų kainų indeksas (vidutinis metinis)	-0,70	0,70	2,20	2,50	2,50	2,50
Užimtų gyventojų skaičius (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį), tūkst. asmenų	1334,90	1363,50	1374,40	1377,10	1377,10	1377,10
Užimtų gyventojų skaičiaus (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį) pokytis, procentais	1,20	2,10	0,80	0,20	0,00	0,00
Nedarbo lygis (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį), procentais	9,10	8,00	7,20	6,60	6,30	6,30
Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokytis, procentais	5,40	7,40	6,20	6,10	6,30	6,30
JAV dolerio ir euro keitimo kursas	1,11	1,12	1,12	1,12	1,12	1,12
Naftos kainos (Brent, JAV doleriais už barelį)	53,40	45,30	52,70	52,70	52,70	52,70

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal Finansų ministerijos, Lietuvos banko ir Tarptautinio valiutos fondo skelbiamus duomenis

Įvadinio etapo metu buvo parengta 2014–2020 m. ES fondų lėšų išmokėjimo prognozė iki 2023 m. Faktiniai duomenys už 2014–2017 m. pirmo ketvirčio laikotarpį buvo gauti iš SFMIS sistemos. Buvo atliktos esminės korekcijos, patikslinant lėšų pasiskirstymą pagal išlaidų kategorijas, nes ES fondų lėšos, paskirstomos per finansų inžinerijos instrumentus, SFMIS sistemoje yra priskirtos išlaidų kategorijai „projektų valdymas“. Toks priskyrimas lemia tai, kad agreguojant 2014–2017 m. pr. duomenis pagal išlaidų kategorijas net 55 proc. visų investicijų atitenka projektų valdymo sąnaudoms (žr. B lentelę). C lentelėje pateikiami ekspertiniu būdu patikslinti ES fondų lėšų pasiskirstymo pagal išlaidų kategorijas apibendrinti duomenys. Atliekant korekcijas išmokėjimai pagal priemones „Daugiabučių namų modernizavimo fondas, finansuojamas Europos regioninės plėtros fondo lėšomis“ (priemonė Nr. 04.3.1-FM-F-001-01-0001), „Jessica II Fondų fondas („FF“), finansuojamas Europos regioninės plėtros fondo“ (priemonė Nr. 04.3.1-FM-F-001-02-0001), „Energijos efektyvumo fondas, finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo“ (priemonė Nr. 04.3.1-FM-F-105-01-0001) buvo perkelti į išlaidų kategoriją „statyba, rekonstravimas, remontas ir kiti darbai“ (bendra perkelta suma sudaro 243 006 343 eurų).

B lentelė. 2014–2017 m. ES fondų lėšų išmokėjimo duomenys pagal išlaidų kategorijas, EUR

Metai	2015				2016				2017				Iš viso	
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	EUR	Proc.
Išlaidos, įrenginiai ir kitas turtas	0,00	0,00	0,00	0,00	154 949,36	1 270 148,94	3 072 688,61	10 094 187,24	2 851 611,79				17 443 585,94	2,2%
Informavimas apie projektą	0,00	0,00	0,00	2 898,35	7 022,68	15 727,20	38 622,90	44 029,35	17 240,42				125 540,90	0,0%
Netiesioginės išlaidos ir kitos išlaidos pagal fiksuotą projekto išlaidų normą	0,00	0,00	0,00	323 041,22	445 895,08	491 689,15	649 757,05	724 350,40	122 766,17				2 757 499,07	0,3%
Statyba, rekonstravimas, remontas ir kiti darbai	0,00	0,00	0,00	0,00	12 735 185,50	32 917 884,20	134 143 327,29	153 063 568,17	1 821 480,49				334 681 445,65	42,4%
Projekto vykdymas	0,00	80 306 313,75	72 200 000,00	47 386 696,16	35 679 164,23	121 508 806,97	26 500 645,94	46 541 852,51	4 583 315,83				434 706 795,39	55,0%
Nekilnojamasis turtas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	726,75	8 971,43	149,13				9 847,31	0,0%
Žemė	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	20 744,45	0,00				20 744,45	0,0%
#N/A	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00				0,00	0,0%
Iš viso	0,00	80 306 313,75	72 200 000,00	47 712 635,73	49 022 216,85	156 204 256,46	164 405 768,54	210 497 703,55	9 396 563,83				789 745 458,71	100,0%

Šaltinis: SFMIS, 2017-02-09 duomenys.

Pastaba: pateikiami finansiniai duomenys be bendrojo finansavimo lėšų.

C lentelė. Koreguoti 2014–2017 m. ES fondų lėšų išmokėjimo duomenys pagal išlaidų kategorijas, EUR

Metai	2015	2015	2015	2015	2016	2016	2016	2016	2017	Iš viso	
Ketvirtis	1	2	3	4	1	2	3	4	1	EUR	Proc.
Įranga, įrenginiai ir kitas turtas	0,00	0,00	0,00	0,00	154 949,36	1 270 148,94	3 072 688,61	10 094 187,24	2 851 611,79	17 443 585,94	2,2%
Informavimas apie projektą	0,00	0,00	0,00	2 898,35	7 022,68	15 727,20	38 622,90	44 029,35	17 240,42	125 540,90	0,0%
Netiesioginės išlaidos ir kitos išlaidos pagal fiksuotąją projekto išlaidų normą	0,00	0,00	0,00	323 041,22	445 895,08	491 689,15	649 757,05	724 350,40	122 766,17	2 757 499,07	0,3%
Statyba, rekonstravimas, remontas ir kiti darbai	0,00	80 306 313,75	72 200 000,00	18 500 000,00	31 235 185,50	82 917 884,20	137 643 327,29	153 063 568,17	1 821 480,49	577 687 759,40	73,1%
Projekto vykdymas	0,00	0,00	0,00	28 886 696,16	17 179 164,23	71 508 806,97	23 000 645,94	46 541 852,51	4 583 315,83	191 700 481,64	24,3%
Nekilnojamasis turtas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	726,75	8 971,43	149,13	9 847,31	0,0%
Žemė	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	20 744,45	0,00	20 744,45	0,0%
#N/A	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0%
Iš viso	0,00	80 306 313,75	72 200 000,00	47 712 635,73	49 022 216,85	156 204 256,46	164 405 768,54	210 497 703,55	9 396 563,83	789 745 458,71	100,0%

Šaltinis: parengta vertintojų pagal SFMIS duomenis ir 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos priemonių intervencijas; Pastaba: pateikiami finansiniai duomenys be bendrojo finansavimo lėšų.

Nagrinęjant 2014–2020 m. programinio laikotarpio ES struktūrinių fondų lėšų struktūrą pagal ekonomikos sektorius (D lentelė) matyti, kad iki 2017 m. kovo mėn. daugiausiai ES fondų lėšų buvo investuota į transporto (33,6 proc.) ir energetikos (30,9 proc.) sektoriuose įgyvendinamus projektus. Taip pat dabartinio programinio laikotarpio pradžioje ES fondų lėšos pastebimai naudojamos švietimo (8,6 proc.) ir vandentvarkos (7,9 proc.) sektoriuose.

D lentelė. 2014–2017 m. ES fondų lėšų išmokėjimas projektų vykdytojams (pagal ūkio sektorius), EUR

Metai	2015	2015	2015	2015	2016	2016	2016	2016	2017	Iš viso	
Ketvirtis	1	2	3	4	1	2	3	4	1	EUR	Proc.
A	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	14 972,19	5 094,39	5 182,61	25 249,19	0,0%
B	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5 323,50	5 323,50	0,0%
C	0,00	0,00	0,00	65 044,67	503 488,50	46 428 894,05	2 232 416,31	5 195 786,16	1 629 909,85	36 055 539,54	4,6%
D	0,00	80 306 313,75	72 200 000,00	18 500 000,00	18 500 000,00	50 042 500,00	3 554 879,95	528 451,11	559 443,91	244 191 588,72	30,9%
E	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	14 686,85	51 517 334,22	9 461 757,40	1 384 082,22	62 377 860,69	7,9%
F	0,00	0,00	0,00	0,00	9 298,72	864 846,86	105 905,95	843 999,97	26 107,10	1 850 158,60	0,2%
G	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3 227,32	32 781,14	219 645,91	137 081,04	15 392 735,41	1,9%
H	0,00	0,00	0,00	0,00	12 720 486,10	31 881 206,69	81 902 132,97	138 815 257,73	28 305,59	265 347 389,08	33,6%
I	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	46 453,85	392 058,55	490 616,03	124 407,66	1 053 536,09	0,1%
J	0,00	0,00	0,00	0,00	37 893,32	58 488,51	24 546,14	2 474 234,98	138 984,14	7 734 147,09	1,0%
K	0,00	0,00	0,00	6 136 700,75	0,00	8 165,69	0,00	10 577,90	19 001,81	6 174 446,15	0,8%
L	0,00	0,00	0,00	20 993,86	4 084 596,63	4 817 515,88	2 971 247,38	3 742 550,14	1 845 224,45	17 482 128,34	2,2%
O	0,00	0,00	0,00	7 409,00	188 136,14	769 904,73	4 688 558,95	28 043 915,96	231 788,13	33 929 712,91	4,3%
P	0,00	0,00	0,00	1 582 078,18	11 725 712,04	20 371 430,74	15 358 057,74	17 044 566,86	1 979 331,59	68 061 177,15	8,6%
Q	0,00	0,00	0,00	21 400 409,27	1 252 605,40	887 025,65	1 600 230,98	2 452 938,21	1 165 347,16	28 758 556,67	3,6%
R	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	8 469,64	1 900,23	1 144 528,34	80 132,51	1 235 030,72	0,2%
#N/A	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1 440,00	8 745,84	23 782,46	36 910,56	70 878,86	0,0%
Iš viso	0,00	80 306 313,75	72 200 000,00	47 712 635,73	49 022 216,85	156 204 256,46	164 405 768,54	210 497 703,55	9 396 563,83	789 745 458,71	100,0%

Šaltinis: parengta vertintojų pagal 2017-02-09 SFMIS duomenis

Pastaba: pateikiami finansiniai duomenys be bendrojo finansavimo lėšų.

Paaikškinimai: A sektorius - Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė; B - Kasyba ir karjerų eksploatavimas; C - Apdirbamoji gamyba; D - Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas; E - Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas; F - Statyba; G - Didmeninė ir mažmeninė prekyba; H - Transportas ir saugojimas; I - Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla; J - Informacija ir ryšiai; K - Finansinė ir draudimo veikla; L - Nekilnojamojo turto operacijos; O - Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas; P - Švietimas; Q - Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas; R - Meninė, pramoninė ir poilsio organizavimo veikla.

ES fondų lėšų išmokėjimų prognozė 2017–2023 m. laikotarpiui (žr. E ir F lenteles) buvo parengta vadovaujantis 2014 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1326 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos priedo patvirtinimo“, Finansų ministerijos Europos Sąjungos investicijų departamento Stebėsenos ir analizės skyriaus rengiamais ketvirtiniais ES fondų lėšų išmokėjimų planais pagal priemones. Rengiant prognozes taip pat buvo atsižvelgta į istorinius ankstesnio programavimo laikotarpio išmokėjimų projektų vykdytojams duomenis ir konsultuojamasi su Stebėsenos ir analizės skyriaus darbuotojais.

E lentelė. 2014–2020 m. ES fondų lėšų pasiskirstymas pagal pagrindines investicijų sritis, mln. EUR

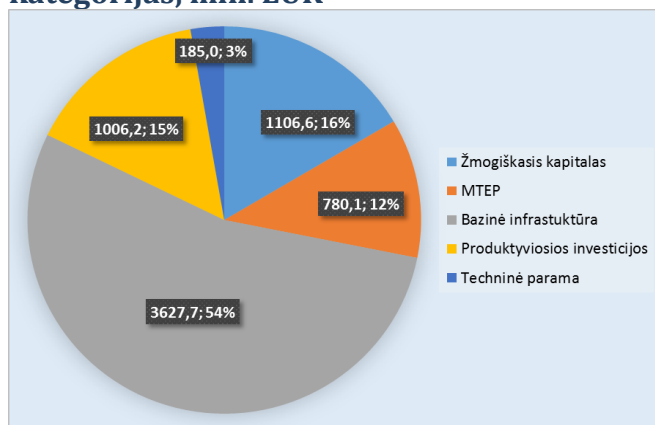
INVESTICIJŲ TIPAS	INVESTICIJŲ SRITYS	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2015-2023	
		EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	Proc.
	Aktyvi darbo jėga	72,6	83,8	178,8	172,7	174,6	232,3	76,8	57,6	57,6	1 106,6	16%
Žmogiškasis kapitalas	Švietimas	1,8	24,8	61,8	75,6	103,7	107,1	45,6	34,2	34,2	488,8	7%
Žmogiškasis kapitalas	Viešasis administravimas	0	3,5	19,6	18,8	5,6	33,0	2,5	1,9	1,9	86,8	1%
Žmogiškasis kapitalas	Užimtumas ir socialinė integracija	70,7	55,5	97,4	78,2	65,3	92,1	28,7	21,5	21,5	531,0	8%
	Konkurencingumo didinimas	152,82	156,6	281,1	346,2	499,2	447,6	219,5	164,6	164,6	2 432,3	36%
MTEP	Moksliniai tyrimai, eksperimentinė plėtra, inovacijos	0	11,9	72,3	94,1	208,5	164,1	91,7	68,8	68,8	780,1	12%
Produktyviosios investicijos	Informacinė visuomenė	0	1,6	32,4	39,5	85,7	60,5	37,7	28,3	28,3	314,0	5%
Produktyviosios investicijos	Smulkus ir vidutinis verslas	0,3	51,4	57,1	77,6	58,4	114,5	25,7	19,3	19,3	423,6	6%
Bazinė infrastruktūra	Energijos efektyvumo didinimas ir atsinaujinantys energijos ištekliai	152,5	91,7	119,2	135,0	146,6	108,5	64,5	48,4	48,4	914,7	14%
Bazinė infrastruktūra	<i>(iš jų gyvenamųjų ir negyvenamųjų pastatų modernizavimui)</i>		90,5	58,0	28,3	40,0					216,8	3%
	Investicijos į infrastruktūrą	111,8	223,3	459,5	535,1	505,3	591,2	222,2	175,5	175,5	2 999,3	45%
Bazinė infrastruktūra	Aplinkosauga	48,6	18,1	114,8	179,2	192,3	153,9	84,6	63,4	63,4	918,4	14%
Bazinė infrastruktūra	Transportas	63,2	197,9	221,9	162,1	92,7	182,9	40,8	30,6	30,6	1 022,8	15%
Bazinė infrastruktūra	Švietimo ir socialinė infrastruktūra	0,0	3,5	69,2	83,0	107,3	122,2	47,2	35,4	35,4	503,1	7%
Produktyviosios investicijos, bazinė infrastruktūra	Regioninė plėtra	0,0	3,8	53,5	110,8	112,9	132,2	49,7	37,2	37,2	537,4	8%
	Techninė parama	18,2	20,5	28,6	22,4	26,7	39,1	11,8	8,8	8,8	185,0	3%
	Iš viso:	355,4	487,6	948,0	1076,4	1205,8	1310,1	530,3	397,7	397,7	6 709,0	100%

Šaltinis: parengta vertintojų pagal 2014 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 1326 ir Stebėsenos ir analizės skyriaus sudarytus ketvirtinius ES fondų lėšų išmokėjimų planus

Pastaba: pateikiami finansiniai duomenys be bendrojo finansavimo lėšų.

Apibendrinant E lentelės duomenis matyti, kad šiame programiniame laikotarpyje pagrindinis impulsas ūkio augimui ES fondų lėšomis bus daromas per infrastruktūros finansavimą. Bazinei ekonominei infrastruktūrai teks apie 54 proc. visų investicijų, beveik po lygiai bus investuojama į žmogiškąjį kapitalą (16 proc.) ir produktyviasias investicijas (15 proc.). Ženkliai turėtų išaugti investicijos į MTEP (12 proc.), tiesa, didžioji dalis teks viešajam sektoriui.

Pav. 2014-2020 m. ES fondų investicijų pasiskirstymas pagal investicijų kategorijas, mln. EUR

Šaltinis: parengta vertintojų

F lentelėje pateikti ketvirtiniai ES fondų lėšų išmokėjimo duomenys rodo, kad didžiausią investicijų impulsą ūkis turėtų pajusti 2018–2019 m. laikotarpiu, kuomet planuojama kasmet išmokėti ES fondų lėšų suma sudarys apie 3,2-3,8 proc. viso šalies BVP. Tai būtų didžiausi ES fondų lėšų įsiliejimo į šalies ekonomiką srautai, vertinant nuo pat Lietuvos įstojimo į ES. Todėl šios prognozės atrodo gana optimistinės.

F lentelė. 2014–2020 m. ES fondų lėšų pasiskirstymas pagal pagrindines investicijų sritis

Metai	Kertvirtis	Ketvirtiniai išmokėjimai	Metiniai išmokėjimai	
			EUR	Proc.
2015	1	0		
2015	2	80 306 314		
2015	3	72 000 000		
2015	4	47 712 636	200 018 950	3%
2016	1	49 022 217		
2016	2	156 204 256		
2016	3	164 405 769		
2016	4	210 497 704	580 129 946	9%
2017*	1	131 181 968		
2017*	2	218 730 237		
2017*	3	195 466 810		
2017*	4	376 055 792	921 434 807	14%
2018*	1	347 286 695		
2018*	2	347 286 695		
2018*	3	347 286 695		
2018*	4	347 286 695	1 389 146 782	21%
2019*	1	301 454 322		
2019*	2	301 454 322		
2019*	3	301 454 322		
2019*	4	301 454 322	1 205 817 290	18%
2020*	1	141 293 233		
2020*	2	201 281 884		
2020*	3	201 281 884		
2020*	4	201 281 884	745 138 885	11%
2021*	1	143 254 732		
2021*	2	201 281 884		
2021*	3	201 281 884		
2021*	4	201 281 884	747 100 384	11%
2022*	1	140 759 455		
2022*	2	134 187 923		
2022*	3	177 154 919		
2022*	4	201 281 884	653 384 181	10%
2023*	1	67 093 961		
2023*	2	67 093 961		
2023*	3	67 093 961		
2023*	4	67 093 961	268 375 845	4%
2014-2023		6 710 547 069	6 710 547 069	100%

Šaltinis: parengta vertintojų pagal 2014 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 1326 ir Stebėsenos ir analizės skyriaus sudarytus ketvirtinius ES fondų lėšų išmokėjimų planus

Pastaba: pateikiami finansiniai duomenys be bendrojo finansavimo lėšų.

Paaškinimai: * pažymėti prognozuojami išmokėjimai

Techninis ekonometrinio modelio aprašymas

Tinkamai parinkta ekonometrinio modeliavimo metodologija turi tenkinti kelis kriterijus. Pirmą, sudaroma šalies ūkio ar nagrinėjamo ekonomikos sektoriaus modelio struktūra turi atitikti pagrindines vietinės ekonomikos nuostatas. Antra, šalies ir atskirų sektorių plėtros perspektyvos yra glaudžiai susijusios su pasaulinėmis tendencijomis, todėl į modelį yra įtraukti jas atspindintys ekonominiai rodikliai ir prognozės (pavyzdžiui, šiame vertinime eksporto lygtyje bus atsižvelgiama į Brexit poveikį ir atsigaunančią Rusijos rinką; Brexit poveikis taip pat aktualus darbo jėgos lygtyje).

Atsižvelgiant į vertinimo uždavinį, bus sukurtas nedidelės apimties Lietuvos makroekonometrinis modelis, pritaikytas šio vertinimo numatytų tikslų įgyvendinimui. Šis modelis bus supaprastintas mažos atviros ekonomikos visuminės paklausos – pasiūlos (AD-AS) modelis. Matematiškai naudojama modelį galima apibūdinti kaip dinaminių lygčių sistemą, kur lygtys yra specifikuotos paklaidų koregavimo formoje, kuri ypatinga tuo, kad atsižvelgiama kartu į ilgo laikotarpio (dalinės pusiausvyros) sąryšius tarp ekonominių rodiklių ir trumpalaikius nuokrypius nuo jų.

Atsižvelgiant į modelio kūrimo tikslus ir teorinį pagrindą, makroekonometrinio modelio struktūra sudaro keli blokai, kiekvieną bloką suvokiant kaip rinkinį lygčių, apibūdinančių

vienos klasės endogeninius kintamuosius. Modelis suskaidomas į blokus pagal nagrinėjamus ekonomikos sektorius (žemės ūkio, pramonės, statybos, energetikos, privačiųjų ir viešųjų paslaugų), kur svarbiausias vaidmuo tenka apibendrinančiam darbo ir prekių rinkų bei visuminių išlaidų blokui, apimančiam BVP vertinimo išlaidų metodu. ES fondų lėšų įsiliejimas į šalies ekonomiką ir jos poveikis yra modeliuojamas per atskirų sektorių gautus srautus, sektorių tarpusavio sąryšius ir jų bendrą įtaką Lietuvos šalies ūkiui.

Pagal ekonometrinio vertinimo metodologiją, rodikliai į modelį įtraukiami ar neįtraukiami atsižvelgiant į jų statistinį reikšmingumą. Ankstesnių vertinimų rezultatai rodo, kad nagrinėjamuose žemės ūkio, pramonės, statybos, energetikos, privačiųjų ir viešųjų paslaugų sektoriuose ES fondų lėšos turi statistiškai reikšmingus teigiamus efektus, kurie pasireiškia per sektorių materialines investicijas ir bendrąją produkciją. Kas yra natūralu, atsižvelgiant į tai kad didžioji dalis lėšų į ekonomiką įsiliejo per viešojo ir privataus sektoriaus materialines investicijas, t. y. skiriamos įrenginių pirkimui ir statybų darbams atlikti. Pirminiai finansavimo impulsai per modeliu aprašytus tarpusavio sąryšius sukuria antrinius efektus. Todėl galutinis ES fondų investicijų poveikis makroekonominiams rodikliams (BVP, užimtumui ir pan.) ir yra nustatomas kaip skirtumas tarp makroekonometrinio modelio (lygčių sistemos) sprendinių su investicijomis ir be jų.

Vertinimo metu bus įvertinta prognozuojamų ES fondų įtaka šių ūkio sektorių veiklai:

- Žemės ūkio ir maisto pramonės (A ir C10_C12 sektoriai pagal EVRK 2 red.)
- Pramonės (B,C sektoriai pagal EVRK 2 red., be maisto pramonės)
- Energetikos (D,E sektoriai pagal EVRK 2 red.)
- Statybos (F sektorius pagal EVRK 2 red.)
- Privačiųjų paslaugų (G - L sektoriai pagal EVRK 2 red.)
- Viešųjų paslaugų (M - U sektoriai pagal EVRK 2 red.)

Visais atvejais ES fondų investicijų bendras poveikis Lietuvos ūkiui bus vertinamas pagal sukuriamos pridėtinės vertės, darbo vietų padidėjimo, darbo užmokesčio, vartojimo ir gamybos kainų indeksų, eksporto bei kitų pagrindinių makroekonomikos ar minėtų sektorių rodiklių dinamiką.

Modelio struktūra

Šiame vertinime taikyta ES fondų lėšų poveikio ekonometrinio modeliavimo analizė suskirstyta į tris etapus:

- Nedidelės apimties Lietuvos makroekonometrinio modelio kūrimas, pagrindiniams šalies ūkio procesams prekių ir paslaugų bei darbo rinkose aprašyti. Modelio endogeninių kintamųjų sąrašą sudaro pagrindiniai makroekonominiai rodikliai: BVP komponentai išlaidų metodu (namų ūkių ir vyriausybės vartojimas, išlaidos pagrindinio kapitalo formavimui, eksportas, importas), valdžios sektoriaus pajamos, tiesioginės užsienio investicijos, užimtųjų skaičius, vidutinis darbo užmokestis, kainų indeksai ir kt.; o egzogeniniais buvo laikomi banko paskolų palūkanų normų ir srautų, darbo jėgos pasiūlos, importo ir eksporto kainų, užsienio paklausos, žaliavų kainų rodikliai, taip pat ES fondų lėšų duomenys.
- Žemės ūkio, pramonės, energetikos, statybos, viešųjų ir privačiųjų paslaugų sektorių dalinės pusiausvyros ekonometrinių modelių (ekonometrinių lygčių sistemų) kūrimas, kur modelio endogeniniai kintamieji yra sektorių pridėtinė vertė, užimtųjų skaičius, darbo užmokestis, investicijos į materialųjį turtą, kainų

indeksai, eksportas. Šalies ekonominiai rodikliai įeina į modelį kaip egzogeniniai kintamieji. Tarp egzogeninių kintamųjų irgi bus įtraukti ES fondų lėšų duomenys.

- ES fondų lėšų poveikio makroekonominiams rodikliams vertinimas regionų mastu remiantis (priklausomai nuo duomenų prieinamumo ir išankstinio statistinės analizės rezultatų):
 - a. Antrame etape įvertintais sektorinių poveikių rezultatais, ES fondų lėšų išskaidymu pagal sektorius ir regionus bei ekonominių veiklų pasiskirstymu pagal Lietuvos apskritis rodikliais. Tokiu būdu bendras šalies paramos poveikis bus proporcingai paskirstytas pagal Lietuvos apskritis priklausomai nuo kiekvieno regiono ekonominių veiklų struktūros bei gautos paramos.
 - b. Sukonstruotu hierarchinio (panelinių duomenų) Lietuvos regionų ekonometrinio modeliu, skirtu aprašyti esminius dešimties Lietuvos apskričių makroekonominius procesus prekių ir paslaugų bei darbo rinkose. Modelio endogeninių kintamųjų sąrašą sudarys regiono pridėtinė vertė, užimtųjų skaičius, darbo užmokestis, investicijos į materialųjį turtą ir kt. Sukonstruoto bazinio modelio endogeniniai rodikliai bei ES fondų lėšų rodikliai bus įtraukti į ekonometrines regioninio modelio lygtis tarp kitų aiškinamųjų kintamųjų.

Išplėstinį makroekonometrinių modelių galima trumpai apibūdinti kaip dinaminių lygčių sistemą, kur lygtys yra specifikuotos autoregresijos su egzogeniniais kintamaisiais (AEK) arba paklaidų koregavimo formoj (PKM). Šie modeliai yra vieni svarbiausių įrankių šiuolaikinėje ekonometrijoje.

Apibendrinta autoregresinio pasiskirsčiusių vėlavimų modelio ADL111(m,n) išraiška su konstanta ir p egzogeninių kintamųjų skaičiumi užrašoma tokiu pavidalu:

$$(1) \quad y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_i y_{t-i} + \sum_{j=1}^p \sum_{i=1}^n \beta_{ij} x_{jt-i} + \varepsilon_t.$$

Šioje išraiškoje y_t ir x_{jt} žymi logaritmines (skirtumines) modeliuojamojo ir egzogeninių kintamųjų transformacijas. Logaritmuoti duomenis reikia dėl to, kad tarp ekonominių rodiklių labiau būdingi multiplikatyvūs sąryšiai (pvz., Cobb-Douglas gamybos funkcija). Skirtuminė transformacija atliekama, siekiant užtikrinti kintamųjų stacionarumą, tačiau, jei duomenys yra kointegruoti (jų tiesiniai deriniai yra stacionarūs), AEK modelis tinka ir nestacionariems rodikliams, pateikiant modelį PKM forma.

Paklaidų koregavimo modelio forma gaunama transformuojant (1) lygtį. Pastaroji forma ypatinga tuo, kad atsižvelgiama kartu į ilgo laikotarpio (dalinės pusiausvyros) sąryšius ir trumpalaikius nuokrypius nuo jų. Remiantis modeliu galima nusakyti, kaip greitai endogeniniai ir egzogeniniai kintamieji grįžta į pusiausvyros lygį. Bendriausiu atveju PKM forma atrodo taip:

$$(2) \quad \Delta y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^r \eta_i \left(y_{t-i} - \sum_{j=1}^p \theta_{ji} x_{jt-i} \right) + \sum_{j=1}^p \beta_{j0} \Delta x_{jt-i} + \sum_{i=r+1}^m \alpha_i y_{t-i} + \sum_{j=1}^p \sum_{i=r+1}^n \beta_{ij} x_{jt-i} + \varepsilon_t.$$

Bendru atveju nagrinėjamų sektorinių dalinės pusiausvyros modelių specifikacija galima formaliai nusakyti tokia funkcinių ryšių sistema:

¹¹¹ Angliškai šis modelis vadinamas *Autoregressive Distributive Lags Model*.

(1) Bendroji pridėtinė vertė (BPV):	$Y_1 = f_1(Y_2, Y_3, Y_5, Y_6, X_0, X_1, X_5, Z_1)$
(2) Materialinės investicijos:	$Y_2 = f_2(Y_1, Y_6, X_2, X_6, X_7, Z_1)$
(3) Sąlyginis darbuotojų skaičius:	$Y_3 = f_3(Y_1, Y_2, Y_4, Z_1)$
(4) Vidutinis bruto darbo užmokestis:	$Y_4 = f_4(Y_1, Y_2, X_4, X_7, Z_1)$
(5) BPV defliatorius:	$Y_5 = f_5(Y_1, Y_4, Z_1)$
(6) Sektoriaus produkcijos eksportas	$Y_6 = f_6(Y_1, X_1, X_3, X_5, X_8, X_9, X_{10}, Z_1)$

Pateiktose lygtyse naudoti tokie egzogeninių kintamųjų žymėjimai:

- X_0 – bendrasis vidaus produktas (BVP);
- X_1 – valdžios išlaidos;
- X_2 – bendrosios vidaus investicijos;
- X_3 – namų ūkių išlaidos;
- X_4 – vidutinis darbo užmokestis šalyje;
- X_5 – vidutinė paskolų palūkanų norma;
- X_6 – nedarbo lygis;
- X_7 – Rusijos prekių importas;
- X_8 – ES (Vokietijos) prekių importas;
- X_9 – šalies importas;
- X_{10} – Brexit;
- Z_1 – ES fondų investicijos.

ES fondų lėšų poveikio prognozavimui regionų mastu bus naudojamas fiksuotų poveikių (angl. *fixed effects*) panelinių duomenų modelis, turintis tokią stilizuotą išraišką:

$$Y_{it} = c_i + X'_{it} \alpha + u_{it}$$

čia Y_{it} žymi priklausomą kintamąją (pavyzdžiui, pridėtinę vertę), stebimą regionų ($i=1, \dots, N$) ir laiko ($t=1, \dots, T$) pjūviais; c_i yra nuo laiko nepriklausantys individualūs fiksuoti poveikiai (traktuojamas kaip latentinių kintamųjų tiesinis darinys); X_{it} žymi aiškinančiųjų veiksnių vektorių, o α - atitinkamos dimensijos bendrųjų parametrų vektorių; u_{it} yra su veiksniais nekoreliuotos modelio paklaidos, tenkinančios įprastus regresinio modelio paklaidų reikalavimus.

Priklausomai nuo duomenų prieinamumo ir detalumo, ES fondų investicijas atspindintis rodiklis Z_1 bus išskaidytas į komponentus ir atskirai įtrauktas į atitinkamas modelio lygtis, atsižvelgiant į lėšų panaudojimą (pvz. investicijos, darbo užmokestis, personalo mokymai, t.t.) tokiu būdu užtikrinant poveikio vertinimo tikslumą bei patikimumą.

Šiame techniniame pasiūlyme nurodyta modelio struktūra yra preliminarai ir gali būti keičiama. Galutinis taikomų metodų ir modelių parinkimas bus daromas, atsižvelgiant į prieinamų duomenų detalumą ir kokybę, bet užtikrinant, jog jie bus pakankami techninėje specifikacijoje suformuluotiems uždaviniams įgyvendinti.

Modeliuojamų rodiklių sąrašas ir duomenų šaltiniai

Patikimai makroekonominėi analizei atlikti itin svarbi prielaida – išsamūs statistiniai ir finansiniai duomenys. Lentelėje pateikiami pagrindiniai endogeniniai ir egzogeniniai rodikliai bei nurodomas duomenų šaltinis. Endogeniniai rodikliai – tai modeliuojamieji kintamieji, o egzogeniniais laikomi tie kintamieji, kurių reikšmės yra determinuojamos už modelio ribų.

Endogeninių ir egzogeninių rodiklių sąrašas

Rodiklis	Tipas	Duomenų šaltinis
MAKROEKONOMINIAI RODIKLIAI		
Bendras vidaus produktas	Endog.	Statistikos dep.
Bendroji pridėtinė vertė	Endog.	Statistikos dep.
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	Endog.	Statistikos dep.
Valdžios išlaidos	Endog.	Statistikos dep.
Valdžios pajamos (mokesčiai, socialiniai įnašai)	Endog.	Statistikos dep.
Privataus vartojimo išlaidos	Endog.	Statistikos dep.
Paslaugų ir prekių eksportas	Endog.	Statistikos dep.
Paslaugų ir prekių importas	Endog.	Statistikos dep.
Darbo našumas	Endog.	Statistikos dep.
Užimtųjų skaičius	Endog.	Statistikos dep.
Darbo jėga	Egzog.	Statistikos dep.
Nedarbo lygis	Endog.	Statistikos dep.
Vidutinis bruto darbo užmokestis	Endog.	Statistikos dep.
BVP defliatorius	Endog.	Statistikos dep.
Vartotojų kainų indeksas	Endog.	Statistikos dep.
Importo kainų indeksas	Egzog.	Statistikos dep.
Eksporto kainų indeksas	Egzog.	Statistikos dep.
Paskolų nefinansinėms korporacijos sandorių apimtis	Egzog.	Lietuvos bankas
Paskolų namų ūkiams sandorių apimtis	Egzog.	Lietuvos bankas
Tiesioginės užsienio investicijos (likučiai)	Endog.	Statistikos dep.
Bendrosios ir privataus sektoriaus MTEP išlaidos	Endog.	Statistikos dep.
Bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui perkamosios galios standartais (ES 28 = 100)	Endog.	Statistikos dep.
Aukštųjų technologijų prekių eksportas	Endog.	Statistikos dep.
Bendras energetinis intensyvumas	Endog.	Statistikos dep.
Palūkanų norma (Overnight Interbank Rate)	Egzog.	Lietuvos bankas
Naftos kaina (Crude Oil - WTI)	Egzog.	www.eia.gov
Vokietijos importas	Egzog.	Eurostat duomenų bazė
Rusijos importas	Egzog.	Rusijos statistikos dep.
Vokietijos BVP defliatorius	Egzog.	Eurostat duomenų bazė.
SEKTORINIAI RODIKLIAI		
Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus pridėtinė vertė	Endog.	Statistikos dep.
Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus materialinės investicijos	Endog.	Statistikos dep.
Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus darbuotojų skaičius (sąlyginis)	Endog.	Statistikos dep.
Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus vidutinis bruto darbo užmokestis	Endog.	Statistikos dep.
Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus pridėtinės vertės defliatorius	Endog.	Statistikos dep.
Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus prekių eksportas	Endog.	Statistikos dep.
Energetikos sektoriaus pridėtinė vertė	Endog.	Statistikos dep.
Energetikos sektoriaus materialinės investicijos	Endog.	Statistikos dep.
Energetikos sektoriaus darbuotojų skaičius (sąlyginis)	Endog.	Statistikos dep.
Energetikos sektoriaus vidutinis bruto darbo užmokestis	Endog.	Statistikos dep.
Energetikos sektoriaus gamintojų kainų indeksas	Endog.	Statistikos dep.
Šalyje atlikti statybos darbai	Endog.	Statistikos dep.
Statybos sektoriaus pridėtinė vertė	Endog.	Statistikos dep.
Statybos sektoriaus materialinės investicijos	Endog.	Statistikos dep.
Statybos sektoriaus darbuotojų skaičius (sąlyginis)	Endog.	Statistikos dep.
Statybos sektoriaus vidutinis bruto darbo užmokestis	Endog.	Statistikos dep.
Statybos sąnaudų elementų kainų indeksas	Endog.	Statistikos dep.
Pramonės sektoriaus pridėtinė vertė	Endog.	Statistikos dep.
Pramonės sektoriaus materialinės investicijos	Endog.	Statistikos dep.
Pramonės sektoriaus darbuotojų skaičius (sąlyginis)	Endog.	Statistikos dep.
Pramonės sektoriaus vidutinis bruto darbo užmokestis	Endog.	Statistikos dep.
Pramonės sektoriaus gamintojų kainų indeksas	Endog.	Statistikos dep.
Pramonės sektoriaus prekių eksportas	Endog.	Statistikos dep.
Privačiųjų paslaugų sektoriaus pridėtinė vertė	Endog.	Statistikos dep.
Privačiųjų paslaugų sektoriaus materialinės investicijos	Endog.	Statistikos dep.
Privačiųjų paslaugų sektoriaus darbuotojų skaičius (sąlyginis)	Endog.	Statistikos dep.
Privačiųjų paslaugų sektoriaus vidutinis bruto darbo užmokestis	Endog.	Statistikos dep.
Privačiųjų paslaugų sektoriaus pridėtinės vertės defliatorius	Endog.	Statistikos dep.
Privačiųjų paslaugų sektoriaus paslaugų eksportas	Endog.	Statistikos dep.
Viešųjų paslaugų sektoriaus pridėtinė vertė	Endog.	Statistikos dep.
Viešųjų paslaugų sektoriaus materialinės investicijos	Endog.	Statistikos dep.
Viešųjų paslaugų sektoriaus darbuotojų skaičius (sąlyginis)	Endog.	Statistikos dep.
Viešųjų paslaugų sektoriaus vidutinis bruto darbo užmokestis	Endog.	Statistikos dep.
Viešųjų paslaugų sektoriaus pridėtinės vertės defliatorius	Endog.	Statistikos dep.
REGIONINIAI RODIKLIAI		
Regioninė bendroji pridėtinė vertė/bendras vidaus produktas	Endog.	Statistikos dep.

Rodiklis	Tipas	Duomenų šaltinis
Darbuotojų skaičius (sąlyginis)	Endog.	Statistikos dep.
Vidutinis bruto darbo užmokestis	Endog.	Statistikos dep.
Užimtumo lygis	Endog.	Statistikos dep.
ES INVESTICIJŲ RODIKLIAI		
Bendra 2007-2013 m. ir prognozuojama 2014-2020 m. ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo suma	Egzog.	SFMIS
Paramos mokėjimai statybos sektoriuje	Egzog.	SFMIS, Statistikos dep.
Paramos mokėjimai žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriuje	Egzog.	
Paramos mokėjimai pramonės sektoriuje	Egzog.	
Paramos mokėjimai privačiųjų paslaugų sektoriuje	Egzog.	
Paramos mokėjimai viešųjų paslaugų sektoriuje	Egzog.	
Paramos mokėjimai energetikos sektoriuje	Egzog.	
ES paramos pasiskirstymas pagal Lietuvos apskritis ir ekonomines veiklas	Egzog.	SFMIS, Statistikos dep.

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal vertinimo techninės specifikacijos reikalavimus.

Pastaba: atliekant ekonometrinį modeliavimą kintamųjų sąrašas gali koreguotis.

Iš lentelės matyti, kad didžioji informacijos apie rodiklius dalis pateikiama Statistikos departamento duomenų bazėje (<http://osp.stat.gov.lt/>), Lietuvos banko internetiniame puslapyje (<http://www.lb.lt/statistika>). Faktinė informacija apie ES fondų lėšas reikiama bus sutarta įvadinio etapo metu. Sektoriniai rodikliai taip pat yra prieinami per Statistikos departamento duomenų bazę. Pažymėtina, kad dėl dažnai keičiamos statistinių rodiklių apskaičiavimo metodikos ir nacionalinių sąskaitų rodiklių nuolatinio tikslinimo, galutinis duomenų rinkinys gali pareikalauti papildomų prielaidų (pvz. dėl faktinėmis kainomis apskaičiuotų rodiklio pavertimo realiais dydžiais).

Modeliavimo prielaidos (tyrimo ypatumai)

1. Modeliuojami žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus rodikliai yra A ir C10-C12 sektorių pagal EVRK 2 red. (kurie apima šias ekonominės veiklos rūšis: žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė, maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba) atitinkamų rodiklių junginiai.
2. Modeliuojami pramonės sektoriaus rodikliai yra B ir C sektorių pagal EVRK 2 red. (kurie apima šias ekonominės veiklos rūšis: kasyba ir karjerų eksploatavimas; apdirbamoji gamyba) atitinkamų rodiklių junginiai.
3. Modeliuojami energetikos sektoriaus rodikliai yra D ir E sektorių pagal EVRK 2 red. (kurie apima šias ekonominės veiklos rūšis: elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas; vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas) atitinkamų rodiklių junginiai.
4. Modeliuojami privačiųjų paslaugų sektoriaus rodikliai yra G-L sektorių pagal EVRK 2 red. (kurie apima šias ekonominės veiklos rūšis: didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas; transportas ir saugojimas; apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla; informacija ir ryšiai; finansinė ir draudimo veikla; nekilnojamojo turto operacijos) atitinkamų rodiklių junginiai.
5. Modeliuojami viešųjų paslaugų sektoriaus rodikliai yra M-U sektorių pagal EVRK 2 red. (kurie apima šias ekonominės veiklos rūšis: profesinė, mokslinė ir techninė veikla; Administracinė ir aptarnavimo veikla; Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas; švietimas; žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas; meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla; kita aptarnavimo veikla) atitinkamų rodiklių junginiai.
6. Nors ryšiai tarp metinių rodiklių yra gerokai stabilesni nei tarp ketvirtinių, tačiau dėl trumpų duomenų eilučių dažniau yra nagrinėjami ketvirtiniai modeliai, nes jų atitinkamos eilutės yra keturis kartus ilgesnės. Tačiau dėl 2005 – 2016 m. laikotarpyje stebėto staigaus ūkio nuosmukio, minėti ryšiai tarp ketvirtinių rodiklių

buvo nestabilūs, todėl šioje studijoje buvo pasirinktas dar kitas būdas - modeliuoti vidutiniai rodikliai, bet ne tik kalendoriniai, bet ir slenkančiais metais. Šiuo atveju nagrinėjamų rodiklių laiko eilutės buvo nedaug trumpesnės nei ketvirtinio modelio atveju, ryšiai tarp rodiklių buvo stabilesni ir tuo pačiu išvengta sezoniškumo problemų.

7. Visos modelio lygtys gavosi adekvatesnės, modeliuojant nelogarithmuotus rodiklius veikusiomis kainomis. Tai paaiškinama gana nedideliu modeliuojamu laiko tarpu ir ES paramos indėliu, kuris pasireiškia adityviai.
8. Pažymėtina, kad ES struktūrinių fondų investicijų įtaka neabejotinai priklauso nuo lėšų mokėjimo plano ir kokioms sritims/projektams paskirstomos lėšos. Todėl siekiant kiekybiškai įvertinti tiesioginę ES paramos įtaką šalies ūkiui ir atskirų sektorių plėtrai, būtina iš pradžių nustatyti paramos išmokėjimo ir pasiskirstymo pagal ekonomines veiklas prognozes. Dėl paramos išmokėjimo padarytos prielaidos yra pateiktos lentelėje žemiau. Šios prognozės kartu su sudarytu ekonometrinio modeliu buvo panaudotos ilgalaikio paramos poveikio vertinimui.

ES lėšų išmokėjimo prognozės pagal išlaidų sritis ir sektorius (paramos gavėjus ir paslaugų teikėjus)

	Paramos panaudojimo kategorijos	Sektoriai-paramos gavėjai	Sektoriai – paslaugų teikėjai	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2015-2023
I.	Aktyvi darbo jėga			72.6	83.8	178.8	172.7	174.6	232.3	76.8	57.6	57.6	1106.6
1	Švietimas	Viešųjų paslaugų	70 proc. Viešųjų paslaugų, 30 proc. verslo konsultacinės paslaugos	1.8	24.8	61.8	75.6	103.7	107.1	45.6	34.2	34.2	488.8
2	Viešasis administravimas	Viešųjų paslaugų	50 proc. Verslo konsultacinės paslaugos, 50 proc. IT paslaugos	0.0	3.5	19.6	18.8	5.6	33.0	2.5	1.9	1.9	86.8
3	Užimtumas ir socialinė integracija	80 proc. viešųjų paslaugų / 10 proc. pramonė / 10 proc. privačių paslaugų	Mokymų paslaugos	70.7	55.5	97.4	78.2	65.3	92.1	28.7	21.5	21.5	531.0
II.	Konkurencingumo didinimas			152.8	156.6	281.1	346.2	499.2	447.6	219.5	164.6	164.6	2432.3
1	Moksliniai tyrimai, eksperimentinė plėtra, inovacijos	50 proc. viešųjų paslaugų / 50 proc. pramonė	Moksliniai tyrimai	0.0	11.9	72.3	94.1	208.5	164.1	91.7	68.8	68.8	780.1
2	Informacinė visuomenė	Viešųjų paslaugų	50 proc. įranga ir IT infrastruktūra, 50 proc. IT paslaugos	0.0	1.6	32.4	39.5	85.7	60.5	37.7	28.3	28.3	314.0
3	Smulkus ir vidutinis verslas	80 proc. pramonė / 20 proc. privačių paslaugų	20 proc. Pramonė, 80 proc. privačios paslaugos	0.3	51.4	57.1	77.6	58.4	114.5	25.7	19.3	19.3	423.6
4	Energijos efektyvumo didinimas ir atsinaujinantys energijos ištekliai	Energetikos	Statybos	152.5	91.7	119.2	135.0	146.6	108.5	64.5	48.4	48.4	914.7
	(iš jų gyvenamųjų ir negyvenamųjų pastatų modernizavimui)				90.5	58.0	28.3	40.0				0.0	216.8
III.	Investicijos į infrastruktūrą			111.8	223.3	459.5	535.1	505.3	591.2	222.2	175.5	175.5	2999.3
1	Aplinkosauga	40 proc. energetikos / 60 proc. viešųjų paslaugų	Statybos	48.6	18.1	114.8	179.2	192.3	153.9	84.6	63.4	63.4	918.4
2	Transportas	Privačių paslaugų	Statybos	63.2	197.9	221.9	162.1	92.7	182.9	40.8	30.6	30.6	1022.8
3	Švietimo ir socialinė infrastruktūra	Viešųjų paslaugų	Statybos	0.0	3.5	69.2	83.0	107.3	122.2	47.2	35.4	35.4	503.1

2014-2020 m. ES fondų investicijų poveikio Lietuvos ūkiui ir plėtros prioritetų 2021-2027 m. vertinimo galutinė ataskaita

	Paramos panaudojimo kategorijos	Sektoriai-paramos gavėjai	Sektoriai – paslaugų teikėjai	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2015-2023
4	Regioninė plėtra	70 proc. viešųjų pasaugų/15 proc. pramonė/ 15 proc. privačiųjų paslaugų	Statybos	0.0	3.8	53.5	110.8	112.9	132.2	49.7	37.2	37.2	537.4
IV	Techninė parama	Viešųjų paslaugų	Darbo užmokestis - 70 proc., biuro nuoma – 10 proc., Verslo konsultacinės paslaugos – 10 proc., IT paslaugos – 10 proc.	18.2	20.5	28.6	22.4	26.7	39.1	11.8	8.8	8.8	185.0
Iš viso:				355.4	487.6	948.0	1076.4	1205.8	1310.1	530.3	397.7	397.7	6709.0

9. Kadangi į sudarytą modelį įeina keletas egzogeninių kintamųjų, turinčių reikšmingą įtaką nagrinėjamų socialinių ir ekonominių rodiklių dinamikai, norint įvertinti projektų, įgyvendinamų (planuojamų įgyvendinti) ES paramos lėšomis, įtaką ekonomikai, būtina iš pradžių nustatyti tokių rodiklių prognozes. Šios problemos sprendimui buvo panaudotos kitų institucijų atliktos studijos ir skaičiavimai. Egzogeninių kintamųjų prognozių šaltiniai ir padarytos prielaidos yra pateiktos 9 lentelėje. Šios prognozės kartu su sudarytu ekonometrinio modeliu buvo panaudotos ilgalaikio paramos poveikio vertinimui.

Egzogeninių kintamųjų prognozės

Egzogeniniai kintamieji	Prognozių šaltinis/prielaida	2016	2017	2018	2019	2020	2021-2025
		Faktas					
Vokietijos BVP defliatorius (% , augimas per metus)	IMF, WEO	1.4	1.1	1.4	1.5	1.6	1.6
Rusijos BVP defliatorius (% , augimas per metus)	IMF, WEO	6.7	5.4	4.4	4.2	4.3	4.3
Vokietijos importas (% , nominalus augimas per metus)	IMF, WEO (su prielaida, kad importo santykis su BVP yra pastovus)	3.2	2.5	2.7	2.8	2.8	2.8
Rusijos importas (% , nominalus augimas per metus)	IMF, WEO (su prielaida, kad importo santykis su BVP yra pastovus)	5.9	6.5	5.7	5.8	5.8	5.8
Importo kainos (% , pokytis per metus)	Finansų Ministerija	-4.3	5.2	2.0	2.0	2.0	2.0
Eksporto kainos (% , pokytis per metus)	Finansų Ministerija	-1.9	4.4	1.7	1.7	1.7	1.7
Darbo jėga (% , pokytis per metus)	Finansų Ministerija	0.6	-0.2	-0.3	-0.3	-0.4	-0.4
Paskolų namų ūkiams likučiai, (% , nominalus augimas per metus)	Finansų Ministerija (su prielaida, kad paskolų portfelio santykis su BVP yra pastovus)	3.5	5.1	4.4	4.2	4	4
Paskolų nefinansinėms korporacijoms likučiai (% , nominalus augimas per metus)	Finansų Ministerija (su prielaida, kad paskolų portfelio santykis su BVP yra pastovus)	3.5	5.1	4.4	4.2	4	4
JAV dolerio ir euro keitimo kursas	Finansų Ministerija	1.11	1.07	1.07	1.07	1.07	1.07
Naftos kainos (Brent, JAV doleriais už barelį)	Finansų Ministerija	44.8	56.4	56.9	56.9	56.9	56.9

10. Dėl detalesnių duomenų apie ES paramos išskaidymą pagal Lietuvos regionų ekonomines veiklas stokos, šio tyrimo metu paramos poveikio apskričių ekonominiams rodikliams vertinimas buvo daromas remiantis įvertintų šalies ūkio ir nagrinėjamų sektorių ekonometriniu modeliu bei ES paramos išskaidymu pagal regionus. Todėl ekonometrinio modeliavimo metu daroma prielaida, kad regioninės paramos įsiliojimas į ekonomiką veikia tokiu pačiu principu kaip ir bendra parama šalies mastu, tik pagrindinį poveikį patyria būtent nagrinėjamas regionas. Poveikio apskričių rodikliams apskaičiavimui bendros paramos rodikliai, įtraukti į modelį, buvo proporcingai sumažinti, atsižvelgiant į regionų gautos paramos srautus.

Sudarytas ekonometrinis modelis

Ekonometriniam modeliui sudaryti buvo naudojami ketvirtiniai duomenys, apimantys laikotarpį nuo 2005K1 iki 2016K4. Duomenys buvo suglodinti, priklausomai nuo nagrinėjamo rodiklio imant ketvirtinių reikšmių slenkančias metines sumas arba slenkančius metinius vidurkius.

Pastabos:

- Užrašytose lygtyse ilgalaikius ryšius parodantis kointegravimo narys išskirtas laužtiniais skliaustais
- Skaičiai skliausteliuose, esantys po kintamojo, rodo pavėlinimo eilę (pavyzdžiui, $X(-1)$ reiškia, kad imama praeito ketvirčio reikšmė);
- Δ žymi skirtuminę transformaciją ($\Delta X = X - X(-1)$)
- R^2 rodo determinacijos koeficiento reikšmę; kuo šis rodiklis yra arčiau vieneto, tuo didesnė nagrinėjamo rodiklio dispersijos dalis yra paaiškinta modeliu. Pavyzdžiui, $R^2 = 0,72$ rodo, kad paklaidų korekcijos modelis (PKM) paaiškina apie 72 procentus stebėjimų kintamumo. Pažymėtina, kad augimo tempo modeliams šis rodiklis nebūtinai turi būti didelis (ypač kuomet pasikeičia augimo kryptis arba reikšmės artimos nuliui), tačiau reikšmės didesnės negu 0,5 rodo pakankamai aukštą modeliuotos dalies atitikmenį faktiniams stebėjimams;

Pramonės sektoriaus modelis

Pramonės sektoriuje įvertinta, jog istoriškai ES paramos srautas, skirtas sektoriaus plėtrai, statistiškai reikšmingai teigiamai veikė materialinių investicijų augimą. Netiesioginis paramos poveikis pasireiškia per makro lygmens kintamuosius, tokius kaip bendras bendrojo kapitalo formavimas, eksportas, užimtųjų skaičius bei bendras šalies algų ir kainų lygis.

Materialinių investicijų lygtis

Pramonės sektoriaus materialinės investicijos daugiausia priklauso nuo bendrų šalies investicijų (išlaidos bendrojo kapitalo formavimui), sektoriaus kuriamos pridėtinės vertės, paskolų nefinansinėms korporacijoms srautų bei ES paramos sektoriui.

$$\Delta MI_{BC} = -0.206 * [MI_{BC}(-1) - 126.755 - 0.050 * VA_{BC}(-3) - 0.710 * L_{NC_S}(-1)] + 0.316 * \Delta L_{NC_S} + 0.067 * \Delta I(-1) + 0.690 * Z_{BC}(-3)$$

$$R^2 = 0,72$$

Sektoriumi priskiriamų prekių eksporto lygtis

Sektoriaus prekių eksporto judėjimą ilguoju laikotarpiu daugiausia lemia investicijų, užsienio paklausos ir naftos kainų dinamika. Trumpuoju laikotarpiu šio sektoriaus eksporto didėjimui įtakos daro praeities investicijų ir naftos kainų svyravimai bei užsienio paklausos, kuri aproksimuojama Rusijos ir Vokietijos importu, didėjimas.

$$\Delta X_{BC} = -0.135 * [X_{BC}(-1) + 18267.070 - 1.473 * MI_{BC}(-5) - 0.028 * M_{GER}(-1) - 38.547 * P_{OIL}(-1)] + 0.018 * \Delta M_{GER} + 0.012 * \Delta M_{RU} + 18.040 * \Delta P_{OIL}$$

$$R^2 = 0,86$$

Pridėtinės vertės lygtis

Sektoriaus pridėtinę vertę ilgu laikotarpiu veikia sektoriaus materialinių investicijų bei eksporto dinamika, o trumpuoju laikotarpiu – paskolų nefinansinėms korporacijoms srautų, eksporto ir investicijų svyravimai.

$$\Delta VA_{BC} = -0.094 * [VA_{BC}(-1) - 1475.232 - 0.515 * MI_{BC}(-1) - 0.189 * X_{BC}(-2)] + 0.574 * \Delta MI_{BC}(-1) + 0.196 * \Delta X_{BC} + 0.255 * \Delta L_{NC_S}$$

$$R^2 = 0,92$$

Vidutinio bruto darbo užmokesčio lygtis

Sektoriaus darbo užmokestis ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu priklauso nuo sektoriaus pridėtinės vertės bei šalies vidutinio darbo užmokesčio pasikeitimų.

$$\Delta W_{BC} = -0.082 * [W_{BC}(-1) + 34.353 - 0.034 * VA_{BC}(-3) - 0.838 * W(-3)] + 0.027 * \Delta VA_{BC} + 0.961 * \Delta W(-1)$$

$$R^2 = 0,90$$

Gamintojų kainų lygtis

Trumpuoju laikotarpiu šio sektoriaus kainų didėjimui įtakos daro šalies BVP defliatoriaus, importo ir naftos kainų pokyčiai.

$$\Delta P_{BC} = -0.319 + 0.263 * \Delta P_Y(-1) + 1.139 * \Delta P_M + 0.122 * \Delta P_{OIL}$$

$$R^2 = 0,94$$

Sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygtis

Kaip matyti iš įvertintų sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygties koeficientų, reikšmingą poveikį šio sektoriaus užimtumui daro bendras šalyje užimtųjų skaičius ir sektoriaus sukuriama realioji pridėtinė vertė.

$$\Delta E_{SAL_BC} = -1030.229 + 2813.655 * \Delta (VA_{BC}/P_{BC}) + 136.336 * \Delta E(-1)$$

$$R^2 = 0,63$$

Privačiųjų paslaugų sektoriaus modelis

Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad paramos lėšos, kurios buvo skirtos privačiųjų paslaugų sektoriaus plėtrai, daro tiesioginį statistiškai reikšmingą poveikį sektoriaus materialinių investicijų dinamikai.

BPV defliatoriaus lygtis

Sektoriaus defliatorių ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu apibūdina šalies BVP defliatoriaus dinamika.

$$\Delta P_{GL} = -0.223 * [P_{GL}(-1) - 15.176 - 0.895 * P_Y(-2)] + 0.848 * \Delta P_Y(-1)$$

$$R^2 = 0,67$$

Pridėtinės vertės lygtis

Gauta pridėtinės vertės lygtis rodo, kad tiek ilgu, tiek trumpu laikotarpiu šio sektoriaus PV apimtis lemia šalies BPV pokyčiai. Ilguoju laikotarpiu įtakos taip pat turi sektoriaus eksporto dinamika.

$$\Delta VA_{GL} = -0.222 * [VA_{GL}(-1) - 3644.254 - 0.182 * VA(-4) - 0.952 * X_{GL}(-1)] + 0.415 * \Delta VA(-1)$$

$$R^2 = 0,85$$

Materialinių investicijų lygtis

Materialinės investicijos į privačiųjų paslaugų sektorių tiesiogiai priklauso nuo sektoriaus kuriamos pridėtinės vertės, paskolų nefinansinėms korporacijoms srautų bei ES paramos, skirtos šio sektoriaus plėtrai.

$$\Delta MI_GL = -0.324 * [MI_GL(-1) + 17.787 - 1.929 * L_NC_S(-2) - 0.155 * VA_GL(-1)] + 1.425 * \Delta L_NC_S(-1) + 0.229 * Z_GL$$

$$R^2 = 0,60$$

Sektoriaus paslaugų eksporto lygtis

Sektoriaus paslaugų eksporto dinamiką ilguoju laikotarpiu daugiausia lemia bendro šalies eksporto, sektoriaus materialinių investicijų, užsienio paklausos apimtys ir kainų tendencijos. Trumpuoju laikotarpiu šio sektoriaus eksporto dinamikai įtakos daro praeities svyravimai ir materialinių investicijų kitimas.

$$\Delta X_GL = -0.315 * [X_GL(-1) - 1619.423 - 0.178 * X(-1) - 0.332 * MI_GL(-4) - 0.002 * M_GER(-1) + 3198.375 * (P_X/P_Y_GER)(-2)] + 0.690 * \Delta X_GL(-1) + 0.222 * \Delta MI_GL$$

$$R^2 = 0,74$$

Sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygtis

Sąlyginio darbuotojų skaičiaus sektoriuje dinamika aprašoma bendro šalies užimtųjų skaičiaus ir sektoriaus realiosios pridėtinės vertės kitimu.

$$\Delta E_SAL_GL = 798.630 + 235.768 * \Delta E(-1) + 1603.189 * \Delta (VA_GL/P_GL)(-2)$$

$$R^2 = 0,80$$

Vidutinio bruto darbo užmokesčio lygtis

Darbo užmokestis statistiškai reikšmingai priklauso nuo sektoriaus kuriamos pridėtinės vertės ir darbuotojų skaičiaus dinamikos. Šį rodiklį taip pat apibūdina šalies darbo užmokesčio tendencijos.

$$\Delta W_GL = -0.538 + 0.909 * \Delta W(-1) + 3960.595 * \Delta (VA_GL/E_SAL_GL)$$

$$R^2 = 0,87$$

Energetikos sektoriaus modelis

Energetikos sektoriuje įvertinta, jog ES paramos srautas, skirtas ilgalaikiai sektoriaus plėtrai, statistiškai reikšmingai teigiamai veikia materialinių investicijų augimą sektoriuje. Netiesioginis paramos poveikis pasireiškia per makro lygmens kintamuosius, tokius kaip vadžios vartojimo išlaidos, užimtųjų skaičius, algų ir kainų lygis.

Gamintojų kainų lygtis

Trumpuoju laikotarpiu šio sektoriaus kainų didėjimui įtakos daro jų praeities dinamika, bendras šalies kainų ir importo kainų augimai.

$$\Delta P_DE = -0.202 + 0.672 * \Delta P_DE(-1) + 0.547 * \Delta P_Y(-1) + 0.327 * \Delta P_M$$

$$R^2 = 0,86$$

Vidutinio bruto darbo užmokesčio lygtis

Energetikos sektoriaus darbo užmokesčio dinamikai didžiausia įtaka daro šalies bruto darbo užmokesčio bei sektoriaus pridėtinės vertės ir darbuotojų skaičiaus pasikeitimai.

$$\Delta W_DE = -0.206 * [W_DE(-1) - 104.185 - 2153.362 * (VA_DE/E_SAL_DE)(-3) - 0.904 * W(-2)] + 0.913 * \Delta W(-1)$$

$$R^2 = 0,86$$

Pridėtinės vertės lygtis

Sektoriaus pridėtinę vertę ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu veikia sektoriaus materialinių investicijų ir kainų dinamika.

$$\Delta VA_DE = -0.535 * [VA_DE(-1) - 481.840 - 4.731 * P_DE(-2) - 0.069 * MI_DE(-5) + 0.026 * E_SAL_DE(-1)] + 4.186 * \Delta P_DE$$

$$R^2 = 0,61$$

Materialinių investicijų lygtis

Materialinės investicijos ilguoju laikotarpiu daugiausia priklauso nuo valdžios vartojimo išlaidų, paskolų palūkanų normų ir naftos kainų. Trumpuoju laikotarpiu investicijų

apimtį lemia praeitės naftos kainų ir paskolų nefinansinėms korporacijoms srautų svyravimai bei ES parama sektoriui.

$$\Delta MI_DE = -0.732 * [MI_DE(-1) - 111.275 - 0.155 * G(-1) + 26.759 * RS(-1) + 4.320 * P_OIL(-3)] - 2.453 * \Delta P_OIL(-1) + 0.095 * \Delta L_NC_F + 0.097 * Z_DE$$

$$R^2 = 0,60$$

Sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygtis

Kaip matyti iš įvertintų sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygties koeficientų, reikšmingą poveikį šio sektoriaus užimtumui daro bendras šalyje užimtųjų skaičius bei šio sektoriaus realiosios pridėtinės vertės dinamika.

$$\Delta E_SAL_DE = -121.546 + 8.905 * \Delta E(-1) + 301.539 * \Delta(VA_DE/P_DE)$$

$$R^2 = 0,52$$

Viešųjų paslaugų sektoriaus modelis

Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad paramos lėšos, kurios buvo skirtos viešųjų paslaugų sektoriaus plėtrai, daro tiesioginį statistiškai reikšmingą poveikį sektoriaus materialinių investicijų dinamikai. Netiesioginis paramos poveikis pasireiškia per makro lygmens kintamuosius, tokius kaip bendras bendrojo kapitalo formavimas, užimtųjų skaičius, šalies algų ir kainų lygis.

BPV defliatoriaus lygtis

Sektoriaus defliatorių ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu apibūdina šalies BVP defliatoriaus ir vidutinio darbo užmokesčio dinamika.

$$\Delta P_MU = -0.533 * [P_MU(-1) + 6.437 - 0.710 * P_Y(-3) - 0.097 * W_MU(-2)] + 0.377 * \Delta P_Y(-2) + 0.117 * \Delta W_MU(-1)$$

$$R^2 = 0,90$$

Pridėtinės vertės lygtis

Sektoriaus pridėtinė vertė statistiškai reikšmingai priklauso nuo darbuotojų skaičiaus ir užmokesčio dinamikos.

$$\Delta VA_MU = 41.292 + 0.020 * \Delta E_SAL_MU + 5.052 * \Delta W_MU(-1)$$

$$R^2 = 0,72$$

Materialinių investicijų lygtis

Materialinės investicijos į sektorių tiesiogiai priklauso nuo šalies BVP ir bendrų investicijų (išlaidos bendrojo kapitalo formavimui), paskolų nefinansinėms korporacijoms srautų bei ES paramos, skirtos sektoriaus plėtrai.

$$\Delta MI_MU = -0.625 * [MI_MU(-1) + 125.327 - 0.083 * I(-1) - 0.952 * L_NC_S(-3)] + 0.093 * \Delta Y(-1) + 0.736 * Z_MU(-1)$$

$$R^2 = 0,58$$

Sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygtis

Sąlyginio darbuotojų skaičiaus sektoriuje dinamika aprašoma bendro šalies užimtųjų skaičiaus ir sektoriaus realiosios pridėtinės vertės kitimu.

$$\Delta E_SAL_MU = 486.531 + 149.191 * \Delta E(-1) + 948.382 * \Delta(VA_MU/P_MU)(-1)$$

$$R^2 = 0,78$$

Vidutinio bruto darbo užmokesčio lygtis

Darbo užmokesčio statistiškai reikšmingai priklauso nuo valdžios išlaidų ir šalies darbo užmokesčio tendencijos.

$$\Delta W_MU = -0.295 * [W_MU(-1) - 30.376 - 0.838 * W(-2) - 0.016 * G(-2)] + 0.983 * \Delta W(-1)$$

$$R^2 = 0,95$$

Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus modelis

Dėl per menko (mažiau negu 1%) nagrinėjamos ES paramos srauto, skirto žemės ūkio sektoriaus plėtrai, tiesiogiai paramos rodikliai į sektoriaus lygčių sistemą neįeina. Netiesioginis paramos poveikis pasireiškia per makro lygmens kintamuosius, tokius kaip bendras bendrojo kapitalo formavimas, eksportas, namų ūkių vartojimas, užimtųjų skaičius bei bendras šalies algų ir kainų lygis.

Materialinių investicijų lygtis

Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus materialinės investicijos daugiausia priklauso nuo bendrų šalies investicijų, sektoriaus kuriamos pridėtinės vertės ir paskolų nefinansinėms korporacijoms srautų.

$$\Delta MI_A = -0.248 * [MI_A(-1)] + 81.950 - 0.027 * I(-1) - 0.076 * VA_A(-1) - 0.121 * L_NC_S(-1) + 0.033 * \Delta I(-1) + 0.097 * \Delta VA_A$$

$$R^2 = 0,62$$

Sektoriumi priskiriamų prekių eksporto lygtis

Sektoriaus prekių eksporto judėjimą ilguoju laikotarpiu daugiausia lemia bendro šalies eksporto ir užsienio paklausos kitimas. Trumpuoju laikotarpiu šio sektoriaus eksporto didėjimui įtakos daro praeities dinamika bei užsienio paklausos, kuri aproksimuojama Rusijos ir Vokietijos importu, didėjimas.

$$\Delta X_A = -0.220 * [X_A(-1)] + 1772.446 - 0.115 * X(-3) - 0.004 * M_RU(-1) - 0.002 * M_GER(-1) + 0.604 * \Delta X_A(-1) + 0.003 * \Delta M_RU + 0.002 * \Delta M_GER$$

$$R^2 = 0,82$$

Pridėtinės vertės lygtis

Sektoriaus pridėtinę vertę ilgu laikotarpiu veikia šalies namų ūkių vartojimas bei eksporto dinamika, o trumpuoju laikotarpiu – eksporto ir investicijų svyravimai.

$$\Delta VA_A = -0.343 * [VA_A(-1)] - 705.221 - 0.193 * X_A(-1) - 0.039 * C(-1) + 0.057 * \Delta C(-1) + 0.960 * \Delta MI_A(-1) + 0.143 * \Delta X_A$$

$$R^2 = 0,46$$

Vidutinio bruto darbo užmokesčio lygtis

Sektoriaus darbo užmokestis ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu priklauso nuo sektoriaus pridėtinės vertės bei šalies vidutinio darbo užmokesčio pasikeitimų.

$$\Delta W_A = -0.151 * [W_A(-1)] + 75.956 - 0.787 * W(-3) - 0.073 * VA_A(-1) + 0.905 * \Delta W(-1) + 0.017 * \Delta VA_A$$

$$R^2 = 0,84$$

BPV defliatoriaus lygtis

Trumpuoju laikotarpiu šio sektoriaus kainų didėjimui įtakos daro šalies BVP defliatoriaus ir naftos kainų pokyčiai.

$$\Delta P_A = 0.079 + 0.857 * \Delta P_Y(-1) + 0.155 * \Delta P_OIL$$

$$R^2 = 0,82$$

Sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygtis

Kaip matyti iš įvertintų sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygties koeficientų, reikšmingą poveikį šio sektoriaus užimtumui daro bendras šalyje užimtųjų skaičius ir sektoriaus sukuriama realioji pridėtinė vertė.

$$\Delta E_SAL_A = -186.967 + 36.618 * \Delta E(-1) + 194.771 * \Delta (VA_A/P_A)$$

$$R^2 = 0,55$$

Statybos sektoriaus modelis

Kaip jau buvo paminėta, reikšminga (virš 50%) ES paramos lėšų dalis buvo skirta statybų sektoriui, kaip vienam iš pagrindinių tiekėjui, kuris faktiškai vykdo projekto įgyvendinimo darbus. Todėl ekonometrinio modeliavimo metu paramos poveikis

sektoriui yra vertinamas netiesiogiai, per kitų sektorių materialinių investicijų ir plėtros įtaką statybų sektoriui bei makroekonominio modelio ateinančius impulsus.

Šalyje atliktų statybos darbų lygtis

Statybos sektoriaus atliktų darbų apimtis tiek ilguoju, tiek trumpuoju laikotarpiu stipriai priklauso nuo pagrindinio bendrojo kapitalo formavimo.

$$\Delta S_F = -0.156 * [S_F(-1) + 910.214 - 0.500 * I(-1)] + 0.429 * \Delta I(-1)$$

$$R^2 = 0,89$$

Pridėtinės vertės lygtis

Iš esmės sektoriuje sukuriama pridėtinę vertę pilnai apibūdina atliktų statybos darbų apimtis, ką ir atspindi sekanti lygtis

$$\Delta VA_F = 7.064 + 0.865 * \Delta S_F$$

$$R^2 = 0,98$$

Materialinių investicijų lygtis

Materialines investicijas šiame sektoriuje statistiškai reikšmingai teigiamai veikia sektoriaus pridėtinės vertės pokyčiai ir paskolų nefinansinėms korporacijoms bei namų ūkiams srautų dinamika.

$$\Delta MI_F = -0.153 * [MI_F(-1) - 104.625 - 0.019 * VA_F(-2) - 0.360 * L_NC_S(-1)] + 0.337 * \Delta L_H_S$$

$$R^2 = 0,55$$

Vidutinio bruto darbo užmokesčio lygtis

Darbo užmokestis ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu statistiškai reikšmingai teigiamai priklauso nuo sektoriaus pridėtinės vertės dinamikos. Šį rodiklį taip pat veikia šalies darbo užmokesčio tendencijos.

$$\Delta W_F = -0.086 * [W_F(-1) - 207.155 - 0.293 * W(-2) - 0.099 * VA_F(-3)] + 0.660 * \Delta W(-1) + 0.094 * \Delta VA_F$$

$$R^2 = 0,87$$

Gamintojų kainų lygtis

Sektoriaus gamintojų kainų lygį ilguoju laikotarpiu nusako BPV defliatoriaus, importo kainų bei sektoriaus vidutinio bruto darbo užmokesčio dinamika. Trumpalaikių svyravimų įneša sektoriaus darbo užmokesčio ir BVP defliatoriaus pokyčiai.

$$\Delta P_F = -0.392 * [P_F(-1) - 24.660 - 0.265 * P_Y(-1) - 0.092 * P_M(-3) - 0.125 * W_F(-1)] + 0.412 * \Delta P_Y(-1) + 0.079 * \Delta W_F$$

$$R^2 = 0,97$$

Sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygtis

Sąlyginio darbuotojų skaičiaus sektoriuje dinamika aprašoma šalies bendrojo užimtųjų skaičiaus bei sektoriaus realiosios pridėtinės vertės pokyčiais.

$$\Delta E_SAL_F = -98.269 + 2624.890 * \Delta (VA_F/P_F) + 58.311 * \Delta E(-1)$$

$$R^2 = 0,84$$

Bendras makroekonominis modelis

BVP defliatoriaus lygtis

Šalies BPV defliatorius statistiškai reikšmingai priklauso nuo importo ir eksporto kainų bei šalies vidutinio bruto darbo užmokesčio dinamikos.

$$\Delta P_Y = -0.106 * [P_Y(-1) - 34.018 - 0.075 * W(-3) - 0.388 * P_M(-3)] + 0.077 * \Delta W(-1) + 0.303 * \Delta P_X$$

$$R^2 = 0,88$$

Vartotojų kainų lygtis

Vartotojų kainų prieaugį daugiausia apibūdina jų praeities svyravimai bei importo ir BVP defliatoriaus pokyčiai.

$$\Delta P_C = 0.037 + 0.774 * \Delta P_C(-1) + 0.039 * \Delta P_M + 0.108 * \Delta P_Y(-1)$$

$$R^2 = 0,92$$

Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo lygtis

Trumpuoju laikotarpiu bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo pokyčius lemia nagrinėjamų sektorių (žemės ūkio, pramonės, energetikos, statybos, privačių ir viešųjų paslaugų) materialinių investicijų svyravimai.

$$\Delta I = 7.900 + 1.129 * \Delta (MI_A + MI_{BC} + MI_{DE} + MI_F + MI_{GL} + MI_{MU})$$

$$R^2 = 0,93$$

Užimtųjų lygtis

Kaip matyti iš įvertintų užimtųjų skaičiaus lygties koeficientų, reikšmingą poveikį šalies užimtumui daro nagrinėjamų sektorių sąlyginio darbuotojų skaičiaus ir šalies BVP dinamika bei darbo jėgos pasikeitimai.

$$\Delta E = -$$

$$1.793 + 0.001 * \Delta (E_{SAL_A} + E_{SAL_{BC}} + E_{SAL_{DE}} + E_{SAL_F} + E_{SAL_{GL}} + E_{SAL_{MU}}) + 0.332 * \Delta L(-1) + 0.259 * \Delta (Y/P_Y)(-4)$$

$$R^2 = 0,85$$

Prekių ir paslaugų eksporto lygtis

Pagrindinį dalį šalies prekių ir paslaugų eksporte sudaro žemės ūkio ir pramonės sektorių prekių eksportas bei viešųjų paslaugų sektoriaus eksportas, ką ir atspindi sekanti lygtis

$$\Delta X = 62.356 + 0.878 * \Delta (X_{BC} + X_{GL} + X_A)$$

$$R^2 = 0,89$$

Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų lygtis

Reikšminga poveikį valdžios sektoriaus išlaidų pokyčiams daro praeities šalies vidutinio bruto darbo užmokesčio bei BVP kitimas.

$$\Delta G = -7.076 + 0.055 * \Delta Y(-1) + 5.703 * \Delta W(-1)$$

$$R^2 = 0,75$$

BVP lygtis

BVP gamybos metodu sudaro bendros pridėtinės vertės ir grynujų mokesčių gaminiams suma, ką ir atspindi sekanti lygtis

$$\Delta Y = 1.120 * \Delta VA$$

$$R^2 = 0,99$$

Privataus vartojimo išlaidų lygtis

Vartojimo išlaidų prieaugį daugiausia lemia praeities BVP dinamika bei užimtumo ir darbo užmokesčio pokyčiai.

$$\Delta C = -0.149 * [C(-1) - 2993.911 - 0.558 * Y(-3)] + 0.349 * \Delta Y(-1) + 0.012 * \Delta (E * W)$$

$$R^2 = 0,95$$

Valdžios pajamų lygtis

Valdžios pajamos statistiškai reikšmingai priklauso nuo namų ūkių vartojimo išlaidų, darbo užmokesčio ir užimtųjų skaičiaus dinamikos.

$$\Delta G_I = -0.186 * [G_I(-1) + 349.165 - 0.495 * C(-1) - 1.876 * W(-1)] + 0.550 * \Delta C$$

$$R^2 = 0,81$$

Mokesčių lygtis

Mokesčių apimtį ilgu laikotarpiu labiausiai veikia šalies namų ūkių vartojimas, darbo užmokesčio ir užimtųjų skaičiaus dinamika, o trumpuoju laikotarpiu – namų ūkių vartojimo svyravimai.

$$\Delta T = -0.158 * [T(-1) + 8472.488 - 6.935 * E(-1) - 0.240 * C(-2)] + 5.237 * \Delta E + 0.344 * \Delta C$$

$$R^2 = 0,83$$

Socialinių įnašų lygtis

Socialinių įnašų apimties prieaugį daugiausia apibūdina darbo užmokesčio fondo pokyčiai.

$$\Delta B = 42.574 + 0.002 * \Delta (W * E)(-2)$$

$$R^2 = 0,71$$

Tiesioginių užsienio investicijų lygtis

Tiesiogines užsienio investicijas daugiausiai įtakoja praeities užimtųjų skaičiaus ir ateities valdžios sektoriaus išlaidų pokyčiai bei numatomi ES paramos srautai.

$$\Delta TUI_S = -98.974 + 1.441 * \Delta G(+4) - 5.254 * \Delta E + 0.236 * Z(+3)$$

$$R^2 = 0,66$$

Balansiniai ir apibrėžimų lygtys

BPV lygtis

BPV yra apibrėžiama kaip nagrinėjamų sektorių (žemės ūkio, pramonės, energetikos, statybos, privačiųjų ir viešųjų paslaugų) pridėtinų verčių suma.

$$VA = VA_A + VA_BC + VA_DE + VA_F + VA_GL + VA_MU$$

Nedarbo lygtis

Nedarbo lygis apibrėžiamas per darbo jėgos ir užimtųjų skaičiaus rodiklius.

$$U = (L - E) / L * 100$$

Vidutinio bruto darbo užmokesčio (šalyje) lygtis

Darbo užmokestį šalyje skaičiuojamas kaip nagrinėjamų žemės ūkio, pramonės, energetikos, statybos, privačiųjų ir viešųjų paslaugų sektorių darbo užmokesčių svertinė suma.

$$W = (W_A * E_SAL_A + W_BC * E_SAL_BC + W_DE * E_SAL_DE + W_F * E_SAL_F + W_GL * E_SAL_GL + W_MU * E_SAL_MU) / (E_SAL_A + E_SAL_BC + E_SAL_DE + E_SAL_F + E_SAL_GL + E_SAL_MU)$$

Prekių ir paslaugų importo lygtis

Iš BVP išlaidų metodu apibrėžimo gauname importo skaičiavimo formulę.

$$M = C + I + G + X - Y$$

Detalūs modeliavimo rezultatai

Šiame priede detalizuojamas gautas ekonometrinis modelis, pagal kurį skaičiuojamas ES paramos poveikis žemės ūkio, statybos, pramonės, energetikos, privačiųjų ir viešųjų paslaugų sektorių plėtrai bei visai makroekonomikai. Kiekviename poskirnyje pateikiamos modelio lygtys ir jų adekvatumo empiriniams duomenims statistiniai rodikliai. Pažymėtina, kad visi įvertinti parametrai yra statistiškai reikšmingi 5 proc., o dauguma ir 1 proc. reikšmingumo lygmeniu. Ekonometriniai skaičiavimai atlikti R programine įranga.

Statybos sektoriaus modelio vertinimo rezultatai

$$\Delta S_F = c3[S_F(-1) - c1 - c2 I(-1)] + c4 \Delta I(-1)$$

Parametras	Įvertis	P- valu	Modelio aprašomoji statistika
------------	---------	------------	-------------------------------

		<i>e</i>	
<i>C1</i>	- 910.21 5	0.00	Residual standard error: 68.61 on 35 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.894, Adjusted R-squared: 0.8879 F-statistic: 147.5 on 2 and 35 DF, p-value: < 2.2e-16
<i>C2</i>	0.500	0.00	
<i>C3</i>	-0.156	0.08	
<i>C4</i>	0.429	0.00	

$$\Delta VA_F = c1 + c2 \Delta S_F$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>C1</i>	7.064	0.03	Residual standard error: 22.94 on 42 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.9817, Adjusted R-squared: 0.9813 F-statistic: 2258 on 1 and 42 DF, p-value: < 2.2e-16
<i>C2</i>	0.865	0.00	

$$\Delta MI_F = c4[MI_F(-1) - c1 - c2 VA_F(-2) - c3 L_{NC_S}(-1)] + c5 \Delta L_{H_S}$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>C1</i>	104.625	0.001	Residual standard error: 17.46 on 41 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.5456, Adjusted R-squared: 0.5234 F-statistic: 24.62 on 2 and 41 DF, p-value: 9.492e-08
<i>C2</i>	0.019	0.167	
<i>C3</i>	0.360	0.000	
<i>C4</i>	-0.153	0.029	
<i>C5</i>	0.337	0.000	

$$\Delta W_F = c4 [W_F(-1) - c1 - c2 W(-2) - c3 VA_F(-3)] + c5 \Delta W(-1) + c6 \Delta VA_F$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c1</i>	207.155	0.000	Residual standard error: 7.744 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8735, Adjusted R-squared: 0.8638 F-statistic: 89.77 on 3 and 39 DF, p-value: < 2.2e-16
<i>c2</i>	0.293	0.000	
<i>c3</i>	0.099	0.000	
<i>c4</i>	-0.086	0.108	
<i>c5</i>	0.660	0.000	
<i>c6</i>	0.094	0.000	

$$\Delta P_F = c5 [P_F(-1) - c1 - c2 P_Y(-1) - c4 P_M(-3) - c3 W_F(-1)] + c6 \Delta P_Y(-1) + c7 \Delta W_F$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c1</i>	24.660	0.000	Residual standard error: 0.4377 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.9669, Adjusted R-squared: 0.9644 F-statistic: 380.3 on 3 and 39 DF, p-value: < 2.2e-16
<i>c2</i>	0.265	0.000	
<i>c3</i>	0.125	0.000	
<i>c4</i>	0.092	0.000	
<i>c5</i>	-0.392	0.000	
<i>c6</i>	0.412	0.000	
<i>c7</i>	0.079	0.000	

$$\Delta E_{SAL_F} = c1 + c2 \Delta(VA_F/P_F) + c3 \Delta E(-1)$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c1</i>	-98.269	0.66	Residual standard error: 1427 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8372, Adjusted R-squared: 0.8291 F-statistic: 102.8 on 2 and 40 DF, p-value: < 2.2e-16
<i>c2</i>	2624.89	0.00	
<i>c3</i>	58.311	0.01	

Pramonės sektoriaus modelio vertinimo rezultatai

$$\Delta MI_BC = c5 [MI_BC(-1) - c1 - c2 VA_BC(-3) - c3 L_NC_S(-1)] + c6 \Delta L_NC_S + c7 \Delta I(-1) + c4 Z_BC(-3)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	126.755	0.016	Residual standard error: 28.08 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.7182, Adjusted R-squared: 0.6965 F-statistic: 33.13 on 3 and 39 DF, p-value: 8.174e-11
c2	0.050	0.001	
c3	0.710	0.000	
c4	0.690	0.014	
c5	-0.206	0.033	
c6	0.316	0.000	
c7	0.067	0.000	

$$\Delta X_BC = c5 [X_BC(-1) - c1 - c2 MI(-5) - c3 M_GER(-1) - c4 P_OIL(-1)] + c6 \Delta M_GER + c7 \Delta M_RU + c8 \Delta P_OIL$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-	0.00	Residual standard error: 283.5 on 30 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8595, Adjusted R-squared: 0.8408 F-statistic: 45.88 on 4 and 30 DF, p-value: 2.283e-12
c2	1.473	0.05	
c3	0.028	0.00	
c4	38.547	0.00	
c5	-0.135	0.09	
c6	0.018	0.00	
c7	0.012	0.10	
c8	18.040	0.05	

$$\Delta VA_BC = c4 [VA_BC(-1) - c1 - c2 MI_BC(-1) - c3 X_BC(-2)] + c5 \Delta MI_BC(-1) + c6 \Delta X_BC + c7 \Delta L_NC_S$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	1475.232	0.000	Residual standard error: 44.17 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.9209, Adjusted R-squared: 0.9128 F-statistic: 113.6 on 4 and 39 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	0.515	0.002	
c3	0.189	0.000	
c4	-0.094	0.090	
c5	0.574	0.004	
c6	0.196	0.000	
c7	0.255	0.052	

$$\Delta W_BC = c4 [W_BC(-1) - c1 - c2 VA_BC(-3) - c3 W(-3)] + c5 \Delta VA_BC + c6 \Delta W(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-34.353	0.159	Residual standard error: 4.641 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.903, Adjusted R-squared: 0.8955 F-statistic: 121 on 3 and 39 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	0.034	0.000	
c3	0.838	0.000	
c4	-0.082	0.066	
c5	0.027	0.000	
c6	0.961	0.000	

$$\Delta P_{BC} = c1 + c2 \Delta P_{Y(-1)} + c3 \Delta P_M + c4 \Delta P_{OIL}$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-0.319	0.137	Residual standard error: 1.046 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.9436, Adjusted R-squared: 0.9393 F-statistic: 217.6 on 3 and 39 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	0.263	0.104	
c3	1.139	0.000	
c4	0.122	0.013	

$$\Delta E_{SAL_{BC}} = c1 + c2 \Delta(VA_{BC}/P_{BC}) + c3 \Delta E(-1)$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-	0.00	Residual standard error: 2074 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.6321, Adjusted R-squared: 0.6137 F-statistic: 34.36 on 2 and 40 DF, p-value: 2.062e-09
c2	2813.65	0.00	
c3	136.336	0.00	

Energetikos sektoriaus modelio vertinimo rezultatai

$$\Delta P_{DE} = c1 + c2 \Delta P_{DE(-1)} + c3 \Delta P_{Y(-1)} + c4 \Delta P_M$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-0.202	0.498	Residual standard error: 1.465 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8635, Adjusted R-squared: 0.853 F-statistic: 82.26 on 3 and 39 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	0.672	0.000	
c3	0.547	0.046	
c4	0.327	0.001	

$$\Delta W_{DE} = c4[W_{DE(-1)} - c1 - c2(VA_{DE}/E_{SAL_{DE}})(-3) - c3 W(-2)] + c5 \Delta W(-1)$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	104.185	0.000	Residual standard error: 4.822 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8633, Adjusted R-squared: 0.8565 F-statistic: 126.3 on 2 and 40 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	2153.362	0.000	
c3	0.904	0.000	
c4	-0.206	0.048	
c5	0.913	0.000	

$$\Delta VA_{DE} = c5[VA_{DE(-1)} - c1 - c2 MI_{DE}(-5) - c3 E_{SAL_{DE}}(-1) - c4 P_{DE}(-1)] + c6 \Delta P_{DE}$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-481.840	0.004	Residual standard error: 16.18 on 38 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.6108, Adjusted R-squared: 0.5903 F-statistic: 29.82 on 2 and 38 DF, p-value: 1.634e-08
c2	0.069	0.141	
c3	0.026	0.000	
c4	4.731	0.000	
c5	-0.535	0.000	
c6	4.186	0.000	

$$\Delta MI_{DE} = c5 [MI_{DE}(-1) - c1 - c2 G(-1) - c3 RS(-1) - c4 P_{OIL}(-3)] + c6 \Delta P_{OIL}(-1) + c8 Z_{DE} + c7 \Delta L_{NC} F$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	111.275	0.172	Residual standard error: 27.82 on 35 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.5988, Adjusted R-squared: 0.5529
c2	0.155	0.000	

<i>c3</i>	-26.759	0.000	<i>F</i> -statistic: 13.06 on 4 and 35 DF, <i>p</i> -value: 1.316e-06
<i>c4</i>	-4.320	0.000	
<i>c5</i>	-0.732	0.000	
<i>c6</i>	-2.453	0.000	
<i>c7</i>	0.095	0.005	
<i>c8</i>	0.097	0.002	

$$\Delta E_SAL_DE=c1+c2 \Delta(VA_DE/P_DE)+c3 \Delta E(-1)$$

<i>Parametras</i>	<i>Įvertis</i>	<i>p</i> - <i>value</i>	<i>Modelio aprašomoji statistika</i>
<i>c1</i>	-	0.00	<i>Residual standard error</i> : 119.3 on 40 degrees of freedom <i>Multiple R-squared</i> : 0.518, <i>Adjusted R-squared</i> : 0.4939 <i>F</i> -statistic: 21.49 on 2 and 40 DF, <i>p</i> -value: 4.586e-07
<i>c2</i>	301.53	0.02	
<i>c3</i>	8.905	0.00	

Privačiųjų paslaugų sektoriaus modelio vertinimo rezultatai

$$\Delta P_GL=c3 [P_GL(-1)-c1-c2 P_Y(-2)]+c4 \Delta P_Y(-1)$$

<i>Parametras</i>	<i>Įvertis</i>	<i>p</i> - <i>value</i>	<i>Modelio aprašomoji statistika</i>
<i>c1</i>	15.176	0.000	<i>Residual standard error</i> : 0.8677 on 41 degrees of freedom <i>Multiple R-squared</i> : 0.6686, <i>Adjusted R-squared</i> : 0.6524 <i>F</i> -statistic: 41.35 on 2 and 41 DF, <i>p</i> -value: 1.474e-10
<i>c2</i>	0.895	0.000	
<i>c3</i>	-0.223	0.033	
<i>c4</i>	0.848	0.000	

$$\Delta VA_GL=c4[VA_GL(-1)-c1-c2 VA(-4)-c3 X_GL(-1)]+c5 \Delta VA(-1)$$

<i>Parametras</i>	<i>Įvertis</i>	<i>p</i> - <i>value</i>	<i>Modelio aprašomoji statistika</i>
<i>c1</i>	3644.25	0.00	<i>Residual standard error</i> : 120.1 on 39 degrees of freedom <i>Multiple R-squared</i> : 0.8511, <i>Adjusted R-squared</i> : 0.8435 <i>F</i> -statistic: 111.5 on 2 and 39 DF, <i>p</i> -value: < 2.2e-16
<i>c2</i>	0.182	0.00	
<i>c3</i>	0.952	0.00	
<i>c4</i>	-0.222	0.00	
<i>c5</i>	0.415	0.00	

$$\Delta MI_GL=c4[MI_GL(-1)-c1-c2 L_NC_S(-2)-c3 VA_GL(-1)]+c5 \Delta L_NC_S(-1)+c6 Z_GL$$

<i>Parametras</i>	<i>Įvertis</i>	<i>p</i> - <i>value</i>	<i>Modelio aprašomoji statistika</i>
<i>c1</i>	17.787	0.915	<i>Residual standard error</i> : 99.58 on 39 degrees of freedom <i>Multiple R-squared</i> : 0.6008, <i>Adjusted R-squared</i> : 0.5701 <i>F</i> -statistic: 19.57 on 3 and 39 DF, <i>p</i> -value: 6.672e-08
<i>c2</i>	1.929	0.000	
<i>c3</i>	0.155	0.000	
<i>c4</i>	-0.324	0.003	
<i>c5</i>	1.425	0.000	
<i>c6</i>	0.229	0.066	

$$\Delta X_GL=c6[X_GL(-1)-c1-c2 X(-1)-c3 MI_GL(-4)-c4 M_GER(-1)-c5 (P_X/P_Y_GER)(-2)]+c7 \Delta X_GL(-1)+c8 \Delta MI_GL$$

<i>Parametras</i>	<i>Įvertis</i>	<i>p</i> - <i>value</i>	<i>Modelio aprašomoji statistika</i>
<i>c1</i>	1619.423	0.008	<i>Residual standard error</i> : 67.18 on 38 degrees of freedom

c2	0.178	0.000	Multiple R-squared: 0.7402, Adjusted R-squared: 0.7197 F-statistic: 36.09 on 3 and 38 DF, p-value: 3.285e-11
c3	0.332	0.000	
c4	0.002	0.008	
c5	-3198.375	0.000	
c6	-0.315	0.004	
c7	0.690	0.000	
c8	0.222	0.024	

$$\Delta E_SAL_GL=c1+c2 \Delta(VA_GL/P_GL)(-2)+ c3 \Delta E(-1)$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
(Intercept)	798.630	0.12	Residual standard error: 2462 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.7953, Adjusted R-squared: 0.7848 F-statistic: 75.78 on 2 and 39 DF, p-value: 3.674e-14
L(d(VA_GL/P_GL), 2)	1603.18	0.00	
L(d(E))	235.768	0.00	

$$\Delta W_GL=c1+c2\Delta W(-1)+c3 \Delta(VA_GL/E_SAL_GL)$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-0.538	0.557	Residual standard error: 4.068 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8655, Adjusted R-squared: 0.8588 F-statistic: 128.7 on 2 and 40 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	0.909	0.000	
c3	3960.595	0.002	

Viešųjų paslaugų sektoriaus modelio vertinimo rezultatai

$$\Delta P_MU=c4[P_MU(-1)-c1-c2 P_Y(-3)-c3 W_MU(-2)]+c5 \Delta P_Y(-2)+c6 \Delta W_MU(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-6.437	0.00	Residual standard error: 0.8263 on 33 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8968, Adjusted R-squared: 0.8874 F-statistic: 95.58 on 3 and 33 DF, p-value: 2.37e-16
c2	0.710	0.00	
c3	0.097	0.00	
c4	-0.533	0.00	
c5	0.377	0.04	
c6	0.117	0.00	

$$\Delta MI_MU=c5[MI_MU(-1)-c1-c2 I(-1)-c3 L_NC_S(-3)]+c6 \Delta Y(-1) +c4 Z_MU(-1)$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-	0.23	Residual standard error: 85.96 on 33 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.5805, Adjusted R-squared: 0.5551 F-statistic: 22.83 on 2 and 33 DF, p-value: 5.962e-07
c2	0.083	0.00	
c3	0.952	0.00	
c4	0.736	0.00	
c5	-0.625	0.00	
c6	0.093	0.00	

$$\Delta E_SAL_MU=c1+c2 \Delta(VA_MU/P_MU)(-1)+ c3 \Delta E(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika

<i>c1</i>	486.53 1	0.05	Residual standard error: 1161 on 34 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.7789, Adjusted R-squared: 0.7659 F-statistic: 59.9 on 2 and 34 DF, p-value: 7.192e-12
<i>c2</i>	948.38 2	0.13	
<i>c3</i>	149.19 1	0.00	

$$\Delta VA_MU=c1+c2 \Delta E_SAL_MU+ c3 \Delta W_MU(-1)$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c1</i>	41.292	0.001	Residual standard error: 57.85 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.718, Adjusted R-squared: 0.7039 F-statistic: 50.93 on 2 and 40 DF, p-value: 1.011e-11
<i>c2</i>	0.020	0.000	
<i>c3</i>	5.052	0.000	

$$\Delta W_MU=c4[W_MU(-1)-c1-c2 W(-2)-c3G(-2)]+c5 \Delta W(-1)$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c1</i>	30.376	0.00	Residual standard error: 3.09 on 35 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.9531, Adjusted R-squared: 0.9504 F-statistic: 355.8 on 2 and 35 DF, p-value: < 2.2e-16
<i>c2</i>	0.838	0.00	
<i>c3</i>	0.016	0.06	
<i>c4</i>	-0.295	0.03	
<i>c5</i>	0.982	0.00	

Žemės ūkio sektoriaus modelio vertinimo rezultatai

$$\Delta P_A=c1+c2\Delta P_Y(-1)+c3 \Delta P_OIL$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c1</i>	0.079	0.651	Residual standard error: 0.8606 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8178, Adjusted R-squared: 0.8086 F-statistic: 89.74 on 2 and 40 DF, p-value: 1.633e-15
<i>c2</i>	0.857	0.000	
<i>c3</i>	0.155	0.000	

$$\Delta X_A=c5[X_A(-1)-c1-c2X(-3)-c3 M_RU(-1)-c4M_GER(-1)]+c6 \Delta X_A(-1)+c7 \Delta M_RU+c8\Delta M_GER$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c1</i>	-1772.446	0.000	Residual standard error: 64.3 on 38 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8229, Adjusted R-squared: 0.8043 F-statistic: 44.15 on 4 and 38 DF, p-value: 8.632e-14
<i>c2</i>	0.115	0.000	
<i>c3</i>	0.004	0.000	
<i>c4</i>	0.002	0.006	
<i>c5</i>	-0.220	0.001	
<i>c6</i>	0.604	0.000	
<i>c7</i>	0.003	0.017	
<i>c8</i>	0.002	0.030	

$$\Delta VA_A=c4[VA_A(-1)-c1-c2 X_A(-1)-c3 C(-1)]+c5 \Delta C(-1)+c6 \Delta MI_A(-1)+c7 \Delta X_A$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c1</i>	705.221	0.000	Residual standard error: 67.62 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.4551, Adjusted R-squared: 0.3992 F-statistic: 8.144 on 4 and 39 DF, p-value: 7.116e-05
<i>c2</i>	0.193	0.000	
<i>c3</i>	0.039	0.003	
<i>c4</i>	-0.343	0.002	

c5	0.057	0.080
c6	0.960	0.072
c7	0.143	0.093

$$\Delta MI_A = c5[MI_A(-1) - c1 - c2 I(-1) - c3 VA_A(-1) - c4 L_NC_S(-1)] + c6 \Delta I(-1) + c7 \Delta VA_A$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-81.950	0.022	Residual standard error: 16.85 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.6186, Adjusted R-squared: 0.59 F-statistic: 21.63 on 3 and 40 DF, p-value: 1.737e-08
c2	0.027	0.001	
c3	0.076	0.000	
c4	0.121	0.001	
c5	-0.248	0.010	
c6	0.033	0.000	
c7	0.097	0.006	

$$\Delta W_A = c4[W_A(-1) - c1 - c2 W(-3) - c3 VA_A(-1)] + c5 \Delta W(-1) + c6 \Delta VA_A$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-75.956	0.000	Residual standard error: 5.395 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8444, Adjusted R-squared: 0.8325 F-statistic: 70.56 on 3 and 39 DF, p-value: 8.192e-16
c2	0.787	0.000	
c3	0.073	0.000	
c4	-0.151	0.035	
c5	0.905	0.000	
c6	0.017	0.083	

$$\Delta E_SAL_A = c1 + c2 \Delta(VA_A/P_A) + c3 \Delta E(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
(Intercept)	-	0.00	Residual standard error: 435.4 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.552, Adjusted R-squared: 0.5296 F-statistic: 24.65 on 2 and 40 DF, p-value: 1.059e-07
d(VA_A/P_A)	194.77	0.07	
L(d(E))	36.618	0.00	

Bendro makroekonometrinio modelio vertinimo rezultatai

$$\Delta P_Y = c4[P_Y(-1) - c1 - c2 W(-3) - c3 P_M(-3)] + c5 \Delta W(-1) + c6 \Delta P_X$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	34.018	0.000	Residual standard error: 0.5485 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8805, Adjusted R-squared: 0.8713 F-statistic: 95.8 on 3 and 39 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	0.075	0.000	
c3	0.388	0.000	
c4	-0.106	0.049	
c5	0.077	0.000	
c6	0.303	0.000	

$$\Delta P_C = c1 + c2 \Delta P_C(-1) + c3 \Delta P_M + c4 \Delta P_Y(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	0.037	0.421	Residual standard error: 0.2091 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.9245, Adjusted R-squared: 0.9187 F-statistic: 159.3 on 3 and 39 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	0.774	0.000	
c3	0.039	0.006	
c4	0.108	0.010	

$$\Delta I = c1 + c2 \Delta (MI_A + MI_BC + MI_DE + MI_F + MI_GL + MI_MU)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	7.900	0.612	Residual standard error: 101.8 on 42 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.9253, Adjusted R-squared: 0.9235 F-statistic: 520.4 on 1 and 42 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	1.129	0.000	

$$\Delta E = c1 + c2$$

$$\Delta (E_SAL_A + E_SAL_BC + E_SAL_DE + E_SAL_F + E_SAL_GL + E_SAL_MU) + c4 \Delta (Y/P_Y)(-4) + c3 \Delta L(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-1.793	0.042	Residual standard error: 4.822 on 36 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8511, Adjusted R-squared: 0.8387 F-statistic: 68.6 on 3 and 36 DF, p-value: 5.856e-15
c2	0.001	0.000	
c3	0.332	0.034	
c4	0.259	0.206	

$$\Delta X = c1 + c2 \Delta (X_BC + X_GL + X_A)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	62.356	0.121	Residual standard error: 235.4 on 42 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8944, Adjusted R-squared: 0.8919 F-statistic: 355.7 on 1 and 42 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	0.878	0.000	

$$\Delta G = c1 + c2 \Delta Y(-1) + c3 \Delta W(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-7.076	0.518	Residual standard error: 54.94 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.7492, Adjusted R-squared: 0.7367 F-statistic: 59.75 on 2 and 40 DF, p-value: 9.693e-13
c2	0.055	0.003	
c3	5.703	0.000	

$$\Delta Y = c1 \Delta VA$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	1.120	<2e-16	Residual standard error: 53.99 on 43 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.9955, Adjusted R-squared: 0.9953 F-statistic: 9410 on 1 and 43 DF, p-value: < 2.2e-16

$$\Delta C = c3 [C(-1) - c1 - c2 Y(-3)] + c4 \Delta Y(-1) + c5 \Delta (E * W)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	2993.911	0.000	Residual standard error: 118.9 on 39 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.9454, Adjusted R-squared: 0.9412 F-statistic: 225 on 3 and 39 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	0.558	0.000	
c3	-0.149	0.001	
c4	0.349	0.000	
c5	0.012	0.000	

$$\Delta G_I = c4 [G_I(-1) - c1 - c2 C(-1) - c3 W(-1)] + c5 \Delta C$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-349.165	0.081	Residual standard error: 131.5 on 42 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8109, Adjusted R-squared: 0.8018 F-statistic: 90.02 on 2 and 42 DF, p-value: 6.499e-16
c2	0.495	0.000	
c3	1.876	0.094	
c4	-0.186	0.141	

c5	0.550	0.000	
----	-------	-------	--

$$\Delta T = c4[T(-1) - c1 - c2 E(-1) - c3 C(-2)] + c5 \Delta E + c6 \Delta C$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-8472.488	0.000	Residual standard error: 93.25 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.8337, Adjusted R-squared: 0.8212 F-statistic: 66.84 on 3 and 40 DF, p-value: 1.236e-15
c2	6.935	0.000	
c3	0.240	0.000	
c4	-0.158	0.053	
c5	5.237	0.001	
c6	0.344	0.000	

$$\Delta B = c1 + c2 \Delta(W*E)(-2)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	42.574	0.000	Residual standard error: 26.6 on 40 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.7128, Adjusted R-squared: 0.7057 F-statistic: 99.3 on 1 and 40 DF, p-value: 2.138e-12
c2	0.002	0.000	

$$\Delta FDI = c1 + c2 \Delta G(+4) + c4 \Delta E + c3 Z(+3)$$

Parametras	Įvertis	P-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-98.974	0.190	Residual standard error: 135.2 on 36 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.664, Adjusted R-squared: 0.636 F-statistic: 23.71 on 3 and 36 DF, p-value: 1.202e-08
c2	1.441	0.000	
c3	5.254	0.016	
c4	0.236	0.005	

Balansiniai ir apibrėžimų lygtys

$$VA = VA_A + VA_BC + VA_DE + VA_F + VA_GL + VA_MU$$

$$M = C + I + G + X - Y$$

$$U = (L - E) / L * 100$$

$$W = (W_A * E_SAL_A + W_BC * E_SAL_BC + W_DE * E_SAL_DE + W_F * E_SAL_F + W_GL * E_SAL_GL + W_MU * E_SAL_MU) / (E_SAL_A + E_SAL_BC + E_SAL_DE + E_SAL_F + E_SAL_GL + E_SAL_MU)$$